

◎ TERÜLET ÉS NÉPESSÉG ◎

A születések csökkenése és népmozgalmunk újabb fejleményei.

La diminution des naissances et les récents résultats du mouvement de la population en Hongrie.¹⁾

1. A születések csökkenésének kérdése általában.

A művelt államok népmozgalmát néhány évtized óta a születések számának folytonos csökkenése jellemzi. Nem elszigetelt jelenséggel állunk szemben, mely egy-egy állam területéhez vagy bizonyos időszakhoz van kötve, hanem világszerte dúló, szinte állandósuló kórral, mely hasonló tünetek mellett jelentkezik Európa államaiban éppen úgy, mint a tengeren túl, a messze Északon éppen úgy, mint a Földközi-tenger környékén. A csökkenés a tizenkilencedik

század vége felé áll be, eleintén lassan és fokozatosan, majd mind gyorsabban és erőteljesebben lép fel, a világháború óta pedig rohamosan és szinte ellenállhatatlanul foglalt tért és támadja gyökerében a népesedés fáját, elsorvadással fenyegetve eddig egészséges és fejlődésre képes szervezetét.

Hogy a baj mennyire általános, szinte az egész művelt világra kiterjedő, az alábbi összeállításból²⁾ ítélhető meg, melyben néhány állam születési arányának változásait mutatjuk ki, az ezer lakóra számított élveszületési hányados feltüntetésével.

	1871—80	1881—90	1891—900	1901—05	1906—10	1919—24	1925	1926	1928	1929
Anglia	35·4	32·5	29·9	28·2	26·3	21·0	18·3	17·8	16·7	16·3
Norvégia	31·0	30·0	30·3	28·6	26·4	23·7	20·0	19·7	(17·7)	(17·5)
Svédország	30·5	29·1	27·1	26·1	25·4	20·3	17·5	16·9	(16·1)	(15·1)
Finnország	37·0	35·0	32·2	31·3	30·9	23·4	(22·3)	(21·7)	(21·5)	(21·0)
Ausztria	39·0	37·9	37·1	35·7	33·7	21·9	(20·5)	19·2	(17·5)	(16·7)
Magyarország³⁾	44·4	44·1	40·4	37·0	36·3	29·6	28·3	27·3	26·2	24·0
Svájc	30·8	28·1	28·1	27·8	26·0	19·9	18·4	18·2	17·3	17·0
Németország	39·1	36·8	36·1	34·3	31·6	23·5	20·6	19·5	18·6	17·9
Franciaország	25·4	23·9	22·2	21·2	19·9	20·0	19·1	18·8	18·2	17·7
Belgium	32·3	30·2	29·0	27·7	24·7	20·5	19·7	18·9	.	.
Németalföld	36·2	34·2	32·5	31·5	29·6	26·6	24·1	23·8	23·3	22·8
Spanyolország	(37·9)	36·2	34·8	35·3	33·6	29·8	29·3	29·7	29·9	28·9
Olaszország	36·9	37·8	34·9	32·0	32·7	27·3	27·5	27·2	26·1	25·1
Bulgária	.	.	39·4	40·7	(42·1)	40·3	(37·0)	37·3	.	.
Szerbia	40·5	45·0	41·7	38·6	39·1	.	.	.	.	.
Románia	35·0	41·4	40·6	39·4	.	32·9	(35·2)	.	.	.
Uruguay	.	41·5	36·5	32·5	33·4	26·6	25·1	.	.	.
Japán	31·0	28·3	29·8	31·7	32·6	34·7	34·9	(34·8)	.	.
Ausztrália	.	(33·7)	(27·0)	26·4	26·7	24·6	22·9	.	.	.
Új-Zéland	40·7	33·9	26·7	26·6	27·1	23·0	21·2	.	19·6	18·5

Nem csoda, hogy ez a világszerte mutatózó jelenség: a születéseknek nagymérvű és állandó csökkenése, az államférfiaknak és a tudomány férfiainak egyaránt felkelte figyelmét. Az államférfiak e tünetben

az állam legfőbb erejének megcsappanását látták. Csökkenő vagy kihalásnak induló népesség az államot hatalmi állásától, politikai súlyától foszthatja meg, a születéseknek csökkenése tehát gyökereiben támadja meg az állami életet. A jelenség okainak kifürkészése, a veszély nagyságának s a baj méreteinek megállapítása viszont a tudósok hatalmas gárdáját szólította munkába, kik a demografiai tudomány módszereinek alkalmazásával és azoknak tökéletesítésével kívántak világosságot deríteni erre, a mai közállapotokat szinte uraló s sok nemzetre nézve életbevágó fontosságú kérdésre. Ilyformán nagykiterjedésű irodalom jött létre, melyben statisztikusok, hygiénikusok, orvosok, közgazdák és politikusok egyaránt vonultatták fel tudományos és gyakorlati érveiket és igyekeztek a baj okait felderí-

¹⁾ *Cette étude paraîtra in extenso en français dans le n° 1 de 1931 du Journal de la Société Hongroise de Statistique.*

²⁾ *Források.* Az 1871—1900. évekre: *Statistique internationale du mouvement de la population d'après les registres de l'état civil*, Paris 1907. Az 1901—10. évekre: u. az, vol. II, Paris 1913. Az 1919—24. évekre: *Aperçu de la démographie des divers pays du monde*, La Haye 1927, 1925-re: *Annuaire statistique international 1926*. (Société des Nations). Genève 1927. Az 1928—29. évi adatok a Magyar Statisztikai Szemle 1930. évf. 680. l. A zárójel közt lévő számok más forrásokból vannak pótolva. A Magyarországra vonatkozó adatok a Magyar Statisztikai Évkönyvekből vétettek, az első arányszám az 1876—80. évekre vonatkozik.

³⁾ Anyaország.

teni és orvoslásának módjait megtalálni. E célból a születésekre, házasságkötésekre, halálesetekre és különösen a gyermekhalálózásra vonatkozó bő statisztikai anyagot hordtak össze, azt egymással okozati összefüggésbe hozták s az ebből levont következtetésekből gondolták a nehéz kérdés nyitját megtalálhatni. Azok a kutatók azonban, kik e kérdés felületes vizsgálatán túlmenve, annak mélyébe is igyekeztek behatolni, csakhamar ráeszméltek arra, hogy a statisztikának szokásos módszerei, melyek eddig a népmozgalmi jelenségek megfigyelésére és méreteiknek megállapítására alkalmazásban voltak, a való helyzetet nem tüntetik fel kellő hűséggel, mert a házassági, születési vagy halálozási hányados, eddigi szokásos formájában, mely számos fontos népesedési tényezőt figyelmen kívül hagy, egymagában nem alkalmas a népesség valószínű fejlődési folyamatának szabatos megállapítására. Rájöttek arra, hogy a születéseknek a halálesetek fölötti többlete, mely jelenlegi megcsappant állapotában is látszólag még mindig nem megvetendő, tulajdonképpen nem egyéb megtévesztő arányszámnál, mely a valódi tényállást elreplezi, hogy a születési többlet álarca mögül tulajdonképpen már a népesség stagnációjának, sőt helyenként elsovadásának réme vigyorog felénk, hogy ezért az eddigi számításoknál tökéletesebb, szabatosabb módzatokhoz kell fordulni, ha a népszaporulat való képét akarjuk megrajzolni.

Azon tudósok közül, kik ezzel a kérdéssel behatóan foglalkoztak, *Burgdörfer* Frigyes dr. kormányfőtanácsos, a német birodalmi statisztikai hivatal kiváló tagja a tanulmányok hosszú sorozatában világította meg ezt a német nemzetre nézve is sorsdöntő kérdést s imént megjelent munkájában¹⁾ az eddigi eljárásoknak kritikai elemzésére alapított konkrét módszerekkel határozta meg a baj igazi méreteit, annak okait és orvoslásának eszközeit. Munkája nemcsak mint a német nemzet fejlődésének lehetőségeit és jövőjének esélyeit kutató tanulmány értékelendő, de figyelmet érdemel methodológiai szempontból is mint oly kísérlet, mely a születési többlet s általában a népszaporulat kérdésének statisztikai megoldására új eljárást, szabatosabb módszert

alkalmaz, ezzel tehát e kérdés technikáját nagy lépéssel előbbre viszi. Módszerét és egész gondolatmenetét az alábbiakban ismertetjük.

2. Burgdörfer módszere, Németország példáján alkalmazva.

A Németbirodalom népessége egyesítésétől (1871) a világháború kezdetéig 41 millióról 68 millióra, tehát kétharmadával szaporodott, dacára annak, hogy ezen idő alatt 2 $\frac{1}{2}$ millió lélek vándorolt ki. A születési arány átmenetileg (1871—80) 40-en felül is emelkedett, mert a hatvanas években több német állam a házasságkötést korlátozó számos törvényt eltörölt és a francia háború utáni hatalmas gazdasági fellendülés is előmozdította a családalapítást. A születések csökkenése a 19-ik század végén állt be, a születési hányados 1899-től 1914-ig 37-ről 27·6-ra szállt alá. Ez a csökkenés nem látszott aggasztónak, mert vele együtt járt a halandóság nagymérvű apadása is, mely már a hetvenes évek második felében lépett fel s 27-ről 15·8-ra (1913-ban) apasztotta a halandóság arányát. Okozta ezt az orvosi tudomány és gyakorlat haladása, a gazdasági viszonyok és a létfenntartás javulása, valamint a társadalmi biztosítás mindjobban terjedő rendszere; különösen a csecsemők és kisgyermek halandósága csökkent erősen, 21-ről (1901-ben) 15-re (1913-ban) és 10-re (ma). Ameddig a csecsemőhalandóság csökkenése a születéseknek apadásával okozati összefüggésben állt, utóbbi nem volt aggasztó, sőt kívánatosnak volt mondható, mert a propagatív erő kímélésével eredményezte ugyanazt a születési többletet, melyet a régebbi időben a nőknek sokkal nagyobb szülő munkájával lehetett csak elérni. Tényleg kedvező lefolyásúnak látszott a fejlődés; a korábban beálló halálozási csökkenés a 80-as és 90-es években — lényegében egyenlően maradó születési arány mellett — növekvő születési többletet eredményezett és a születések többlete még akkor is — legalább abszolút számban — emelkedett, mikor a születési arány a 19-ik század vége felé már gyorsan lehanyatlott, még pedig főleg azért, mert kezdetben a halálozási arány még nagyobb mértékben és gyorsabban csökkent. A viszonylag legmagasabb születési többlet 1903-ban 15·6 volt, az abszolút legmagasabb szám 1906-ban 910.000. De ezután beállt a fordulat: a halálozás csökkenése már nem tarthatott

¹⁾ *Dr. Friedrich Burgdörfer: Der Geburtenrückgang und seine Bekämpfung. Die Lebensfrage des deutschen Volkes. Berlin, 1929. (Veröffentlichungen aus dem Gebiete der Medizinalverwaltung. XXVIII. Band, 2. Heft.)*

lépést a születések apadásával, s a kettő közötti eltérés évről-évre kisebbedett; de még mindig 800.000 főnyi, vagyis ezer lélekre 12·2 volt az évi népességi szaporulat a háborút közvetlenül megelőző években s ezt, a kezdődő visszaesés fenyegető előjele dacára, még mindig erőteljes és egészséges népgyarapodás jelének lehetett tartani.

Ekkor jött a háború óriási érvágása. 6½ millió embert elszakított a versaillesi hatalmi szó. 2 millió — a nemzet virága — maradt a becsület mezején, ¾ millió ember esett áldozatul a kiéheztető blokádnak, százezreket rabolt el az 1918. évi influenza-járvány és 3—3½ millió szülés maradt el a világháború éveiben a fiatal férjek nagy részének évekig tartó távolléte folytán. A háború mérlege tehát 12—13 millió ember veszteségével, a mai létszám egyötödével, zárult! Ehhez járul a Németbirodalomtól elszakított németység és a birodalom határain kívül élő németységnek idegen államok alá való kényszerítése. Az Európában élő 81 millió német közül ma 20 millió, tehát a németységnek teljes egynegyede 15 idegen államban él s ennek jövője és fennmaradása nem utóljára lélekszámának fenntartásától és erejétől függ. „Egészséges népet lehet szolgásra juttatni, elnyomni, széttépni, de kiirtani nem lehet. Csakis saját maga, saját terméketlensége törölhet el és írthat ki egy népet.“ (16. l.)

Németország mai népesedéspolitikai helyzete a következő: A háború alatt elmaradt 3½ millió születési hiányból — az 1870/71. évi háborús hiánytól eltérőleg, melyet a születések többlete már 1874 kezdetéig teljesen kiegyenlített — a háború utáni évek születési többlete semmit sem pótol, bár a háború 5 évében a normális viszonyok mellett 2·3 millió új házasságból elmaradt 800.000 házasságkötés hiányát a következő 5 évben kötött 3·65 millió házasság nemcsak pótolta, de még több mint félmilliónyi többletet is eredményezett. A fennálló házasságok száma 1910-től 1925-ig 10·4 millióról 12·7 millióra emelkedett. Minthogy a háború befejezése a házassági gyakoriságnak „lavinaszerű növekedésén“ kívül még 3 millió — a háború alatt egymástól elválasztott — házaspárnak újbóli egyesülésével is járt, normális módon a születési arány hatalmas megdagadásának kellett volna beállania. De a házassági dagályt nem követte a születések dagálya. „Nősülés és családalapítás a háború után már nem voltak azonos fogalmak.“ (17. l.). A háború után beállott születési hul-

lám (29·5) ¼ év után már oly mélypontra ereszkedett le, minő a háború előtt ismeretlen volt. A születési arány megcsappanása az évszázadforduló körül állt be. 1900-ban 56 millió lakos mellett még 2 millió élveszületés volt, vagyis 35·6‰, 1927-ben ellenben 63 millió lakosra csak 1·2 millió élveszületett gyermek jutott, azaz ezer lakosra 18·3. A születési arány tehát ¼ század alatt a felére apadt le! A születési többlet 1927-ben már csak 403.000 volt, vagyis 6·4‰, tehát a háború előttinek (800.000, azaz 12‰), csak a fele. Az általános védkötelezettség megszűntével a nősülési kor kisebbedett, a háború utáni első években számos házasság előbb kötött, mintsem a régi viszonyok szerint várni lehetett volna. A házasságkötések és a születések között az az összefüggés, mely azelőtt — 9 havi távolságban — észlelhető volt, teljesen megszűnt. Az 1926. év IV. negyedének maximális házassági arányát (9·4) az 1927. év III. negyedében a legalacsonyabb születési arány (18·1) követte. Ezzel a német nemzet állománya fenntartásának alsó határáig jutott el. Ez az állítás túlzottnak tetszhetik, de a jelenlegi születési többlet nem annyira a családok termékenységén alapszik, mint inkább a halandóság korlátozásán. „Az emberi nem halandósága azonban nem szorítható le a halhatatlanságig, míg a termékenység — legalább elméletileg — terméketlenségig csökkenhet.“ A helyzet komolysága mellett a még létező születési többlet sem ámíthat már, mert ez évről-évre állandóan csökken és további csökkenésének tendenciája félre nem ismerhető. A háború utáni születési többletek, a háború előttiékel összehasonlítva, *Burgdörfer* szerint megtevesztő számítások, melyek oly népgyarapodással ámítanak, amely már nem létezik.

A születési többlet ugyanis az egy bizonyos időszakon belül előfordult születések és halálesetek közti számbeli különbözet; a halálesetek mintegy száz születési generációból rekrutálódnak; de mivel az egyes korévek halálozási intenzitása rendkívül különböző, az összhálozási coefficiens lényegileg attól függ, miként vannak egy népben az egyes korosztályok képviselve s kivált mily mértékben vannak képviselve a legnagyobb halandósági valószínűséget mutató korosztályok (a csecsemők és az aggyatyanok korosztályai). Mármost a gyermekek száma a háborús évek születési hiánya és a születéseknek azóta beállott csökkenése folytán most sokkal kisebb, mint volt 1913-

ban és a legmagasabb korosztályok létszáma is ma még aránylag alacsony. Ennélfogva a mai halálzási arány túlságos kicsiny halandóságot és ezáltal nagyobb népgyarapodást érzékeltet, mint amintő tényleg van.

A népesség korfelépülése lényegesen módosult; a háború előtt ennek majdnem szabályos piramisformája volt. Ez az alak a háború közvetlen és közvetett behatása, de kivált a születések csökkenése folytán lényegesen megváltozott. Egyrészt a férfiak azon korosztályaiban, melyekből a háború áldozatait szedte, tétovázó hézagot hagytak, összehasonlítva a háború közvetlen következményeitől megkímélt női népesség megfelelő korosztályaival; másrészt a 6—10 korévek oszlopai, a háborús évek születéseinek elmaradása folytán erősen betüremlenek és a legfiatalabb korévek is sokkal kisebb mértékben vannak képviselve, mint a háború előtt. Az óriási elváltozások eredményeként a 15 éven aluliak száma 1910-től 1925-ig 18%-kal csökkent, míg az össznépesség 8%-kal gyarapodott, sőt a munkakereső korban álló (15—65 éves) egyének száma 21, a még idősebbeké 26%-kal emelkedett. Mivel a nők számát a háború közvetlen következményei nem fogyasztották, sőt a 15 éven aluli nők 1910-től 1925-ig 25%-os népszaporulatot mutatnak, ezeknek gyarapodása alapján kiszámítható, hogy az 1925. évi korkép bázisán $8\frac{1}{2}$ millió 15 éven aluli gyermek hiányzik.

A kormegoszlás e rendkívüli módosulása természetesen nem maradt hatás nélkül az össznépesség jelenlegi halálzási hányadosára sem. A legnagyobb halandóságnak kitett legalsó korosztályok csekély aránya, másrészt a kis halandóságú középkorok roppant megduzzadása és az idősebb egyéneknek a háborús nélkülözések s a járványok okozta erős megtizedelése együttvéve oda hatottak, hogy a halálesetek összege ma még aránylag mérsékelt. De mihielyt a ma igen erősen képviselt közepes korosztályok (45 évtől felfelé) 2—3 évtized múlva kipusztulnak, a halálzási arány emelkedni fog, a születési többletek pedig lényegtelen maradékokká fognak összezsugorodni, sőt — valószínűleg már két évtized múlva — halálzási többletté fognak átalakulni.

Ezen megállapítások után *Burqdörfer* felveti a kérdést, hogy mennyi embernek kell születnie, hogy egy népet életben tartson?

Az új német halálzási táblák szerint a közepes élettartam 57·4 év, ezer lélekre tehát évi 17·4 főnyi halálzási arány esik. Ez a helyesbített szám („bereinigte Sterbeziffer“) mutatja, mennyire megtévesztő a népességnek mai abnormis kormegoszlása mellett az „általános“ halálzási arány, mely ezer lélekre 12. Ha ez a szám a halálzási igazi kifejezője volna, ez 84 évnyi közepes élettartamnak felelne meg, ami merő utópia. A népességi állomány pusztá fenntartására tehát 17·4-es születési arány volna szükséges. Ez a német nemzet legalsó népbilógiai élet- és gyarapodási határa; ha a születési arány ezen határnál mélyebbre száll, nemcsak megszűnik a népgyarapodás, de tényleges népfogyás áll be. A nyers számítás alapján még ma is kimutatható 6‰-nyi születési többlet máris csak optikai csalódás, mely már rég túlhaladott állapot képzetét ébreszti. A népesség korösszetételének megváltozása folytán a helyesbített halálzási arány mindjobban eltér a nyers aránytól s így a születési többlet 1927-ben már nem volt 6·4, hanem csak 0·9. A látszólagos többlet pusztán csak a nagyhalandóságú gyermekkorok és öregkorok erős megcsappanásától, valamint a csekély halandóságú munkaképes korcsoportok nagy megduzzadásától ered, de mihielyt e korok pár évtized alatt kihalnak, a megcsappant ifjabb korokból kikerülő magasabb korok a mostaniaknak helyét csak részben pótolják s így halálzási többlet fog beállani.

Hozzájárul még, hogy a nyers születési arányszám is csak csalóka képet ad; ezt is befolyásolja az abnormis korösszetétel, de ellentétes irányban. A születési arányszámok számításának alapjául szolgáló népszámban ugyanis hiányzik a már fentebb említett $8\frac{1}{2}$ millió gyermek, de hiányzik a háborúban elesett 2 millió férfi is, kiknek megfelelő nők — férfiak hiányában — házasságra nem léphettek s így a népesség szaporítása tekintetében meddők maradtak. Hogyha a mai népességet, ezeknek figyelembevételével, a háború előtti korösszetétel alapján vizsgáljuk, a helyesbített születési arány csak 16·6-et ad, holott az 1924/26. évi halálzási táblák alapján megállapított igazi arány — 57·4 év közepes élettartam mellett — 17·4, e szerint ma már a népesség állományának pusztá fenntartásához szükséges minimális születési arány sincs meg s a 0·9-es születési többlet is már csak „olyan phantom, mely mögött már nem áll az életnek semmiféle realitása“. (35. l.)

Gyarapodó nép-e tehát a német, avagy készül már halódó néppé válni („ein sterbendes Volk zu werden“)? Az 1924/26. évi halálozási táblázatokból kiszámított 17·4 főnyi születési minimum csak oly népes-ségre nézve áll, melynek korösszetétele stationär. Ha ez a német népre nézve állana, akkor a 63¼ millió lakos között 13·3 millió szülőképes (15—45 éves) nőnek kellene lennie s ezeknek évente 1·1 millió gyermeket kellene szülnie, azaz ezer szülőképes nőre 83·3-et. A mai népességben azonban nem 13·3, hanem 16·4 millió szülőképes nő van; ezeknek tehát 1,366.000 gyermeket kellene szülniök, amivel azonban a népesség száma 78 millióra stabilizálnának. A nőknek jelenlegi (1927. évi) szülőképesége azonban nem több, mint 1,160.000, tehát máris hiányzik 200.000 születés, vagyis 15% abból a normális mennyiségből, mely a szülőnők mai létszámának fenntartásához szükséges. A háború következményei folytán azonban a szülőképes korban álló nőknek jelentékeny része meddőségre van ítélve. A szülőképes korban álló nők aránya 1910 óta 51·7-ről 48·3-ra szállt alá, ennek folytán a szülőképes házas nők száma, kiktől a születések zöme ered, 16·4 millió helyett csak 15·3 millió. Ezekből már csak 1,275.000 születés várható (s ez a mennyiség a népességet lassanként 73 millióra emelné), de a születések tényleges száma már csak 1,160.000, tehát máris hiányzik évi 115.000 születés, vagyis 9%. A német nők mai születési teljesítménye tehát máris 10%-kal alacsonyabb, mint amennyi állományuknak fenntartásához szükséges. (40. l.) Arra, hogy legalább a mai 63¼ milliónyi állomány fenntartassék, 1,100.000 születés volna szükséges, a szülőképes nők azonban ma (1.000-re 75·8) csak 1,008.000 gyermeket (= 15·9‰) szülnék, tehát a hiány 92.000, vagyis a mai születési teljesítmény már nem elegendő a jelenlegi népszám fenntartására. E szerint az eredmény (1927-re) a következő:

	a nyers számítás szerint	a helyesbített számítás szerint
születési arány	18·3	15·9
halálozási arány	12·0	17·4
születési többlet +	6·3	— 1·5

„A tényleges születési arány ma már 9%-kal marad a minimális követelés alatt. A német nép a mai születési számmal már nem bírja állományát fenntartani. A népesség — számának mintegy 3 millióval való átmeneti gyarapodása után — a mai születési deficit hatása alatt ismét mai létszámára

fog összezsugorodni, azután pedig sem fog megállapodni, — még ha sikerülne is a ma már elégtelen születési arányt legalább mai magasságában megtartani (amire azonban kilátás alig van) — hanem tovább és tovább fog összezsugorodni a nélkül, hogy ma be lehetne látni, hogy a lecsúszás ezen síkos pályáján mikor fog megállapodni“ . . . „A német nép ma már nem gyarapodó nép. Ha a mai állapot állandósul, már megvan az első lépés arra, hogy halódó néppé váljék“. (45. l.)

Ugyanezen módszer szerint számítja ki *Burgdörfer* Berlin városának és a német nagy- és középvárosoknak valóságos népességi értékeit is. Számításának eredménye szerint volt 1927. évben:

	a nyers számítás szerint	a helyesbített számítás szerint	
Berlinben	a születési arány	9·9	7·6
	a haláloz. arány	11·4	17·4
	a szület. többlet	— 1·5	— 9·8
a többi német nagyvárosban	a születési arány	15·9	10·0
	a haláloz. arány	10·4	17·4
	a szület. többlet	5·5	— 7·4
a közép- és kisvárosokban	a születési arány	15·9	12·0
	a haláloz. arány	10·1	17·4
	a szület. többlet	5·8	— 5·4

Megállapítja ezen számok alapján a német városok nagy terméketlenségét s ki mondja, hogy a német városok ma tisztán csak bevándorlás által gyarapodnak, maga a városi népesség pedig saját szaporaságára utalva 150 év alatt egy minimummá zsugorodnék össze s így *belülről kihál*.

Nem követhetjük *Burgdörfert* fejtegetéseinek hosszú útján s azokban a mélyen járó elmélkedéseiben, melyek a család elfajulására, a mai család struktúrájára, a család termékenységére, a gyermeklétszám korlátozására és a születések csökkenésének gazdasági, kulturális és nemzeti ártalmaira vonatkoznak. Komoly intelmek szólnak ezekből a talán túlsötétnek látszó fejtegetésekből, melyek azonban szinte elsőnek tárják fel a mai születési csökkenésben rejlő óriási veszedelmet a maga teljes meztelenségében. Amidőn az alábbiakban meg akarjuk világítani Magyarország népességének újabb fejlődését, különösen a születések alakulását és a népesség gyarapodásának arányait, tesszük ezt *Burgdörfer* tanulmányában kifejtett elvek figyelembe vételével s annak hangsúlyozásával, hogy népszaporodásunk kérdésének ezen módszer alapján való tüzetesebb vizsgálata nemzeti szempontból is nagyon kívánatos volna.

3. Magyarország népesedési mozgalma a világháború előtti időben.

Magyarország népesedési mozgalmát a múlt század második felében a házasságkötések és elveszületések magas aránya jellemezte, ezer lakóra 9—10 házasságkötés és 40-nél több születés jutott évente, akkora arány, melynél magasabbat csak egyes Balkán-államok és Oroszország mutattak. Igaz, hogy e mellett a halálozási arány is igen magas volt (30-on felül ezer lakóra), úgy hogy a természetes szaporodás tekintetében Magyarország már nem foglalta el a kultúr-államok között azt a vezető szerepet, melyet magának mondhatott a másik két népesedési tényező tekintetében. Így p. o. az 1881—85. évek átlagában Magyarország népességének természetes szaporodása nem volt nagyobb, mint Németorszáé, mely ezt az arányt azonban jóval kevesebb születéssel, de tetemesen alacsonyabb halálozással érte el. A két állam népesedésében mutatkozó mélyreható különbségek a következő adatokból ítélhetők meg:

Ezer lakóra jutott	Magyarország	Németország
Házasságkötés	10·1	7·7
Élveszületés	44·6	38·5
Halálozás	33·3	27·2
Term. szaporodás ..	11·3	11·3

A nyolcvanas évektől kezdve azonban valamennyi népesedési tényező tekintetében mélyreható változás állott be. Ez a nagy változás a *házasságkötések* és *születések* abszolút számainak alakulásából plasztikusan domborodik ki. E számok jelentőségét akkor értjük meg kellőképen, ha figyelembe vesszük, hogy Magyarország (az anyaország) népességének száma (mint az 1. sz. tábla mutatja) 1881-től 1910-ig 13·84 millióról 18·26 millióra, tehát egyharmadával növekedett. Ezzel a növekedéssel a házasságkötések számának emelkedése a múlt század végéig nemcsak lépést nem tartott, hanem (a század utolsó évtödének átlagában) abszolút számban is kevesebb új házasság jött létre a 16·84 milliónyi népesség mellett, mint húsz évvel korábban 13·84 milliónyi népessége mellett. Századunk elején ugyan gyakoriabbakká váltak az esketések, sőt az 1906—10. évek átlagában a 162.000-et is meghaladták (a maximum 1907-ben 178.221 volt), de ez a szám sem felel meg a meggyarapodott népességnek s így a házasságkötéseknek a népesség számához viszonyított aránya, mely az 1881—1885. évek átlagában (ezer lakóra) 10·1 volt, századunk

első évtödeiben a 9-et sem érte el s még az esketésekben legdúsabb 1907. évben is alig volt több 10-nél. Az 1907. év maximális házasságkötési számát még két esztendő (1911 és 1913) közelíti meg, de a hányados — a megnövekedett népszám mellett is — csak kevéssé haladta meg a 9-et. A házasságkötések gyakorisága tehát megcsökkent s az 1911—1913. évek átlagában *évente mintegy 16.000-rel kevesebb házasság* jött létre, mint amennyit az 1881—1885. évek aránya szerint várnunk kellett volna.

Hogyha a *születések* számának alakulása a házasságkötésekével arányban haladt volna, még nem volna népesedésünk helyzete annyira aggályos. De a születések egészen másként alakultak, apadásuk egyenesen rohamosnak nevezhető. A kiindulópontul vett 1881—1885. évek átlagában 626.488 gyermek született, ezer lakóra tehát 44·6. Ez a szám a rákövetkező években semmiféle lényeges növekedést nem mutat, bár a népszám — mint láttuk — 1881-től 1910-ig 4·42 millió fővel gyarapodott. Egészen a háború kitöréséig az elveszületések évi száma állandóan 610 és 660 ezer között ingadozott, maximumát 1909-ben érte el 668.474-gyel. A világháború kitörését megelőző három esztendőben a születések átlagos évi száma 647.914 volt, szemben az 1881—1885. évek 626.488 főnyi átlagával. Ezzel szemben áll az a tény, hogy az 1881—1885. években átlag 142.391 házasság kötött, 1911—1913-ban pedig 168.170. A házasságok évi átlagos száma tehát a 33 évi időszak folyamán 25.779-cel emelkedett, amivel szemben a születések száma csak 21.426 esettel növekedett. A fejlődés menetének egészségtelen voltát semmi sem bizonyíthatja jobban, mint az a szomorú tény, hogy a születések száma a harmadszázad tartamán belül még annyi esettel sem szaporodott, amennyivel több házasságot kötöttek. Ennek természetes következményeként a házasságkötések és születések közötti arány is módosult; míg az 1881—1885. években egy házasságkötésre 4·40 elveszületés jutott (mely arány a következő évtödeokban 4·66 és 4·91 között ingadozott), addig ez az arány századunk kezdetétől fogva állandóan csökkent és az 1911—1913. években már csak 3·85-öt tett. A születések hányadosa pedig, mely az 1881—85. években még 44·6 volt ezer lélekre, a kilencvenes évek közepétől kezdve 40 alá süllyedt és fokozatos csökkenéssel a világháborút megelőző években 34—36-ig

1. Magyarország (anyaország és Fiume) népmozgalma 1876-tól 1918-ig.
Mouvement de la population de 1876 à 1918 dans la Hongrie proprement dite et à Fiume.

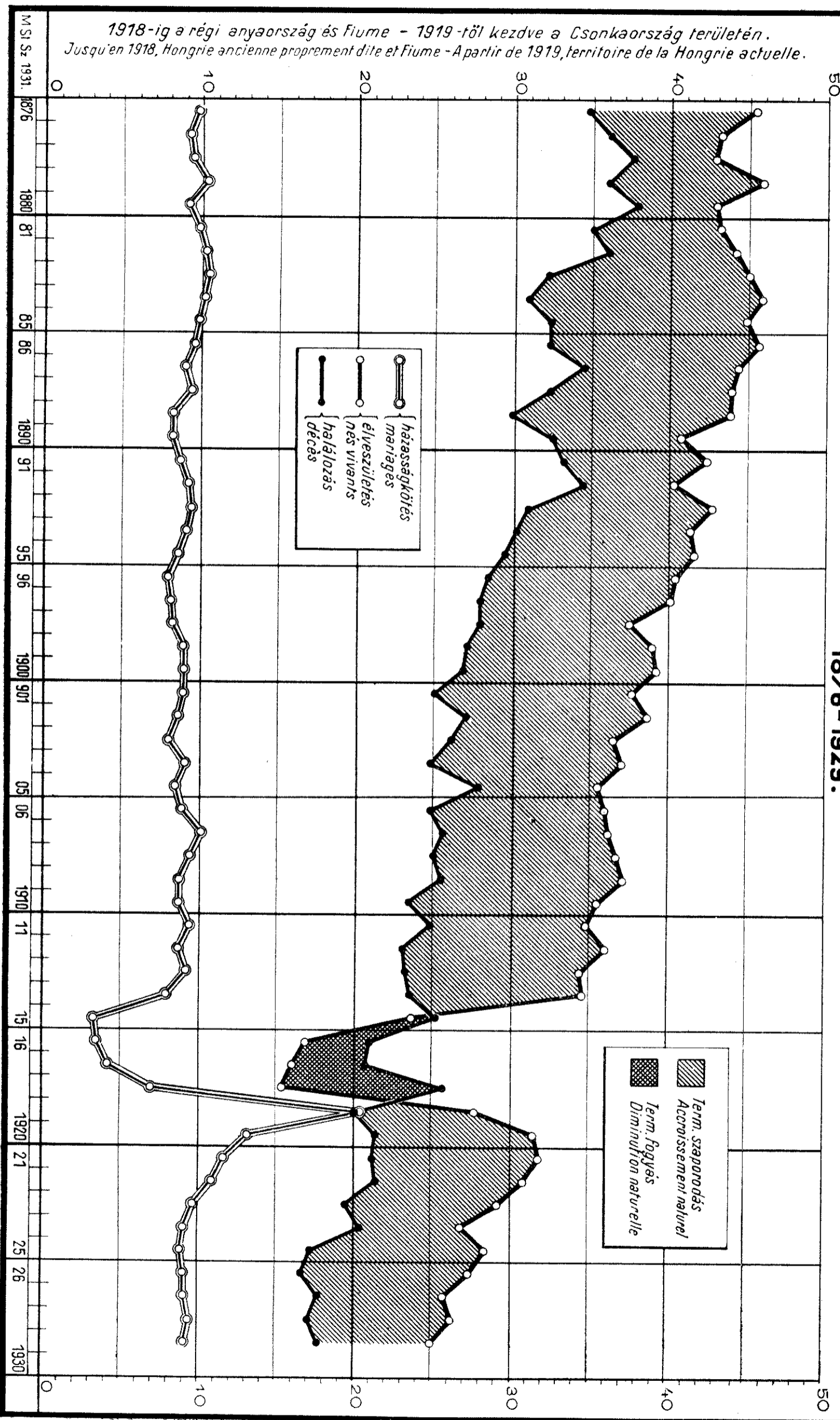
É v Année	Kiszámított népesség az év Population calculée		Házasság- kötések Mariages	Élve- születések Nés-vivants	Halálozá- sok Décès	Természetes népszapo- rulat Accroisse- ment natu- rel	Esik ezer lakosra Proportion pour mille habitants			
	közepén au milieu de l'année	végén à la fin de l'année					házas- ság- kötés des ma- riages	élveszü- letés des nés- vivants	halálo- zás des décès	természetes szaporulat de l'accrois- sement naturel
1876	13,569.930	13,614.400	135.011	616.440	471.275	145.165	9.9	45.4	34.7	10.7
1877	13,627.608	13,640.817	125.064	588.334	491.962	96.372	9.2	43.2	36.1	7.1
1878	13,645.144	13,649.472	129.346	584.426	512.689	71.737	9.4	42.8	37.6	5.2
1879	13,684.871	13,720.270	140.267	626.035	492.376	133.659	10.3	45.8	36.0	9.8
1880	13,724.446	13,728.622	124.860	588.424	520.012	68.412	9.1	42.9	37.9	5.0
1881	13,794.257	13,838.911	137.210	595.222	483.604	111.618	9.9	43.2	35.1	8.1
1882	13,883.570	13,928.228	142.161	613.024	501.404	111.620	10.2	44.2	36.1	8.1
1883	14,006.725	14,085.220	145.252	630.105	450.805	179.300	10.4	45.0	32.2	12.8
1884	14,179.414	14,273.608	144.681	649.709	439.017	210.692	10.2	45.8	30.9	14.9
1885	14,353.007	14,432.405	142.652	644.381	463.277	181.104	9.9	44.9	32.3	12.6
1886	14,518.127	14,603.847	140.016	662.434	468.676	193.758	9.6	45.7	32.3	13.4
1887	14,664.545	14,725.242	132.694	649.400	505.704	143.696	9.0	44.3	34.5	9.8
1888	14,799.831	14,874.419	139.198	650.551	479.061	171.490	9.4	43.9	32.4	11.5
1889	14,967.838	15,061.257	122.476	656.273	447.133	209.140	8.2	43.9	29.9	14.0
1890	15,112.123	15,162.988	123.825	615.169	491.126	124.043	8.2	40.7	32.5	8.2
1891	15,323.857	15,385.851	131.451	647.801	508.650	139.151	8.6	42.3	33.2	9.1
1892	15,423.425	15,460.999	141.370	621.568	531.256	90.312	9.2	40.3	34.4	5.9
1893	15,545.312	15,629.625	144.467	663.608	479.818	183.790	9.3	42.7	30.9	11.8
1894	15,709.460	15,789.295	143.334	648.581	473.747	174.834	9.1	41.3	30.2	11.1
1895	15,877.069	15,964.842	134.695	659.160	468.449	190.711	8.5	41.5	29.5	12.0
1896	16,053.264	16,141.686	126.956	647.977	455.969	192.008	7.9	40.4	28.4	12.0
1897	16,233.080	16,324.474	131.045	651.667	453.715	197.952	8.1	40.1	27.9	12.2
1898	16,395.652	16,466.829	134.541	614.255	456.736	157.519	8.2	37.5	27.9	9.6
1899	16,557.158	16,647.486	147.912	644.577	448.756	195.821	8.9	38.9	27.1	11.8
1900	16,742.870	16,838.255	148.629	655.674	449.742	205.932	8.9	39.2	26.9	12.3
1901	16,917.597	17,034.509	148.494	636.692	425.274	211.418	8.8	37.6	25.1	12.5
1902	17,069.398	17,216.994	146.671	658.240	460.591	197.649	8.6	38.6	27.0	11.6
1903	17,204.974	17,380.795	138.430	628.524	449.559	178.965	8.0	36.5	26.1	10.4
1904	17,347.096	17,576.378	156.701	641.507	430.760	210.747	9.0	37.0	24.8	12.2
1905	17,467.018	17,695.766	147.553	620.176	485.624	134.552	8.4	35.5	27.8	7.7
1906	17,579.349	17,876.189	153.992	634.029	438.442	195.587	8.8	36.0	24.9	11.1
1907	17,717.950	18,048.106	178.221	641.058	453.977	187.081	10.1	36.2	25.6	10.6
1908	17,863.223	17,941.321	165.452	655.446	446.516	208.930	9.3	36.7	25.0	11.7
1909	18,020.299	18,101.101	157.529	668.474	457.786	210.688	8.7	37.1	25.4	11.7
1910	18,181.904	18,255.804	158.299	644.012	426.022	217.990	8.7	35.4	23.4	12.0
1911	18,329.704	18,409.009	171.354	638.082	455.006	183.076	9.3	34.8	24.8	10.0
1912	18,488.494	18,582.112	161.105	665.093	425.124	239.969	8.7	36.0	23.0	13.0
1913	18,659.564	18,737.017	172.050	640.566	432.928	207.638	9.2	34.3	23.2	11.1
1914	18,815.122	18,893.225	136.337	648.865	439.924	208.941	7.2	34.5	23.4	11.1
1915	18,852.085	18,810.946	60.948	445.426	474.972	— 29.546	3.2	23.6	25.2	— 1.6
1916	18,745.678	18,680.409	62.866	314.016	391.820	— 77.804	3.4	16.8	20.9	— 4.1
1917	18,610.240	18,540.072	75.745	297.024	384.628	— 87.604	4.1	16.0	20.7	— 4.7
1918	18,417.690	18,295.308	126.894	281.333	473.364	— 192.031	6.9	15.3	25.7	— 10.4
Á t l a g o k. — M o y e n n e s.										
1876—1880 ..	13,650.400	13,670.716	130.910	600.732	497.663	103.069	9.6	44.0	36.5	7.5
1881—1885 ..	14,043.395	14,111.674	142.391	626.488	467.621	158.867	10.1	44.6	33.3	11.3
1886—1890 ..	14,812.493	14,885.550	131.642	646.764	478.340	168.424	8.9	43.7	32.3	11.4
1891—1895 ..	15,575.825	15,646.122	139.109	648.300	492.753	155.547	8.9	41.6	31.6	10.0
1896—1900 ..	16,396.405	16,483.746	137.816	642.830	452.984	189.846	8.4	39.2	27.6	11.6
1901—1905 ..	17,201.217	17,380.888	147.570	637.028	450.362	186.666	8.6	37.0	26.2	10.8
1906—1910 ..	17,872.545	18,044.504	162.699	648.603	444.548	204.055	9.1	36.3	24.9	11.4
1911—1913 ..	18,492.587	18,576.046	168.170	647.914	437.686	210.228	9.1	35.0	23.7	11.3
1914—1918 ..	18,688.163	18,643.992	92.558	397.333	432.942	— 35.609	5.0	21.3	23.2	— 1.9

Az 1876—1880. évvégi népszámok a régi Magyar Statisztikai Évkönyvekben közölt, előreszámított évvégi népszámok alapján, a kivándorlás okozta veszteség levonásával számítottak, az évközépi népszámok 2—2 évvégi népszám középértékeit adják. Az arányszámok az évközépi népesség alapján vannak számítva. 1881-től kezdve az összes számok a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal Évkönyveiből, illetve közleményeiből vétettek. — *Pour la fin des années 1876—1880. les chiffres de la population sont calculés d'après les données de la population à la fin de l'année, préalablement calculées et publiées dans les Annales Statistiques Hongrois anciens, en défalquant les pertes dues à l'émigration, tandis que les chiffres de la population relatifs au milieu des années présentent les valeurs moyennes des données de la population de deux fins d'années. Les nombres proportionnels sont calculés d'après la population du milieu de l'année. A partir de 1881, tous les chiffres sont empruntés aux Annales et Publications de l'Office central royal hongrois de statistique.*

A HÁZASSÁGKÖTÉSEK, ÉLVE SZÜLETÉSEK ÉS HALÁLÓZÁSOK ARÁNYA EZER LÉLEKRE.

Mariages, naissances vivantes et décès pour 1000 habitants.
1876-1929.

1918-ig a régi anyaország és Fiume - 1919-től kezdve a Csonkaország területén.
 Jusqu'en 1918, Hongrie ancienne proprement dite et Fiume - A partir de 1919, territoire de la Hongrie actuelle.

süllyedt alá. Ez annyit jelent, hogy a béke utolsó éveiben évente átlag 160.000-rel kevesebb gyermek született, mint amennyi napvilágot látott volna, ha az 1881—85. évi születési coefficiens állandó marad.

A születések megapadásával együtt haladt a *halálesetek* számának aránylagos csökkenése is. Az 1881—85. évek átlagában 467.621 haláleset fordult elő évente s a rákövetkező években, egészen a világháború kitöréséig, ezeknek száma rendszerint 425 és 490 ezer között ingadozott, csak négy évben haladván meg az 500.000-et (maximuma 1892-ben 531.256). Az erősen megsaporodott népesség mellett a halálozási eseteknek stationár volta a közegészségi viszonyok javulásának, elsősorban a gyermekhalandóságban beállott erős csökkenésének köszönhető. A népesség számához viszonyítva volt a halálozási coefficiens 1881—1885. években 33·3; ez eleinte lassú, majd gyorsabb csökkenéssel 31·6-ra szállt alá, a kilencvenes évek közepétől kezdve harmincon alul maradt s a béke utolsó három évében már csak 23·7 volt.¹⁾ A halálozási arány tehát a nyolcvanas évek óta ezer lakó után 9·6-tal csökkent, vagyis ugyanannyival, mint a születési coefficiens (44·6—35·0).

Ennek a párhuzamos fejlődésnek eredménye népességünk *természetes szaporulatának* majdnem változatlan aránya. Abszolút számait tekintve, a természetes szaporulat az egyedüli tényező, mely a népesség számának gyarapodásával teljesen lépést tartott, mert 1881/85-től 1911/13-ig 158.867-ről 210.228-ra szállt fel, vagyis 32%-kal emelkedett, tehát pontosan ugyanannyival, mint maga a népesség. A természetes szaporodás arányában ez okból az idők folyamán csak lényegtelen ingadozások állapíthatók meg; a világháborút közvetlenül megelőző 3 esztendő természetes szaporulata (11·3) ugyanannyi volt, mint az 1881—85. éveké. Ez világosan mutatja, hogy a nagyszámú születések magukban véve nem tekinthetők kedvező jelenségnek, hogyha nem sikerül a született gyermekeket életben is tartani. Íme az 1911—13. évek a szülőknek sokkal kisebb igénybevételével (ezer

lélekre csak 35·0 születéssel) ugyanazon szaporodást eredményezték, mint az 1881—1885. évek (amikor erre 44·6 szülés volt szükséges). Hogy ez egyrészt a nőknek egészsége szempontjából, másrészt általános gazdasági viszonylatban mit jelent, hangsúlyozni nem kell.

4. A háborús évek népmozgalma.

Magyarország 1914. évi augusztus hó elejével lépett be a háborúba s 1918. évi október hó végéig, vagyis 51 hónapon keresztül, állandóan hadiállapotban volt. Attól a pillanattól kezdve, mikor a hadköteles fiatalság hadba vonult, a *házasságkötések* száma természetesen erősen megapadt. Bár egyes helyeken (így különösen Budapesten)¹⁾ a hadüzenet átmenetileg hirtelenül megduzzasztotta a házasságkötések számát, mert sokan a hadbavonulás előtt kívánták véglegesíteni vagy törvényesíteni már fennálló viszonyukat, ez a többlet az országos összegben egyáltalában nem jut kifejezésre. Az 1914. év első fele után, mely a házassági hajlam tekintetében kedvezőbb volt az előző három év megfelelő időszakánál, a július hónapon (az országos átlagban) még csak kevéssé látszik meg a hadüzenet hatása, de a hadköteles fiatalság mozgósítása és tényleges hadbavonulása már augusztus hóban érezhetően csökkentette a házasságkötések számát s ez az apadás a továbbiakban mind jobban fokozódott. Az 1914. év második felében az egész országban már csak 36.951 pár állt az oltár elé, szemben az előző három megfelelő félév 67—77.000 főnyi (sőt 1913-ban a 80.000-et is meghaladó) jegyepárjával. Az 1.000 lélekre jutó házassági hányad tehát 9·1-ről ennek kevesebb, mint felére esett. A rákövetkező három esztendő házasságkötései már teljesen a világháború nyomasztó és házassággátló hatása alatt állottak, havi átlagszámuk alig haladta meg az ötezret s így a békeévek házassági gyakoriságának *harmadrészét* csak kevéssel haladták meg. 1915-ben és 1916-ban az új házasságkötések száma 60 és 62.000 között ingadozott (a békebeli 160—170.000-rel szemben), az ezer lélekre számított hányados tehát 3·2, illetve 3·4 volt. De érdekes, hogy az ekként óriásilag megcsappant házassági mozgalomban is felismerhetők, bár erősen letom-

¹⁾ Hogyha a halálozási arány állandóan annyi maradt volna, amennyi 1881—85-ben volt (33·3%), a háborút megelőző években átlag 177.000-rel több embernek kellett volna meghalnia, mint amennyi a 23·7%-os arány mellett tényleg meghalt. A születések és a halálozás terén beállott változás tehát (minthogy a régi születési arány mellett 160.000-rel több gyermek született volna) évente mintegy 17.000 életet mentett meg a régi állapothoz képest.

¹⁾ Budapesten a házasságkötések száma az 1914. évi július hótól augusztusra 929-ről 1.566-ra emelkedett, mi mellett megjegyzendő, hogy már a júliusi szám is kirívóan magas volt.

pított formában, a házasságkötések terén a békében állandóan észlelt időszakai különbségek, így nevezetesen a februári és novemberi maximumok s részben a májusi fel lendülés is. 1917-től kezdve a házasságkötések száma észrevehetően emelkedik. Az idehaza maradt lakosság nyilván hozzásimult a hosszú háború okozta rendkívüli viszonyokhoz s nem látva a háború befejezésének lehetőségét és időpontját, a családalapítást a fennforgó súlyos gazdasági és politikai viszonyok ellenére sem halasztotta tovább. Így 1918-ban megkétszereződött a házasságkötések száma, mely a háború tényleges befejezésének (október vége) időpontjáig már meghaladta a százezret s az év végéig 126.894-ig emelkedett. A békeévek esketési számának ez még mindig csak $\frac{3}{4}$ része volt, de ha figyelembe vesszük azt a nagy vérvesztést, melyet a háború borzalmai között éppen a koruknál fogva nőülésre képes fiatalabb nemzedék szenvedett, ezen évnek 6·9 ezreléknyi házassági coefficiensét nem fogjuk túlkicsinek minősíteni.

Ha ezek után azt a kérdést vetjük fel, hogy a háború következtében *hány házasságkötés maradhatott el*, úgy alapul véve a háborút közvetlenül megelőző 3 év esketéseinek 168.000-es átlagát, — mely évek a házassági gyakoriság mértéke tekintetében elég állandóságot mutatnak — az elmaradt házasságok számát

1914-ben	32.000-re
1915-ben	107.000-re
1916-ban	105.000-re
1917-ben	93.000-re
1918-ban	41.000-re
összesen	378.000-re

becsülhetjük. Ez a hiány természetesen magával hozta az új házasságokból várható születések elmaradását is — miről majd alább fogunk szólni —, de a születések száma nemcsak ennyi házasságnak elmaradása folytán apadt meg, hanem azért is, mivel a világháborúban elesett vitéz katonák halála hozzávetőleg 140.000 fennálló oly házasságot bontott fel, melyek újabb gyermekek születésére reményt adtak volna. Bátran feltehetjük tehát, hogy a világháború ötödfél éve alatt mintegy 500.000 házasság maradt el, vagy szűnt meg időnek előtte.

A *születési mozgalomban* a háború hatása természetesen később nyilvánult meg, mint a házasságok terén. Az 1914. év, melynek születései még mind a teljes békeidő korszakában fogamzóztak meg, még nem

érezhette meg a háború fergetegét. A születések száma havonként meghaladta az ötvenezret s csak 1915 áprilisában — a háború kitörése utáni 9-ik hónapban — mutatkoztak a csökkenés első jelei. Májusban már csak 36.763 gyermek született s innen kezdve hónapról hónapra csökkent a szám, mely ez év decemberében érte el — 23.133 születéssel — *első* mélypontját. A rákövetkező 1916. év a születések menetében emelkedést hozott; havi létszámuk felment 27—28.000-re, sőt március havában a 29.000-et is meghaladta; de az év vége felé ismét alászállt s novemberben 21.647-tel *második* mélypontjához jutott el. 1917 és 1918 nagyjából megismételték az előző év menetét, minimuma 1917 novemberében 17.968 és 1918 decemberében 17.193 volt, a háború tartama alatt észlelt legkisebb születési szám. A születések menete, mely a békeidőben bizonyos állandóságot mutatott oly értelemben, hogy benne évente két minimum volt megkülönböztethető — egyik a nyár derekán, a másik az év vége felé — a világháború által felforgatott népesedési mozgalomban is — habár kisebb határozottsággal — megővta eredeti jellegét. A születések görbéje állandóan és erősen aláhanyatlott. A háborút megelőző három év átlagában 647.914 volt a születések száma; ezer lakóra 35·0. A háború kitörésének évében ez a szám még nem változott; de 1915-ben már alászállt 445.000-re, majd fokozatos csökkenéssel 1918-ig 281.333-ra, vagyis ezer lélek után számítva 15·3-ra zuhant le. Az elmaradt születések száma eszerint

1915-ben	202.000-re
1916-ban	334.000-re
1917-ben	351.000-re
1918-ban	366.000-re
összesen	1,253.000-re

tehető. De míg a házasságkötések száma — mint fentebb láttuk — az 1915. évi mélyponttól kezdve fokozatosan emelkedett s 1918-ban — 7% híján — majdnem elérte az 1914. évi magasságot, addig a születések a háború végéig állandóan csökkentek, a békeállapothoz képest mutatkozó hiány évről-évre mind nagyobbra fokozódott s 1918-ban a születések száma az 1914. évi létszámnak már alig tette 44% -át. Látható tehát, hogy a világháború a születések mozgalomban sokkal végzetesebb pusztítást vitt végbe, mint a házasságkötések tekintetében; míg ott a háború vége felé a javulás jelei mutatkoztak, addig a születések tekintetében

ben a helyzet mind rosszabbá s vigasztalábbá vált.

Hogyan állunk mármost a háborús évek *halandóságával*? A halálesetek száma, amely a világháború kitörését közvetlenül megelőző hónapokban 33 és 38.000 eset között ingadozott, az 1914. év decemberében a 41.000 fölé emelkedett s 1915 augusztus haváig (az egy júliust kivéve) állandóan 40.000-en felül maradt, tehát oly magasságban, minőre csak az 1911. év első négy hónapjában volt eset. A maximumot 1915 március havában 47.629 esettel érte el, ezer lakóra 30·3 esettel, tehát oly magas hányadossal, minőt 1909 márciusa óta nem észleltünk. A halandóság innen kezdve fokozatosan csökkent s az 1916. év utolsó hónapjában érte el mélypontját 17—18 ezrelékkal. 1917 első felében ismét erősen fellángolt a halál dühe, a különböző járványok ez év márciusában 40.652 halálesettel 26-on felül rúgtatták fel a halandósági coefficientst, de az év derekán annyira meggyöngült a halál ereje, hogy az esetek száma júniusban alig haladta meg a 26.000-et, ami 16·9 ezreléknek felel meg, a legalacsonyabb arány, melyet valaha észleltek. A halálozás aránya a rákövetkező évben is mérsékelte volt, de 1918 októberében az Európaszerte pusztító influenzajárvány hatása alatt oly szörnyű mértékben duzzadt meg, minőre eset az 1873. évi kolera óta nem volt; ez év október havában ugyanis 73.374, novemberben 83.692 és decemberben 42.892 embert ragadott el a halál (az ezrelék 48·1, 55·0 és 28·1 volt), három hónap alatt tehát nem kevesebb, mint kétszáz ezer ember pusztult el, közel annyi, mint a békeidőben félév alatt. A világháború időszakában tehát egyfelől a halálesetek számának apadását látjuk — a népesség nagy részének hadbavonulása folytán, melynek háborús áldozatai statisztikánkból hiányoznak, — másrészt a közegészségügyi viszonyok megromlása s a hadból betegen visszatért katonák elhalálozása folytán a halandóság fokozódását észlelhetjük. Ha a világháborút megelőző 3 békeév (1911—1913) halandóságát vesszük alapul, úgy az átlagos 437.686 főnyi halálesetekhez képest

1914-ben	2.238-cal több
1915-ben	37.286-tal „
1916-ban	45.866-tal kevesebb
1917-ben	53.058-cal „
1918-ban	35.678-cal több
végeredményben	23.722-vel kevesebb

volt ezen öt évben a halálesetek száma, mint a normális békeévek átlagában. A népesség számához viszonyítva volt a halandósági koefficiens, mely az 1911—1913. években átlag 23·7 volt:

1914-ben	23·4
1915-ben	25·2
1916-ban	20·9
1917-ben	20·7
1918-ban	25·7

átlagban 23·3%. A halandóság foka e szerint, bár erős ingadozásoknak volt alávetve, nem mutat a házasságkötések és a születések mozgalmához hasonló jellegzetességet, éppen azért, mivel a halálesetek számát két ellentétes tényező állapította meg: a népesség tekintélyes részének otthonától való távolléte (s a távolban történő, statisztikánkból számba nem vehető elhalálozása), másrészt az itthonmaradtak életének a megromlott egészségügyi viszonyokból eredő fokozottabb veszélyeztettsége. Ha végeredményben nézzük a háborús évek halandósági coefficientst, úgy — miként már fentebb láttuk — a békeévekhez képest nem túlságos nagy eltéréseket látunk; mert még azokban az években is, amelyekben a halálesetek száma, a fent említett okokból, lényegesebben megcsappant, a halandósági hányados csak 3 ezrelékkal volt kisebb a békeévek coefficientsténél, a magas halandóságú években pedig a halál követelte többáldozatot nem haladta túl még a 2 ezreléket sem. Holott ezzel szemben a háborús évek születési aránya, mint láttuk, 16—17 ezrelékkal maradt a normálison alul, vagyis a békeévek arányának felével (sőt 1917-ben és 1918-ban ennél is nagyobb mértékben) apasztotta a születések számát. De újból hangsúlyozzuk, hogy a halottak e számaiból teljesen hiányoznak a háború hősi halottai.

Ezekből látható, hogy a halandóság háborús kifejlése a születéseknél jóval kisebb mértékben befolyásolta a *természetes szaporulat* alakulását. A természetes szaporulat, mely az 1911—1913. évek átlagában ezer lélekre 11·3 volt, 1914-ben, mely év felerészben még a béke áldásait élvezte, még 11·1 volt, de ezzel el is tűnt, mert a születések megcsappanása folytán az 1915. év már 29.546 főnyi hiányt mutatott, a rákövetkező két évben ez a hiány már 77.804 és 87.604 főre rúgott s a háború utolsó évében (192.031 főnyi hiánnyal) egyenlő volt a három előző év összes természetes fogyatékával. A népesség számához viszo-

nyitva volt a természetes fogyás 1915-ben 1·6, a rákövetkező két évben már 4·1 és 4·7, sőt 1918-ban 10·4 minden ezer lélek után. Így a 4 háborús év összes *vesztesége* 386.985 lélek volt, amely négy év normális viszonyok mellett 840.000 lélekkel gyarapíthatta volna hazánk népét. Népmozgalmunk háborús nyers vesztesége e szerint meghaladta az ötnegyed millió lelket — a harctéren elesett és eltűnt hősök százezrei nélkül!

5. Magyarország népmozgalma a világháború utáni időben.

A trianoni békediktátumban megállapított új országhatárok által körülzárt Csonka-Magyarország népmozgalmi adatainak mérlegelésénél és a békekorszak adataival való összehasonlításánál nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a régi Nagy-Magyarország oly területeket foglalt magában, melyeknek népesedési viszonyai lényegesen eltértek a megmaradt csonka országot jellemző viszonyoktól. Összehasonlításaink alapjául tehát a világháborút megelőző

időre is *a mai csonka területen észlelt népmozgalmi eseteket* vesszük, amivel az összehasonlítás szabatoságát teljesen biztosítottuk. Alapul vesszük az 1911—1913. éveket, melyeknek népmozgalmi esetei meglehetősen állandóságot mutatnak s így a békeévek normális állapotának tükréül tekintethetők.

Nem lephet meg, hogy a világháborút követő első békeévek népmozgalmi jelenségei bizonyos rendellenességet mutatnak. A háború a hadbavonult fiatalság házasságát éveken keresztül meggátolta; érthető, hogy a fegyverletétel után a harctérről hazatérő fiatalság körében a házasság nagy arányban megindult, hogy pótolja a háború éveiben elmaradt házasságkötéseket. Mennyiben sikerült ez? Ha az 1911—1913. évek átlagaként — a csonka ország területén — 69.351-re tesszük a házasságkötések normális évi számát, akkor — békés viszonyok mellett — az 1914—1918. években összesen 346.755 esketést várhattunk volna. Ezzel szemben ebben az öt háborús évben mindössze csak 208.114 új házasság kötött. Az elmaradt házasság-

2. Csonka-Magyarország népmozgalma 1911-től 1929-ig.

Mouvement de la population de la Hongrie actuelle, de 1911 à 1929.

Év <i>Année</i>	Kiszámított népesség az év <i>Population calculée</i>		Házasságkötések <i>Mariages</i>	Élveszületések <i>Nés-vivants</i>	Halálozások <i>Décès</i>	Természetes népszaporulat <i>Accroissement naturel</i>	Esik ezer lakosra <i>Proportion pour mille habitants</i>			
	közepén <i>pour le milieu de l'année</i>	végén <i>pour la fin de l'année</i>					házasságkötés <i>des mariages</i>	élveszületés <i>des nés-vivants</i>	halálozás <i>des décès</i>	természetes szaporulat <i>de l'accroissement naturel</i>
1911	7,645.654	7,684.337	69.778	261.375	184.009	77.366	9·1	34·2	24·1	10·1
1912	7,733.665	7,782.993	69.086	270.804	172.148	98.656	8·9	35·0	22·2	12·8
1913	7,828.081	7,873.170	69.188	264.418	174.241	90.177	8·8	33·8	22·3	11·5
1914	7,920.228	7,967.286	58.057	270.690	176.574	94.116	7·3	34·2	22·3	11·9
1915	7,966.444	7,965.602	27.025	187.734	189.418	—1.684	3·4	23·6	23·8	—0·2
1916	7,953.418	7,941.235	28.694	135.443	159.810	—24.367	3·6	17·0	20·1	—3·1
1917	7,924.890	7,908.545	34.907	130.817	163.507	—32.690	4·4	16·5	20·6	—4·1
1918	7,868.795	7,829.044	59.431	127.894	207.395	—79.501	7·6	16·3	26·4	—10·1
1919	7,870.384	7,900.402	160.550	217.431	157.392	60.039	20·4	27·6	20·0	7·6
1920	7,940.272	7,980.143	104.122	249.458	169.717	79.741	13·1	31·4	21·4	10·0
1921	8,022.840	8,065.537	93.310	255.453	170.059	85.394	11·6	31·8	21·2	10·6
1922	8,103.501	8,141.465	87.871	249.279	173.351	75.928	10·8	30·8	21·4	9·4
1923	8,181.307	8,221.149	78.706	238.971	159.287	79.684	9·6	29·2	19·5	9·7
1924	8,248.046	8,274.943	75.060	221.462	167.668	53.794	9·1	26·8	20·3	6·5
1925	8,321.608	8,368.273	74.382	235.480	142.150	93.330	8·9	28·3	17·1	11·2
1926	8,413.062	8,457.852	76.849	229.484	139.905	89.579	9·1	27·3	16·6	10·7
1927	8,491.789	8,525.725	77.026	218.548	150.675	67.873	9·1	25·7	17·7	8·0
1928	8,564.823	8,603.922	79.634	224.693	146.496	78.197	9·3	26·2	17·1	9·1
1929	8,635.230	8,666.538	78.518	215.463	152.847	62.616	9·1	25·0	17·7	7·3
Átlagok. — Moyennes.										
1911—13	7,735.800	7,780.167	69.351	265.532	176.799	88.733	9·0	34·3	22·9	11·4
1914—18	7,926.755	7,922.342	41.623	170.516	179.341	—8.825	5·3	21·5	22·6	—1·1
1919—23	8,023.661	8,061.739	104.912	242.118	165.961	76.157	13·1	30·2	20·7	9·5
1924—29	8,445.760	8,482.876	76.911	224.188	149.957	74.231	9·1	26·5	17·7	8·8

ságok száma tehát 138.641. Ezt a hiányt kellett pótolni a háború megszűntével megindult erős házasodási láznak. A pótlási folyamat tényleg meg is indult 1919-ben, még pedig rendkívül intenzív módon. Az új házasságkötések száma egyszerre felszökött 160.000-re, (amihez mindenestre hozzájárult a kommunizmus laza erkölcsi felfogása, mely skrupulus nélkül kötött, de bontott is, házasságokat), majd 1920-ban még mindig meghaladta a százezret s a rákövetkező 3 évben is magasabb volt a békeévek normális arányánál. Az ezer lakóra eső házasságkötések száma a világháborút követő öt évben 20·4, 13·1, 11·6, 10·8 és 9·6 volt és csak ezután (1924-től kezdve) szállt le arra a normális színvonalra (ezer lélekre átlag 9 körüli esketés), mely a békés éveket jellemezte és mely 1924-től kezdve észlelhető állandóságával a házasodás terén bekövetkezett megállapodott viszonyok mértékeül tekinthető. Öt évig — 1919-től 1923-ig — tartott tehát az a fokozott házasodási hajlam, mely a világháborúban elmaradt házasságkötéseket volt hivatva pótolni. Ezen öt év alatt az 1911—1913. évek normális átlaga szerint 346.755 házasságot várhattunk volna, a tényleg kötött új házasságok száma azonban ezen idő alatt 524.559 volt s így *177.804-gyel több házasság jött létre*, mint amennyire a békeévek tanúsága szerint számíthattunk. A fellendült házassági hajlam tehát nemcsak pótolta a világháború éveiben elmaradt 138.641 családalapítást, de azokat még *közel negyvenezer esettel túl is haladta*. Ez a túltermelés még akkor is fennáll, ha figyelemmel vagyunk arra, hogy népességünknek lassú szaporodásával a házasságkötésre képes korosztályok szám-beli ereje fokozatosan növekszik¹⁾ s így az 1911—1913. évi átlagnál 3—4.000-rel több házasságkötésre lehetett számítani; de még ez esetben is még mindig 20—25.000-rel több házasság jött létre az 1919—1923. években, mint amennyire az utolsó békeévek állandónak látszó átlaga alapján számíthattunk. Annyit tehát kétségtelenül megállapíthatunk, hogy a világháborút követő öt esztendő a háborúban elmaradt házasságkötéseket *nemcsak teljesen kipótolta,*

hanem még számottevő túltermelést is eredményezett. 1924 óta pedig a házasságkötések aránya nemcsak konstánsnak mondható, de egyben mennyiségileg is megfelelőnek.

Más kérdés, vajjon a mai idők házassági arányának megfelel-e a házasságokból eredő születések száma is, más szóval, hogy — *Burgdörfer* szavaival élve — a nőülés azonos-e a családalapítással, van-e a sok házasságnak gyümölcse a gyermekszaporítás szempontjából? Ismét az 1911—1913. normális évekből indulunk ki, amely évek átlagában Csonka-Magyarország születéseinek évi száma 265.532 volt, ezer lakosra 34·3. A háború első éve még nem érezte hatását a születések számának csökkentése irányában, ellenkezőleg, a normálisnál ötezerrel több gyermek születvén, a születési mozgalom kedvező irányban való fejlődésére volt remény. De a világháború hatása csakhamar megnyilvánult; 1915-ben már csak 188.000 gyermek született, de a gátló hatás a rákövetkező években bontakozott ki a maga szörnyű valóságában, amidőn az évi születések száma 130.000-en alulra zuhant s 1918-ban 127.894 esettel érte el minimumát. A békeévek normális aránya szerint az 1914—18. években 1,327.660 élveszületett gyermeknek kellett volna napvilágot látnia; tényleg azonban csak 852.578 gyermek született, *a hiány tehát közel jár a félmillióhoz*. Pótolták-e ezt a hiányt a következő évek születései? *Semmiképen sem!* A háborút követő évek *egyetlenegyikében sem* érte el a születések évi száma a békeévek nívóját, a születések maximális száma (1921-ben) 255.453 volt ugyan, de a legtöbb esztendőben nem született több, mint 215—220.000 gyermek. A születési arány, mely az utolsó békeévekben 34·3 volt, leszállt előbb 30-ra, majd ennél mélyebbre is s az utolsó években 25—26‰ körül ingadozott. Az első öt békeév, mely — mint láttuk — negyvenezerrel haladta meg a világháborúban elmaradt házasságkötések számát, a *születésekben semminemű szaporulatot nem eredményezett*. Ellenkezőleg, 1,327.660 gyermek helyett, melynek születését a békeévek aránya szerint várhattuk volna, csak 1,210.592 jött világra, *a hiány tehát 117.000*. És az azóta lefolyt hat esztendő, melynek immár nyugalmasabb és rendezettebb közviszonyai a gyermekáldást érezhetően favorizálhatták volna, még ennél is rosszabb mérleggel zárult, mert 1,593.192 gyermek helyett csak 1,345.130-nek adott életet s így

¹⁾ P. o. a békeévek 9·1‰-nyi házasodási arányának megfelelő 69—70.000 esketéssel szemben ma ugyanaz a coefficient már 75.000 esetnek felel meg; a háborút követő öt esztendőben tehát mintegy 15—20.000-nyi szaporulatot vehetünk fel, mi mellett a házasodás terén mutatkozó túltermelés még mindig 20—25.000-re tehető.

közel negyedmillióval maradt a békeidők normális termékenységén alul. A világháború befejezése óta letelt 11 esztendő e szerint semmivel sem pótolta a világégés idején elmaradt félmillió születést, ellenkezőleg, még 365.130-cal növelte a hiányt! 1914-től 1929-ig, 16 esztendő alatt, nem kevesebb, mint 840.212 születés maradt el s pár év múlva a milliót fogja elérni az a veszteség, mely nemzetünket a születések számának csökkenésével és állandó további fogyásával sujtja. Egymillió magyart tagadt meg a nemzettől a születéseket korlátozó s nemzetünk jövője iránt közömbös modern világnézet!

De talán túlsötétnek festjük nemzetünk jövő prosperálásának a képét; hiszen tudjuk, hogy a születések száma magában véve nem jelent abszolút gyarapodást, mert a halál eddig is elszólította az újszülöttek nagy részét s így felvetődik a kérdés: a halandóságnak ismert javulása nem képes-e ellensúlyozni a születések csökkenését s hozzájárulni a békeidők szaporulatának fenntartásához? Vizsgáljuk tehát a halandóság állapotát is s nézzük, minő változásokot szenvedett a világháború óta. A világháborút megelőző három év átlaga szerint évente 176.799 ember halt meg, ezer lakosra 22·9. A véletlen játéka, hogy a világháború öt esztendeje alatt ez az arány alig változott, amennyiben a halottak száma (de jól megjegyezve, a harcmezőn elhullott hősi halottak nélkül!) évi átlagban 179.341 volt. Ez a szám a világháborút követő öt év átlagában 165.961-re csökkent, az utolsó hat évben pedig 149.957-re szállt alá. A halálozási coefficientek tehát ekként alakult: a békeidő három évében átlag 22·9, a világháború öt évében 22·6, a háborút követő öt első évben 20·7 és az utolsó hat évben 17·7.

Kétségtelen, hogy a világháború óta a halandóság határozottan csökkenő irányzatot követ. Nem e sorok feladata, hogy e csökkenés okait (kisebb gyermekhalandóság, az egészségügy haladása stb.) kutassa. Dolgozatunk szempontjából csak a tény megállapítása fontos, mert ez szabja meg a népesség természetes szaporulatának lehetőségét és méreteit. Végeredményben a természetes szaporulaton múlik a nemzet prosperitása vagy elhervadása. Ismeretes, hogy nemzetünk természetes szaporulata, a régi időkben rendkívül magas születési arányának dacára, nem volt jelentékeny, mert a magas halandóság a gyermektermelés nagy részét sírba vitte s így a szü-

léssel járó egészségügyi és gazdasági áldozatok nagyrészen meddők voltak. A születésekre fordított anyagi és erkölcsi erő nem állt arányban a megszületett gyermekek életbentartásának mértékével. Más nemzetek ugyanezt az eredményt kisebb áldozatokkal érték el s így előnyben voltak a magyar nemzet fölött. Magyarországon (az anyaország és Fiume területén) a születések többlete — a kedvezőtlen 1876—80-as évektől eltekintve — majdnem állandóan 10 és 11 körül mozgott. Ez az arány csak a világháború éveiben változott meg lényegesen, amikor a természetes szaporulat erős fogyásnak volt kénytelen engedni. A csonka ország területén az 1911—1914. években 11·6 volt a szaporulat ezer lakos után; a háborús évek vesztesége után (ezer lélekre 4·4 főnyi fogyás) a természetes szaporulat kezdetben még 10 körül mozgott, de az utolsó években (az 1925. és 1926. év magasabb hányadosától eltekintve) állandóan tíz alatt maradt s 1929-ben már 7·3-re csökkent. A természetes szaporulat volt ugyanis ezer lakosra:

		a régi Magyarországon (anyaország és Fiume)		a csonka országban	
1876—80	7·6	1901—05	10·9	1911—14	11·6
1881—85	11·3	1906—10	11·4	1915—18	4·4
1886—90	11·3	1911—14	11·3	1919—23	9·5
1891—95	10·0	1915—18	5·2	1924—29	8·8
1896—900	11·6				

Látható tehát, hogy a csonka ország népességének természetes szaporulata a világháború óta lényegesen megcsappant. A haláleseteknek örvendetes csökkenése mellett ez a sajnálatos eredmény a születések még nagyobb arányú csökkenésére vezetendő vissza. A világháborút megelőző évekhez képest a halálozási arány 1929-ig 5·2 ezrelékkal, a születési arány ellenben 9·3 ezrelékkal csökkent, minek folytán a természetes szaporulat 4·1 ezrelékkal apadt meg. A halálozás menetében mutatkozó javulást tehát teljesen ellensúlyozta, sőt lerontotta a születések nagymérvű apadása, amint az alábbi felsorolásból látható:

	Születési arány e z e r l a k o s r a	Halálozási arány e z e r l a k o s r a	Term. szaporulat
1911—13	34·3	22·9	11·4
1914—18	21·5	22·6	— 1·1
1919—23	30·2	20·7	9·5
1924—29	26·5	17·7	8·8
1929 (egyedül)	25·0	17·7	7·3

Mit jelent ez a változás a természetes szaporulat abszolút méretei szempontjából? Ez a kérdés annál fontosabb, mivel a természetes szaporulat nagyságától függ a

nemzet gyarapodása, ez képezi jövő nagyságának alapját. Ha tehát a természetes szaporulat aránya csökken, a nemzet ereje, mely a népszám magasságában jut kifejezésre, kisebb mértékben és lassabban gyarapszik, mint magasabb arány mellett. Ebből a szempontból nézve, népmozgalmunk újabb kialakulását semmiképen nem tekinthetjük kedvezőnek. Magyarország mai csonka területén 1910-ben 7,606.971 lélek élt; ez a népesség 1911-ben — természetes úton — 77.366 lélekkel, az 1911—13. évek átlagában pedig 88.733 lélekkel szaporodott, ezer lélekre tehát 10·1, illetve (a 3 év átlagában) 11·4 főnyi szaporulat jutott. Csonka hazánk népessége 1929-ig 8,635.230 lélekre növekedett; ebben az évben a természetes szaporulat 62.616 lélek (az utolsó 3 év átlagában 69.562 lélek) volt, ezer lakosra tehát 7·3 (illetve a 3 év átlagában és a 3 év közepes népességéhez viszonyítva) 8·1 főnyi volt a szaporulat. De ha a természetes szaporulat ma is ugyanakkora volna, minő az 1911—13. években volt, akkor 1929-ben 100.686 fővel kellett volna lakosságunknak szaporodnia, az utolsó 3 évben pedig együttvéve kerek 300.000 főnyi (pontosan 299.565)¹⁾ szaporulatra lehetett volna számítanunk, amivel szemben ezen 3 esztendő tényleges szaporulata csak 208.686 lélek volt. Könnyű megérteni, hogy egy évtized alatt mekkorára dagad meg a természetes szaporulat hiánya s hogy az a veszteség, melyet e címen a világháború befejezése óta szenvedtünk, a *negyedmiliót* megüti — s ezt akkor, mikor előzőleg a világháború öt esztendeje alatt elmaradt hetedfélszáz ezernyi természetes szaporulatot még 138.000 főnyi abszolút népvesztés tézte. Íme jelenlegi népmozgalmunk mérlege s a jövő csüggesztő perspektívája a statisztika rideg számainak képében!

6. A születések csökkenésére ható tényezők.

Az alábbiakban megkíséreljük, hogy hazai népmozgalmunk újabb jelenségeit s különösen a születések menetében észlelt tüneteket azon szempontok figyelembe vételével elemezzük, melyekre *Burgdörfer* fentebb ismertett munkájában felhívta a szakkörök figyelmét. Ezek a szempontok a következők:

a nemek arányának módosulása,

¹⁾ Az összeget az illető év természetes szaporulatának a megfelelő év közepére megállapított népszámhoz való viszonyítása útján nyertük.

a kormegoszlás változása,
a családi állapotban bekövetkezett változás,

a halandóság módosulása.

Ezeknek figyelembevételével végül összefoglalva az összes szempontokat, a házasság termékenység újabb alakulását fogjuk szemügyre venni.

A nemek aránya. A két nem egyensúlya — a nőnem csekély többlete mellett — Magyarországon állandóan megvolt s csak a világháborúban szenvedett vérvesztés rontotta meg az addig kedvező arányt. Az alábbi 3. sz. táblából látható, hogy a nők túlsúlya, mely ezer férfira számítva 1880-ban 21 volt, az idő folyamán lassú csökkenéssel 11-re szállt alá, majd ismét 15-re emelkedett. De országunk mai területén (az erős nőtöbbletet mutató felvidék figyelmen kívül hagyásával) a két nem közötti egyensúly majdnem teljesen megvolt, illetve a nőtöbblet oly csekély (1007) volt, minő azelőtt sohasem észleltetett. A világháború azonban teljesen megváltoztatta a helyzetet; a világháború, melynek finépességünk százezrei estek áldozatul, a nők túlsúlyát erősen megduzzasztotta. Amíg a csonka ország területének nagy részében (így különösen a Dunántúl több vármegyéjében) 1910-ben a férfiak voltak többségben s ott is, ahol a női nemnek megvolt a túlsúlya, ez jelentéktelen volt, addig a világháború utáni első népszámlálás mindenütt, de különösen az Alföldön, igen erős nőtöbbletet állapított meg, mely országos átlagban 1062-öt tett. A csonka ország területén 1910-ben csak 27.235-tel több nő élt, mint férfi; tíz évvel reá ez a többlet 238.335 volt.

Mekkora mármost a finemnek a népszámban mutatkozó az a hiánya, melyet a világháború rovására írhatunk? A 3. sz.

3. A nemek aránya 1880-tól 1920-ig.

Proportion des sexes, de 1880 à 1920.

Territoire	Év Année	Férfi Sexe masculin	Nő Sexe féminin	Nők többlete Excédent du s. féminin	Ezer férfira esett nő — Proportion des femmes pour 1000 hommes
Régi anyaország — Hongrie ancienne propr. d.	1880	6,833.354	6,978.976	145.622	1.021
	1890	7,548.012	7,683.515	135.503	1.018
	1900	8,372.819	8,465.436	92.617	1.011
	1910	9,062.935	9,201.598	138.663	1.015
Csonka orsz. / Hongr. act. /	1910	3,789.868	3,817.103	27.235	1.007
	1920	3,870.904	4,109.239	238.335	1.062

tábla erre megadja a feleletet. Mint látható, egyik népszámlálástól a másikig a két nem szaporulata *nagyjából* egyenlő vagy legalább hasonló (t. i. legfeljebb 5—7%-kal eltérő) volt; ugyanis a régi anyaországban

	a finem szaporulata	a nőnem szaporulata
1880-tól 1890-ig	714.669	704.539
1890-től 1900-ig	824.807	781.921
1900-tól 1910-ig	690.116	736.162

lélek volt; ellenben 1910-től 1920-ig (már a csonka országban) a nőnem 292.136 fővel, a finem ellenben csak 81.036-tal gyarapodott, a finem szaporulata tehát a nőnemének csak egy negyedrésze volt. A két nem szaporodása közötti különbség 211.100 lélek volt, vagyis annyi, amennyi a két év női többletének fent említett különbözete. Végeredményben tehát a háború véráldozata a nemek közötti számbeli eltérést több mint kétszázezer egységgel növelte s így a kívánatos egyensúlyt felette érezhetően rontotta.

A két nem egyensúlyának ekkora megzavarása a népesség fejlődése szempontjából főleg azért aggasztó, mivel a nagy férhiány szinte a maga teljességében azokra a korosztályokra esik, melyektől a

népesség szaporítása várható; ezek a korosztályok magukban foglalják egyrészt azt a fiatalságot, mely a háború kitörésekor a családalapítás küszöbén állott, másrészt a házasságban élő azokat a férfiakat, kik koruknál fogva a fajfenntartás szempontjából első sorban jönnek figyelembe. Ha a két nem létszáma közötti különbséget korcsoportok szerint vesszük szemügyre, úgy a serdületlen korban, melynek nemi arányát a világháború természetesen nem érintette, lényeges különbséget nem találunk az 1910. és 1920. évi állapot között. Azokban a korcsoportokban ellenben, melyekből a hadbavonultak zöme kikerült, 1910-től 1920-ig igen nagy arányban fokozódott a nők túlsúlya azonos súlyos veszteségeknél fogva, melyeket a finem a háborúban szenvedett. A két nem arányában beállott változásokat a 4. sz. tábla mutatja.

Ebből a táblából világosan látható, hogy a férfiak háborús vesztesége a 20—25 éves korcsoportban lép fel először, amelynek tagjai a háború kitörésekor részben már hadköteles korban állván, a halál adójához már érezhetően hozzájárultak. Ettől a kortól felfelé mind súlyosabbá válik a finem vesztesége, mely — a női

4. A két nem gyarapodása 1910-től 1920-ig, korcsoportok szerint.

Accroissement des deux sexes de 1910 à 1920, par groupes d'âges.

Korcsoport <i>Groupes d'âges</i>	Fi népesség <i>Population masculine</i>		Női népesség <i>Population féminine</i>		Szaporulat 1910—20-ig <i>Accroissement de 1910 à 1920</i>		A női népesség többlete (+) vagy hiánya (—) a férfiakhoz képest — <i>Excédent (+) ou déficit (—) de la population féminine par rapport à la pop. masculine</i>	
	1910	1920	1910	1920	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe fem.</i>	1910	1920
0—5	487.943	336.079	483.430	326.864	— 151.864	— 156.566	— 4.513	— 9.215
5—10	424.462	433.606	421.141	432.911	9.144	11.770	— 3.321	— 695
10—15	415.077	458.514	411.692	455.581	43.437	43.889	— 3.385	— 2.933
0—15	1,327.482	1,228.199	1,316.263	1,215.356	— 99.283	— 100.907	— 11.219	— 12.843
15—20	371.933	418.817	380.786	425.776	46.884	44.990	+ 8.853	+ 6.959
20—25	307.298	350.198	321.259	405.390	42.900	84.131	+ 13.961	+ 55.192
25—30	296.417	285.198	299.086	340.572	— 11.219	41.486	+ 2.669	+ 55.374
30—35	254.714	250.096	257.620	297.614	— 4.618	39.994	+ 2.906	+ 47.518
35—40	223.427	242.452	224.078	275.441	19.025	51.363	+ 651	+ 32.989
40—45	206.973	216.693	207.394	240.161	9.720	32.767	+ 421	+ 23.468
45—50	184.536	193.527	179.799	200.312	8.991	20.513	— 4.737	+ 6.785
50—55	172.933	181.295	174.540	184.883	8.362	10.343	+ 1.607	+ 3.598
55—60	148.435	155.463	144.550	152.866	7.028	8.316	— 3.885	— 2.597
60-on felül — <i>Plus de 60 ans</i>	295.532	347.339	311.473	368.651	51.807	57.178	+ 15.939	+ 21.312
Ismeretlen korú <i>Age inconnu</i>	188	1.627	255	2.217	1.439	1.962	+ 67	+ 590
Összesen — Total . . .	3,789.868	3,870.904	3,817.103	4,109.239	81.036	292.136	+ 27.235	+ 238.335

korelosztás adatain mérve — a 25—40 évesek között volt a legnagyobb, de még az 50-ik életévben sem szűnt meg áldozatait szedni azokban a hősi halottakban, kik magasabb korban vonultak hadba. Hogy ezek között mennyi volt a fajfenntartás szempontjából első sorban számba jövő házas férfi, arról statisztikai adataink nincsenek. De ha figyelembe vesszük azt, hogy 1920-ban a 20—60 éves férfiaknak 71%-a volt nős,¹⁾ akkor nem fogunk erősen tévedni, ha azt hisszük, hogy az 1920. évi népszámból hiányzó kétszázezer hősi halott közül mintegy 140.000 volt házas. Ha alapul vesszük azt a tényt, hogy 1920-ban 1,331.567 (20—60 éves) házas férfira 237.983 törvényes születés esett (ezerre 17·9), akkor a 140.000 főnyi férfivesztés *évente mintegy 25.000 születés elmaradását jelenti*, oly kontingenst, mely — ha megmaradt volna — az általános születési hányadost mintegy három ezrelékkal növelné. A nemek arányának a háborús veszteség folytán beállott változása a születésekben tehát igen jelentékeny csökkenést idézett elő.

A kormegoszlás változása. A születési arány csökkenése mellett kedvező tünetként szokták említeni a halandóság folytonos javulását. *Burgdörfer* helyesen utal rá, hogy a halálozási arány csökkenése megtévesztő tünet lehet; a halandóság csökkenése ugyanis szorosan összefügg a népesség *kormegoszlásával* és a korosztályokban előálló eltolódás a halálozási arány csökkenését eredményezheti a nélkül, hogy a halandóság tényleg enyhült volna. A világháború e tekintetben lényeges eltolódásokat okozott. Hogy ezeket az eltolódásokat világosan felismerhessük, rövid pillantást vetünk a régi Magyarország (anyaország) kormegoszlására s annak az utolsó időben beállott változásaira. A századforduló alkalmával az anyaország népességének valamivel több mint egyharmada (35·6%) állt serdületlen (15 éven aluli) korban, nem sokkal több mint fele (56·8%) volt munkabíró (15—60 éves) korban s egytizenharmadrészt (7·6%) képezte az öregkor. Az idősebb korosztályok térfoglalása azonban már ekkor is szembetűnő volt s az 1900. évi népszámlálási munka (X. rész, 66. lap) biztató jelenségül említi ezt fel, mely „nemesak relatíve nagy, tehát nem csupán a kíván-

dorlás hatásának tulajdonítható, hanem határozottan a halandósági viszonyok kedvezőbbé válásának s az átlagos életkor növekedésének folyamánya”. Századunk első évtizede a főkorcsoportok arányában nem hozott lényeges változásokat, egyedül az öregkor mutat jelentékeny megerősödést; az alábbi összeállítás szerint három főkorcsoport létszámai ezen évtized folyamán majdnem azonos (7·7—7·8%-nyi) abszolút szaporulatot mutatnak, az öregkorban azonban (a 60. éven túl) e szaporulat megkétszereződött (17%), úgyhogy ennek folytán ezen korosztály arányszáma 7·6-ról 8·2-re emelkedett. A négy főkorcsoport számbeli ereje, abszolút és relatív szaporulata ugyanis az anyaország régi területén a következő volt:

Korcsoport	Népesség száma		Szaporulat	
	1900	1910	abszolút	%
0—15	5,982.089	6,450.978	468.889	7·84
15—40	6,363.879	6,860.978	497.099	7·81
40—60	3,205.371	3,451.711	246.340	7·68
15—60	9,569.250	10,312.689	743.439	7·76
60—	1,286.916	1,500.866	213.950	17·00
összesen	16,838.255	18,264.533	1,426.278	8·47

A korcsoportok alakulásának további vizsgálatában tekintettel kell lennünk az ország megcsonkításából eredt eltérésekre, amennyiben a csonka ország népességének kormegoszlása több tekintetben eltér a régi anyaország területén észlelt állapottól. A következő, 5. sz. táblázatunkból látható, hogy a kétféle terület korviszonyai közti különbség egyes korokban elég jelentékeny; így a csonka országban a munkaképesség első időszakában álló (15—40 éves) népesség egy teljes százalékkal erősebben van képviselve, mint volt a régi anyaországban, míg ezzel szemben úgy a serdületlen kor, mint a 40 évnél idősebb egyének két korcsoportjának aránya kissé csökkent. Nem bírjuk ezen változások abszolút mérveit hosszabb időről kimutatni, mivel a csonka ország területére vonatkozó 1890. és 1900. évi népszámokkal az egyes korcsoportokra vonatkozólag nem rendelkezünk; ily számok csak 1910-re vonatkozólag lévén közzölve, a mai területen élő népesség kormegoszlásában beállott változásokat csak a háborús évtizedtől kezdve vizsgálhatjuk, tehát oly időszaktól kezdve, mely teljesen a világháború emberirtó hatása alatt állván, a csonka ország normális népfejlődésének megítélésére egyáltalában nem alkalmas. Kimutatásunk tehát lényegében azo-

¹⁾ Ugyanis 1,874.922 (20—60 éves) férfi közül 492.142 volt nőtlen, 1,331.567 házas, 42.895 özvegy és 8.318 elvált.

5. A népesség megoszlása korcsoportok szerint.

Répartition de la population par groupes d'âges.

Korévek <i>Groupes d'âges</i>	A népesség száma <i>Nombre de la population</i>		A népesség szaporulata 1910-től 1920-ig <i>Accroissement de la population de 1910 à 1920</i>		A népesség százalékos aránya <i>Proportion % de la population</i>			
	1910	1920	abszolút <i>absolu</i>	‰	a régi anyaországban <i>avant la guerre, dans la Hongrie propr. dite</i>		a csonka országban <i>dans la Hongrie actuelle</i>	
					1900	1910	1910	1920
0—5	971.373	662.943	—308.430	—31.7	13.4	13.0	12.8	8.3
5—10	845.603	866.517	20.914	2.5	11.6	11.4	11.1	10.9
10—15	826.769	914.095	87.326	10.6	10.6	10.9	10.9	11.4
15—20	752.719	844.593	91.874	12.2	10.0	9.9	9.9	10.6
20—25	628.557	755.588	127.031	20.2	8.0	8.0	8.3	9.5
25—30	595.503	625.770	30.267	5.1	6.9	7.6	7.8	7.8
30—35	512.334	547.710	35.376	6.9	6.7	6.5	6.7	6.9
35—40	447.505	517.893	70.388	15.7	6.2	5.6	5.9	6.5
40—45	414.367	456.854	42.487	10.2	6.0	5.4	5.4	5.7
45—50	364.335	393.839	29.504	8.1	5.0	4.9	4.8	4.9
50—55	347.473	366.178	18.705	5.4	4.6	4.8	4.6	4.6
55—60	292.985	308.329	15.344	5.2	3.4	3.8	3.8	3.9
60—70	395.913	477.967	82.054	20.7	5.1	5.3	5.2	6.0
70—80	175.719	197.292	21.573	12.3	2.0	2.4	2.3	2.5
80—90	32.834	38.391	5.557	16.9	0.5	0.5	0.5	0.5
90—100	2.417	2.237	—180	—7.4	0.0	0.0	0.0	0.0
100—	122	103	—19	—15.6	0.0	0.0	0.0	0.0
Ismeretl. korú <i>Age inconnu</i>	443	3.844	—	—	0.0	0.0	0.0	0.0
Összesen <i>Total... ..</i>	7,606.971	7,980.143	373.172	4.9	100.0	100.0	100.0	100.0

kat a pusztításokat és az ezeknek nyomában előállott módosulásokat érzékelteti, melyeket a világháború idézett elő vagy élelített ki.

Korcsoport	Népesség száma		Szaporulat	
	1910	1920	abszolút	‰
0—15 éves	2,643.745	2,443.555	—200.190	—7.57
15—40 „	2,936.618	3,291.554	354.936	+12.08
40—60 „	1,419.160	1,525.200	106.040	+7.47
15—60 „	4,355.778	4,816.754	460.976	+10.58
60— „	607.005	715.990	108.985	+17.95
Összesen ¹⁾	7,606.971	7,980.143	373.172	+4.91

A megelőző évtizedhez képest gyökeresen megváltozott a fejlődés iránya. A háborús évek születési hiánya és azután a születésekben beállott erős megcsappanás kétszáz ezerrel csökkentette a serdületlen korévek létszámát; ez a csökkenés, mint az 5. sz. táblából látható, a legkisebb (0—5 éves) gyermekek körében több mint háromszáz ezernyi fogyatkozást idézett elő, amely apadást csak a serdültebb korú, különösen a 10—15 éves gyermekek gyarapodása bírt némileg ellensúlyozni, azoké, kiknek szüle-

¹⁾ Az ismeretlen korúakkal (1910-ben 443, 1920-ban 3.844) együtt.

tését és létszámát a világháború és a vele járó katasztrófák nem érintették. Táblázatunk szerint a 0—5 éves gyermekek száma 1910-től 1920-ig 31.7% -kal apadt, az 5—10 éveseké, kiknek egy részének születése még a háborús időszakba esik, csak 2.5% -kal szaporodott, de a következő öt éves korcsoport, melynek fogamzása még teljesen a békeidőben történt, már 10.8% -kal szaporodott. A munkabíró kor alsó csoportjai, egészen a 25-ik életévig, kedvező szaporulatot mutatnak, egyrészt mivel ezeknek születése szintén még teljesen a béke éveire esik, másrészt pedig a háború időszakában még csak kis részük kerülve a hadköteles korba, a háborús veszteség alól meglehetősen mentesek maradtak. Látjuk, hogy a 15—20 évesek létszáma 12.2, a 20—25 éveseké 20.2% -kal emelkedett, számbeli gyarapodásuk tehát igen jelentékeny volt. De a magasabb korokban a háborús veszteség mind erősebben jut kifejezésre; e korosztályok létszáma 1910-től 1920-ig átlagban csak 5—8% -kal emelkedett s csak a 35—45 évesek csoportjában haladta meg a szaporulat a 10, sőt 15% -ot, mely feltűnő jelenség kétségkívül a megszállott területekből

kiüldözött magyar honpolgároknak Magyarország megmaradt területére való beözönlésében találja magyarázatát. A koránál fogva a hadbavonulás kötelezettsége által már nem érintett öregebb lakosság a háború évtizedében is megtartotta erős gyarapodási arányát; ez a 60—70 éveseknél 20·7% volt, a 70—80 éveseknél 12·3 és a következő korévtizedben 16·9%. E korcsoportok gyarapodása ugyanolyan intenzív volt, mint a megelőző évtizedekben s csak annyiban mutatkozik jellemző eltérés, hogy a háborút megelőző évtizedekben már az 50—55 és 55—60 évesek is hasonló arányban szaporodtak, míg az utolsó évtized ezeknek számbeli szaporulatát — minthogy ezeket részben még érintette a hadbavonulás kötelezettsége — már érezhetően lecsökkentette.

Az egyes korosztályoknak 1910-től 1920-ig észlelhető s nagyrészt a világháború hatása alatt álló gyarapodásának eredményeként a főkorcsoportok közül — mint említettük — a serdületlen kor (0—15 év) létszáma kétszázézer fővel, vagyis 7·57%-kal megfogyott, mely fogyás a maga teljességében a 0—5 éves korcsoportra esik. De meggyengült a gyarapodás az előző évtizedekhez képest az 5—10 és 10—15 évesek korcsoportjában is. A nagyon jellegzetes különbségek az alábbi adatokból ítélhetők meg:

Az egyes korcsoportok létszámának százalékos növekedése volt népszámlálástól népszámlálásig:

	1880—90	1890—900	1900—10	1910—20
0—5 évesek	11·4	5·5	5·4	— 31·7
5—10 „	23·7	5·6	6·4	2·5
10—15 „	11·0	12·6	12·4	10·6

A produktív korúak (15—60 évesek) aránya a gyermekkorok erős megcsappanása folytán megnövekedett, ez tehát a nemzeti termelés szempontjából nem oly kedvező jelenség, minőnek első pillantásra hinnők. Mert az utolsó évtizedben elmaradt és meggyérült születések hiánya néhány évtized múlva fogja hatását éreztetni, a produktív korokba kerülők számának megapadásában. Ma még erős a produktív korokban állók aránya s ez a magasabb korok felé mindjobban fokozódik; a munkabírás főidejében (15—40 év) álló egyének aránya ma már meghaladja a 41 százalékot, a 40—60 éveseké a 19-et s az aggastyánok immár a népesség 9 százalékát teszik (az 1900. évi 7·6-hez képest).

Összefoglalva az elmúlt 20 év adatait, a főkorosztályok egymáshoz való arányának változásait alábbiakban mutathatjuk be:

Korosztály	Koreloszlás				1900-tól 1920-ig az arányszám növekedése, ill. csökkenése volt százalékokban kifejezve	
	a régi anyaországban		a csonkaországban		1900	1920
	1900	1910	1910	1920		
0—15 év	35·6	35·3	34·8	30·6	—	14·0
15—40 „	37·8	37·6	38·6	41·3	+	9·3
40—60 „	19·0	18·9	18·6	19·1	+	0·5
15—60 együtt ..	56·8	56·5	57·2	60·4	+	6·3
60 éven túl.. ..	7·6	8·2	8·0	9·0	+	18·4

Hogy a kormegoszlás változásainak jelentőségét és súlyát kellőleg felismerhessük, ki kell számítanunk, mily létszámmal szereplnének az 1920. évi népességben az egyes korosztályok, ha ma is az 1900. évi kormegoszlás állana fenn. Az eredmény a következő:

Korcsoport	Az 1900. évi kormegoszlás szerint volna 1920-ban	Tényleg volt 1920-ban	Különbség az 1900. évi koreloszláshoz képest 1920-ban abszolút szám	%
0—15 éves	2,840.931	2,443.555	— 397.376	— 14·0
15—40 „	3,016.494	3,291.554	+ 275.060	+ 9·1
40—60 „	1,516.227	1,525.200	+ 8.973	+ 0·6
15—60 együtt	4,532.721	4,816.754	+ 284.033	+ 6·3
60 éven túl	606.491	715.990	+ 109.499	+ 18·1
Összesen ¹⁾	7,980.143	7,980.143	—	—

E szerint látható, hogy a 40—60 évesek csoportját kivéve, melynek létszáma, arányának állandósága folytán alig változott, mind a három korosztály ereje lényegesen módosult. A serdületlen kor ma 14%-kal gyengébben van képviselve, mint amekkora volna a 20 év előtti kormegoszlás arányában. Ezzel szemben a mai kormegoszlás a 15—40 évesek tömegét 275.060 fővel, a 60 éven túliakét 109.499 fővel növelte, a viszonylagos szaporulat tehát amazoknál 9·1%, az öregeknél ennek kétszerese: 18·1%. Minden kétségen felül áll tehát a népesség előregesedésének folyamata. Ezt elsősorban a népesség állapotának háborús feldúlása idézte elő; de kétségtelenül hozzájárul a népmozgalom újabb fejlődésének aggasztó irányzata is, melyet fentebb tüzetesebben tárgyaltunk. Hogy utóbbinak mekkora része van az átalakulásban, ma még nem tudjuk szabatosan megmondani, mivel a háborús veszteség a képet lényegesen megzavarja. De minden jel arra mutat, hogy az 1930. évi népszámlálás még jobban ki fogja domborítani azokat a mélyre-

¹⁾ Az ismeretlen korúak (3.844) beszámításával.

ható változásokat, melyek a kormegoszlásban beállottak és nyilván ezentúl fokozott mértékben fogják hatásukat a születések csökkenésére gyakorolni. Azáltal, hogy a fiatal korok megapadása az utánpótlást csökkentti, azok a korcsoportok fognak összezsugorodni, melyek a fajfenntartásra elsősorban volnának hivatva. Így a jövőben a születéseknek oly nagyfokú gyérülésére kell elkészülve lennünk, mely a mostani apadást még messze túlhaladja.

A családi állapot megváltozása. Azok a változások, melyek a háború következtében a népesség családi állapotában beállottak, jelentékenyen befolyásolták a születések gyakoriságát. Fentebb már rámutattunk arra, hogy a háború következtében elmaradt félmillió (pontosan 475.082) születést nem pótolta semmi, annak dacára, hogy a világháború éveiben elmaradt házasságkötéseket (138.641) a háborút követő öt esztendő nemcsak teljesen pótolta, de még túl is szárnyalta 40.000 új frigggyel.

A népességnek családi állapot szerinti megoszlása azonban nemcsak az új házasságok folytán módosult, hanem a háború

a maga kegyetlen kezével is erősen belesnyúlt a családi viszonyok szövetségébe. A nemházásoknak a tíz év alatti házassodás folytán természetesen megapadt száma a születéseknek erős csökkenése és háborús hiánya következtében nem nyervén elegendő utánpótlást, az évtized szaporulata, mely az előző időben elég nagy volt, alig érte el a két százalékot, szemben az össznépességnek 4·9%-nyi szaporodásával. Jóval tetemesebb volt a házások számának növekedése, mely a nemházásokénál abszolút számban is több, mint kétszer akkora volt, arányaiban (5·6%) pedig erősen meghaladta a népesség átlagos gyarapodását. Az özvegyek osztálya, mely abszolút számban a nemházások egy tizedrészénél nem volt sokkal népesebb, a háborús évtizedben az utóbbiaknál felével nagyobb kvótával gyarapodott, s közel 25%-kal növelte állományát. Végül jellemzi a háborús évtizedet az elválások erős elszaporodása, melynek folytán az elváltak száma több mint felével emelkedett. Az alábbi 6. sz. tábla a népesség családi állapotában 1910-től 1920-ig beállott változásokat tünteti fel.

6. A népesség családi állapota 1910-ben és 1920-ban.

Etat de famille de la population en 1910 et en 1920.

Családi állapot <i>État de famille</i>	Szám szerint — <i>Nombres</i>		Szaporulat <i>Accroissement</i>		A népesség %-os megoszlása — <i>Répartition en % de la population</i>	
	1910	1920	abszolút <i>absolu</i>	en %-ban	1910	1920
Nemházas — <i>Célibataires</i> ..	} <i>des sexes</i>	4,073.577	80.187	2·0	53·5	52·1
Házias — <i>Mariés</i>		3,064.946	170.940	5·6	40·3	40·5
Özvegy — <i>Veufs</i>		449.644	111.724	24·8	5·9	7·0
Elvált — <i>Divorcés</i>		18.804	10.321	54·9	0·3	0·4
Összesen — <i>Total</i>	7,606.971	7,980.143	373.172	4·9	100·0	100·0

A népesség szaporodása lényegileg összefügg a *fennálló házasságok* számával. Népszámlálásaink ezt nem állapítják meg s így csak a házias férfiak vagy a férjes nők számából következtethetünk az álló házasságok számára. Mivel azonban köztudomás szerint sok házias férfi — családjának visszahagyásával — kivándorolt, becslésünkre a férjes nők számánál megfelelőbbnek látszik a nős férfiak számának elfogadása, ebből is leütve egy kis töredéket olyan — bár ritka — esetekre, amelyekben a feleség van távol. Ilyen alapon a fennálló házasságokat 1910-ben 1,500.000-re, 1920-ban pedig 1,590.000-re becsülhetjük; tíz év alatt tehát mintegy 90.000-re rúgott a gyarapodás.

1921-től 1929-ig 718.356 új házasság kötött, de ugyanezen idő alatt az egyik vagy a másik házastárs elhalálása folytán 418.942 házasság bomlott fel s 54.564 válás fordult elő, úgyhogy 1929 végén mintegy 1,835.000-re tehetjük az álló házasságok számát. A fennálló házasságoknak ezen hatalmas szaporulata mellett azonban a születések száma állandóan csökkent. Népmozgalmunkra teljesen ráillenek *Burgdörfer* szavai: „Nősülés és családalapítás a háború után már nem azonos fogalmak“. 1911-ben száz fennálló házasságra még 17 születés jutott, 1920-ban már csak 15 és ez az arány 1929-ig 11-re zuhant alá, mint a következő adatokból látható:

	Fennálló házasságok száma	Születések száma	100 házasságra jutott születés
1911	1,500.000	261.375	17.24
1920	1,590.000	249.458	15.69
1929	1,835.000	215.463	11.74

A házasságok termékenysége, helyesebben a születések gyakorisága e szerint 18 esztendő alatt ijesztő mértékben csökkent meg; hiszen ha még fennállana a házasságok és a születések közötti az az arány, melyet 1911-ben észleltünk, az 1,835.000 házasságnak most 316.354 gyermeket, tehát kerek százezerrel többet kellett volna produkálnia, mint amennyi 1929-ben tényleg napvilágot látott.

A születéseknek gyérülése mellett még egy jelenségről kell megemlékeznünk, mely a családi élet mezején beállott mérhetetlen változás csalhatalan tanubizonysága. Utalunk arra a jellemző összefüggésre, melyet azelőtt a házasságkötések és a születések között — 9 havi távolban — általánosan észlelhettünk. Természetesnek látszott, hogy az új házasságok gyümölcsének az esküvőt követő kilencedik hónapban a születések fokozott számában jelentkeznie kell, ha tehát valamely hónapban feltűnően sok pár lépett oltár elé, a fogamzást követő normális terhességi idő leteltével a születések megfelelő emelkedésével kell találkozoznunk. Ez annál valószínűbb, mivel az új házasságok a dolog természeténél fogva termékenyebbek, mint a már régebben fennálló egyesülések. Ez az összefüggés az újabb időben teljesen megszűnt: az új házasságkötések fajfenntartó szerepe a születések számában egyáltalában nem jut kifejezésre. Azt látjuk, hogy olyan kirívó esetekben, amidőn a házasságkötések száma egyik hónapról a másikra egy ötödére esik, a születések száma, — akár az összes születéseket, akár csak a törvényes születéseket nézzük — a megfelelő hónapokban jóformán változatlan marad, vagy ahol két hónap esketéseinek száma között jelentékeny emelkedés észlelhető, a születések száma — megfelelő távlatban — csökken. Íme erre vonatkozólag néhány példa:

	Házasságkötések	Születések száma	Törv. születések 9 hónappal reá
1914 február	35.128	51.982	47.505
„ március	7.310	48.614	44.079
1911 február	33.926	49.379	44.812
„ március	7.331	49.590	44.678
1917 november	10.290	25.927	22.977
„ december	6.247	26.504	23.472
1919 április	13.461	25.784	23.650
„ május	21.788	24.179	22.226
„ június	14.560	25.250	23.143

	Házasságkötések	Születések száma	Törv. születések 9 hónappal reá
1922 február	12.013	17.475	16.181
„ március	4.491	17.603	16.210
1925 november	13.348	20.566	19.017
„ december	5.388	20.306	18.734

Nyilvánvaló, hogy mivel az egy hónapban létrejött új házasságkötések a fennálló házasságoknak átlag csak alig fél %-át teszik, ezek eredménye a születésekben csak az esetben juthat némileg kifejezésre, ha ezen új egyesülések fajfenntartási kötelezettségüknek eleget tesznek. Amint a születések, a fogamzás megakadályozása vagy egyéb korlátozások miatt, gyérebbekké válnak, az új házasságokból eredő gyermekek számában mutatkozó mozgalom az összes születések számában már alig juthat kifejezésre.

A születési aránynak az a hirtelen fokozódása, mely régebbi időben a nagy háborúk után (p. o. az 1870/71. évi francia-német háború után) a békeévek arányát feltűnően felülmúló gyarapodásként szokott fellépni, a világháború után szinte teljesen elmaradt; Németországban a világháború után beállott születési hullám negyedév után már teljesen elsímult; hazánkban pedig a háború utáni születési arányszám — a hatalmasan megdagadt házassági arány dacára — el sem érte a békebeli színvonalat. Nálunk tehát a háború által éveken keresztül megszakított házasságkötés helyreállása épp úgy nem hozta meg a veszteség pótlásához és a fajfenntartásához szükséges többszüléseket, mint ahogy a családi állapot arányának a házasságban élők javára való eltolódása sem bizonyult — a mai közömbös világfelfogás mellett — eredményre jogosító változásnak.

A halandóság módosulása. A népesség koreloszlásának módosulása — a különböző korok eltérő halandóságánál fogva — lényeges befolyással van az összhalandóság fokára, ez pedig a természetes szaporulatot módosítja. A fentebb előadottakból láttuk, hogy a világháború következményeként a gyermekkor aránya erősen csökkent s a születések száma is ijesztően megcsappant. Mivel pedig a csecsemőhalandóság 1910-hez képest erősen fokozódott, az ekként megtizedelt gyermekcsereg nem lesz képes a magasabb korosztályokat oly mértékben betölteni, ahogy ez a nemzeti gyarapodás szempontjából kívánatos volna. Az utánpótlás elégtelensége folytán néhány évfized után a munkaképes korban, tehát éppen azokban a korokban,

7. Halandóság kor szerint az 1910/11 és 1920/21 évek átlagában.

Mortalité par âges dans la moyenne des années 1910—11 et 1920—21.

Korcsoport <i>Groupes d'âges</i>	Népesség száma a népszámlálások szerint <i>Nombre de la population suivant les recensements</i>		Halálozások száma az alábbi évek átlagában <i>Nombre des décès dans la moyenne de</i>		Ezer lélekre esett halálozást <i>Proportion des décès pour 1000 habitants</i>	
	1910	1920	1910/1911	1920/1921	1910/11	1920/21
0—5 éves <i>ans</i>	2,372.574	662.943	191.918	63.455	80·89	95·72
5—10 "	2,079.493	866.517	19.257	6.340	9·26	7·32
10—15 "	1,998.911	914.095	9.818	4.124	4·91	4·51
15—20 "	1,807.097	844.593	12.303	5.637	6·81	6·67
20—25 "	1,468.699	755.588	12.490	6.306	8·51	8·35
25—30 "	1,381.838	625.770	11.071	4.973	8·01	7·95
30—35 "	1,177.898	547.710	9.458	4.318	8·03	7·88
35—40 "	1,025.446	517.893	9.540	4.410	9·30	8·52
40—45 "	993.284	456.854	10.346	4.321	10·42	9·46
45—50 "	895.292	393.839	12.161	4.631	13·58	11·76
50—55 "	867.974	366.178	15.139	5.625	17·44	15·36
55—60 "	695.161	308.329	17.162	6.738	24·69	21·85
60—65 "	578.103	274.637	21.346	8.813	36·93	32·09
65—70 "	396.079	203.330	22.554	10.300	57·45	50·66
70—75 "	286.024	129.139	24.548	10.554	85·83	81·73
75—80 "	144.889	68.153	19.900	9.278	137·34	136·13
80—85 "	66.159	30.219	12.625	6.283	190·83	207·92
85—90 "	20.235	8.172	5.947	2.765	293·97	338·35
90—95 "	6.051	1.904	2.052	734	339·12	385·50
95—100 "	1.691	333	624	162	369·01	486·49
100-on túl <i>Plus de 100 ans</i>	611	103	187	33	306·06	320·39
Ismeretl. — <i>Age inconnu</i>	1.024	3.844	68	88	56·5	22·89
Összesen — Total ..	18,264.533	7,980.143	440.514	169.888	24·12	21·29

melyeknek halálozási aránya a legkedvezőbb, tetemes hiány lesz érezhető. Ezzel szemben a magasabb életkorok halandósága 1910-től 1920-ig lényegesen fokozódott; abban az arányban tehát, ahogy a mai alacsony halandóságú közepes korcsoportok tagjai a magasabb korba lépnek át, a halandóság fokozódni fog s így magasabb összhalandóságra s ennek folytán a természetes szaporulat lényeges apadására kell elkészülve lennünk. Túlmessze vezetne, ha a halandóság módosulásának részleteibe akarnánk bocsátkozni. A 7. sz. táblában összeállítottuk az erre vonatkozó adatokat, még pedig az egyes (ötéves) korcsoportoknak 1910. és 1920. évi létszámával szembeállítva a népszámlálást megelőző és követő egy-egy év halálozásaikat átlagát, kiszámítottuk az egyes korcsoportok halálozási együtthatóját (ezer lélekre). A két év adatainak összehasonlításánál azonban figyelembe kell vennünk, hogy a háború előtti adatok Magyarország (az anyaország és Fiume) régi területére vonatkoznak s így a mostani csonka területtel való szembeállítás nem vezet teljesen szabatos eredményre.

A házasság termékenysége csökkenése. A születések gyakoriságának ritkulása a

házasság termékenysége csökkenésének jele. A családi állapot megváltozásáról szóló fejezetben már foglalkoztunk a termékenység kérdésével, amennyiben három időpontra vonatkozólag kimutattuk, hogy a fennálló házasságokra hány születés jut. Ezek az adatok azonban nem annyira a termékenységet fejezik ki, mint inkább a születések gyakoriságát, mert a szorosabb értelemben vett termékenységet a házasság egész tartamára kell vonatkoztatni. Termékenység alatt ugyanis — mellőzve e fogalom különböző értelmezéseit — általában a házasságban élt nők és a házasságuk egész tartama alatt született gyermekek száma közötti arányt szokás érteni. A magyar hivatalos statisztika több évtized óta dolgozza fel a termékenységet jellemző adatok gazdag tárházát, egyrészt a nők halálával megszűnt házasságok gyermekszámából megállapítva a családok gyermekáldásának mértékét, másrészt a népszámlálások alkalmával fennállott házasságok (élő anyák) termékenységét mutatva ki. (Mi itt csak az első helyen említett adatgyűjtésre térünk ki.)

A termékenység megállapításának tulajdonképeni célja a nemzetek propagatív erejének, szaporodási képességének megmérése,

illetve megbecslése. Ennek a célnak megfelelően a megállapítás akkor, amikor a születések gyakorisága tényleg tükrözte a nemzet rekreációs képességének és fajfenntartó szándékának. Amióta azonban a születések korlátozása az egész világon óriási mértékben tért foglalt s divattá vált az egygyermekrendszer, sőt a gyermektelenség, azóta a statisztikai értelemben vett termékenység tisztán csak az emberi akarattól irányított születési gyakoriságot fejezi ki s a fiziológiai termékenységre alig vet világot.

Ezeknek szem előtt tartásával kell az alább közlendő termékenységi adatokat fogadnunk s a belőlük levonható következtetéseket megítélnünk. A Magyar királyi Köz-

ponti Statisztikai Hivatal termékenységi közleményei, melyek a nő halálával megszünt házasságok gyermekszámát nyújtják, 1903 óta állanak rendelkezésre s adataik közül értekezésünk tárgyát a (megszünt) házasságoknak a gyermekek száma és a házasság tartama szerinti részletezése érinti, melyeknek tömör kivonatát a 8. sz. táblában adjuk. Ezen táblázat szerint egy-egy házasságból született gyermek:

a régi anya- országban	{	1903—1905. években	4·16
		1906—1910. „	4·06
		1911—1913. „	4·07
		1914—1918. „	4·05
a csonka országban	{	1919—1923. „	3·87
		1924—1927. „	3·88

8. A házasságok termékenysége 1903-tól 1927-ig.

Fécondité des ménages de 1903 à 1927.

É v e k <i>Années</i>	Az illető években megszünt házasságok közül <i>Nombre moyen des enfants issus des ménages d'une durée de</i>				Száz megszünt házasság közül volt olyan, amelyből <i>Sur cent ménages dissous, proportion de ceux ayant eu</i>					
	az 5 évnél rövidebb <i>moins de 5 ans</i>	az 5—10 évi <i>5 à 10 ans</i>	a 10—20 évi <i>10 à 20 ans</i>	a 20 évnél hosszabb <i>plus de 20 ans</i>	0	1—2	3—5	6—10	11—15	15-nél több <i>plus de 15</i>
	tartamú házasságokból született gyermekek átlagos száma <i>et dissous dans les années respectives</i>				g y e r m e k s z ü l e t e t t <i>e n f a n t s</i>					
Régi anyaország — Hongrie ancienne proprement dite										
1903—1905.. . . .	1·10	2·53	4·08	5·32	15·9	22·4	29·8	26·9	4·8	0·2
1906—1908.. . . .	1·04	2·42	3·96	5·32	16·7	22·7	30·0	25·7	4·7	0·2
1909—1912.. . . .	1·04	2·38	3·83	5·21	16·7	22·4	30·3	25·6	4·8	0·2
1913—1915.. . . .	1·04	2·36	3·78	5·14	16·4	22·6	30·6	25·4	4·7	0·3
1916—1918.. . . .	0·98	2·11	3·56	5·14	15·7	22·8	32·1	24·7	4·5	0·2
Csonkaország — Hongrie actuelle.										
1919—1923.. . . .	0·87	2·02	3·38	5·07	17·9	24·4	29·5	23·2	4·7	0·3
1924—1927.. . . .	0·99	1·95	3·18	5·06	17·5	25·2	29·3	22·8	4·9	0·3

A magyar nemzet termékenysége ezen adatok szerint még egy negyed századdal ezelőtt elég magas volt, mert négynél több gyermek (4·16) átlagban — tekintettel arra, hogy a számítás alapjául szolgáló házasságoknak igen jelentékeny része rövid tartamú s így csekély gyermeklétszámú volt — kedvező eredménynek mondható. De határozottan felismerhető a termékenység fokozott csökkenése. Már a világháború éveiben az egy-egy házasságból eredő gyermekek száma leszállt 4·05-re, azóta pedig az átlag leesett 3·88-ra. Ez azt jelenti, hogy száz házasságra ma 28 gyermekkel kevesebb jut, mint 25 évvel ezelőtt. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a világháború utáni évek adatai csak a csonka házára, tehát a régítől eltérő, kisebb terü-

letre vonatkoznak; ennek a megmaradt területnek termékenysége azonban — az elszakított részekéhez képest — mindig elég magas volt, úgyhogy a tényleges csökkenés még valamivel nagyobb lehetett annál, amit adataink mutatnak.

A feloszlott házasságok gyermeklétszámára vonatkozó adatok természetesen nem egy bizonyos időpont termékenységét mutatják, hanem a házasság egész tartamára vonatkoznak, amely az észlelt esetekben természetesen nem azonos, hanem igen tág határok között ingadozik. Ha valamelyik észlelési évben feltűnően sok rövid tartamú s így kevés gyermekkel megáldott házasság szűnik meg, ez a termékenység arányszámát érezhetően csökkenti; viszont sok hosszú tartamú házasság kedvezőbb

arányt fog adni. A házasságoknak tartam szerinti eltérő megoszlása tehát érezhetően módosíthatja a termékenység arányát még akkor is, ha az azonos tartamú házasságok termékenysége ugyanaz maradt. A rendelkezésre álló adatok azt igazolják, hogy a leghosszabb tartamú (a húsz évet meghaladó) házasságok aránya állandóan fokozódik s a század eleji 53·5% -ról már 60-ra ment fel. Ebből azt kellene következtetnünk, hogy az átlagos gyermekszám is fokozódott. Adataink ezzel homlokegyenest ellenkezőt mutatnak. A 8. sz. tábla a házasságokat tartamuk szerint 4 kategóriában mutatja ki, megkülönböztetve 5 éven aluli, 5—10 éves, 10—20 éves és az ennél idősebb házasságokat. A táblázatból teljes határozottsággal bontakozik ki a házas termékenység állandó s fokozatos csökkenése a házassági tartam valamennyi kategóriájában. Ez a csökkenés századunk eleje óta jellemzi nemzetünk termékenységét s különösen a közepes tartamú házasságokban volt igen jelentékeny, amint táblázatunkból kiviláglik. E mellett kiderül adatainkból, hogy a teljesen meddő és a gyermekszegény családok aránya különösen a világháború után fokozódott, ellenben a gyermekdús családok, kivált a 6—10 gyermekkel megáldottak mindjobban gyérülnek. Ez a különbség sokkal élesebben domborodnék ki, ha adataink hosszabb időre nyúlnának vissza, abba a korba, amidőn a 8—10 gyermekű család még mindennapi jelenség volt. De még így is kétségtelen, hogy a régebben kötött házasságokból jóval több gyermek született, mint az újabb frigyekből s minél újabb keletű valamely házasság, annál kisebb a gyermekáldása. Táblázatunk szerint a teljesen meddő házasságok aránya 15·9-ről 17·5-re, a csak egy-két gyermeket nemzett házasságoké 22·4-ről 25·2-re emelkedett, ellenben csökkent a 6—10 gyermekű családok aránya 26·9-ről 22·8-ra s a számra nézve már jóval csekélyebb népesebb családok gyakorisága változatlan maradt. Világos, hogy az 1—2 gyermekes családok csekély (2·8% -os) szaporulata a gyermekdús (6—10 gyermekű) családok erőteljes (4·1% -nyi) apadását csak

kis mértékben bírja ellensúlyozni, mert az amazoknál mutatkozó jelentéktelen többlettel szemben emitt mintegy 4.000 főnyi gyermekhiány mutatkozik s minél tovább forog az idő kereke, — sajnos — annál nagyobbá válik a gyermeknemzésben jelentkező hiány. Miután az egy-egy évben elhalálozó férjes nők a házasságban élő összes nőknek mintegy egy százalékát teszik, ennél fogva könnyen megítélhető, mit jelent a nemzet termékenysége szempontjából az a visszaesés, mely a gyermekdús családok számában egy emberöltő alatt jelentkezett.

★

Az előadottakban igyekeztünk rámutatni népmozgalmunk újabb alakulásának némi aggasztó jelenségére, különösen a születések csökkenésére, mely — úgy látszik — népesedésünknek immár állandó kísérője. Összehasonlítva a német viszonyokkal, a baj nálunk még nem oly nagy, minő Németországban. De vigyáznunk kell, hogy ne öltön oly méreteket, minőkről a német tudományos kutatás a leplet lerántotta. Ezen a téren az idő nem orvosol, hanem csak súlyosbít. *Periculum in mora!* Népesedésünk is immár oly lejtőre jutott, melyen megállás nincs, ha nem sikerül kellő időben — talán már az utolsó órában — ismét helyes mederbe terelni. Ha nem akarjuk ölbetett kézzel nézni, mint sorvad el népünk életereje, komolyan foglalkoznunk kell a fennálló bajokkal és meg kell találnunk az orvoslás módját és eszközeit. Mert, — hogy *Burgdorfer* szavaival fejezzük be sorainkat: „A születések csökkenése, azaz a gyermeklétszám önkényes korlátozása ma már oly méreteket öltött, melyek a művelt világ népeinek életére és jövőjére immár vészthozókká válnak“. Mert „a születések csökkenése rezignáció, a világban való érvényesülésről való lemondás, a nép érelmeszedése! De a születések csökkenése egyben veszélyezteti a nemzet gazdasági, kulturális és szellemi fölényét, sőt egész lényét“.

Thirring Gusztáv dr.

Az Egyesült Államok népszámlálásának néhány főeredménye.

Quelques principaux résultats du recensement exécuté aux Etats-Unis.

Az Amerikai Egyesült Államokban 1790 óta minden tíz évben népszámlálást tartanak. A tizenhetedik felvétel 1930 áprilisában folyt le. A munka még távol áll a befejezéstől, de már december hó folyamán megjelentek egyes előzetes eredmények, amelyek részben önmagukban érdekesek, részben pedig a jövőre vonatkozó következtetések levonására nyújtanak alapot.

Az *Egyesült Államok népszámlálásának* adatait a következő összeállítás mutatja:

É v	Összes népesség	Tízévi növekedés ‰-ban
1790	3,929.214	—
1800	5,308.483	35·1
1810	7,239.881	36·4
1820	9,638.453	33·1
1830	12,866.020	33·5
1840	17,069.453	32·7
1850	23,191.876	35·9
1860	31,443.321	35·6
1870	39,818.449	26·6
1880	50,155.783	26·0
1890	62,947.714	25·5
1900	75,994.575	20·7
1910	91,972.266	21·0
1920	105,710.620	14·9
1930	122,775.046	16·1

Népesség és korosztályok.

Mint a fenti tábla mutatja, a népesség szaporodása bizonyos hullámzással ugyan, de általában erősen csökkenő irányzatot mutat. Legfontosabb tanulsága ennek az összeállításnak az, hogy míg a népesség fejlődése a világháború kitöréséig mondhatni, azonos bázison mozgott, a háborús évtized gyökeresen megváltoztatta a népesedés alakulásának irányát, míg végre a most lezáruló évtized meghozta a bevándorlás hivatalos megszorítását is. Mindazonáltal a szaporodás valamivel erősebb ütemű volt a 20. század 3. évtizedében, mint a másodikban.

Ha feltennénk, hogy az évi 1·6%-os szaporodási arány megmarad, — aminthogy feltehető, hogy a népesség stabilizálódása előbb-utóbb beáll, — ha tehát ilyen szaporodással számolnánk, a jelenlegi népesség száma megkétszereződne negyvenhárom év alatt. Az állandósulás azonban nem a szaporodási arányszámra, hanem a népesség számára vonatkozik. Mint a legtöbb civilizált állam-

ban, úgy itt is erősen esik a születési arányszám. 1926-ban ezer lakosra esett 20·6 élveszületés, 1928-ban már csak 19·7; ugyanakkor a halálozások arányszáma 12·2, illetve 12·0; a természetes szaporodás arányszáma tehát 8·4, azaz 7·7. Ezt azonban csak a nyers számok mutatják. Az Egyesült Államokban ugyanis a korosztályok eloszlása mindeddig roppantul kedvező volt a szaporodásra. Ez egyrészt annak a következménye, hogy a múlt század utolsó évtizedében a lakosság szaporodási arányszáma igen kedvező volt; tehát ma még a termékeny korban levők száma sokkal nagyobb, mint lenne abban az esetben, ha már akkor is a jelenlegi születési arányszám uralkodott volna. Másrészt és főleg, mint köztudomású, a bevándorlók nagy része termékeny korban levő volt és igen sok fiatal házaspár, sok gyermekes család is vándorolt be. Ezáltal ma, évtizedekkel a bevándorlás fénykora után a 20—30 éves korosztályok aránytalanul megduzzadtak. Ha ezt nem vesszük figyelembe, hanem pusztán a természetes gyarapodás alapján kalkulálnánk, úgy az 1920. évi 11 helyett csak 5·2, az 1928. évi 7·7 helyett csak 1·7 főnyi gyarapodást tehetnénk fel ezer lakosonként.¹⁾

Vizsgáljuk meg közelebbről a korosztályok kérdését. Erre vonatkozólag ugyan az új népszámlálási adatok még nem állanak rendelkezésre, csak L. I. *Dublin és Lotka* dr. számításai. 80 évvel ezelőtt a 20 éven aluliak a lakosságnak 52·5%-át tették. 1920-ban 40·7%-át. Az idézett demografusok számítása szerint újabb két évtized múlva, 1950-ben arányuk már csak 32·7%-ot fog jelenteni, hogy végül stabilizálás beálltával 29%-ra apadjon le. A 20 és 50 év közöttiek alkották a népességnek 1850-ben 38·6, 1920-ban pedig 43·9%-át. Részesedésük a teljes stabilizálódás korában is csak 40%-ig emelkednék. Legnagyobb változás az 50 éven felüliek korcsoportjában látható. Ezeknek aránya 70 év alatt csaknem kétszeresére emelkedett. 1850-ben 8·9, 1920-ban pedig 15·4%-át alkották a népességnek. *Dublin* számítása szerint az állandósult népességnek az 50 éven felüliek közel egyharmadát adnák.

Ezek szerint a következő három tényező lenne Amerika jövő népességének kialakulására hatással: 1. a bevándorlás megszűnése, ennek következtében a fiatal korosztályok térvesztése, 2. a természetes szaporodás állandó csökkenése (aminek oka nem

¹⁾ L. J. Dublin: Our ageing population.

utolsó sorban a születések mesterséges korlátozása, a „birth control“), 3. a közegészségügyi viszonyok állandó javulásával járó telítettsége az idősebb korosztályoknak.

A mezőgazdasági népesség.

Nézzünk meg ezekután egy másik fontos kérdést, a mezőgazdasági népességét. Az 1930-as népszámlálás tanúsága szerint a farmok száma az utolsó tíz év alatt 150 ezerrel csökkent. 1910-ben az egész népességnek 33·2%-a farmokon lakott; 1920-ban 26·3%, ma csak 22%. Ezek szerint a mezőgazdasági népesség száma 27·2 millió volna, tehát ugyanakkor, mikor az össznépesség jelentős emelkedést mutat, itt esés állt be.¹⁾

Természetesen a 150 ezer elvesztett farm csak a mérleg egyenlegét alkotja, hiszen az Egyesült Államok roppant nagy területén nem lehet azonos viszonyokat feltételezni. A csökkenés 25 államra korlátozódik, míg 23 államban emelkedett a farmok száma. Az emelkedés legnagyobb részben a gyapottermelő vidékre, az ú. n. „cotton belt“-re esik. A nyugati mezőgazdasági államok kis ingadozást mutatnak, míg a csökkenés javarésze a kukorica és takarmánytermelő területekre esik. Messze vezetne a farmnépesség szaporodásának vizsgálata; meg kell azonban jegyezni, hogy a népszámlálás által megállapított eredmény csak végső kihangzása egy hosszú ideje tartó folyamatnak, amely a farmok elnéptelenedését vonná maga után, ha egyes jelek nem mutatnának arra, hogy gyengülni fog. Így 1928-ban 1.923 ezer ember hagyta ott a farmokat és özönlött a városba, ugyanakkor 1.347 ezer ember költözött ki a farmokra, tehát 576 ezer ember a veszteség. A következő évben

1.876 ezer ember ment a városba, s ugyanekkor 1.257 ezer ember ment ki a farmra; a veszteség 619 ezer ember.

Gazdasági következmények.

Végül vizsgáljuk meg azt, milyen hatásuk lesz az ismertett tényeknek az Egyesült Államok gazdasági életére. Először is megállapítható, hogy a bevándorlás megszüntetése, amilyen arányban kedvezően hat a munkabérek színvonalára, éppoly arányban káros gazdaságilag. Ezáltal a tömegcikkgyártás elveszti legjobb fogyasztóit, azokat, akik új berendezkedést kezdve, kénytelenek vásárolni, s akik alacsonyabb életstandardhoz szokván, valószínűleg igen kevés kritikát gyakorolnak a nekik nyújtott árucikkek minőségét illetően. A természetes szaporodás csökkenése, majd a stabilizálás beállása viszont végét veti annak a hatalmas terjeszkedésnek, amelyet az amerikai ipar már hosszabb idő óta élvez. A túltermelés már ma is észrevehető; ennek következtében kell a heti munkaidőt napokkal megrövidíteni. Rövidesen be fog állni a városok túltelítettsége, minthogy a mezőgazdasági népesség mindnagyobb arányokban tódul majd a könnyebb megélhetést ígérő ipari és közlekedési gócpontokba. A tömegtermelés korlátozódása és a fenti körülmény találkozása azonban szükségszerűen maga után vonja egy nagy proletárosztály kialakulását, amely súlyos teherként fog ránehezedni a társadalomra. Így a farmerosztály sem kerül olyan előnyös helyzetbe, mint azt a verseny csökkenése és a városok fokozódó felvevőképessége következtében fel lehetne tenni, mert adók és szociális megterhelések révén el fogják veszíteni azt, amit a mezőgazdasági cikkek nagyobb kereslete folytán nyernének.

¹⁾ L. C. Speers: The nation's farm situation.

MEZŐGAZDASÁG

Az 1930. évi szüret eredményei.

Les résultats des vendanges de 1930.

Résumé. Bien que, selon les données provisoires relatives aux vendanges de 1930, la production du moût ait dépassé en 1930 en Hongrie de 51·2% celle de 1929, elle ne peut être considérée que comme médiocre.

Les vendanges ont le mieux réussi dans le Nord de la Hongrie, où elles ont donné 72·4% de plus de moût que l'année précédente. — Elles ont été mauvaises dans les grands pays viticoles étrangers: en Espagne, en France, en Grèce, en Italie, elles ont été bien au-dessous de celles de 1929.

★

Az 1930. évben hazánkban a leszüretelt must mennyisége 3,764.936 hl volt, 51·2%-kal kedvezőbb, mint az igen gyenge eredményéről emlékeztető előző évi szüret. A vonatkozó adatok természetesen még csak ideiglenesek és ha a végleges adatok esetleg valami kevéssel emelik is ezt a mustmennyiséget, ez az eredmény *akkor is legfeljebb csak közepes szüretnek minősíthető.*

Némileg módosul a fentemlített arány, ha az egyes gazdasági vidékek kétévi szüreti eredményét hasonlítjuk össze, ily módon kiderül, hogy a szüret eredménye aránylag az Északi dombos vidéken volt a legkedvezőbb. Ehhez a gazdasági vidékhez tartozó szőlők már évek óta ki nem elégtő szüretet adtak, most végre az 1930. évi must mennyisége 72·4%-kal multa felül az előző év eredményét. Az Alföldön az idej szüret mustmennyisége 49·4%-kal, a Dunántúli dombos vidéken 46·4%-kal több volt, mint az előző évi mennyiség.

Tájékoztatás céljából közöljük a Római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet közlönyének decemberi számából néhány külföldi államnak az 1930. év szüretére vonatkozó ideiglenes adatait. (L. 1. sz. tábla.)

A kisebb bortermelő államokban a szüret eredménye kielégítő, a nagyobb bortermelő államok közül számszerűleg csak Spanyolország, Algir és Görögország adatai állanak rendelkezésünkre, mindhárom országban az eredmény igen gyenge. Leggyengébb volt a szüret Görögországban, itt az előző évi eredménynek csak 55·1%-a a mustmennyiség. A két legnagyobb bortermelő országnak, Francia- és Olaszországnak ideiglenes adatait nem közli a füzet, de megemlíti, hogy Franciaország 1929. évi

1. Az 1930. évi szüret eredményei.

Les résultats des vendanges de 1930.

Külföld.

Etranger.

O r s z á g Pays	Bortermés - <i>Product. de vin</i>			1930	
	<i>moyenne pour 1924-28 évi átlagban</i>	1929	1930 ¹⁾	$\frac{1924-1928}{100}$	$\frac{1929}{100}$
	1.000 hektoliterben — hl				
Ausztria — <i>Autriche.. ..</i>	526	573	981	186·6	171·3
Bulgária — <i>Bulgarie.. ..</i>	1.376	2.312	2.625	190·8	113·5
Cseh-Szlovákia <i>Tchéco-Slovaquie</i>	229	224	431	—	192·4
Franciaország — <i>France</i>	55.829	62.901	.	.	.
Görögország — <i>Grèce... ..</i>	2.540	2.153	1.187	46·7	55·1
Luxemburg — <i>Luxembourg..</i>	53	111	32	60·8	29·3
Németország — <i>Allemagne ..</i>	1.573	2.019	.	.	.
Olaszország — <i>Italie... ..</i>	41.926	41.198	.	.	.
Románia — <i>Roumanie</i>	6.598	5.046	.	.	.
Spanyolország — <i>Espagne..</i>	22.921	24.998	16.660	72·7	66·6
Svájc — <i>Suisse</i>	474	800	.	.	.
Palesztina — <i>Palestine</i>	23	24	42	187·1	173·4
Algir — <i>Algérie</i>	10.020	12.832	10.500	104·8	81·8
Tunisz — <i>Tunisie</i>	811	1.079	900	111·0	83·4

¹⁾ Ideiglenes adatok. — *Données provisoires.*

62 millió hektoliteres termésével szemben az idén legfeljebb 40 millió hektoliterre van kilátás, ami mindenesetre katasztrofálisan gyenge eredmény. Olaszországra vonatkozólag a jelentésekből kiderül, hogy a mostani szüret úgy mennyiségi, mint minőségi szempontból jelentékeny mérvben gyengébb, mint amilyen 1929-ben volt.

A nagy bortermelő államok gyenge szürete talán feljogosíthatja a hazai termelőket arra a reménykedésre, hogy hazánk idej bortermésfeleslegét, vagy annak legalább jelentékeny részét el tudják majd helyezni kedvező feltételek mellett a külállamok piacain.

2. Az 1930 évi szüret eredményei.

Les résultats des vendanges de 1930.

Magyarország — Hongrie.

Országrészt jellegű gazdasági vidék, törvényhatóság <i>Régions agricoles, comitats et villes autonomes</i>	A szőlőterülettel bíró községek száma <i>Nombre des communes ayant des vignes</i>		Szőlőterület kat. hold <i>Superficie de vignes, arp. cad.</i>	A musttermés mennyis. <i>Production de moût hl.</i>		Szőlőterület kat. hold <i>Superficie de vignes, arp. cad.</i>	A musttermés mennyis. <i>Production de moût hl.</i>	
	1929	1930		átlag kat. holdankint <i>moyenne par arp. cad.</i>	összesen <i>total</i>		átl. kat. holdankint <i>moy. par arp. cad.</i>	összesen <i>total</i>
				1929		1930 ¹⁾		
I. Dunántúli dombos vidék <i>Transdanubie</i>								
Baranya vm. — com. ²⁾ .. .	293	289	19.579	5.5	108.598	19.567	8.6	169.037
Pécs tjv. — ville a. ³⁾ .. .	1	1	1.542	4.8	7.500	1.561	10.2	16.000
Fejér vm. — com.	98	98	13.339	8.3	110.954	12.838	12.4	159.019
Székesfehérvár tjv. — ville a.	1	1	1.081	5.2	5.580	1.081	5.9	6.338
Győr, Moson és Pozsony vm. — com.	56	55	2.169	8.2	17.869	2.141	7.9	16.947
Győr tjv. — ville a.	1	1	6	3.2	19	5	11.4	57
Komárom és Esztergom vm. — com.	60	61	7.658	4.5	34.050	7.598	8.4	63.589
Somogy vm. — com.	299	299	21.992	9.1	199.811	22.039	12.2	269.892
Sopron vm. — com.	49	48	1.292	3.4	4.347	1.142	14.1	16.144
Sopron tjv. — ville a.	1	1	1.500	2.6	3.822	1.501	22.5	33.750
Tolna vm. — com.	117	115	25.800	6.3	161.244	26.607	10.0	265.329
Vas vm. — com.	119	120	2.801	5.4	15.222	2.860	8.9	25.329
Veszprém vm. — com.	117	119	5.361	6.5	35.085	5.417	8.8	47.930
Zala vm. — com.	326	326	30.152	8.5	254.787	30.746	10.2	314.284
Összesen — Total ..	1.538	1.534	134.292	7.9	958.888	135.103	10.4	1,403.645
II. Alföld — Grande plaine								
Bács-Bodrog vm. — com.	25	25	17.914	6.9	122.923	17.893	11.0	196.131
Baja tjv. — ville a.	1	1	1.650	8.3	13.761	1.599	12.2	19.530
Békés vm. — com.	29	27	1.962	3.6	6.993	1.902	4.8	9.223
Bihar vm. — com.	51	52	4.090	2.7	10.823	3.868	4.0	15.418
Csanád, Arad és Tor. vm. — com.	27	27	866	4.0	3.471	864	5.1	4.443
Csongrád vm. — com.	15	14	8.438	5.1	43.368	8.277	7.5	62.454
H.-Vásárhely tjv. — ville a.	1	1	848	0.6	519	848	0.8	705
Szeged tjv. — ville a.	1	1	11.883	4.5	53.473	10.372	7.0	72.187
Hajdú vm. — com.	18	18	5.223	0.5	2.505	3.232	5.4	17.545
Debrecen tjv. — ville a.	1	1	1.816	0.7	1.200	1.120	10.0	11.200
Jász-N.-K.-Sz. vm. — com.	43	44	13.692	5.2	70.634	13.505	11.6	157.171
Pest-P.-S.-Kk. vm. — com.	204	206	96.287	7.5	723.505	96.098	11.0	1,054.027
Budapest szfv. — capitale.	1	1	745	11.4	8.491	717	10.7	7.706
Kecskemét tjv. — ville a.	1	1	10.845	11.2	121.362	10.845	11.2	121.362
Szabolcs és Ung vm. — com.	111	111	10.348	2.1	22.143	9.409	5.5	51.956
Szatmár és Bereg vm. — com.	28	28	1.808	2.4	4.381	1.833	3.6	6.521
Összesen — Total ..	557	558	188.415	6.4	1,209.552	182.382	9.9	1,807.579
III. Északi dombosvidék <i>Nord</i>								
Abauj-Torna vm. — com.	80	81	1.631	3.4	5.503	1.600	6.5	10.459
Borsod, Gömör és Kh. vm. — com.	135	136	6.910	4.4	30.686	7.063	8.6	61.089
Miskolc tjv. — ville a.	1	1	467	2.7	1.250	472	7.6	3.600
Heves vm. — com.	77	78	29.477	7.7	225.740	28.865	12.1	350.122
Nógrád és Hont vm. — com.	115	120	4.534	7.5	34.214	4.699	8.6	40.224
Zemplén vm. — com.	56	57	8.867	2.7	23.769	8.840	10.0	88.218
Összesen — Total ..	464	473	51.886	6.2	321.162	51.539	10.7	553.712
Főösszeg — Total général..	2.559	2.565	374.593	6.6	2,489.602	369.024	10.2	3,764.936

1) Ideiglenes adatok — *Données provisoires.*

2) Com. = comitat.

3) Ville a. = ville autonome.

Magyarország külkereskedelmi forgalma 1930 december havában.

Le commerce extérieur de la Hongrie en décembre 1930.

En décembre 1930, la valeur des importations a été de 67·7 millions de pengős et celle des exportations de 72·6 millions. Par rapport à décembre 1929, les importations ont diminué de 16·9 millions de pengős et les exportations de 48·0 millions de p. L'actif de la balance du commerce extérieur, qui a représenté 36·0 millions de pengős au mois correspondant de 1929, a baissé à 4·9 millions à cause de la régression des importations et surtout des exportations.

A l'importation, comparativement à décembre 1929, on constate, en général, pour la catégorie des plus importants articles, une diminution, à l'exception de quelques matières premières et objets fabriqués. Les achats de bois bruts et ouvrés présentent une régression de 2·8 millions de pengős par rapport à décembre 1929. La température étant douce, les importations de charbon ont également diminué (de 2·6 millions de pengős) par rapport à décembre 1929. Les achats de coton brut ont aussi diminué (de 2·7 millions de pengős). Aux machines et appareils, on voit, comparativement à décembre 1929, une régression de près de 1 million de pengős; aux peaux brutes et aux fruits du Midi, une diminution de plus de 0·5 million de pengős. Par contre, les importations de papier ont présenté, au point de vue de la valeur, une diminution inférieure à celle des mois précédents, et la valeur des importations de soie a moins baissé qu'en décembre 1929. Les achats de tabac brut se sont élevés de plus de 1 million de pengős. Parmi les produits de l'industrie textile, les tissus de coton et de laine accusent une augmentation de moindre proportion. Entre les importations de l'industrie lourde, on doit mentionner une augmentation de valeur aux métaux bruts et aux wagons arrivés pour réparation.

La régression de l'exportation a été due, cette fois aussi, surtout à une forte diminution des ventes de froment et de farine, lesquelles ont été inférieures au total de plus de dix millions de pengős à la donnée correspondante de 1929. Aux exportations d'animaux vivants, on voit également une grande régression, représentant de près de dix millions de pengős; ce sont surtout les ventes de porcs qui ont diminué essentiellement. Les exportations de volaille présentent une régression de plus de 1 million et demi de pengős. Parmi les produits de l'industrie agricole, les exportations de sucre accusent un fléchissement de plus de 4 millions de pengős. On

Az 1930. év december havában a behozott áruk értéke 67·7, a kivitt áruk értéke pedig 72·6 millió pengőt tett. A múlt évi december havi forgalomhoz viszonyítva a behozatal értéke 16·9 millióval csökkent, míg a kivitel értéke 48·0 millió pengővel esett vissza. Külkereskedelmi mérlegünk az 1929. év december havában 36·0 millió pengő aktivitást mutatott, míg az 1930. év decemberében a mérleg mindkét oldalának, főleg azonban a kivitelnek nagyarányú visszaesése folytán az aktivitás csak 4·9 millió pengőt mutat.

Az 1930. évi december havi *behozatal* — az azt megelőző év decemberi behozatalával összehasonlítva — a legfontosabb áruk csoportjánál néhány nyersanyag és gyártmány kivételével általában esést mutat. A nyers és megmunkált fából 2·8 millió pengővel kevesebb értékűt szereztünk be külföldről, mint az 1929. év december havában. A tél enyhése folytán a szénbehozatal is 2·6 millió pengővel mögötte maradt a megelőző évinek. Ugyancsak 2·7 millió pengővel esett vissza a nyers pamut behozatala is. Gépekért és készülékekért közel egy millióval kevesebbet adott az ország, mint a megelőző év azonos havában. Félmilliónál nagyobb esökkenést látunk a nyersbőr- és a déligyümölcs-behozatal tételeinél. Ezzel szemben a papírbehozatali értékesökkenésének tempója bizonyos mértékben ellanyhult. Ugyancsak kisebb mértékben esett vissza a selyembehozatal értéke is. Több mint egy millió pengős emelkedést látunk a nyers dohány behozatalánál. A textilipar gyártmányai közül a pamut- és gyapjuszövetek mutatnak kisebb arányú emelkedést, míg a nehézipar behozatalából a nyers fémek és a javítás céljából érkező vasúti kocsik értékemelkedését kell megemlítenünk.

A *kivitel* visszaesésének legnagyobb része e hónapban is a búza- és lisztkivitel erős esökkenésére vezethető vissza. E két cikk kivitele együttesen több mint tíz millió pengővel kisebb bevételt eredményezett, mint 1929-ben. Ugyancsak tíz milliót megközelítő esés mutatkozik az élő állat kivitelnél is. Itt különösen a sertéskivitel mutat lényegesen gyengébb eredményt. Több mint másfélmillióval csökkent látunk a baromfikivitelnél. Mezőgazdasági iparunk termékei közül a cukorkivitel is több mint 4 millió pengővel esett vissza. Jelentős emelkedést úgyszólván csak a gépek, villamosgépek

Magyarország külkereskedelmi forgalma az 1930. év december havában.

Commerce extérieur de la Hongrie en décembre 1930.

Az áruk megnevezése <i>Marchandises</i>	1929	1930	1929	1930	Az érték 1930. dec.-ben több (+) v. kevesebb (-) ezer pengőben		Az 1930. dec. havi összérték %-ában
	december		décembre		Augment. (+) ou diminution (-) de la valeur en déc. 1930, en milliers de pengős		En % de la valeur totale de déc. 1930
	q		1000 P — pengős				
A) Behozatal. — A) Importations.							
Nyers és megmunkált fa — <i>Bois brut et ouvré</i>	1,768.312	1,069.269	7.270	4.502	—	2.768	6.65
Szén — <i>Charbon</i>	1,752.132	1,110.449	6.916	4.327	—	2.589	6.40
Pamutszövet — <i>Tissus de coton</i>	4.354	5.553	3.573	3.784	+	211	5.59
Papiros és papirosáruk — <i>Papier et art. en papier</i>	77.543	83.313	4.044	3.711	—	333	5.48
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	8.812	16.998	3.772	2.821	—	951	4.17
Ásványolaj — <i>Huile minérale</i>	157.503	207.405	2.225	2.645	+	420	3.91
Nyerspamut — <i>Coton brut</i>	18.650	13.100	5.055	2.327	—	2.728	3.44
Nyersbőr — <i>Peaux brutes</i>	9.663	11.446	2.687	2.021	—	666	2.99
Gyapjuszövet — <i>Tissus de laine</i>	1.030	1.246	1.562	1.876	+	314	2.77
Nyersfémek — <i>Métaux bruts</i>	12.700	17.385	1.554	1.859	+	305	2.75
Selyem és selyemfonál — <i>Soie et fils de soie</i>	1.195	1.220	1.954	1.664	—	290	2.46
Déligyümölcs — <i>Fruits du Midi</i>	37.753	36.285	2.167	1.595	—	572	2.36
Nyersdohány — <i>Tabac brut</i>	456	2.070	456	1.490	+	1.034	2.20
Villamosgépek és készülékek — <i>Machines et appareils électr.</i>	) 2.036	) 1.270	1.204	1.306	+	102	1.93
Vasúti kocsik — <i>Voitures pour chemins de fer</i>	) 3.357	) 6.107	604	1.099	+	495	1.63
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	db - pièce (unité)	76.759	50.729	39.525	30.633	— 8.892	45.27
	pár — paire	26.728	11.235				
	q — q	1,452.297	1,079.869				
Behozatal össz. — <i>Import. totales</i>	db — pièce	79.901	66.201	84.568	67.660	— 16.908	100.00
	pár — paire	26.728	11.235				
	q — q	5,307.793	3,662.985				
B) Kivitel. — B) Exportations.							
Vágó- és igásáll. — <i>Anim. de boucherie et de trait</i> ¹⁾	67.053	33.657	19.307	9.311	—	9.996	12.83
Ebből — <i>Dont</i> : Szarvasmarha — <i>Bêtes à cornes</i> ²⁾	9.388	7.007	6.553	4.714	—	1.839	6.50
Sertés — <i>Porcs</i> ³⁾	50.384	16.317	11.966	3.691	—	8.275	5.09
Ló — <i>Chevaux</i> ⁴⁾	1.757	1.292	565	589	+	24	0.81
Juh — <i>Moutons</i> ⁵⁾	5.509	9.035	220	316	+	96	0.43
Baromfi — <i>Volaille</i>	6) 41.309	7) 45.420	10.430	8.833	—	1.597	12.17
Ebből — <i>Dont</i> : Élő baromfi — <i>Volaille vivante</i>	6) 3.995	7) 5.924	946	1.027	+	81	1.42
Leölt baromfi — <i>Volaille tuée</i>	6) 37.314	7) 39.496	9.484	7.806	—	1.678	10.75
Liszt — <i>Farine</i>	296.808	252.531	11.932	6.970	—	4.962	9.61
Búza — <i>Froment</i>	382.174	268.824	9.554	4.167	—	5.387	5.74
Cukor — <i>Sucre</i>	242.458	174.164	8.133	3.740	—	4.393	5.16
Villamosgépek és készülékek — <i>Machines et appareils électr.</i>	8) 3.728	9) 5.779	2.356	3.391	+	1.035	4.67
Bor — <i>Vin</i>	54.556	74.277	3.271	2.840	—	431	3.92
Gépek és készülékek — <i>Machines et appareils</i>	4.957	10.931	851	2.019	+	1.168	2.78
Vasúti kocsik — <i>Wagons</i>	10) 13.502	11) 15.930	1.366	1.907	+	541	2.63
Disznósír, szalonna — <i>Saindoux, lard</i>	5.121	8.630	964	1.379	+	415	1.90
Prémbőr, kikészített — <i>Pelletteries apprêtées</i>	95	392	355	1.368	+	1.013	1.89
Toll — <i>Plumes</i>	3.241	2.296	2.481	1.357	—	1.124	1.87
Rozs — <i>Seigle</i>	143.076	127.282	2.432	1.349	—	1.083	1.86
Egyéb áruk — <i>Autres marchandises</i>	db - pièce (unité)	20.351	10.857	47.194	23.927	— 23.267	32.97
	pár — paire	2.133	1.464				
	q — q	1,878.117	988.180				
Kivitel össz. — <i>Exportations totales</i>	db — pièce	89.404	154.751	120.626	72.558	— 48.068	100.00
	pár — paire	2.133	1.464				
	q — q	3,069.142	1,974.636				

1) Ezenkívül 3.142 db és 506 folyóméter. — *En outre, 3.142 unités et 506 mètres courants.* — 2) Ezenkívül 15.472 db és 284 folyóméter. — *En outre, 15.472 unités et 284 mètres courants.* — 3) 9, 4) 14 db — *unités.* — 5) A mennyiség darabokban van kimut. tva. — *En têtes.* — 6) Az 1929. év december havában az élő baromfi 352.333 db, a leölt baromfi 1,836.651 db, összesen 2,188.984 db. — *En décembre 1929, on a exporté 352.333 volailles vivantes et 1.836.651 volailles tuées, au total 2.188.984 volailles.* — 7) Az 1930. év december havában az élő baromfi 534.900 db, a leölt baromfi 2,587.425 db, összesen 3,122.325 db. — *En décembre 1930, on a exporté 534.900 volailles vivantes et 2.587.425 volailles tuées, au total 3.122.325 volailles.* — 8) Ezenkívül 2.000 db. — *En outre, 2.000 unités.* — 9) Ezenkívül 110.237 db. — *En outre, 110.237 unités.* — 10) 132 db, amelyből 103 db (7.660 q) 460 ezer pengő értékben jótételti szállítás. — *132 unités, dont 103 unités (7.660 q) d'une valeur de 460 mille pengős comme réparations en vertu du traité de paix.* — 11) 146 db, amelyből 129 db (11.378 q) 922 ezer pengő értékben jótételti szállítás. — *146 unités, dont 129 (11.378 q) d'une valeur de 922 mille pengős au titre des réparations en vertu du traité de paix.*

vállalat adatai közt szerepel. Mindezek figyelembevételével vasutaink építési hossza a tárgyalt év folyamán 5·0 km-rel emelkedett s egész kiterjedésük 8.674·8 km volt.

Tulajdonjogi szempontból változás nem történt. Az állam tulajdonában álló vonalakra esett az egész hálózat 36·4%-a (1928/29-ben 36·5%), magántulajdon és a magánvasutak tulajdonában volt a vonalak 63·6 %-a (63·5%).

Kezelés szempontjából is változatlan a helyzet, amennyiben 7.103·4 km-t kitevő hálózaton (81·9, 1928/29-ben 82·0%) a forgalom lebonyolítását a M. Á. V. tartotta kezében.

A vonalakon lefektetett *vágányokat* nézve az ország vasúti hálózatának változatlanul 88·5%-a volt egyes és 11·5%-a a kettős vágányúvá kiépítve s ugyancsak változatlan a hármas és négyes vágányú vonalak hossza, mely összesen 2·7 km-t tett. A kettős vágányú pályáknak zöme (89·0%-a) az Államvasút tulajdonában, illetőleg kezelésében állott.

A vasutak *üzleti hossza*, a már előbb említett pályaatépítések és az új felméréseknél eszközölt adathelyesbítések folytán 8.903·1 km-ről 8.882·8 km-re csökkent.

Építmények.

Az *alépitmények* csoportjában az előző évi állapottal szemben egyedül a hidaknál tapasztalhatunk számottevőbb változást. Az év folyamán egyes hidaknak áteresszé való átépítése, illetőleg lebontása folytán ugyanis a hidak száma 2.230-ról 2.215-re csökkent. Az egyéb alépitményeknél még csak a vasúti pályát keresztező útátjárók állománya tér el lényegtelenül az előző évitől. A pálya szintjében vezetett átjárók száma egyébként az 1929/30. üzletév végével 12.314 volt, a pálya színe alatt, vagy felett átvezető útátjárók száma pedig 499-re rúgott. Az alagutak és karzatok, valamint a völgyáthidalások száma változatlanul 7, illetőleg 14 maradt; az előbbieket összesen 460, az utóbbiaké pedig 3.570 métert tett.

A fontosabb *felépitmények* közül az év folyamán eszközölt vonalátépítésekkel elért útmegrövidítést az állomásbővítési munkák némileg ellensúlyozták; s így az összes vágányok hosszánál mindössze 46 km. apadás jelentkezik, melyek kiterjedése ennek levonása után 12.906·9 km. volt. A vágányok közül a keskeny nyomtávúak hossza viszont a Kecskeméti Gazdasági Vasút egy új vonalrészének megnyitása folytán 488·7 km-ről 493·1 km-re nőtt. A tárgyalt év folyamán meglehetősen sok helyen végeztek vonalmegerősítési munkálatokat, ezért a lefektetett sínek súlya — a vágányhálózat némi csökkenésének ellenére is — 922.811 tonnáról 932.421 tonnára nőtt. Egyes állomások vágányzatának bővítésével a vágányok közötti kapcsolat létesítésére szolgáló váltók száma 190-nel

szaporodva 15.274-re emelkedett. Néhány állomásnak biztosító berendezéssel való felszerelése folytán a váltók között a központból állítható váltók száma is elég jelentősen megnövekedett s az előző évi 3.907-tel szemben vasutainknak az 1929/30. év végével már 4.041 effajta váltó állt rendelkezésére.

A *magasépitményeket* vizsgálva, szintén megállapíthatjuk, hogy a vállalatok új építkezésekkel, valamint a régi építmények újjáalakításával és átépítésével ebben a tekintetben is igyekeztek a forgalom követelményeinek eleget tenni. Új állomások és megállóhelyek megnyitásával azok száma 2.071-ről 2.088-ra emelkedett. Az állomások között több állomás biztosító berendezését teljesen megújították, négy állomást pedig újonnan láttak el ezzel a nagyobb arányú forgalom lebonyolítására szolgáló berendezéssel. Az újonnan felszereltekkel együtt így már 312 állomás volt biztosítóberendezéssel ellátva. Az állomásokhoz tartozó különféle építmények (kocsi-, áru-, mozdonyszín, rakodó-, vízállomás stb.) száma az új építkezésekkel, valamint az előző évben néhány lakóházak között szereplő építmény ide sorozásával 64-gyel emelkedve 3.364-re növekedett. A tisztán a vasúti személyzet lakásigényeinek céljaira szolgáló építmények száma viszont 960-ról 941-re csökkent, mert mint említettük, a nem tisztán lakás céljaira szolgáló épületek rendeltetésüknek megfelelő építmények közé soroztattak be.

Járművek.

A vállalatok járműveik állományát a tárgyalt évben is a forgalom szükségleteihez mértén szaporították. Az előző években jól bevált motoros köz-

2. Járművek.

Véhicules.

Költségvetési év <i>Exercice</i>	Mozdonyok ¹⁾ <i>Locomotives¹⁾</i>	Személykocsik és személyszállító motorkocsik ²⁾ <i>Wagons à voyageurs et voitures à moteur à voyageurs²⁾</i>	Teherkocsik <i>Wagons à marchandises</i>	Pogyász- és postakocsik <i>Fourgons et wagons post.</i>	Összesen <i>Total</i>
	S z á m s z e r i n t — <i>nombres</i>				
1928/1929	2.100	3.879	37.100	1.169	44.248
1929/1930	2.096	4.266	42.517	1.282	50.161
Száz üzleti hossz-kilométerenkint <i>par 100 kilom. de longueur d'exploitation</i>					
1928/1929	24	43	417	13	497
1929/1930	24	48	479	14	565

¹⁾ A gőz- és benzinmotoros, valamint a villamoserőre berendezett mozdonyokkal együtt. — *Y compris les locomotives à vapeur et à moteur à benzine, ainsi que les locomotives électriques.*

²⁾ Ebből 1928/29-ben és 1929/30-ban 14—14 sínautomobil. — *Dont en 1928/29 14 automobiles sur rail et en 1929/30, également 14.*

tekedés további fejlesztése szükségessé tette újabb motorkocsik beszerzését. Ezért a személykocsik és személyszállító motorkocsik számát 387-tel növelték úgy, hogy az effajta járművekből az év végén 4.266 volt forgalomban. Jelentős gyarapodást mutat még fel a teherkocsik állománya is, melyek száma 5.417 darabbal haladta meg az előző évit és összes számuk 42.517-re rúgott. A szokatlannul erős növekedés onnan ered, hogy sok ezideig kiselejtezett kocsit alapos javítással sikerült ismét használhatóvá tenni s őket a forgalom céljaira igénybe venni. A növekedés jóval kisebb hányada az új beszerzésekre esett. Ugyanez áll a poggyász- és postakocsikra is, ahol a generális javítás és az új beszerzés 113 darabot kitevő gyarapodással járt s az összes számuk 1.282 darabra nőtt. A vonóerőt szolgáltató mozdonyoknál már sokkal kedvezőtlenebb a helyzet. Az egyéb járműveknél jóval nagyobb befektetést igénylő mozdonyokból ugyanis a selejtezés folytán forgalomból kivont lokomotívok hiányát az új beszerzésekkel nem voltak képesek ellensúlyozni s így belőlük az előző évinél négyvel kevesebb, összesen 2.096 volt forgalomban.

Megemlítendőnek tartjuk még, hogy az év folyamán a vállalatok a mozdonyok üzemének gazdaságosabbá tételére folytatták a gépi berendezések tökéletesítését. Több vasúti kocsit újabban is folytatólagos fékberendezéssel láttak el, valamint modernizálták egyes kocsik világítási és fűtőberendezését.

A járművek üzlethosszkilométerenkinti megoszlása szempontjából a helyzet határozott javulást mutat. A járműállomány számottevő gyarapodása mellett ugyanis a vasutak üzleti hossza jóformán változatlan maradt s ezért száz üzleti hosszkilométerre az előző évi 497-tel szemben 1929/30-ban átlagban véve 565 jármű esett.

Tüzelőanyagfogyasztás.

A legfontosabb üzemi anyagnak, a fának és szénnek a fogyasztása kedvezően alakult. Tüzelőfából az előző évinél 776 tonnával volt kevesebbre szükség, mint az előző évben s az évi fogyasztás 10.779 tonnára rúgott. A szénrel jóval jelentősebb megtakarítást sikerült elérni, amennyiben az évi szénszükséglet csaknem 70.000 tonnával maradt alatta az elmúlt évinek s összes mennyisége 1.4 millió tonnát tett ki. Az e két legfontosabb üzemi anyag fogyasztásánál elért kedvező eredmények a gazdaságosság elvének szigorú keresztülvitele mellett a normálnál jóval enyhébb téli időjárásnak köszönhetőek. Az „egyéb“ csoportba sorozott vontatási célokat szolgáló üzemi anyag fogyasztása viszont némi — 65 tonnát kitevő — emelkedést mutat s ezzel ezeknek az anyagoknak elhasznált évi mennyisége 2.264 tonnára nőtt. A növekedés a motoros forgalom emelkedésének természetes kö-

3. Tüzelőanyagfogyasztás.

Consommation de combustibles.

Költségvetési év <i>Exercice</i>	A mozdonyok és motorkocsik fűtésére, valamint a vontatási célokra szolgáló áram termelésére felhasznált — <i>Il a été utilisé, pour le chauffage des locomotives et des voitures à moteur et pour la production de l'électricité à traction,</i>			A felhasznált szénből a külföldi — <i>Charbon étranger</i> — utólisé
	fa — <i>bois</i>	szabvány-szén ¹⁾ <i>charbon normal</i> ¹⁾	egyéb anyag <i>autres matières</i>	
mennyiség tonnákban — <i>en tonnes</i>				
1928/929	11.555	1,478.320	2.199	59.215
1929/930	10.779	1,409.248	2.264	40 380

¹⁾ Szabványszén alatt olyan salgótarjáni szenet kell érteni, melyből egy kilogramm a mozdonykazánban 4.350 kalória fűtőérték mellett 4.27 kilogramm 9.5 atmoszféra nyomású telített gőzt képes fejleszteni. *Par charbon normal, on entend le charbon de Salgótarján dont un kilo peut produire, à une valeur de chauffe de 4.350 calories, dans une chaudière de locomotive, 4.27 kilos de vapeur saturée, d'une pression atmosphérique de 9.5.*

vetkezménye, mert a motorok hajtóerejét leginkább a benzin szolgáltatja.

Örvendetes tényként kell végül még megemlítenünk, hogy a felhasznált külföldi szén mennyiségét csaknem 20.000 tonnával ismét sikerült csökkenteni úgy, hogy az elfogyasztott szénből kereken már mindössze 40.000 tonna volt külföldi eredetű.

Vonatforgalom.

Az előző évinél jóval kedvezőbb időjárási viszonyok mellett a forgalom hosszabb ideig tartó korlátozására nem volt szükség s a vonatok egész éven át zavartalanul közlekedhettek. A mezőgazdasági termények szokásos nagyobb arányú őszi forgalma az 1929/30. évben meglehetősen erős lendülettel indult s általában az egész éven át elég nagyarányú volt. Jelentősen emelkedtek az élőállat-, valamint a friss gyümölcs- és főzelékféle szállítmányok is. Az erősebb forgalom folytán az egyes időszakokban kocsihány is beállott, amit a kocsik gazdaságosabb kihasználásával igyekeztek ellensúlyozni.

Megemlítendőnek tartjuk még, hogy az 1930. év április havában a közönség érdekében megindították a légi járatokkal kombinált személy-, poggyász- és áruforgalmat is.

A személyszállító vonatok forgalma különben a tárgyalt évben is fejlődött. A tisztán személyek szállítására berendezett vonatok által megtett vonatkilométerek száma ugyanis 2.8 millióval emelkedve 33.2 millió vonatkilométert tett, mely növekedés az újabb vonatok beállítása folytán állott elő. A teherszállító vonatok teljesítménye viszont némileg — kereken 500.000-rel — alatta

4. Vonatforgalom. Mouvement des trains.

Megnevezés Désignation	Vonalhossz 1.000 vonatkilométerekben Longueur de lignes en milliers de trains-kilom.	
	Exercices de	
	1928/929	1929/930
	költségvetési években	
Haszonteljesítmények <i>Marches productives</i>		
Gyorsvonatok által megtett út ¹⁾ — <i>Parcours effectués par des rapides¹⁾</i>	5.084	5.321
Személyvonatok által megtett út — <i>Parcours effectués par des trains o. de voyageurs</i>	25.379	27.920
Vegyesvonatok által megtett út — <i>Parcours effectués par des trains mixtes</i>	4.987	5.019
Tehervonatok által megtett út — <i>Parcours effectués par des trains de marchandises</i>	13.776	13.243
Önkezelési vonatok által megtett út — <i>Parcours effectués par des trains en régie</i>	572	548
Előfogat- és tolómenetek közben megtett út — <i>Parcours effectués pendant des manoeuvres</i>	367	428
Haszonteljesítmények összesen — <i>Total des marches productives</i>	50.165	52.479
Meddőteljesítmények²⁾ — <i>Marches improductives²⁾</i>	20.091	18.869
Haszon- és meddőteljesítmények összesen — <i>Marches productiv. et marches improductives</i>	70.256	71.348

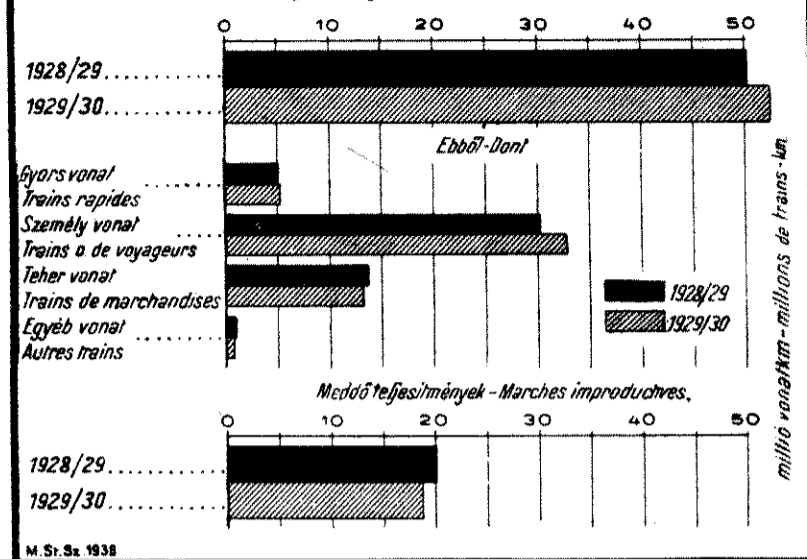
¹⁾ Ebből 1928/1929-ben 125.686, 1929/1930-ban 120.034 km. a gyorsmotorvonatok és 1928/1929-ben 443.874, 1929/1930-ban 567.121 a sínautomobilok teljesítménye — *Dont pour les rapides à moteur: en 1928/1929, 125.686 km et en 1929/1930, 120.034; pour les automobiles sur rail: en 1928/1929, 443.874 km et en 1929/1930, 567.121.*

²⁾ Üres, hideg és egyéb menetek, tolatás, készenléti szolgálat (gőztartás) — *Marches à vide, marches à froid et autres, manoeuvres, permanence (pour entretenir la vapeur).*

maradt az előző évinek s összesen 13·2 millió vonatkilométerre rúgott. A vasutak saját céljaira szolgáló anyagokat szállító önkezelési vonatok, valamint az előfogat- és tolómenetek által megtett út nagyjában az előző évi keretek között mozgott. Ezekkel a változásokkal az 1929/30. üzletév haszonteljesítményei végeredményben 50·2 millió vonatkilométerről 52·5 vonatkilométerre emelkedtek. A meddő teljesítményeket viszont 1·2 millió vonatkilométerrel sikerült csökkenteni úgy, hogy ezek az összes teljesítménynek az előző évi 28·6 %-ával szemben 26·4%-át tették.

MAGYARORSZÁG VONATFORGALMA.

Mouvement des trains en Hongrie
Haszonteljesítmények — Marches productives

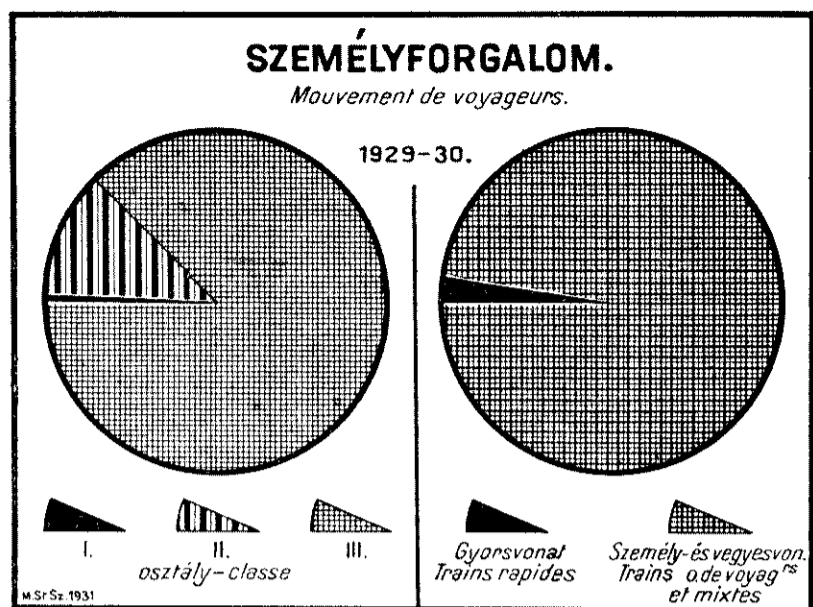
Személyforgalom.

Az utazóközönség kényelmére a tárgyalt év folyamán a belső forgalom javítása mellett a kül-

5. Személyforgalom.

Mouvement des voyageurs.

Megnevezés Désignation	Exercice de	
	1928/929	1929/930
	költségvetési évbén	
A szállított személyek száma <i>Nombre des voyag. transportés</i>	1000-ben en milliers	
Gyorsvonal I. osztályán — <i>Rapides, Ire classe</i>	164	158
Gyorsvonal II. osztályán — <i>Rapides, IIe classe</i>	1.061	1.038
Gyorsvonal III. osztályán — <i>Rapides, IIIe classe</i>	1.924	1.931
Személy- és vegyesvonal I. osztályán — <i>Trains o. de voyageurs et mixtes, Ire classe</i>	225	215
Személy- és vegyesvonal II. osztályán — <i>Trains o. de voyageurs et mixtes, IIe classe</i>	14.091	14.294
Személy- és vegyesvonal III. osztályán — <i>Trains o. de voyageurs et mixtes, IIIe classe</i>	107.896	102.944
Összesen — Total	125.361	120.580
Egy üzleti hossz-km-re esik szállított személy — <i>Proportion des voyageurs transportés pour 1 km de longueur d'exploitation</i>	14.427	13.812
A befutott személy-km száma <i>Nombre de voyag.-km parcourus</i>		
az — en I. osztályon — <i>classe</i>	25.854	25.081
a — en II. „ — „	547.645	545.482
a — en III. „ — „	2.597.229	2.538.965
Összesen — Total	3.170.728	3.109.528
Egy üzlethossz-km-re esik befutott személy-km — <i>Proportion des voyageurs-km parcourus pour 1 km de longueur d'exploitation</i>	364.909	356.193

földi vasutakkal újabb közvetlen kapcsolatokat létesítettek. Az évközben eszközölt vonalmegerősítési munkákkal pedig, valamint a szárnyvonalak motoros közlekedésének fejlesztésével egyes vonalakon a vonatok sebességét sikerült ismét fokozni.

A forgalom érdekében kifejtett mindeme tevékenység nem hozta meg a várt eredményt, mert vasutaink csaknem öt millióval kevesebb utast szállítottak, mint az előző évben s az egész személyforgalmunk 120·6 millió utasból állott. A csökkenés nem volt általános, amennyiben a gyorsvonat III., valamint a személyvonati II. osztályú utasok száma némileg emelkedett. A többi kocsiosztály mindegyikében azonban kisebb arányú fogyatkozást találunk, míg a személyvonati III. osztályú utasok száma alaposan, csaknem 5 millióval megesappant. A visszaesés okát vizsgálva szembeszökő, hogy a csökkenés majdnem teljes egészében az 1—40 km-es körzetben utazó személyekre esik. A rövid távolságra való utazások apadása arra mutat, hogy az utasok egy részét az autóbuszvállalatok hódították el a vasutaktól, melyek vitedijaikkal tudvalevőleg csak a rövid távolságokra való szállításnál vehetik fel a vasutakkal a versenyt. Ez azonban csak a kisebb hányad. Az újab-

ban igen erősen tért hódító lábbal hajtott kerékpárokon való közlekedés — úgy véljük — jóval több utasától fosztotta meg a vasutakat, mint az autóbuszvállalatok. A közeli falvakból a városokba bejáró hivatali alkalmazottak, tanulók, munkások ma már minden nagyobb anyagi megerőltetés nélkül beszerezhetik azt a közlekedési eszközt, mely olcsóbb és kényelmesebb közlekedési lehetőséget nyújt.

Az utasok vonatnemek és kocsiosztályonkénti megoszlását közelebbről vizsgálva, azt látjuk, hogy a 120·6 millió utasnak 2·6%-a használta a gyorsvonatokat (1928/29-ben 2·5%). Az egyes kocsiosztályoknál folytatódott az évek óta tartó jelenség, mely az utasoknak a drágább menetdíjű osztályokból az olcsóbb kocsiosztályok felé való áramlását mutatja. A gyorsvonati I. és II. osztályú utasok számának csökkenése mellett a III. osztályú utasok száma emelkedett. Az I. osztályon a személyszállító vonatoknál is kevesebben utaztak, mint az előző évben. Egyedül a személyvonati II. osztályú utasoknál tapasztalhatunk kivételt, kiknek száma a III. osztályú utasok előbb említett oknál fogva történt csökkenésével szemben némileg emelkedett.

A *személykilométerteljesítmény* kereken 60 millió kilométerrel maradt alatta az előző évnek s összesen 3.110 millió kilométert tett. A megtett összes személykilométerekből az I. osztályon utazókra 0·8%, (1928/29-ben 0·8%), a II. osztályú utasokra 17·5% (17·3%), végül a III. osztályúakra 81·7% (81·9%) esett.

Teherforgalom.

A vasutak az 1929/30. év folyamán is fenntartották azokat az intézkedéseket, melyek a forgalom zavartalan ellátása szempontjából beváltak. A belső forgalom igényeinek kielégítése mellett különös gondot fordítottak továbbra is a külföldre irányuló áruk szállítására. A gyors szállítást igénylő árukat továbbító vonatokat tartózkodási idejét a legszűkebbre

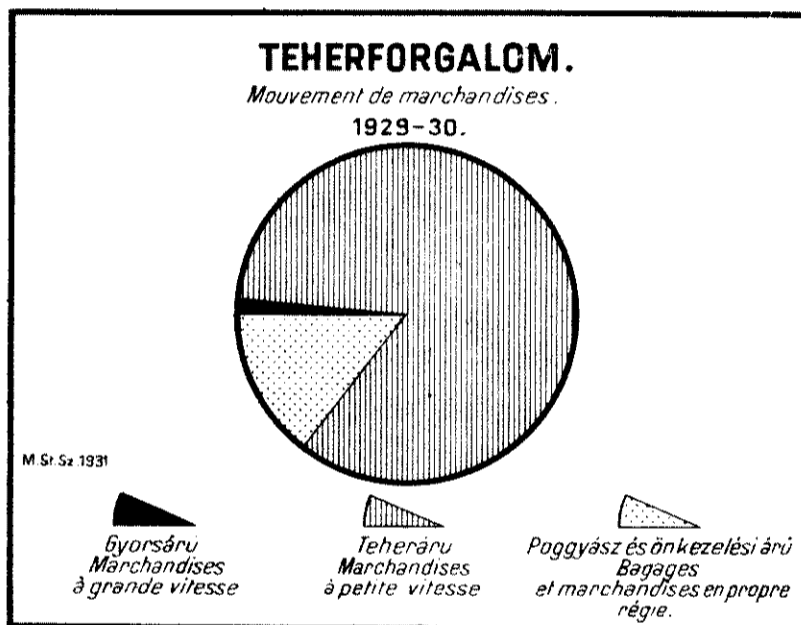
6. Teherforgalom.

Mouvement des marchandises.

Költségvetési év <i>Exercice</i>	A szállított teherjavak <i>Marchandises</i>		Az összes szállított teherjavakból esik - <i>Relevé des marchandises transportées</i>					A befutott tonnakilométerek száma <i>Nombre des tonnes kilom. parcourus</i>		A befutott tonnakilométerekből esik <i>Des tonnes kilom. parcourus, il revient</i>					
	ezer tonnában <i>milliers de tonnes</i>	üzleti hossz kilométerenként - <i>par km de longueur d'exploitation.</i>	poggyásza - <i>bagages</i>	gyors - <i>mar-chandises à grande vitesse</i>	teher - <i>mar-chandises à petite vitesse</i>	<i>marchandises</i>			ezrekben <i>milliers</i>	üzleti hossz kilométerenként - <i>par kilom. de longueur d'exploitation</i>	poggyásza - <i>bagages</i>	gyors - <i>mar-chandises à grande vitesse</i>	teher - <i>mar-chandises à petite vitesse</i>	<i>marchandises</i>	
						díjköt. <i>soumis à la taxe</i>	díjment. <i>exempt. de taxe</i>	önkezelési <i>en régie</i>						díjköt. <i>soumis à la taxe</i>	díjment. <i>exempt. de taxe</i>
				á r u r a						á r u r a			önkezelési <i>en régie</i>		
			ezer tonnában - <i>milliers de tonnes</i>						ezrekben - <i>milliers</i>						
1928/29	40.700	4.603	49	520	33.837	638	5.656	3.445.165	389.663	3.891	46.462	2.883.582	21.876	489.354	
1929/30	38.755	4.372	48	558	32.619	606	4.924	3.344.912	377.338	3.872	50.067	2.850.765	22.669	417.539	

7. Balesetek. — Accidents.

Költségvetési év Exercice	A balesetek folytán Par suite des accidents														Accidents aux					
	Balesetek neve Accidents						meghalt — sont morts:				megsérült — ont été blessés:				Utásokat voyageurs	Vasúti alkalmazottakat employés de chemins de fer	Idegen személyeket autres personnes			
	kisikamlások déraillements	összeütközések collisions	horzsolások contusions	egyéb autres	összes total des	balesetek accidents	utasok voyageurs	vasúti alkalmazottak — employés de chem. de fer	idegen személyek autres personnes	összes személyek total des personnes mortes	utasok voyageurs	vasúti alkalmazottak — employés de chem. de fer	idegen személyek autres personnes	összes személyek total des personnes blessées	ért baleseteknél					
															egy millió utasra esett — sur 1 million de voyageurs	egy millió vasúti alkalmazottra esett sur 1 million d'employés	egy millió lakosra esett proportion des halálozások és sérülések száma pour 1 million d'habitants			
s z á m a														halálozások — sont morts	sérülések — ont été blessés	halálozások — sont morts	sérülések — ont été blessés			
1928/929	150	12	148	402	712	27	33	181	241	120	58	134	312	0.2	0.9	463	815	21.0	15.6	
1929/930	144	16	157	367	684	23	31	166	220	125	64	114	303	0.2	1.0	481	992	19.2	13.2	

korlátozták, a határállomásokon a kezelést rövidre szabták s a vonatoknak kedvező csatlakozást biztosítottak. A Budapesten át szállításra került kisebb áruk forgalmának gyorsítására a budapesti állomások között gépkocsijáratokat létesítettek.

A kedvezőtlen gazdasági viszonyok mellett a forgalom a megtett intézkedések ellenére is újabb visszaesést mutat. A szállított áruk mennyiségét tekintve a csökkenés csaknem két millió tonnát tett s az év folyamán elszállított áruk súlya 38.8 millió tonnára rúgott. Az apadás — a gyorsárak kivételével — a szállított teherjavak mindegyik nemére kiterjed. A fogyás a legnagyobb csoportnál, a teherárúknál volt a legjelentősebb, melyek mennyisége kerekén 1.2 millió tonnával maradt alatta az előző évinek s összesen 32.6 millió tonnára rúgott, vagyis az összes szállítmányoknak 84.2 %-át tette (1928/29-ben 83.1%).

A tonnakilométerteljesítmény az előző évinél szintén — kerekén 100 millióval — kevesebb, összesen 3.345 millió tonnakilométer volt. Itt a csökkenés a poggyász-, teher- és díjmentes önkezelési áruknál jelentkezik.

Balesetek.

A forgalom közben előfordult balesetek száma, a vonatforgalom emelkedésének ellenére is általában csökkent s az előző évi 712-vel szemben 684 volt. A balesetek nemét tekintve a kisikamlások és az „egyéb” csoportba sorozott esetek kevesebb, viszont az összeütközési és horzsolási esetek néhányal több esetben adódtak elő, mint az előző évben. A balesetek csökkenésével párhuzamosan a forgalmi eszközök a személyek testi épségében is kevesebb kárt okoztak, mint az előző évben. Az áldozatok száma 553-ról 523-ra esett vissza, melyből 220 sebesülés végződött halállal. Örvendetes

8. Pénzügyi eredmények.

Résultats financiers.

Megnevezés — Désignation	1928/929	1929/930 ¹⁾
	ezer pengő milliers de pengős	
Szállítási bevételek a személyforgalomnál — Recettes du transport de voyageurs	119.439	116.059
Szállítási bevételek a teherforgalomnál — Recettes du transport de marchandises	214.591	204.465
Különféle bevételek — Diverses recettes	54.255	45.602
Bevételek összesen Total des recettes	388.285	366.126
Kiadások a központi szolgálatnál Dépenses dans les services centraux	21.910	21.846
Kiadások a külső szolgálatnál Dépenses dans les services extérieurs	229.009	204.348
Egyéb kiadások — Autres dépenses	129.216	134.766
Kiadások összesen Total des dépenses	380.135	360.960
Tiszta felesleg — Excédent net	8.150	5.166

¹⁾ Egy vállalat adatai nélkül. — Sans les données de 1 entreprise

az a körülmény, hogy ez a javulás kétharmadrészben a halálos kimenetelű balesetekre esett, ahol az utasoknál, vasúti alkalmazottaknál és a vasúton kívül álló személyeknél egyaránt kedvezőbbek a viszonyok. A könnyebb és súlyosabb sérüléssel végződő eseteket tekintve a forgalom közben megsérült utasok és vasúti alkalmazottak száma néhánnyal emelkedett, viszont a vasutakon kívül álló idegen személyek között kevesebb sebesülés történt, mint az előző évben.

Pénzügyi eredmények.

A személy- és áruforgalom visszaesése természetesen a pénzügyi eredmények kialakulására is

káros kihatással volt. A vállalatok az 1929/30. évben kereken 22 millió pengővel kisebb, összesen 366.1 millió pengő *bevétele*re tettek szert. A bevételek egy részének elmaradását gazdaságos üzletvitel révén elérhető megtakarításokkal igyekeztek ellensúlyozni. A *kiadási* tételek redukálásával sikerült is elég jelentős, 19.2 millió pengőt kitevő megtakarítást elérni s ezzel a kiadások végső összegét 361.0 millió pengőre leszorítani. A bevételek és a kiadások egybevetése után 5.2 millió pengő *tiszta felesleg* mutatkozik, mely eredmény kereken 3 millió pengővel kedvezőtlenebb az előző évinél.

Várszeghy János dr.

© ÁRSTATISZTIKA ÉS PÉNZÜGY ©

A magyarországi hitelintézetek az 1929. évben.

Les établissements de crédit de Hongrie en 1929.

Résumé. A la fin de 1929, on comptait 1.844 établissements de crédit en Hongrie (97 de moins que dans l'année précédente), dont 690 (37.4%) banques et caisses d'épargne appartenant à des sociétés anonymes et 1.130 (61.3%) coopératives. D'après les bilans, le total des actifs des établissements de crédit montait à la fin de 1929 à 6.063.6 millions de pengős, dépassant de 23.1% le chiffre correspondant de 1928. Les capitaux qu'ils avaient en propre montaient à 667.2 millions de pengős (11% du montant des bilans), dont les capitaux sociaux représentaient 453.4 millions de pengős; la réserve de capital, 122.8 millions; la réserve de pensions, 5.4 millions, et les autres réserves, 85.6 millions. Le total des capitaux sociaux a augmenté de 43.9 millions de pengős (10.7%).

Les dépôts d'épargne se sont élevés en 1929 à 1.021.7 millions de pengős, accusant une augmentation de 15.3%, et les dépôts en compte courant à 1.737.8 millions de pengős, dépassant de 2.7% ceux de l'année précédente. Le portefeuille de traites s'est élevé à 2.089.3 millions de pengős; là-aussi, la proportion de l'augmentation a été faible; elle ne représentait que 7.9%.

Le montant des obligations hypothécaires mises en circulation, ainsi que celui des prêts hypothécaires, accusent un assez grand accroissement en 1929. L'effectif des obligations hypothécaires s'est élevé de 394.9 millions de pengős en 1928 à 580.0

millions, soit de 185.1 millions (46.9%); celui des prêts hypothécaires, de 471.8 millions de pengős en 1928 à 828.9 millions (+ 75.7%). Cette dernière augmentation a été due surtout aux prêts à long terme, avantageux aussi au point de vue des intérêts, accordés sur l'initiative de l'Etat aux petits propriétaires ayant bénéficié de la réforme agraire. Les sommes dues à l'étranger par les établissements de crédit ont représenté en 1929 519.2 millions de pengős; leurs créances envers l'étranger, 175.7 millions de pengős.

Les profits se sont élevés en 1929 à 80.3 millions de pengős et les pertes seulement à 6.2 millions.

★

Az 1929. év folyamán jelentkező gazdasági és hitelválság a magyar hitelintézetek most nyilvánosságra kerülő 1929. évi adatainál már erősen érezteti hatását. Magyarország ez évben is már egyike volt azoknak az országoknak, melyeket a lefelé irányuló konjunkturális változások a leg-erősebben érintettek és ezek hatása alatt a hitelintézeteinknél a stabilizáció óta mutatkozó biztató és határozott fejlődés sok tekintetben mintha megtorpant volna. Visszaesésről mindazonáltal nem lehet beszélni, bizonyos azonban, hogy a regenerálódás és az előrehaladás folyamata meglassudott.

A magyar hitelintézetek vagyonmérlege az 1928. és 1929. évben.

Bilan des établissements de crédit hongrois en 1928 et 1929.

a) Vagyon. — Actif.

Tételek — Postes	Magyarország — Hongrie				Budapest			
	1928 XII. 31.		1929 XII. 31.		1928 XII. 31.		1929 XII. 31.	
	1.000 P pengős	%	1.000 P pengős	%	1.000 P pengős	%	1.000 P pengős	%
Készpénz — Argent en caisse	71.242	1·5	77.486	1·3	52.147	1·4	58.508	1·2
Valuták és devizák — Monnaies et devises	77.235	1·6	123.395	2·0	73.883	2·0	120.960	2·5
Más pénzintézeteknél elhelyezett tőkék — Capitaux placés à d'autres établissem. de crédit	201.840	4·1	349.141	5·8	187.278	5·1	332.130	7·0
Értékpapírállomány — Effectif des valeurs	252.447	5·1	260.282	4·3	233.530	6·3	241.470	5·1
Különféle alapok és alapítványok értékpapirjai — Valeurs de différents fonds et fondations	35.856	0·7	44.442	0·7	35.601	1·0	44.113	0·9
Váltoállomány (a viszont leszámított váltókkal együtt) — Effectif de traites (y compris les traites réescomptées)	1,936.817	39·3	2,089.304	34·5	1,050.536	28·3	1,111.860	23·4
Előlegek értékpapírokra, egyéb zálogokra és tőzsdei reportüzlet — Avances sur titres, sur autres gages et affaires de report bours.	43.222	0·9	30.069	0·5	41.959	1·1	28.870	0·6
Fedezett folyószámlahitelek — Crédits couverts de compte courant	746.138	15·1	775.536	12·8	681.992	18·4	721.814	15·2
Fedezetlen folyószámlahitelek — Crédits non couverts de compte courant	429.644	8·7	402.139	6·6	369.502	9·9	348.266	7·3
Jelzálogos kölcsönök (az átruházásokkal együtt) — Prêts hypothéc. (y compris les transferts)	635.962	12·9	1,005.406	16·6	607.994	16·4	969.366	20·4
Törvényhat., közs. és közhasznú művekre adott kölcsönök átruházásokkal együtt — Emprunts accordés à des comitats, villes autonomes, communes et oeuvres d'utilité publ., y compris les transferts	52.968	1·1	64.569	1·1	52.856	1·4	63.675	1·4
Kölcsönök kötelezvényekre (kezesség mellett) — Prêts sur obligations (avec garantie)	38.200	0·8	42.241	0·7	6.378	0·2	6.932	0·1
Áruk — Marchandises	19.372	0·4	20.557	0·3	17.042	0·5	19.215	0·4
Ingatlanok — Immeubles	144.084	2·9	125.103	2·1	104.625	2·8	85.804	1·8
Be nem fizetett részvénytőke — Capital-actions non versé	697	0·0	4.902	0·0	476	0·0	4.570	0·1
Különféle követelések — Diverses créances	222.699	4·5	627.916	10·4	184.220	4·9	579.300	12·3
Előre fizetett kamatok — Intérêts versés d'avance	7.345	0·2	6.958	0·1	4.850	0·1	4.016	0·1
Be nem folyt kamatok — Intérêts non versés	5.993	0·1	7.936	0·1	5.326	0·1	7.158	0·2
Veszteség — Pertes	2.599	0·1	6.228	0·1	1.391	0·1	2.070	0·0
Összesen — Total	4,924.360	100·0	6,063.610	100·0	3,711.586	100·0	4,750.097	100·0

A hitelintézetek összes száma Magyarországon az 1929. év végén 1844 volt, 97-tel kevesebb, mint az előző évben. A hitelintézetek számának csökkenése nem a gazdasági helyzet rovására irandó, a szanálás kezdete óta évről-évre visszatérő jelenség ez. 1923 óta a magyar hitelintézetek számának csökkenését a következő adatok mutatják:

	A hitelintézetek összes sz.	Csökkenés az év folyamán
1923	2.574	—
1924	2.533	41
1925	2.431	102
1926	2.350	81
1927	2.183	167
1928	1.941	242
1929	1.844	97

takarékpénztár volt az 1929. év végén 690, tehát az összes intézeteknek 37·4%-a, míg a tulajdonképeni hitelszövetkezetek száma 1.130 volt, az összes hitelintézetek 61·3%-a. Volt ezenkívül 8 olyan szövetkezeti alapon működő intézetünk, melyek speciális rendelkezésüknel fogva a szoros értelemben vett hitelszövetkezetek közé nem sorolhatók, mint pl. a Pénzintézeti Központ, Országos Központi Hitelszövetkezet stb. A szoros értelemben vett hitelszövetkezetek közül 1.010 tartozott az O. K. H. kötelékébe, 118 köteléken kívül, 2 pedig az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének keretében működött. Az O. K. H. kötelékébe tehát a hitelszövetkezetek 88·1%-a tartozott. A felsoroltakon kívül a magyar hitelintézeti statisztika kiterjed a 3 magyarországi földhitelintézetre és a 13 községi takarékpénztárra. Nem terjed ki azonban a Magyar Nemzeti Bankra, a Postatakarékpénztárra és a nem társulati, tehát egyéni tulajdonban levő hitelintézetekre s így ezek adatai az ismertetendő adatokban nem foglaltatnak bent.

A magyar hitelintézetek vagyon-tehermérlegének végösszege az 1929. év végén 6.063·6 millió pengő volt, 1.139·3 millió pengővel több, mint az előző évben. Az 1928. év folyamán az emelkedés 1.263·4 millió pengőt tett ki, tehát jelentékenyen több volt. Még nagyobb az eltolódás, ha az arányszámokat tekintjük. A mérlegösszeg emelkedésének aránya ugyanis 1928-ban az előző évhez viszonyítva 34·5%-nak felelt meg, míg a tárgyalt évben csak 23·1%-nak.

A mérleg teheroldalán a saját tőkék összege 667·2 millió pengővel, vagyis 11%-kal szerepel. A saját tőkék aránya a mérlegösszegben évről-évre csökkenő, amennyiben egy évvel azelőtt még 12%, 1927-ben pedig 13·9% volt. A saját tőkék és az idegen tőkék egymáshoz való viszonya e szerint meglehetősen kedvezőtlen képet ad s az arány folyton romlik. 1913-ban az ország összes pénzügyintézeteinél a saját tőkék aránya 18·05% volt.

A saját tőke az alaptökből és a különböző tartalékokból áll. Ezek alakulása az utolsó három évben a következő volt:

	Alaptőke (részvény, részjegy, sít. tőke)	Rendes és egyéb tartalék alap	Tőke-tartalék	Nyugdíj-tartalék
	m i l l i ó p e n g ő b e n			
1927 ..	345·8	33·4	127·3	3·6
1928 ..	409·5	52·1	126·5	4·8
1929 ..	453·4	85·6	122·8	5·4

Az alaptökek összege tehát még jócskán félmilliárd alatt marad s növekedése az elmúlt két esztendő alatt összesen is csak alig haladja meg a 100 millió pengőt. Ha figyelembe vesszük, hogy a háború előtt csupán a fővárosi intézetek alaptökéje is meghaladta az egymilliárd pengőt, tisztán látni, hogy mily messze vagyunk még ma is e téren a békebeli viszonyoktól. Egy-egy fővárosi intézetre 1913-ban átlagosan 5·2 millió pengő alaptőke esett, míg 1929-ben, mikor a fővárosi intézetek összes alaptökéje csak 336·8 millió pengő volt, mindössze 1·4 millió pengő, tehát a békebelinek alig több, mint negyedrésze.

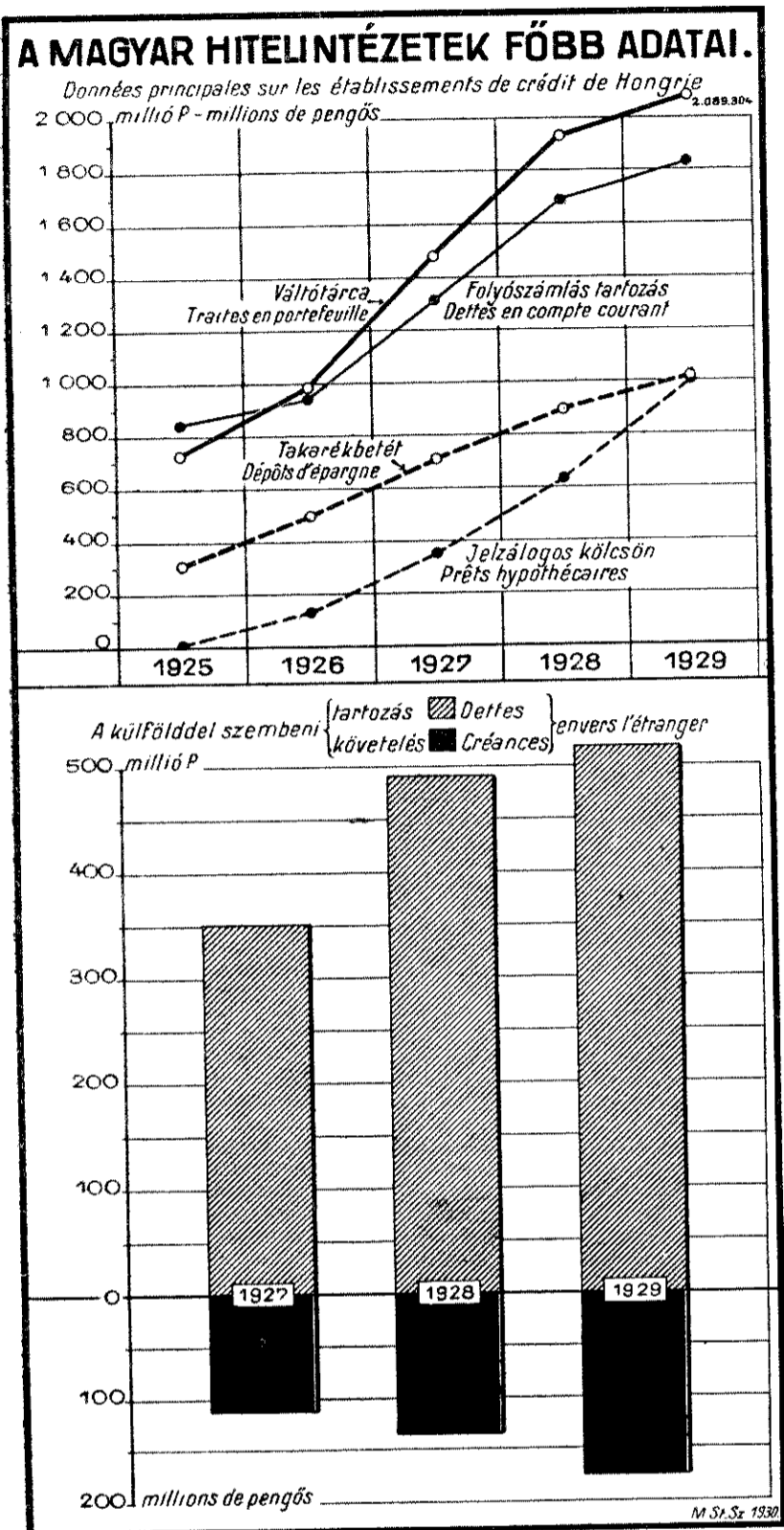
A tőkeemelési mozgalmak az 1929. évben az előző évinél jóval szűkebb keretek között mozogtak, amit az is mutat, hogy míg 1928-ban a magyar hitelintézetek alaptökéje 63·7 millió pengővel (18·4%) gyarapodott, 1929-ben az emelkedés csak 43·9 pengőt (10·7%) ért el. Ez évben csak 103 oly intézet akadt, mely alaptökéjét emelte, míg az előző évben 196, 1927-ben pedig 250. Ha figyelembe vesszük, hogy 1927-ben a tőkeemelések egész összege 83·4 millió volt, látjuk, hogy a tárgyalt évben ez az összeg mintegy felére csökkent.

A részvénytársasági alapon működő hitelintézetek által az utolsó három év folyamán kibocsátott új részvények száma és értéke a következő volt:

	Darab-száma	Név-értéke	Átvételi ára
1927	1,790.943	50·9	75·8
1928	1,678.868	45·6	62·9
1929	894.229	29·5	43·3

A kibocsátott részvények darabszáma tehát közel felére esett, névértékük pedig 64·7%-át érte el az 1928. évinek. A részvények átvételi ára pedig az előző évinek 68·8%-a volt. A részvények névértéke és átvételi ára között tehát jelentősebb eltolódás nem következett be. Erősen csökkent azonban a külföld részesedése a részvények átvételénél. A kibocsátott 894·2 ezer darab részvényből a külföld összesen csak 204·5 ezer darab részvényt vett át, vagyis az összes részvények 22·9%-át, míg az 1929. évben a külföld részesedési aránya kerekén 30% volt.

A tartalékok közül a tőketartalék a dolog természeténél fogva stagnáló jellegű, összege lassan lemorzsolódik. 1929. évi 122·8 millió pengő összege az előző évinél 3%-kal, az 1927. évinél pedig 3·6%-kal alacsonyabb. A tulajdonképeni tartalékok ösz-

szege (rendes, rendkívüli, értékcsökkenési és egyéb tartalékok) aránylag még mindig csekély, dacára a viszonylagosan jelentkező erős növekedésnek. Arányuk az alaptőkék összegéhez viszonyítva még mindig csak 18·9% (1928-ban 12·7%, 1927-ben 9·7%), holott 1913-ban az ország összes pénzüzeténél a rendes és rendkívüli tartalékok összege 47·7%-ára rúgott. A rendes tartalékok ezidőszerint rendkívül alacsony aránya tudvalevőleg a felértékelési rendelkezések következménye, melyek az intézeteknek úgy szólván egész vagyonállagát az alaptőke és a tőketartalék tételei alá sorozták. A tartalékok gyorsabb iramú emelkedése — különös tekintettel az alaptőkék relatív alacsonyására — mindenesetre kívánatos lenne.

Az 1929. évi mérlegek szerinti 667·2 millió pengős saját tőkék túlnyomórésze 522·3 millió pengő, vagyis 78·2% a részvénytársasági alapon működő bankok és takarékpénztárak tulajdonában volt, 76·4 millió pengő (11·5%) a külön törvény alapján működő hitelszövetkezetekre esett, míg a földhitelintézetek kereken 30 millió pengő saját tőke felett rendelkeztek, ami az összes hitelintézetek saját tőkéinek mindössze 4·5%-át teszi. Feltűnő, hogy a tulajdonképeni hitelszövetkezetek saját tőkéinek összege még mindig mily csekély. Az O. K. H. kötelékében működő hitelszövetkezetek összes saját tőkéje nem volt több 25·7 millió pengőnél s tekintettel arra, hogy az O. K. H. szövetkezetek száma 1.010, az egy-egy szövetkezetre eső saját tőkék összege mindössze mintegy 25.400 pengő. A köteléken kívül működő hitelszövetkezetek saját tőkéje 11·2 millió pengő volt s miután ily szövetkezet mindössze 118 volt, az utóbbiakra eső átlagos saját tőke az O. K. H. szövetkezetekénél jelentékenyen magasabb, mintegy 94.000 pengő volt. Összes hitelintézeteink saját tőkéiből a tulajdonképeni szövetkezetekre csupán 5·5% esett, tehát ez az 1.128 szövetkezet alig rendelkezett több saját tőkével, mint a három földhitelintézet. Szövetkezeink tökeszegénységét mutatja, hogy 1913-ban a régi Magyarbirodalomban a szövetkezetek saját tőkéinek összege 364·2 millió pengő volt, amely összeg elérte az összes magyar pénzüzetek saját tőkéinek 25·7%-át. Egyedül a fővárosban is 1913-ban a hitelszövetkezetek saját tőkéinek összege 82·2 millió pengő volt, tehát jóval több, mint kétszerese annak az összegnek, mely felett ma az összes hitelintézetek rendelkeznek, holott tudjuk, hogy a szövetkezeti mozgalom súlypontja sohasem volt a fővárosban.

A kedvezőtlen pénzügyi helyzet és a gazdasági viszonyok leromlása természetesen a magyar hitelintézetek által kezelt idegen tőkék adatainál is éreztette hatását. Mindenesetre öröndetes, hogy a takarékbetétek növekedése ily körülmények között sem állott meg s a betétek — ha az előző évekhez viszonyítva csökkent mértékben is — tovább növekedtek az 1929. év folyamán. Ez évben a hazai pénzüzetek által kezelt takarékbetétek összege már meghaladta a milliárdot és pontosan 1.021·7 millió pengőt ért el, mint az kitűnik a következő adatokból:

	Összeg az év végén m i l l i ó	Az évi nö- vekedés összege p e n g ő	Az évi nö- vekedés %-a
1926... ..	499·6	190·4	61·6
1927... ..	707·0	207·4	41·5
1928... ..	894·7	187·7	26·5
1929... ..	1.021·7	127·0	14·2

Az évi szaporulat abszolút összege már két év óta csökkenő irányú. 1927-ben még meghaladta a 200 millió pengőt, 1928-ban 187·7 millió, 1929-ben pedig 127 millió pengőre esett. A növekedés %-os aránya természetesen jóval erősebben csökkent, miután az évi többlet csökkenő összege mindig magasabb számokhoz viszonyul. Így 1926-ban még 61·6 %-os volt a betétek évi gyarapodása, míg 1929-ben csak 14·2 %-os.

A takarékbetétek túlnyomó része 965·1 millió pengő, a részvénytársasági alapon működő bankok és takarékpénztáraknál volt elhelyezve. A tulajdonképeni hitelszövetkezetek mindössze 38·6 millió pengő értékű betétet kezeltek, míg a többi intézetek betétálladéka jelentéktelen volt. A takarékbetéteknek e szerint 94·4 %-a a részvénytársasági alapon működő intézeteknél volt, a szövetkezetekre pedig nem esett több, mint 3·8%. A fennmaradó 1·8% megoszlott a többi hitelintézetek között. A takarékbetéteknél is nagyon figyelemreméltó a szövetkezetek háttérbeszorítása, ami főleg azzal függ össze, hogy vidéken a takarékbetétek regenerálódási folyamata lassabban halad előre. A háború előtti viszonyokkal való összehasonlítás az ország megcsönkítése miatt összességében nem igen lehetséges, mindazonáltal kétségtelen, hogy akkor a hitelintézetek takarékbetéti üzletének súlypontja a vidéken volt. 1913-ban a fővárosi intézeteknél elhelyezett betétek összege nem volt több az országos összeg 21 %-nál, míg most, a megcsönkített országban a fővárosra esik a takarékbetétek 61·6 %-a. Bizonyos, hogy ez az eltolódás nemcsak a vidéki terület csökkenésére, hanem arra is visszavezetendő, hogy vidéken jóval lassabban gyűlnek a betétek, mint a fővárosban. Arra vallanak azok az adatok is, melyeket a takarékbetéttállag havi változására vonatkozólag gyűjt a Statisztikai Hivatal a legnagyobb fővárosi és vidéki pénzügyintézetektől. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a fővárosi 12 legnagyobb hitelintézetnél és a postatakarékpénztárnál a takarékbetétek álladéka 1929 december 31-én már elérte az 1913. évinek 60 %-át, míg a 35 legnagyobb vidéki pénzügyintézetnél ez az arányszám 32·6% volt.

A hitelintézetek által kibocsátott taka-

rékbetéti könyvecskék darabszáma az 1929. év folyamán 987.140-ről 1,020.701-re emelkedett, tehát mintegy 33 ezerrel több. Egyegy betéti könyvecskére kerekén 1.000 pengő betét esett. Az év folyamán kibocsátott új betéti könyvecskék darabszáma 305 ezer volt, a kiegyenlített (megszűnt) betéti könyvek száma pedig nem egészen 267 ezer. A kamatozási viszonyok tekintetében az 1929. év gazdasági helyzetnek megfelelően a magasabb kamatra szóló könyvecskék száma emelkedett. Közel 400.000 könyvecskén 8—10 %-ot hozó betétek voltak elhelyezve, míg a 6 %-ot, vagy ennél kevesebbet kamatozó betéti könyvek száma csökkent. Még inkább előtérbe nyomulnak a magasabb kamatozású takarékbetétek, ha nem a betéti könyvecskék számát, hanem az azokon elhelyezett összegeket tekintjük. A kedvező 1927. évben a takarékbetétek értékösszegének már közel fele esett a 6 %-os, vagy ennél kevesebb kamatot hozó betétekre, míg 1928-ban már csak alig több, mint negyed-része. 1929-ben az arányszámok még erősebben eltolódtak. Az 1.021·7 millió pengő értékű takarékbetéti összegből 155·1 millió pengő, vagyis csak 15·2% esett a 6 %-os, vagy azon aluli kamatláb mellett elhelyezett betétekre, míg 866·6 millió pengő, azaz 84·8% 6 %-nál magasabb kamatot hozott. Sőt ekkor a betéteknek csaknem pontosan fele (509·2 millió pengő) 8—10% között kamatozott. A 10 %-nál magasabban kamatozó takarékbetétek összege 1929-ben is jelentéktelen volt.

Az év folyamán a takarékbetéti könyvecskékre befizetett egész összeg 1.279·8 millió pengőre emelkedett, a visszafizetések összege pedig 1.201·8 millió pengő volt. E szerint a tényleges befizetések 6·5 %-kal múlták felül a tőkekifizetéseket, míg az előző évben a befizetések összege 14·5 %-kal volt több. A betétek után járó kamatok összege 66·6 millió pengő volt, mely összegből kerekén 9 millió pengő, vagyis 13·5% került tényleg kifizetésre. A tőkebefizetésekből 873·8 millió pengőt, vagyis 68·3 %-ot Budapesten teljesítettek, míg a kifizetésekből 807·9 millió pengő, azaz 67·2% esett a fővárosi hitelintézetekre.

Az intézeteknél elhelyezett idegen tőkék másik jelentős hányadát a folyószámlákon elhelyezett összegek tétele adja, mely összességük szemponyjából első helyen áll. A folyószámlás üzletnél a kedvezőtlen konjunkturális helyzet jóval erősebb befolyást gyakorolt, mint a takarékbetéteknél, ami a

folyószámlás tartozásoknak a konjunktúrális változásokkal szembeni nagyobb érzékenységénél fogva természetes jelenség. Csökkenésről azonban a folyószámlás tartozásoknál sincs szó, tény azonban, hogy azok az idegen tőkék, melyek a folyószámlák útján kerültek intézeteinkhez, az 1929. év folyamán csak alig valamelyes gyarapodást tudnak felmutatni. Az összes magyar hitelintézeteknél a különböző folyószámlákon elhelyezett összegek (összefoglalva tehát hitelintézeteink fedezett és fedezetlen folyószámlás tartozásait) az utolsó négy évben a következő változást mutatják:

Folyószámlás tartozások 1926—1929-ben:

	Összeg az év végén millió	Az évi gyarapodás összege pengő	Az évi növekedés aránya %
1926... ..	940·8	95·7	11·3
1927... ..	1.315·8	375·0	39·9
1928... ..	1.691·4	375·6	28·5
1929... ..	1.737·8	46·4	2·7

Az 1927. és 1928. évek erőteljes gyarapodása után tehát a tárgyalt évben a folyószámlákon elhelyezett összegek növekedése úgyszólván megállott. A mutatkozó mindössze 2·7%-os emelkedés legjobban mutatja a konjunktúra megfordulását. Hasonló a helyzet a mérleg másik oldalán, ahol a hitelintézeteink által a folyószámlák útján folyósított összegeket látjuk feltüntetve. Ezek összege az utolsó négy évben a következő volt:

	Összeg az év végén millió	Az évi gyarapodás összege pengő	Az évi növekedés aránya %
1926... ..	774·8	139·5	22·0
1927... ..	1.048·3	273·5	35·3
1928... ..	1.175·8	127·5	12·2
1929... ..	1.177·7	1·9	0·1

A folyószámlás hitelek erős megszorítása már 1928-ban jelentkezett, amikor a folyószámlás tartozások 28·5%-os növekedésével szemben a folyószámlás kihitelezések összege csak 12·2%-kal emelkedett, az 1929. év pedig a teljes stagnálás képét mutatja. 1926-ban a hitelintézetek mérleg szerinti folyószámlatartozásainak összege 21·4%-kal múlta csak felül a hitelek összegét, míg 1929-ben az előbbi már 47·6%-kal. Különösen a fedezetlen hitelek álladéka alakult jellemzően. Ez nemcsak az 1928. évihez képest csökkent, hanem az 1927. évit sem éri már el.

Magának a folyószámlás üzletnek az egész forgalma, vagyis az év folyamán teljesített befizetések és kifizetések egész ösz-

szége 1928-hoz képest valamivel több, mint 10%-os emelkedést mutat. Úgy a befizetések, mint a kifizetések összege — egyenkint — 47·7 milliárd pengő körül volt s a követelések és tartozások egyenlege az év végén 211 millió pengős passzív szaldót mutatott.

A folyószámlás üzlet oroszánrészt, mint mindig és mint a háború előtt is, a fővárosi intézetek bonyolították le. A vidékre úgy a tartozásoknak, mint a hiteleknek csak töredéke esett.

A váltóleszámitolási üzletagnál is hasonló volt a helyzet, mint a betéti és a folyószámlás üzeletnél. A váltótárca, illetőleg az intézetek birtokában levő leszámított váltók összege nem csökkent, növekedési aránya azonban az előző évekhez viszonyítva jelentékenyen kisebb volt. Beszámítva a viszontleszámitott váltók összegét is, a váltóállomány adatai az utolsó négy évben a következő képet adják:

	Összeg az év végén millió	Az évi gyarapodás összege pengő	Az évi növekedés aránya %
1926... ..	985·4	259·7	35·8
1927... ..	1.480·9	495·5	50·3
1928... ..	1.936·8	455·9	30·8
1929... ..	2.089·3	152·5	7·9

A váltóállomány túlnyomó része (1929-ben 81·0%) a részvénytársasági alapon működő bankok és takarékpénztárak birtokában volt. Az O. K. H. kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek részesedése itt viszonylag erős, hiszen e szövetkezetek egyesített vagyommérlegének végösszegében nem kevesebb, mint 68·3%-kal szerepel a leszámított váltók tétele, míg a bankoknál és takarékpénztáraknál csak 40·5%-kal. Az O. K. H. szövetkezetek váltóállománya 1929-ben 138·8 millió pengőre emelkedett s ennek nagyobb része, 102·4 millió pengő viszontleszámitásra került. Feltűnően kevés volt a köteléken kívül álló hitelszövetkezetek váltóállománya, mely nem tett ki többet 7·7 millió pengőnél.

Hitelintézeteink az 1929. évben is elég nagy mértékben vették igénybe a váltók viszontleszámitását, az évvégi álladéknál azonban az előző évvel szemben visszaesés tapasztalható. Az 1928. év végén kereken 705 millió pengőre rúgott a viszontleszámitott váltók álladéka, a következő évben azonban 699·7 millió pengőre csökkent. A csökkenés aránya 0·8%. Általában a viszontleszámitott váltók álladéka 1929-ben 33·5%-át tette ki az egész váltóállománynak, míg 1928-ban 36·4%-át. A viszontleszámi-

tást elsősorban a vidéki intézetek vették igénybe. A fővárosi intézetek 1.111·9 millió pengő értékű váltóiból csak 225·6 millió pengő értékű került viszontleszámtásra, ami nem több 20·3%-nál. Az intézetek tárcájában levő váltók darabszáma körülbelül arányosan emelkedett értékösszegükkel s az 1929. év végén 1,946.204 volt, az előző évi 1,806.320-al szemben. A viszontleszámtított váltók darabszáma az értéknél észlelt csökkenésnek megfelelően, de valamivel nagyobb arányban 640.433-ról 605.846-ra esett.

Érdekes, hogy míg az előbb közölt adatok szerint a váltóállomány évvégi álladéka csak 7·9%-kal emelkedett, a váltóleszámtási forgalom, vagyis az 1929. év folyamán leszámított váltók egész összege 18·7%-kal, tehát jóval erősebben növekedett. Az 1929. év folyamán leszámított váltók értékösszege ugyanis 8.427·6 millió pengő volt, míg az előző évben nem volt több, mint 7.106·0 millió pengő. Abszolút számban ugyan nem jelentős, de jellemző a behajthatatlanként leírt váltók összegének megnövekedése, mert míg 1928-ban a magyar hitelintézetek 368.000 pengő értékű váltót voltak kénytelenek, mint behajthatatlant leírni, a tárgyalt évben az ily módon előállott veszteség már közel háromszorosára, azaz 1,048.000 pengőre emelkedett. A leírt váltók 93·5%-a a bankokat és a takarékpénztárakat terhelte. A váltók átlagos értéke az 1929. évi álladék szerint 1.074 pengő volt. E tekintetben a múlt évhez képest eltolódás alig következett be, lévén akkor a váltók átlagos értéke 1.072 pengő. A bankváltók átlagos értéke természetesen lényegesen magasabb, mint a szövetkezeti váltóké, az előbbieknél ugyanis egy-egy váltóra az értékösszegeből átlagosan 1.158 pengő esett, míg az O. K. H. szövetkezeteknél az átlagérték csak 542 pengő volt.

Az évi forgalom szempontjából még érdekesebben alakult a helyzet a viszontleszámtásnál. A viszontleszámtított váltók évvégi álladéka, mint láttuk, csökkent. Ennek dacára az egész évi viszontleszámtási forgalom 1928-ról 1929-re 2.992·6 millió pengőről 4.975·4 millió pengőre emelkedett, ami nem kevesebb, mint 66·2%-nak felel meg. Míg az 1928. év folyamán leszámított összes váltóknak 42·1%-a került viszontleszámtásra, 1929-ben már 59·0%-a. Ez főleg arra vezetendő vissza, hogy a vidéki intézetek fokozott mértékben vették igénybe a fővárosi nagy intézeteknél a viszontleszámtást.

A jelzálogilag biztosított váltók összege az 1929. évi adatok szerint 847·0 millió pengő volt, mely összeg 612.555 váltóra volt elhelyezve. Az előző évvel szemben, mikor a jelzálogilag biztosított váltók értékösszege 705·8 millió pengő, mennyisége pedig 542.210 darab volt, a növekedés 141·2 millió pengőnek, illetőleg 70.345 darabnak felel meg. Ezek álladéka tehát jóval nagyobb arányban gyarapodott, mint az összes váltóállomány, a növekedés aránya — az értékösszeg alapján — 20·6%-nak felel meg. A jelzálogilag biztosított váltókra való hitelezést természetesen inkább a vidéki intézetek kultiválják. Az egész álladéknak érték szerinti összegéből mindössze 34·7%, vagyis alig több, mint harmadrész esett csak a fővárosi intézetekre. Az országos összeget tekintve, a bankok és takarékpénztárak 740·6 millió (87·4%), a tulajdonképpen hitelszövetkezetek 54·5 millió (6·4%), a földhitelintézetek pedig 41·3 millió pengő (4·9%) értékű jelzálog-fedezettel biztosított váltót tartottak tárcájukban.

Sajnálatos módon emelkedett a hátralékos váltóknak úgy a száma, mint értékük is, ami annál inkább jellemző az 1929. év rossz konjunktúrájára, mert ezeknél az emelkedés az előző években aránylag csak csekély volt. Az 1928. év végén még csak 30.809 hátralékos váltót mutattak ki intézeteink, 1929-ben azonban ez a szám 50.022-re ugrott, ami 62·4%-nak felel meg. Míg 1928-ban az egész váltóállománynak csak 1·7%-a esett a hátralékos váltókra, a tárgyalt évben a váltóknak már 2·6%-a volt hátralékban. A hátralékos váltók értékösszege az 1928. évi 53·3 millió pengőről 80·3 millió pengőre, azaz 50·7%-kal emelkedett. Hitelintézeteink a hátralékos váltók közül 14.455-öt óvatoltak 18·1 millió pengő értékben, 17.289-et pedig pereltek 32·3 millió pengő értékben. Úgy az óvatolások, mint a perlések igen nagy növekedést mutatnak, egy év alatt az óvatolások értékösszege 66·5%-kal, a perelt váltók értéke pedig 122·2%-kal emelkedett. Különösen a perléseknél feltűnő az összegnek több, mint megduplázódása, jeléül annak, hogy a hitelintézetek fokozottabb mértékben veszik igénybe késedelmes adósaikkal szemben az erélyesebb eszközöket.

A többi üzletágakkal szemben erőteljesen gyarapodott a magyar hitelintézetek által forgalomba hozott záloglevelek és hasonló természetű kötvények értéke és ezzel hitelintézeteink mérlegének záloglevéltétele

ismét jelentős lépést tett előre az irányban, hogy elfoglalja a hazai hitelintézeteink által kezelt idegen tőkék sorában azt a kiváló helyet, melyet a háború előtti időkben betöltött, hiszen tudjuk, hogy a fővárosi hitelintézetek által kezelt idegen tőkék legnagyobb tételét alkották a záloglevelek, lefoglalva maguknak a vagyonmérleg végösszegének közel 30%-át. Ismeretes, hogy a korona elértéktelenedése következtében megsemmisült záloglevélálladék hitelintézeteink mérlegeiben még 1925-ben is csak egészen alárendelt szerepet játszott s tulajdonképpen csak ez év után kezdődhetek meg az új kibocsátások. 1925 óta a magyar hitelintézetek által forgalomba hozott záloglevelek értéke a következő emelkedést mutatja:

	Az egész álladék millió	Az évi szaporulat összege pengő
1925..	15·0	—
1926..	101·9	86·9
1927..	215·5	113·6
1928..	394·9	179·4
1929..	580·0	185·1

A záloglevelek álladékanak 1929. évi növekedése összeg szerint tehát még az 1928. évit is meghaladta és 185·1 millió pengővel rekordösszeget ért el. Az 1929. év kedvezőtlen viszonyai nem kedveztek természetesen a záloglevélkibocsátásoknak sem és csak örülnünk lehet, hogy ily körülmények közt is sikerült a mi viszonyaink között ily számottevő összegű záloglevelet elhelyezni.

A zálogleveleket kibocsátó hitelintézetek valamennyien Budapesten székelnek s a forgalomban levő záloglevelek megoszlának a földhitelintézetek, egyes részvénytársasági alapon működő nagy bankok és a külön törvény alapján működő hitelszövetkezetek között, mely utóbbiak tétele alatt szerepel a Magyar Jelzálogintézetek Szövetkezete és a Magyar Pénzintézetek Záloglevélkibocsátó Szövetkezete is. A hitelintézetek e három kategóriája között a forgalomban levő záloglevelek egész álladéka a következőképpen oszlik meg:

	Összeg millió pengőben	%
Részvénytársasági bankok és takarékpénztárok.. . .	226·6	39·1
Földhitelintézetek.. . . .	139·0	23·9
Külön törvény alapján mű- ködő hitelszövetkezetek	214·4	37·0
	<u>580·0</u>	<u>100</u>

A záloglevelek ez évben is kizárólag dollárra, vagy font sterlingre szóltak, de túl-

nyomórészt dollárra. A font sterling névértékű záloglevelek kevés kivétellel Angliában nyertek elhelyezést, összesen 1,240.000 font értékben. Magyarországon is forgalomba került közel 100.000 font névértékű záloglevél, a túlnyomó többség azonban Magyarországon is dollárértékű volt. A hazai piacon kívül a záloglevelek főelhelyezési piacai 1929-ben is Anglia és az Amerikai Egyesült Államok voltak. A többi országok szerepe jelentéktelen. Franciaország, Hollandia és Svájc is csak egészen jelentéktelen tételekkel szerepelnek. A kibocsátott záloglevelek, mint az előző években, a tárgyalt évben is 7—7½%-os típusúak voltak. A newyorki piacon elhelyezett záloglevelek általában 7%-osak voltak, míg Londonban főleg 7½%-osak kerültek kibocsátásra.

Ami már most a folyósított jelzálogos kölcsönök álladékat illeti, maguk a számok 1929-ben aránylag óriási emelkedést mutatnak. A jelzálogos kölcsönök álladéka nál ugyanis 1926 óta a következő változásokat látjuk:

	Az egész kölcsön- álladék összege millió	Az átruházá- sok összege pengőben	A tiszta álladék
1926	138·0	37·1	100·9
1927	353·6	104·5	249·1
1928	336·0	164·2	471·8
1929	1.005·4	176·5	828·9

Az adatok szerint tehát a jelzálogos kölcsönök tiszta álladéka egy év alatt csaknem megduplázódott, 1928-ról 1929-re 357·1 millió pengővel növekedve. Ezeket a számokat kellő óvatossággal kell azonban megbírálni. A jelzálogos kölcsönök 1929. évi álladékaiban szerepelnek már ugyanis azok az összegek, melyeket a Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet bocsátott ez évben a földhözjutattak részére, továbbá a vagyonváltási földhöz jutottaknak. Ezeknek a kölcsönöknek az összege 245·4 millió pengő, mely összeget az 1929. év jelzálogkölcsön álladékaiból le kell vonni, hogy a tulajdonképeni tiszta összeghez hozzájussunk. E szerint, eltekintve a most említett 245·4 millió pengőtől, az 1929. év folyamán a szabad forgalomban a jelzálogos kölcsönök álladéka az 1928. évi 471·8 millió pengőről 583·5 millió pengőre, azaz mindössze 111·7 millió pengővel növekedett. Ebből azt látjuk, hogy a jelzálogos kölcsönök kibocsátásánál is erősen éreztette hatását az idők változása, mert 1928-ban még több,

mint 222 millió pengővel emelkedett az álladék, míg az 1929. évi gyarapodás ennek az összegnek a felét is alig érte el. Az 1929. év folyamán összesen 395·3 millió pengő jelzálogos kölcsön került folyósításra — beleértve a Földbirtokrendezés Pénzügyi Lebonyolítására Alakult Szövetkezet 245·3 millióját is — a visszafizetések (törlesztések) összege pedig 38·2 millió volt. A törlesztések, illetőleg visszafizetések legnagyobb részét (57%) a földhitelintézeteknél teljesítették.

A jelzálogos kölcsönök 1929. évi álladékanak is nagyobb fele a földbirtokokra esett — még akkor is, ha a földbirtokrendezés és a vagyonváltságföldek céljaira adott kivételes összegtől eltekintünk. Az utóbbiakat figyelmen kívül hagyva ugyanis a fennmaradó 583·5 millió pengőt kitevő kölcsönálladékból 353·7 millió pengő terhelte a földbirtokokot, 229·8 millió pengő pedig bérházakra és részben gyárakra folyósított. A földbirtokokra esett tehát a tiszta kölcsönálladéknak 60·6%-a, míg a fennmaradó 39·4%-a a házakat (és gyárakat) terhelte. A bérházakra folyósított jelzálogkölcsönök összege az utóbbi években állandóan előtérbe nyomul. Legnagyobb részüket a fővárosi bérházakra adott kölcsönök teszik, melyek nagyobb arányú folyósítása összeesik a fővárosi építkezések megindulásával. 1926 óta a jelzálogos kölcsönök álladékanak megoszlása a birtokkölcsönök és házkölcsönök szerint a következőképpen változott:

	Földbirtokra adott kölcsönök m i l l i ó	Házakra (és gyárakra) adott kölcsönök p e n g ő	Az utóbbi ará- nya az előbbihez %
1926	88·6	12·3	13·9
1927	173·1	76·1	44·0
1928	300·3	171·5	57·1
1929	353·7	229·8	65·0

A táblázatban az 1929. évi adatoknál a földbirtokrendezési és vagyonváltság-kölcsönök nincsenek felvéve.

1926-ban a házakra folyósított kölcsönök összege még rendkívül csekély volt. 1927-ben azonban már élénk építkezési tevékenység folyt a fővárosban és a házakra már több mint 60 millió pengőt folyósítottak a magyar hitelintézetek. A következő évben pedig ez az összeg meghaladta a 95 millió pengőt. 1929-ben az emelkedés irama itt is meglassúdott s a házkölcsönök álladékanak emelkedése csak 58·3 millió pengőt ért el, tehát nemcsak az előző évhez képest

esett vissza, hanem az 1928. évi mögött is elmaradt. Jellegzetesen mutatja azonban a helyzetet, hogy 1929 volt az első év, melyben a házkölcsönök álladékanak növekedése nemcsak arányában, hanem abszolút összegben is felülmúlta a földbirtokokra adott jelzálogkölcsönök értékösszegének az emelkedését. Ebben az esztendőben ugyanis az előbbiek még mindig 58·3 millió pengős gyarapodást tudtak felmutatni, míg az utóbbiak szaporulata 53·4 millió pengőre zsugorodott össze.

Ha az 1929. évi birtokkölcsön-álladéknál tekintetbe vesszük a többször említett (földbirtokrendezési) 245·4 millió pengőt is, ehhez az egész összeghez (599·1 millió) viszonyítva a házkölcsönök arányszáma 38·4%-ra csökkenik.

A földbirtokrendezési kölcsönt 5½%-os kamattal mellett bocsátották az érdekeltek rendelkezésére, egyébként az egész 1929. évi kölcsönálladéknak túlnyomórésze 7—7½% kamatozású, hasonlóan az előbbi évekhez. Az 1929. év kedvezőtlenül magas kamatozási viszonyai tükröződnek vissza viszont abban, hogy az új kibocsátások jelentékeny hányada magasabb, 7½—8%-os kamatozás mellett került kibocsátásra úgy, hogy ez utóbbi kategóriába tartozó kölcsönök álladéka mintegy 53 millió pengővel emelkedett.

A jelzálogkölcsönrel megterhelt földbirtokok egész nagysága az 1929. évi adatok szerint 2,176.504 kat. hold volt.

A hazai hitelintézetek értékpapírálladéka a tőzsdei helyzetnek megfelelően csak igen csekély fejlődést mutat. Az értékpapírok mérlegértéke az 1928. év végén 288·3 millió volt és ez az összeg az 1929. év végén mindössze 304·7 millió pengőre emelkedett. Az emelkedés tehát 16·4 millió pengő, azaz 5·7%. Az előző évben az értékpapírtárca növekedése 89·1 millió pengő, vagyis 42·6% volt, a gyarapodás mértékének csökkenése tehát igen nagy arányú. Az értékpapírüzlet forgalma 1927 óta a tőzsde stagnálásával együtt csökkenőben van. 1927-ben a magyar hitelintézetek által vásárolt értékpapírok összes értéke 848·6 millió pengő volt, 1928-ban azonban már csak 527·5 millió pengő és 1929-ben összegük már 430·2 millió pengőre csökkent. Egyedül a fix kamatozású papírok forgalma emelkedett, amelyekből hitelintézeteink 1928-ban még csak 69·6 millió pengő értékűt vásároltak, 1929-ben azonban 87·3 millió értékűt. A magyar hitelintézetek tárcájában levő értékpapírok

összege (304·7 millió pengő) a békeviszonyokhoz képest még mindig csekély. 1913-ban csak a fővárosi intézetek birtokában 752·7 millió pengő értékű értékpapír volt. Az 1929. évi egész álladéknak közel 90%-a a részvénytársasági bankok és takarékpénztárak birtokában volt, a szövetkezetek részesedése igen csekély.

Ezzel tulajdonképpen végeztünk is a hitelintézetek legfontosabb mérlegadatainak és legfőbb üzletágainak ismertetésével. Meg kell azonban még emlékeznünk röviden a magyar pénzügyintézeteknek a külfölddel szemben fennálló tartozásairól és követeléseiről. Erről már három évre visszatekintő adatokkal rendelkezünk és ezek igen érdekes képet adnak hitelintézeteinknek a külföldi államokkal való összekötöttségéről. A külfölddel szemben fennálló követelések és tartozások adatai az 1927—1929. évben a következők:

	Tartozások m i l l i ó	Követelések p e n g ő	A követeléseknek a tartozásokhoz viszonyított aránya %
1927	351·3	112·3	32·0
1928	490·5	136·2	27·9
1929	519·2	175·7	33·9

A tartozások a mi viszonyaink közt természetesen erősen felülmulják a követelések összegét, mely utóbbiak az előbbieknél a tárgyalt évben is csak mintegy harmadrészt tették ki. Legfőbb hitelező országunknak pénzügyintézeteink adatai is Angliát mutatják. Nagy-Britanniával szemben a tartozások e három év alatt rohamosan emelkedtek. Összegük 1927-ben 81·4 millió, 1928-ban 124·9 millió, 1929-ben pedig 221·6 millió pengőre emelkedett, az angol tartozások összege az 1927. év vége óta eltelt két esztendő alatt tehát csaknem megháromszorozódott. Az 1929. évi adatok szerint az összes külföldi tartozásoknak 42·7%-a, tehát már nem sokkal kevesebb, mint fele esett Nagy-Britannia javára, míg 1927-ben az angol tartozások csak 23·2%-át tették hitelintézeteink összes külföldi tartozásainak. Az 1927. és 1928. év-

ben a külföldi országok közül tulajdonképpen Svájc volt a magyar pénzügyintézetek legnagyobb hitelezője, ez az ország azonban 1929-ben a feltörő Egyesült Államok mögé a harmadik helyre csúszott vissza. 1928-ban még az összes külföldi tartozásoknak 28·6%-a esett Svájcra, 1929-ben azonban már csak 16%-a. Ez utóbbi évben az Egyesült Államokkal szemben fennálló tartozások összege 99·2 millió pengőre, az összes tartozásoknak 19·1%-ára emelkedett.

A követeléseknél 46 millió pengővel az Egyesült Államok voltak az első helyen, míg 25·7, illetőleg 25·3 millió pengővel Nagy-Britannia és Ausztria foglalta el a második és harmadik helyet. A pénzügyintézetek követelések és tartozások mérlege — egyes kisjelentőségű országoktól eltekintve — tulajdonképpen csak Romániával és Jugoszláviával szemben volt állandóan aktív. Figyelemre méltó azonban, hogy Németországgal és Cseh-Szlovákiával szemben is 1929-ben jelentékeny aktivitással zárult a szóbanforgó követelések és tartozások szaldója, holott e két állammal szemben az előző években még jelentékeny passzivitásban voltunk.

A nyereség- és veszteségszámla adatai szerint azok az intézetek, melyek az 1929. évet nyereséggel zárták, 80·3 millió pengő tiszta nyereséget értek el, valamivel kevesebbet, mint az előző évben, mikor a nyereség 81·6 millió pengő volt, de 5 milliónál nagyobb összeggel magasabbat, mint az 1927. évi 75·2 millió pengős nyereség volt. A nyereség csökkenése előrelátható volt, még örülni kell, hogy ez nem öltött nagyobb mérvet. Az is várható volt, hogy 1929-ben a veszteséggel záró intézetek száma, illetőleg a veszteség összege növekedni fog, amint az be is következett. Azok az intézetek ugyanis, melyek veszteséggel dolgoztak, 6·2 millió pengő veszteséget mutatnak ki az 1928. évi 2·6 millió és az 1927. évi 3·8 millió pengő veszteséggel szemben.

Szőnyi Gyula dr.

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Erdélyi Magyar Évkönyv 1918—1929. I. évf.

Annuaire Hongrois de Transylvanie 1918—1929. Ire année.

Szerkesztik: Sulyok István dr. és Fritz László dr. 1930.
„Juventus” kiadás. Kolozsvár, 272 l.

Redigé par les docteurs Étienne Sulyok et Ladislav
Fritz. 1930, Édition „Juventus”. Kolozsvár. 272 pages.

Résumé. *D'après cet ouvrage, traitant la situation des Hongrois sur le territoire annexé à la Roumanie par le traité de Trianon, le nombre des Hongrois y monte à 1.7 million, formant 30.2% de la population; cependant, à cause des abus électoraux, ils sont représentés dans une moindre proportion au Parlement roumain. Depuis les élections de 1928, la proportion des parlementaires hongrois est de 13.1% à la Chambre et de 11% au Sénat, et elle était encore plus basse auparavant (2% à la Chambre et 6% au Sénat). Les Roumains ont jusqu'en 1929 exproprié 95% (278 mille arpents cadastraux) des propriétés de l'Eglise catholique romaine. Le nombre des écoles de langue hongroise, qui fut de 3.302 en 1918, était réduit dans l'année scolaire 1928—29 à 1244. L'Université de Kolozsvár avait dans l'année scolaire 1912—13 2.124 étudiants, dont 1731 Hongrois et 257 de langue maternelle roumaine. A présent, sur 3.021 étudiants, elle ne compte que 606 Hongrois, et ceux-ci forment 80% des Hongrois faisant leurs études universitaires en Roumanie. Les rédacteurs de l'Annuaire prouvent encore par beaucoup d'autres données statistiques, recueillies par eux, l'oppression de l'élément hongrois sur le territoire transféré à la Roumanie.*

★

A könyv összefoglalásszerű számbavétele az erdélyi magyarság impériumváltás utáni politikai, egyházi, kulturális, társadalmi történetének, adatainak. Ilyen áttekintő munkára régóta szükség van, nemcsak Erdélyről, hanem a többi elcsatolt területrészekről, sőt a magyarság egyeteméről is. Aligha véletlen, hogy elsőnek az irodalmi téren oly nagy mozgékonyt és fejlettséget mutató erdélyrészi magyarság indít évkönyvet annak mérlegre vetésére, hogy a nagy elnyomatásban a magyar életből, magyar kultúrából mi maradt meg és mi ment veszendőbe. Együtt találjuk a könyvben azokat a másutt elszórtan fellelhető és egészen új dokumentumokat, amelyek az itteni magyarság sorsát, viszonyait megvilágítják; mindezt rendszerbe foglalva s a lényeges és hiteles adatokra szorítva.

A könyv az elmúlt 11 év anyagát dolgozza fel s a jövőben évről-évre való megjelenése van tervbevéve. A következő kötetek újabb fejezetekkel fognak bővülni, így beszámolót ígér a most megjelent évkönyv a következő folyamban az erdélyi magyarok gazdasági életéről, társadalmi tagozódásáról, ennek keretében az erdélyi magyar képzőművészet, színjátszás, irodalom, sajtó stb. adatairól.

Bár az évkönyv voltaképpen egy nagy panasz-könyv a világ lelkiismeretéhez, objektivitása szinte bámulatos. Jelentős részében eseménykrónika és a szerkesztőség által végzett statisztikai adatgyűjtések eredményeinek ismertetése. Az adatok 714 adatszolgáltatótól származnak; sajnos az adatszolgáltatásra hivatottak egy része az adatgyűjtéssel szemben fásultságot tanúsított.

A következőkben a könyvet főképp mint statisztikai munkát méltatjuk s kritika helyett — amire a nagy szakszerűséggel megírt könyv alig szorul — egyes kevésbé ismert vagy egyáltalában nem publikált adatainak bemutatására szorítkozunk.

A könyv becslése szerint, amely becslés a felekezeti adatok alapján történt, Erdélyben — ez alatt mindég a Magyarország testéből Romániához csatolt területet értve — 1927-ben 1,724.309 magyar élt, e területrész lakosságának 30.2%-a. Ha pedig figyelembe vesszük, hogy az Ókirályságban 80, Bukovinában 10, Moldvában 110 ezer magyar él, a romániai magyarság számát 1,900.000 főre kell tennünk. Az erdélyi magyarság száma e becslés szerint 1910 óta mintegy 60 ezer fővel emelkedett. Ezzel szemben az 1927-i, a román belügyminisztérium által végzett összeírás, amelynek adataiért a Legfőbb Statisztikai Tanács megállapítása szerint a román Statisztikai Hivatal nem felelős, csupán 1,247.391 magyart mutat ki. Ennek az adatnak hitelessége ellen szól, hogy 1918—1924 közt a Magyarországra bevándorolt, illetve menekült erdélyiek száma 200 ezeren alul volt, tehát a kivándorlás e legjelentősebb irányban sem volt olyan nagy, hogy az adat alacsonysága indokolható volna, nem is szólva arról, hogy a magyarságnak természetes szaporodás útján is jelentősen szaporodnia kellett.

Az erdélyi magyarság *politikai szervezetéről* szóló fejezetben statisztikai szempontból az országos választások mérlegére vonatkozó adatok érdekesek. A választókerületek célzatos beosztása, a magyaroknak a választói névjegyzékből való ki-

hagyása és példátlan választási visszaélések következtében a magyarság Erdély lélekszámában való arányát meg sem közelítő arányban jutott képviselőhöz a törvényhozásban. Az 1919 novemberben és 1920 júniusban lefolyt választásokon a magyarság nem vett részt s csak a harmadik, 1922 márciusában tartott választáson bocsátkozott először politikai küzdelembe. Ennek eredménye szerint a magyar nép képviselőjében három képviselő és három szenátor került be a törvényhozásba, ami az erdélyi törvényhozók összes számához viszonyítva a képviselőházban 2·4, a szenátusban 5·6%-os képviselőt jelent a magyarság 30·2%-os népességi aránya mellett. A negyedik, 1926 májusban lefolyt választáson az erdélyi magyarságot százalékos néparánya szerint 37 képviselői és 12 szenátori hely illette volna meg, ezzel szemben csak 14 képviselői és 12 szenátori mandátumhoz jutott. Az ötödik, 1927. évi választás alkalmával, csupán Erdélyt tekintve, 30·2% helyett a kamarában 6·5%, a szenátusban 2·5%-os képviselőt ért el a magyarság, a hatodik, 1928. évi decemberi választáson pedig a kamarában 13·1, a szenátusban 15%-ot tett a magyarság törvényhozási képviselője.

A városi önkormányzatban szintén erősen legyengült a magyarság szerepe. Így hét városról rendelkezésre álló adatok szerint, amelyek mindegyikében a magyarság az 1910-es népszámlálás adatai szerint elérte a 90%-ot, a városi tanács választott tagjai közül magyar volt 77, román 30, cionista 3. A magyar többség tehát egyáltalán nem felel meg e városok lélekszámarányának, de ettől eltekintve a kinevezett tanácstagok, akiknek száma az említett városokban együttesen 64 volt, a választott románokkal együtt okvetlenül biztosítják az e városokban elenyésző töredéket tevő románosság akaratának önkormányzati érvényesülését.

Az erdélyi magyarság egyházi szervezetének 10 éves helyzetképét ismertető fejezetből kiemeljük a kisebbségi egyházi birtokoknak az agrárreform által történt kisajátítására vonatkozó adatokat. A kisajátított birtokok nagysága és az agrárreform előtti terület %-ában kifejezett aránya az 1929. évi állapot szerint a következő (a r. kat. egyházak adataiba a paróchiák ingatlanai nincsenek beszámítva):

	kat. hold	%
Nagyvárad r. kat. püspökség.. ..	229.151	97·4
Erdélyi " "	37.656	85·6
Temesvári " "	10.270	95·6
Szatmári " "	568	76·6
Erdélyi ref. egyházkerület	24.563	42·0
Királyhágómell. ref. egyházkerület	660	18·1
Unitárius egyház	11.389	63·6
Magyar ev. szuperintendencia ..	74	7·1
Róm. kat. egyház együtt.. ..	277.645	95·5
Protestáns egyházak együtt	36.686	45·2
Összesen	314.331	84·5

Ez adatok azt mutatják, hogy a római katolikus egyház birtokaiból 95·5%, a protestáns egyházak javaiból 45·2% került kisajátítás alá.

Az iskolaügyről szóló fejezetből a magyar iskolák számának nagy csökkenését szemléltető adatokat mutatjuk be. A magyar tannyelvű iskolák száma 1918 óta, amidőn számuk 3.302 volt, csaknem egyharmadára csökkent s az 1928/29. tanévben csupán 1.244-et tett; ezek is túlnyomórészt elemi iskolák. Részletesebben magyar tannyelvű iskola működött:

	1918	1928/29
óvoda	449	18
elemi iskola.. ..	2576	1168
polgári iskola (gimn.) ..	133	28
liceum	59	18
tanító-, óvónőképző.. ..	33	7
kereskedelmi iskola ..	22	5
ipariskola	10	—
gazdasági iskola	10	—
főiskola	10	—
Összesen	3302	1244

A megmaradt magyar tannyelvű iskolák legnagyobb része felekezeti iskola, állami iskolát jóformán csak az elemi iskolák közt találunk.

Az erdélyi magyar főiskolai hallgatókra vonatkozó adatok szerint a kolozsvári egyetemen, amely a Romániában tanuló magyar főiskolai hallgatók mintegy 80%-át tömöríti, évről-évre növekszik a magyar hallgatók száma. 1919/20-ban a nagyjában a magyarságot jelentő három valláshoz — róm. kat., református és unitárius — tartozó hallgatók aránya a kolozsvári egyetemen 4·9%-ot, 1928/29-ben már 20%-ot tett. 1928/29-ben a kolozsvári egyetem 3.021 hallgatójából 606 volt magyar, amit most mint fejlődést kell regisztrálnunk; holt 1912/13-ban a kolozsvári egyetem 2.124 hallgatójából 1.735 volt magyar s 257 román anyanyelvű. A romániai területen lakó szülők gyermekeinek száma a magyarországi főiskolákon 1922/23-ban 2.104 volt, amely szám 1928/29-ig 901-re apadt, az egyre fokozódó csökkenés dacára még mindig mintegy 300-zal több erdélyi ifjú tanult magyarországi főiskolákon, mint amennyi a kolozsvári egyetemen. Sulyok István 1927/28-ban végrehajtott szociográfiai felvétele szerint a kolozsvári főiskolán földműves szülőktől származik a magyar hallgatók 12%-a, iparos és kereskedő szülőktől 18%, szabad szellemi foglalkozásúaktól 8·2%, tisztviselőtől 33·6%, lelkésztől, tanártól, tanítótól 11·4, birtokostól 1·1% stb. Ezek az adatok azt mutatják, hogy az ú. n. középosztály, főleg az intellektuellek részesedési aránya szinte példa nélküli; ez az osztály a legnagyobb áldozat árán is egyetemre küldi gyermekeit, feltűnő ellenben a birtokososztályhoz tartozó hallgatók elenyészően kis aránya.

Külön fejezetben foglalkozik a könyv az erdélyi magyarság nemzetközi kapcsolataival, továbbá az erdélyi magyar anyanyelvű zsidósággal.

Az erdélyi magyarság társadalmi szervezeteiről szóló fejezet ismerteti annak az adatgyűjtésnek eredményeit, amelyet a könyv szerkesztősége az olvasó- és társaskörökre vonatkozóan lefolytatott. Az 1929 december 31-én lezárt adatgyűjtés összesen 195 önálló társascélú egyesületet talált, ide nem számítva a különböző hitbuzgalmi egyesületeket és gazdaköröket. A 195 olvasó- és társaskör közül 106 szolgáltatott adatokat, 17 megszűnt, a többi ismételt sürgetésre sem küldött be adatokat. Jellemző, hogy 1919 óta csak 14 új egyesület alakult. Hogy a régiek közül hány szűnt meg, nem tudjuk, de a megszűntek számát legalább annyira becsülhetjük, mint amennyi megmaradt. A 106 olvasó- és társaskör taglétszáma 1929-ben közel 16 ezer volt, kölcsönkönyvtárt 75 egyesület tartott fenn.

A magyar könyv Erdélyben című fejezet szintén egy adatgyűjtés eredményeiről számol be. A Romániához csatolt magyarországi területen az adatgyűjtés 355 olyan magyar könyvtárat talált, amelynek mérete és jellege túllépte a népkönyvtár jellegét. E könyvtárak közül 114 felekezeti intézmények, 147 magyar egyesületek, 7 magyar magánosok s 87 a román állam birtokában van. Nagy nehézségek árán összesen 234 könyvtár mai helyzetéről sikerült képet kapni. Az adatszolgáltató 234 könyvtár állománya volt

	1919	1929	1929 több (+) kevesebb (-) mint 1919
magyar kötet	1,083.166	1,043.707	— 39.459
román kötet	4.948	43.100	+ 38.152
egyéb nyelvű kötet	158.002	168.507	+ 10.505

A könyv további része az Erdélyi Múzeum-Egyesület utolsó 10 esztendejét, a csíkmegyei magánjavakat, az erdélyi magyar telepések ügyét ismerteti. Igen értékes az a tömör kronológia is, amely 1918 október 31-től 1929 december 31-ig naplószerűen közli az erdélyi magyarság szempontjából fontosabb eseményeket. Végül a könyv zárófejezete a nagyvilágban szerteszóródott magyarság lélekszámadataival foglalkozik s arra a megállapításra jut, hogy a világ magyarságának száma megközelítőleg 11 és félmillió.

E. D. dr.

Schneller Károly dr.: A magyarországi protestáns népesség demológiai sajátosságai.

Charles Schneller: Les particularités démologiques de la population protestante de Hongrie.

Különlenyomat az Ágostai hitvallás négyszázados évfordulójára kiadott Emlékkönyv-ből. Miskolc, 1930. 111 lap.

Tirage à part de l'Album édité à l'occasion du quatrième centenaire de la confession d'Augsbourg. Miskolc, 1930. 111 pages.

Résumé. Cette étude de très grande valeur, parue aussi en allemand dans le „Gedenkbuch anlässlich der 400 Jährigen Jahreswende der Confessio Augustana“ et en tirage à part, présente, des

abondants documents de la statistique démographique hongroise, qui occupe une place de premier ordre pour les données sur les confessions, les données relatives aux protestants hongrois et au mouvement de la population protestante en Hongrie. En comparant les données concernant d'une part les luthériens et les calvinistes et d'autre part les autres confessions chrétiennes et les israélites, l'auteur fait ressortir les caractéristiques démologiques de la population protestante, offrant plusieurs intéressantes conclusions. Avant la guerre, en 1910, la Hongrie proprement dite avait 3.98 millions de protestants, tandis qu'en 1920, sur le territoire actuel, il y en avait 2.17 millions, soit 27.2% de la population totale.

★

Régi értékes sajátossága hivatalos népesedési statisztikáknak az anyanyelvi (nemzetiségi) és a vallási nézőpontok rendkívül gyakori és sokoldalú kidomborítása; ez a két szempont a népszámlálási és népmozgalmi anyag feldolgozását irányító általános tudományos szempontok mellett mintegy második vörösfonálként a magyar demográfiai adatgyűjtések kombinatív eredményekben és területi részletezésben egyaránt szokatlanul gazdag egész terrénümán végighúzódik. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy a Schneller által is említett néhány külföldi standard munka, valamint az idegenajkú kutatók demológiai tanulmányainak hosszú sorozata — legújabbban több olasz dolgozat — a magyar hivatalos statisztika adattárához kénytelen folyamodni a vallásfelekezet és egyes társadalmi tömegjelenségek közötti összefüggések kivizsgálása céljából. Jogos büszkeséggel hangsúlyozhatja tehát a magyar demográfiai kutatásnak eme becses, világszerte ritka vonását legújabb munkájában Schneller Károly, vallásstatisztikai irodalmunk hivatott művelője, aki a Szemle hasábjain annak idején ismertetett egyik tanulságos értekezésében¹⁾ már évekkel ezelőtt sok újszerű adatot bányászott ki a vallás-demográfiai adatok még távolról sem kimerített tárházából. S annál indokoltabb Schnellernek ez a megállapítása, mert a miskolci evangélikus jogakadémiának az ágostai hitvallás négy százados évfordulójára eredetileg német nyelven kiadott, magyarul csak utóbb publikált emlékkönyvében jelent meg és a tanulmányban foglalt adatközlések és fejtegetések által mindjárt a legkézzelfoghatóbban bizonyítást is nyer.

Schneller tanulmánya elsősorban Németország protestáns körei és egyben a nemzetközi statisztika ítélőszéke előtt mutatja be meggyőzően népesedési statisztikánk sokoldalúságát, de tanulságos

¹⁾ Schneller Károly: Születési arány és vallásfelekezet (Pécs, 1923. 35 l.). V. ö. Laky Dezső: Az 1923. évi magyar statisztikai irodalom. Magyar Statisztikai Szemle II. évf. (1924) 160. és köv. l.

a magyar statisztikus számára is. Mert okfejtése — habár talán nem teljesen arányos fejezetekben s nagy anyagának részleteibe nem mindenütt mélyedve el egyenlően — a magyarországi protestáns népesség demográfiájának egész területén végig halad és számos olyan értékes adatot hoz a felszínre, melyek élesen világítanak rá a vallásfelekezetek szerint tagolt lakosság demológiai sajátosságaira s új megállapításokkal egészítik ki az idevágó statisztikai kutatás közismert tanulságait. Tanulmányának átpillantása alkalmával ennél fogva néhány eredetibb számadata is említést érdemel.

Feladatának nehézségeit *Schneller* jól ismeri. Már említett korábbi dolgozatában is kimutatta, hogy mennyire nehéz a statisztikai megállapítása annak, hogy a bizonyos vallásfelekezetűek között észlelhető jelenségeknek s az azokban mutatkozó különbségeknek mennyiben oka maga az illető vallás, valamint, hogy milyen téves eredményekre vezethet a különbségeket legalább is túlnyomórésztben előidéző tényezők figyelmen kívül hagyása. Ezeket a nehézségeket *Schneller* új tanulmányában most ismételtelen felsorakoztatja, de egyben nyomatékosan kiemeli a vallásfelekezet és a különböző társadalmi tömegjelenségek közötti kapcsolat kutatásának tudományos értékességét és jelentőségét. Célja azonban ez alkalommal nem annyira az oknyomozó szempontok érvényrejuttatása, mint inkább a magyar protestantizmus demográfiai arculatának a német közönség számára való megrajzolása volt. Hogy célját elérje, *Schneller* a két népes protestáns felekezetnek, az *ágostai h. evangélikusoknak* és a *reformátusoknak* adatait az egyéb keresztényekével, ill. külön a római katolikusokéval, valamint az izraelitákéval állítja szembe s így hámozza ki a magyar protestantizmusra legjellemzőbb számeredményeket.

Mindenekelőtt *egész Magyarország protestantizmusának háború előtti lélekszám alakulását* vizsgálja fel. Adatai itt arra világítanak rá, hogy a protestáns felekezetek térvesztése immár hosszabb ideje állandó jelenség: lélekszámuk a múlt század második negyedében a népességnek több mint egyötödét tette ki s még 1869-ben is 20·5%-ot, de 1910-ben már csak 19·3%-ot ért el, amiben mindenesetre a vándorlási mozgalomnak (főleg az ág. evangélikusoknak jóval az átlagon felüli vándorlási hiányának), valamint a két protestáns felekezetre nézve veszteségekkel járó áttérési mozgalomnak is része van. Az ország mai területén, amelyre a továbbiak során *Schneller* adatközléseit korlátozni volt kénytelen, a 3·98 milliós magyarországi (csak anyaország) protestánsok közül 1910-ben 2·07 millió élt s arányszámuk 27·8%-ot tett, majd ismételt csökkenéssel a trianoni békét követő első népszámlálás alkalmával 27·2-en állapodott meg.

Magyarország protestáns lakossága fejlődésének általános adatait a városi és vidéki népesség

vallásfelekezeti megoszlásának számeredményei egészítik ki. A városokban a két protestáns felekezet híveinek aránya 25·57%-ra száll le. *Schneller* a városi jelleg fokozatai szerint is kiszámítja a protestáns elem részesedését; e szerint a valóban városias, iparos városokban az ágostai evangélikusok és a reformátusok együttes arányszáma csupán 15·72%-ra rúg s a foglalkozásilag vegyes városokban 26·74%-os hányadossal szintén az országos arányszám alatt marad, míg az őstermelő városokban 51·08%-ra szökik fel, ami elsősorban a reformátusság alföldi, tiszántúli elhelyezkedésében leli magyarázatát. Az itt felsorakoztatott tanulságos adatok közé kívánkozott volna a fejlődésfolyamat néhány adattal való felvázolása, különösen a református vallású lakosság Budapesten és közvetlen környékén észlelhető feltűnőbb méretű, fokozatos felhalmozódásának megemlézése.

A csonka-magyarországi protestáns népesség számerejének változásait tárgyaló fejezetből is a különféle várostípusokról publikált adatok a legérdekesebbek; de említésreméltó a két protestáns felekezet súlyos háborús véráldozatainak számszerű jellemzése is. Ezután azonban a szokásos demográfiai sorrendtől eltérőleg *Schneller* — munkája legterjedelmesebb fejezetében — a protestáns népesség foglalkozási viszonyát, társadalmi rétegződését taglalja, mintegy későbbi fejtegetéseinek is tengelyébe állítva a vallásfelekezeti és foglalkozási kombinációk tanulságait. Érdekes, hogy míg száz keresőre a protestánsoknál 105, a római és görög katolikusoknál pedig 114 eltartott jut, a különbség a 12 éven felüli néprétegekben némileg csekélyebb: a protestánsoknál 58, az egyéb keresztényeknél 61. Minthogy az őstermelés körében a protestánsok aránya 33·1%-ra megy fel, *Schneller* a továbbiakban a társadalmi rétegződés adatainak felsorakoztatása után ennek a foglalkozási ágazatnak viszonyait kutatja a legbehatóbban. S tekintettel arra, hogy mindkét protestáns felekezetenél az önálló arányszáma meghaladja az országos átlagot, különös súlyt helyez az önálló őstermelő elem birtoknagyság szerinti adatainak és az azokban rejlő tanulságoknak kiemelésére.

Az álló népesség viszonyait még a tanulmány négy további fejezete ismerteti, amelyek során *Schneller* először vallásfelekezetenként mutatja be a nemek arányát, majd a népesség kormegoszlását, családi állapotát, valamint műveltségét veti egybe a vallási adatokkal. Az utóbbi fejezet néhány adata arra világít rá, hogy a protestánsoknak a többi keresztény felekezettel szemben kimutatható fölénye elmosódóban van.

Könyve hátralevő részében a népmozgalmi adatok ismertetését *Schneller* a házasságkötések vallásfelekezeti tekintetben érdekesebb adataival vezeti be. Említésreméltó, hogy a 24 évnél fiatalabb vő-

legények és 20 éven aluli menyasszonyok arányszáma a két protestáns felekezetenél kisebb, mint a katolikusoknál, aminek hatása azután a születési mozgalom és házassági termékenység alakulásánál is megfigyelhető; hasonló befolyást gyakorol az élveszületések alakulására a palingam házasságok nagyobb aránya az evangélikusok és reformátusok körében. Az ezer lélekre számított nyers születési arány újabb alakulása egyébként arra mutat, hogy az élveszületések gyakorisága tekintetében a római katolikus és a protestáns, helyesebben a református felekezet között a köztudatba is átment nagy különbség valójában már nem áll fenn. (Hogy az ilyen különbségekből milyen nehezen megállapítható és mennyire nem túlságosan nagy rész jut magára a vallásra, ezt Schneller korábbi dolgozatában részletesen beigazolta, s ezért most csak futólag ismétli meg akkori megállapításait.) A római katolikusok nyers születési arányát 1000-nek véve ugyanis 1928-ban a reformátusság nyers születési hányadosa 978-on állott, s Schneller különböző jelenségekből még arra is következtet, hogy néhány év múlva a két arányszám egy magasságba kerül egymással. Viszont erősebben csökken az ágostai evangélikus lakosság élveszületési ezreléke, mely máris lényegesen kedvezőtlenebb, mint akár a római katolikusoké, akár a reformátusoké. A házasságok termékenységében mutatkozó különbségeket megvilágító adatok a református felekezettel szemben ezidőszert is a római katolikus népesség előnyösebb helyzetére utalnak, bár a reformátusok 1921. évi tiszta születési hányadosa alig tér el a r. katolikusokétól. Érdekes részletadat, hogy a vidéken száz elhalt, házasságban élt ág. h. ev. nőre 395, száz ugyanilyen református nőre 392 és száz róm. kat. nőre 398 gyermek jutott, a három arányszám tehát szinte tökéletesen megegyezik. A természetes szaporodás terén ugyan nemcsak az ág. h. evangélikusok ezer lakosra eső arányszáma (1928-ban 6·7‰), hanem a reformátusoké (8·5‰) is elég jelentékenyen alacsonyabb a róm. katolikusokénál (10·1‰), ez azonban túlnyomórésztben a református elem lényegesen kedvezőtlenebb halandósági viszonyainak tudható be; ami pedig számos tényező (éghajlati, demografiai és egyéb tényezők) összejátszásának a következménye.

A fentiekben kiragadott néhány számadaton kívül Schneller értékes dolgozatát a kisebb összeállítások és rendkívül tanulságos adatfelsorolások tömege tarkítja. Fejtegetései során szerzőnk tárgyilagosságát, következtetéseiben pedig óvatosságát a jelen dolgozatban is megőrizte. Újszerű megállapításokban, értékes gondolatokban bővelkedő munkája ugyan a német protestantizmus táborában inkább csak a tudományosan képzett és a statisztika iránt fogékonyabb rétegekben találkozhat a megérdemelt érdeklődéssel, de említett értékes tulaj-

donságainál fogva statisztikai irodalmunknak úgy külföldi, mint hazai vonatkozásban határozott nyeresége.

Th. L. dr.

Bernát Gyula dr.: A magyar jobbágyszabadítás eszmeáramlatai. 1790—1848.

Dr Jules Bernát: Le mouvement pour l'affranchissement des serfs hongrois. 1790—1848.

Czettler Jenő dr. egyetemi tanár előszavával.
Préface par Eugène Czettler, professeur d'Université.
Budapest, 1930. 192 oldal. — p.

Résumé. Ce travail, récemment paru, esquisse les conditions des serfs hongrois depuis 1790 jusqu'à leur affranchissement, en 1848. Il intéressera particulièrement ceux qui désirent se renseigner sur le servage en Hongrie et à l'étranger, et sur l'affranchissement des serfs. Sur ce point, on y trouve de curieux documents d'histoire économique.

★

Gazdaságtörténelmi irodalmunkat hézagpótló, értékes művel gazdagította Bernát Gyula dr. fenti cím alatt megjelent tanulmánya, amely széleskörű érdeklődésre számíthat s a statisztika művelői részére szintén sok becses adatot és tanulságot szolgáltat.

Akik a magyar földbirtok fokozatos eladósodását, idegen kézre jutását, továbbá a mezőgazdasági válságot, mint a jelenleg legégetőbb kérdést a statisztika eszközeivel vizsgálják, vagy akik az ezekre vonatkozó megállapítások alapján agrárpolitikánk jövőbeli irányát és feladatait megszabják, nem hagyhatják figyelmen kívül azokat a törekvéseket és eszmeáramlatokat, melyek a termelési és birtokrendszerünket gyökeresen átalakító jobbágyszabadítást előkészítették, éppúgy a megfontolt haladás híveinek az egykori sajtóban és országgyűléseken elhangzott aggodalmait és jóslatait sem.

Bernát Gyula dr. könyve éppoly tanulságos és érdekes azok számára, akik gazdaságtörténeti ismereteik gyarapítása céljából tiszta képet akarnak nyerni afelől, hogy a jobbágyság intézménye és a kötött gazdálkodási rendszer miben állott hazánkban és a külföldön s a nyugateurópai államokban mikor és hogyan szűnt meg? Szerző alaposan ismerteti Mária-Teréziának a földesúr és a jobbágy közti jogviszonyt szabályozó 1767. évi humánus úrbéri rendeletét, amelyet később, az 1790. évi országgyűlés iktatott törvénybe; majd kifejti, hogy a függőben maradt úrbéri kérdések rendezésére miért nem volt alkalmas a francia forradalmat követő háborús idő és a visszahatás korszaka, mely alatt 1812-től 1825-ig országgyűlést sem tartottak.

Bernát Gyula dr. könyve rámutat arra, hogy ezen idő alatt a jobbágysággal jórészt csak Szapáry, Berzeviczy Gergely, Skerlecz Miklós, Tessedik Sámuel s más érdemes közigazdánk foglalkoztak, akiknek munkáit szerző bővebben ismerteti is. Schwartner Márton és Fényes Elek statisztikusaink-

nak *Bernát Gyula* által feldolgozott számadatai megvilágítják a XIX. század elejének mezőgazdasági viszonyait is, amelyeken sokat javított az ezidőben alapított keszthelyi, magyaróvári, szarvasi és nagyszentmiklósi gazdasági szakiskola s néhány mintaszerűvé fejlesztett „pallérozott“ dunántúli uradalom példamutatása.

Úgy ezek a körülmények, mint a Nyugateurópa kapitalizálódó államaiban mind belterjesebbé vált mezőgazdasági termelés eredményei és tanulságai hazánkban is egyre szélesebbkörűbbé tették és erősítették a *Bernát Gyula* könyvében tüzetesen ismertett eszmeáramlatokat, amelyek középkori agráralkotmányunk megváltoztatását szorgalmazták. E mozgalom átütő erejét aztán megsokszorozták gróf *Széchenyi István*nak a harmincas években megjelent propagandaművei.

Az 1832—36-i országgyűlés, amelynek gazdag tanácskozási anyagát agrárszempontról *Bernát Gyula* dr. dolgozta fel először, csak jelentős könnyítéseket tett a jobbágyság anyagi és szociális helyzetén, de az örökválság elvét, a javaslatától eltérően, még nem mondta ki. A szerző könyvében részletesen ismertett felszólalások, köztük a *Deák Ferencé*, meggyőzően tanúsítják azonban azt, hogy a 100 év előtti nemességünk mily erős szociális érzékkel s áldozatkész megértéssel akart a jobbágyság terhein és jogi helyzetén könnyíteni, elismerve azt, hogy egész közgazdaságunk fejlődése a jobbágykérdés helyes megoldásától függ. A radikálisabb reformtervek ellen felszólalók is csak a megfelelő átmenet és előkészítés nélkül való gyors átalakulás veszélyeire figyelmeztettek. A túlnyomórészt nemesekből álló rendi országgyűlés e kérdést elsősorban a jobbágyság szempontjából tárgyalta s csak azután vette szemügyre a földesurak érdekeit.

A kötelező örökválságot az új eszmeáramlatok és *Kossuth* Lajos hírlapi agitációjának hatása alatt az 1847—48-i törvényhozás mondotta ki, de nem intézkedett a kártalanítás kérdésében, bár a királyi leirat a rendek figyelmébe ajánlta ennek alapos megfontolását s hangsúlyozta, hogy nemcsak egyes osztályok érdeke, hanem egész közgazdaságunk sorsa forog kockán. Azt, hogy e figyelmeztetés és a gróf *Desseffy* Aurél vezérlete alatt küzdő konzervatívok aggodalma több tekintetben indokolt volt, igazolta az a nagy megrázkódtatás, mely az adómentességét, ingyen munkaerejét s más kiváltságait elvesztő földesurat éppúgy sujtotta, mint a felszabadult és öröktulajdonhoz jutott jobbágyot, ki a gazdasági harcban tanács és védelem nélkül magára maradt.

Az ősi birtokok tízezreinek idegen kézre jutása bizonyítja, hogy a kötött terménygazdálkodásról az újszerű pénzgazdálkodásra való áttérés kellő előkészítés nélkül történt. Még nem volt olcsó kölcsönt nyújtó hitelszervezetünk, az uzsorát és birtokelapró-

zást megakadályozó törvényünk, sem kellő szociális érzékkel bíró közigazgatásunk, mely a tapasztalatlan népet vezetni és védeni tudta volna. A helyzet súlyosságát még növelte az a körülmény, hogy a hiányok és hibák pótlását a ránk szakadt szabadságharc és az elnyomatás korszaka hosszú ideig megakadályozta. Mindezek jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a múlt század végének mezőgazdasági válsága hazánkban még nagyobb pusztítást tett, mint Nyugateurópa államaiban. E válság következményeit a magyar agrárpolitika megalapozója, *Bernát István* „Zálogbatett Magyarország“ és „A magyar földtehermentesítés“ című alapvető munkáiban megrázó erővel világította meg. *Bernát Gyula* dr. most megjelent első műve pedig e válság előzményeit vizsgálja oly alaposan, hogy méltán várhatjuk tőle az örökválságot követő korszakok agrártörténetének tudományos feldolgozását is.

A könyv mélyenszántó előszavában *Czettler* Jenő dr. professzor, *Bernát István* egykori tanítványa s a könyv szerzőjének volt tanára, bensőséges szeretettel emlékezik meg az apa és fiú tudományos munkásságának kapcsolódásáról, egyben széleskörű áttekintést nyújtó fejtegetéseiben irányt mutat arra nézve, hogy e könyv gazdag adatait és tanulságait agrárpolitikuskaink miképpen hasznosíthatják.

B. A. dr.

M. Fréchet et R. Romann: Représentation des lois empiriques par des Formules approchées à l'usage des Chimistes, des Physiciens, des Ingénieurs et des Statisticiens.

Paris, 1930. 302 l. — p.

Erre az új francia mennyiségtani könyvre a statisztikus figyelmét először a címe hívja fel, amely szerint ez a munka „a tapasztalati törvényszerűségek megközelítő képletekkel való kifejezéséről szól a vegyészek, a fizikusok, a mérnökök és a statisztikusok által való alkalmazásra“. A közel 20 íves kötet a levezetett elméleti tételekre, módszerekre példákat is ad a statisztika, főleg a demográfia tárgyköréből. Ez az, ami benne figyelmünket leginkább leköti. Akik ismerik *Jordannak* a közelmúltban mind franciául, mind magyarul megjelent matematikai statisztikai műveit, azok a statisztikai törvényszerűségek képletes és grafikus kifejezésére vonatkozó ismereteiknek e munkában szellemes és érdekes modorban történt továbbfejlesztését találják meg. A *Knapp* és *Lexis* által emlékeztető módon megalapozott s *Bortkiewicz*, *Tschuprow* és mások által tovább fejlesztett különleges tudományágnak, a matematikai statisztikának e szép, vaskos kötet kétségtelenül nagy nyeresége. *Fréchet* és *Romann* könyve bizonyára elsősorban nekünk, statisztikusoknak szól, hiszen elsősorban a mi problémáink a szabályszerűségek tapasztalati levezetése s a megfigyeléseknek nem teljes indukcióval levezetett tör-

vény által való megadása — mint az a természet-tudományoknak sajátja —, hanem csak megközelítő formulák által való kifejezése. Kétségtelen azonban az is, hogy a probléma nemcsak a statisztikus szempontjából érdekes, hanem a fizikus és a vegyész, sőt lehet, hogy a mérnök szempontjából is, mert hiszen mindennapos az, hogy ők is érzik a fizikai törvényeknek az eléjük táruló jelenségek magyarázatához elégtelen voltát s arra kényszerülnek, hogy tapasztalati adataikból maguk szerkesztik meg a megfigyelésekből levezetett törvényszerűségek tapasztalati matematikai képletét, amely eléggé megközelíti azon jelenség törvényét, amelyet tanulmányoznak. Miképen kell két vagy több változás, vagyis két vagy több körülménytől függő jelenségben lévő szabályszerűség matematikai kifejezését, megközelítő képletét megadni: ez az a feladat, amelynek megoldását, vonatkozó régebbi módszereinek (pl. *Cauchy* módszerének, *Bessel* képletének, *Tchebicheff* eljárásának stb.) összefoglalását, ezen módszerek továbbfejlesztését a szerzők maguk elé tűzték.

A szerzők egyike, *Fréchet* M., a párizsi Sorbonne tudományegyetem bölcsészeti karának tanára, egyébként régen ismeretes előttünk. Ő sokat foglalkozott a modern elméleti matematikai statisztikai kutatásokkal, a valószínűségszámítással és annak alkalmazásaival. Még a nagy háborút megelőző békés években jelentek meg a függvénysorokról és a *Fredholm*-egyenletek alkalmazásáról szóló könyvei. Nevezetesebbek a „Développements en séries“ (Párizs, 1912) és a „L'équation de Fredholm et ses applications à la physique mathématique“ (Párizs, 1912) című két könyve. Az előző a *Borel*-féle „Recherches contemporaines sur la théorie des fonctions“ című munkában az „Encyclopédie des Sciences mathématiques“ név alatt ismert kiadványsorozatban jelent meg, az utóbbit *Heywood-dal*, a neves matematikussal írta együtt s azt *Hadamard* előszavával a párizsi *Hermann* könyvkiadó cég adta ki. Nevezetes újabb munkái a *Halbwachs-sal* együtt írt „Le calcul des probabilités à la portée de tous“ című, mely Párizsban 1925-ben jelent meg s a *Roulettelle* közös szerzőségű „Nomographie“, mely 1928. évi kiadás. Érdekes az egészen új, szintén 1928-ban megjelent „Les espaces abstraits et leur théorie considérée comme introduction à l'Analyse générale“, mely a már említett *Borel* másik kiadványsorozatának a „Collection de monographies sur la théorie des fonctions“ címűnek egyik kötete. Legújabbban a *Metron* 1930. évi 4. számában olvastuk a valószínűségben lévő konvergenciáról („Sur la convergence en probabilité“) című terjedelmes matematikai statisztikai értekezését. *Fréchet* szeret másokkal együtt dolgozni. Munkái nagyobb részét társszerzőkkel együtt írta, amelyekben ő a kezdeményező és irányító fél. Így kerül össze legújabb, most ismertetett értékes könyvében

is *Romann*-nal, a strassburgi tudományegyetem tanárával; ez utóbbinak neve még kevésbé ismert.

Fréchet és *Romann* közösen írt könyvüket öt fejezetre osztják. Az öt fejezet elé írt bevezetésben a szerzők a függvénytan elemeit nyújtják. Azok, akik az analízisben otthon vannak, ezt a fejezetet — egészen a könyv 19. oldaláig — átlapozhatják. Csak ezután, az elemi ismereteknek rövid összefoglalása után fognak hozzá a szerzők a könyv tulajdonképeni tárgyának ismertetéséhez. Mi is mellőzzük a bevezetésben foglalt elemi függvényalakoknak, a tapasztalati függvényeknek, a függvények táblázatos leírásának, grafikus ábrázolásmódszereinek, képletes kifejezéseiknek újból való leírását, hiszen e matematikai statisztika rövid tartalmi kivonata is csak azoknak szólhat, kiknek már van némi matematikai statisztikai képzettségük. Ezeknek már felesleges magyarázni, hogy a független változó a derékszögű koordinata-rendszerben miképen vitetik fel az x tengelyre s az ettől függő változó pedig a megadott képlet szerint miképen az Y-ra. Az elemi, első-, másod- és magasabb fokú függvényalakokat, a trigonometriai (sin., cos., tang. stb.) és az exponenciális függvényeket ezek szerint szintén ismerteknek tételezzük fel.

A könyv fentemlített öt része közül az első az állandóknak a legkisebb négyzetek módszerével való megállapítását s az egy ismeretlenes képletek meghatározásának módszereit ismerteti. Ezekben a szabályszerűségeknek megfelelő formula megállapítása a megfelelő állandók megállapítására redukálódik. A könyv tankönyvnek is szánt voltát bizonyítja, hogy a szerzők hosszasan időznek ezeknél az egészen egyszerű képleteknél, azok tulajdonságainál s az azoknak megfelelő görbealakoknál, egyeneseknél, különböző fokú paraboláknál, hyperboláknál stb. Az állandók meghatározására szolgáló *Lagrange*-féle interpolatio a determinansokkal vagy *Cauchy* módszere is ismeretes a matematikai statisztikusok előtt. A statisztika szempontjából fontos, hogy a szerzők e fejezet végén külön foglalkoznak a különböző súlyú megfigyeléseknél követendő eljárásokkal, mert a statisztika adatgyűjtéseiben rendszerint ez az eset s legkülönbözőbb átlagok és más kifejezések megállapításánál erre mindig tekintettel kell lenni.

Az egyismeretlenes függvényekkel megközelítő, illetve leírható jelenségekben lévő szabályszerűségekkel, vagyis az első fejezetben elmondott elméletek példáit a szerzők a könyv második részében tárják elénk. Példákat sorolnak fel mind a statisztikából, mind a természettudományokból, különösen az

$$y \approx ax^b, y \approx ab^x, y \approx ax + b + \alpha\beta^x,$$

$$y \approx ab^x + c, y \approx ax^b + c, y \approx \frac{a'x + b'}{a''x + b''},$$

$$y \approx a + bx + cx^2 \text{ és az } y \approx P^a + b + cx^2$$

formulákkal való megközelítésekre. A példák kö-

zött látjuk *Pareto* két formuláját — az első és harmadik képletre példák — a jövedelemeloszlásra vonatkozókat, hogy az bizonyos körökben, bizonyos néprétegek megkülönböztetése esetén minő fokozatosan gyarapodó. Az exponentialis függvény példája a kamatos kamatszámítás, vagy a népszaporodás, mely mértani arányban történik. A szerzők példaképpen az Északamerikai Egyesült Államok népszaporodásának megfelelő állandót határozzák meg az $y \approx ab^x$ megközelítésben s azt 1,025-nek találják. Tehát az Egyesült Államok népessége a szerzők szerint úgy gyarapodik, mint egy 2,5% kamat mellett elhelyezett tőke. *Malthus* tétele szerintük így az Egyesült Államokra igazolva volna, de nem más földrészekre vonatkozóan, így pl. nem az egész Európára nézve.

A statisztikus nagy érdeklődéssel nézi az $y \approx P^a + b + cx^2$ megközelítést, ez a mi tömegjelenségeink körében oly gyakori „zsandárkalapszerű” görbék megközelítése. Ilyenek a koreloszlás görbéi a legkülönbözőbb népességi statisztikai jelenségeknél, ilyenek többnyire az anthropometriai és az élettani törvényszerűségek, érverés, lélekzés szaporasága stb. görbéi. Ezeknél a számtani átlag, médian és módus rendszerint nem esnek egybe, a görbe asszimmetrikus, ferde. A ferdeség (skewness), melyet a számtani átlag és a módus különbségének az átlagos eltéréssel (standard deviatio) való osztása útján nyerünk, nem zérus. Szerzők a zsandárkalapszerű statisztikai szabályszerűségek közül könyvükben az olasz újoncok testhossz szerint való megoszlásaiknak vizsgálatát tűzik ki feladatukul s az ennek megfelelő görbe képletét

$y \approx 275. e^{-0,00949(x-162,6)^2}$ -nek állapítják meg, ahol az x a különböző testhosszak, y az Olaszországban megfigyelhető módon változó gyakoriságuk.

A harmadik fejezet újabb általánosítása a legkisebb négyzetek módszerének s ezenkívül még a „momentumok elvé”-nek nevezett módszerrel is foglalkozik. A momentumok módszerével az olasz újoncok különböző testhosszának gyakoriságát kifejező képletet, melyet a második fejezetben felsorolt példák között már említettünk, szerzők ezen módszerrel is ahhoz felette hasonlóan találják s

$y \approx 289. e^{-0,0105(x-162,6)^2}$ képlettel fejezik ki.

A trigonometriai függvényekkel s a periodicitást mutató jelenségek előfordulásában lévő szabályszerűségeknek ezekkel való kifejezésével a szerzők külön fejezetben, a negyedikben foglalkoznak. A statisztikában a hónapok és évszakok szerint való változások a legtöbb tömegjelenségnél periodikus, sinusgörbeszerű lefutásúak, ha e tekintetben egyáltalán van függőségük. Születések, elhalálozások, egyes betegségek előfordulása, a bennük való elhalálozások, különösen a fertőző betegségek mind ilyen

ciklikus, hullámzó, vagy más szóval periodikus változást mutató tömegjelenségek. A kanyaró ősszel az iskolabajlás megindulásakor gyakori s a II. félév elején is. Nyáron gyér, de a tél derekán is gyéribb. Az emésztőszervek fertőző betegségei nyáron fordulnak sűrűn elő, télen ritkák stb. A megfelelő gyakorisági poligonokat kiegyenlítő görbék sinusgörbék, ezek képletei trigonometriai függvények lesznek, csak az állandókat kell megállapítani. Az ismertetett könyv a fizikából vett példákat is hoz itt is fel, a hőfok napi ingadozásait, de ezekre vonatkozó képletek meghatározásába nem bocsájtokozom, mint ahogy eddig is csak a statisztikai példák felsorolására szorítkoztam s a természettudományiakat mellőztem.

A könyv utolsó része, az ötödik fejezet a szabályok és tanulságok újabb ismételt egybefoglalása s így az egész könyvnek, mintegy befejezése is.

Régen volt már, jó száz éve, hogy a statisztikai törvényszerűségek első képletes megállapításait közzétették! *Moire*, *Lambert*, *Wittstein*, *Brune*, *Babbage*, *Littrow*, *Moser* és más régi szerzők e formuláit, melyek legnagyobb részét az elhalálozási rendnek életkor szerint való alakulását akarják képletesen megadni, azonban kételkedéssel nézzük, mert a megfigyelés, mondjuk az élet, egészen mást mond, mint az elmélet s az ő képleteik többé-kevésbé más görbéket adnak, mint a vonatkozó statisztikai anyag. A *Fréchet* és *Romann* által levezetett új képletek — ha nem is a halandóság kor szerint való alakulásának régi, nehéz törvényszerűségének képletét tárják elénk — e régi képletektől igen előnyösen különböznek abban, hogy széleskörű megfigyeléseken, valóságos statisztikai adatokon alapulva s körültekintő, gondos módszerekkel lévén kiszámítva, tényleg azokat a formákat adják — igen jó megközelítéssel —, amelyeknek ezek az életviszonyok, ezek a tömegjelenségek megfelelnek.

A magyar statisztika legújában sokat foglalkozott a gyakorisági poligonokat kiegyenlítő irányvonalnak pontosabb, a *Gauss*-féle hibaelméleten nyugvó meghatározásával s így a tömegjelenségek törvényeinek grafikus kifejezésével. Ezzel közel rokon a görbéknek megfelelő képletek meghatározása. Így *Fréchet* és *Romann* könyve a magyar statisztikusok által a közelmúltban végzett kutatásokhoz is közel áll s bizonyos, hogy azt ebből a szempontból is sokan fogják nagy érdeklődéssel olvasni.

Sz. T. dr.

Alexandre Ivánka: Commerce intérieur de la Pologne.

Varsovie, 1930, 13 l. — p.

A lengyel statisztikai hivatal 1929 nyarán alosztályt létesített a belkereskedelmi forgalomról való adatgyűjtés és feldolgozás végrehajtására. Adatszolgáltatók a következők: 1. a pénzügyminisztérium adóügyi osztálya, 2. a tőzsde, 3. a nemzet-

közi vásárok intézősége, 4. a kiállítások forgalmáról a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi minisztériumok, 5. a közraktarak, 6. a szabadalmi hivatal, 7. a mértékhitelítő hivatal, 8. ankétek, 9. a belső áruforgalomról a szállítási vállalatok, 10. esetenként a kartellek és az egyedárusági hivatalok.

A statisztikai hivatalhoz hasonló adatgyűjtéseket más szervek is végeztek már, így az Árvizsgáló Intézet 1400 vállalat közt szétosztott kérdőíven gyűjtött adatokat, melyek főleg a racionalizálás keresztülvitelének megkönnyítésére szolgáltak. A statisztikai hivatal adatgyűjtésének legfontosabb alapját a pénzügyminisztérium és a szállítási vállalatok által beküldött eredmények adják. Különösen a pénzügyminisztérium adatgyűjtése mozog tág keretek között. Mindazonáltal, minthogy egyes kereskedelmi ügyletek adómentesek, vagy pedig adómentesnek nyilváníthatók a minisztérium által, a valóságos kép felülmúlja a minisztérium által nyújtottat. 1928-ban a kivitt gyártmányok és félgyártmányok értéke 1 milliárd 200 millió zloty volt, ami a kereskedelmi vállalatok összes forgalmi értékének csak 8%-át teszi. Figyelembevétel azonban azt, hogy az export legfontosabb árucikkeit maguk az ipari vállalatok viszik külföldre, ezt az arányt 2—3, legfeljebb azonban 5%-ra kell leszállítani.

Az adatgyűjtés egyik nehézsége, hogy a keres-

kedőknek csak 4-4 százaléka vezet üzleti könyveket. Ennek folytán a minisztérium kénytelen becslés útján megállapítani a forgalom értékét, s ha ez pénzügyi szempontból megfelelő is, semmi esetre sem tökéletes, mint statisztikai alap. Kétségtelen ugyan, hogy az ipari termelés és az üzleti forgalom indexszámai állandóan pontos arányban állanak.

A szállítási vállalatok adatai módot adnak arra, hogy az áru útját a termelőtől a fogyasztóig nyomon kövessék s ez az országon belül egyes területi egységek szerepére is világot derít. Meg kell azonban jegyezni, hogy bármily szép is a munka ezen részének elgondolása, a tökéletességtől még igen messze áll. Tulajdonképpen csak a vasút által szállított árumennyiségek ismeretesek, minthogy a légi járművek szállító kapacitása egyelőre minimális. Sem a vízi, sem a közúti közlekedésről nincs adat. A szerző reméli, hogy az adatszolgáltatás szervezetének kellő kiépítése néhány éven belül el fogja tüntetni azokat a hiányokat, amelyek ma még az összbenyomást zavarják.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a könyv szerzője magyar származású. Fiatal kora ellenére tudományos felkészültsége teljesen alkalmassá teszi őt arra, hogy a lengyel statisztikai hivatal külkereskedelmi osztályának vezetését irányítsa.

S.-P. A. dr.

A M. kir. Közp. Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office central royal hongrois de statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international et de théorie générale.*) — *Statistique internationale des chemins de fer*, 1929. Union internationale des chemins de fer. Paris.

Mémoire sur le commerce international et sur les balances des paiements, 1927/1929. I. Vol.: *Aperçu général du commerce mondial*. Société des Nations. Genève.

Csikay, Paul de: *L'Europe centrale économique et sociale*. Paris. 1931.

Conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettres de change, billets à ordre et chèques. Deuxième session, 23 février 1931. Réponses présentées par les gouvernements au questionnaire concernant le chèque. Société des Nations. Genève. 1930.

Aperçu des moyens directs et indirects mis dans les divers pays à la disposition des acheteurs étrangers pour s'assurer de la qualité des marchandises dont ils deviennent acquéreurs dans ces pays. Société des Nations. Genève.

Comptes rendus de la conférence préliminaire en vue d'une action économique concertée. Tenue à Genève du 17 février au 24 mars 1930.

Double imposition et évasion fiscale. Recueil des accords internationaux et des dispositions de droit interne tendant à éviter la double imposition et l'évasion fiscale. Société des Nations. Genève.

Magyarország. (Hongrie.) — *Recensement des travailleurs intellectuels*, 1928. Office central royal hongrois de statist. Budapest. (Publications statistiques hongroises. 79.)

Fellner Frigyes: *Csonka-Magyarország nemzeti jövedelme*. Budapest. 1930.

Amerikai Egyesült Államok. (États-Unis.) — *Proceedings of the sixteenth annual meeting of the international association of industrial accident boards and commissions*. Held at Buffalo, N. J. October 8-11, 1929. Bureau of labor statist. Washington. (Bulletin. 511.)

Report of the city auditor of the receipts and expenditures of the city of Boston and the county of Suffolk Commonwealth of Massachusetts, 1929. Boston.

Argentina. (Argentine.) — *Anuario estadístico del a ciudad de Santa Fe*, 1928. Dirección de estadíst. municipal. Santa Fe.

Ausztrália. (Australie.) — *Statistical register*, 1929/30. I. Population and vital statistics, 1929. VII.

Stockholms stand statistiska kontor, 1905/1930.
Några minnesord av J. Guinchard. Stockholm.

Törökország. (Turquie.) — *Recensement général de la population, 1927.* Fasc. III. Résultats détaillés. Méthodes du recensement, analyse des

résultats, lois, réglemens, instructions. Office central de statist. Ankara. (Publication. 7.)

Uruguay. (Uruguay.) — *Anuario estadístico de la República oriental del Uruguay, 1928.* Parte: 5. Dirección general de estad. Montevideo.

Folyóiratszemele.

Revue.

Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik (64. köt. 3. f., Tübingen 1930, német.). — Sokoloff A. A.: A pénz szaporodása és az „áröllök”. — Weddigen K.: Társadalompolitika mint tudomány. — Finn-Enotajewsky A.: Oroszország gazdasági fejlődésének alapvonalai. — Baum M.: Egy család napi munkateljesítménye és a családi élet ritmusa.

Bulletin Périodique (77. sz., Liège 1930, francia.). — Beyen J. W.: Az arany és a gazdasági depresszió. — (78. sz.). — Baudhuin F.: Nemzeti krízis és világkrízis. — Holm H. A.: Dánia tejipara. — Kovero M.: A finn kivitel fejlődése a világháború óta. — Addis C.: Szabadkereskedelelem és világkereskedelelem. — Haggemacher H.: Magyarország és Belgium gazdasági kapcsolatai. — Fenoglio G.: Olaszország és Belgium kereskedelmi kapcsolatai. — Zaalberg C. J. P.: A racionalizálás számokban. — Hejda G.: Az autonóm vállalat a mai gazdasági életben.

Deutsches Statistisches Zentralblatt (22. évf. 7. f., Berlin-Lipcse 1930, német.). — Meyer M.: Az idegenforgalmi statisztika kiterjesztése a magánlakásokban megszálló idegenek számbavétele által. — (8. f.). — Gumbel E. I.: Hogyan lehet a halandósági táblát egy koefficienssel karakterizálni?

Economia (8. évf. 7. köt. 6. sz., Róma 1930, ol.). — Vilfredo Pareto kiadatlan levele. — Salvadori R.: A vegyészet a modern gazdasági életben. — Gangemi L.: Az ipar koncentrációja és racionalizálása Olaszországban.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (134. [79.] köt. 1. f., Jéna 1931, német.). — Woytinsky W.: Munkanélküliség és rövid ideig tartó munka. — Hennig R.: A gépjármű, a vasút versenytársa. — Wagenführ R.: A termelési és foglalkoztatottsági statisztikák összehasonlíthatósága. — Winkler W.: A Nemzetközi Statisztikai Intézet XIX. ülése Tokióban.

Journal de la Société de Statistique de Paris (71. évf. 10. sz., Páris 1930, francia.). — Georgesco N.: Egy fenomen ciklikus alkotói kutatásának kérdése. — (11. sz.). — Moine M.: A társadalmegészségügy Franciaországban. — Ley: A textilipari konzorcium szociális tevékenysége 1929-ben. — (12. sz.). — Hamon G. M.: A jégbiztosítás eredete és statisztikája. — Bunle H.: Demografiai krónika.

Közgazdasági Szemle (54. évf. 74. köt. 12. sz., Budapest 1930, magyar.). — Karg N.: A közgazdasági termelékenységéről. — Németh J.: Mezőgazdasági törvényes érdekképviseletünk és működése. — Halász T.: Az utódállamokkal kötött postatakarékpénztári egyezményről.

Külggyi Szemle (7. évf. 4. sz., Budapest 1930, magyar.). — Hajdu J.: Az utódállamok adózási rendszere. — (8. évf. 1. sz., 1931.). — Szladits K.: Magyary Géza. — Korányi F.: A magyar jóvátétel kérdésének tárgyalásai. — Gratz G.: Az agrárállamok gazdasági együttműködése. — Honti F.: Franciaország és a trianoni béke revíziója. — Kokas L.: A kisebbségi kérdés térhódítása a nemzetközi jogban. — Illés M.: Irország nemzetközi jogi helyzete.

Kwartalnik Statystyczny (7. köt. 4. f., Varsó 1930, lengyel-fr.). — Balukiewicz B.: Ipari és munkaügyi statisztika. — Szulc S.: Lengyelország népessége kor szerint. — Ivánka A.: Lengyelország belkereskedelmének statisztikája. — Doskocz I. M.: A közraktárak Lengyelországban.

Le Musée Social (37. évf. 11. sz., Páris 1930, francia.). — Cauchois A.: A többgyermekes családok.

Magyar Gazdák Szemléje (35. évf. 11-12. sz., Budapest 1930, magyar.). — A német mezőgazdasági hitelezés újjászervezése a stabilizáció után. — Kovács D.: Ausztria gabonaellátása. — Orosz M.: Reformtörekvések a mezőgazdasági hitel újjászervezésére. — Tölgyes I.: Külföldi idénymunkások a német mezőgazdaságban. — Ihrig K.: A magyar mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom. — Kiss I.: A magyar tanyavilág statisztikai megismerése.

Magyar Kisebbség (9. évf. 24. sz., Lugos 1930, magyar.). — Ludwig A.: Kisebbségi kérdések tanulmányozására alakult cseh-szlovák társaság. — (10. évf. 1931. 1. sz.). — Albrecht F.: Forrástanulmányok gróf Tisza István román nemzetiségi politikájához.

Munkaügyi Szemle (5. évf. 1. sz., Budapest 1931, magyar.). — Farkas E.: A társadalombiztosítások egyesítése a gyakorlatban. — Bálint A.: Járuélékfizetés szelvényrendszerrel. — Hoffer I.: A nyugellátásban részesülők kötelező betegségi biztosítása. — Batiz D.: A budapesti fémbevonó üzemek egészségügyi viszonyai.

Nation und Staat (4. évf. 3. f., Bécs 1930, német.). — Molnár A.: A közelgő népszámlálás Magyarországon. — (4. f.). — Molnár A.: Csonka-Magyarország nemzetiségi képe.

Népegészségügy (11. évf. 23. sz., Budapest 1930, m.). — Szél T.: A diftériamortalitás története és a diftéria országos statisztikájának egyéb szabályszerűségei. — Gortvay Gy.: A veneriás betegségek statisztikája Magyarországon. — Vidakovich L.: Egészségügyi tanulmány Baranya vármegye „ormánysági” egykés községeiről. — Tóth J.: Tej és tejtermékek egészségügyi rendszete hazánkban. — (24. sz.). — Tóth J.: Kenyér és kenyérneműek egészségügyi rendszete hazánkban. — Gortvay Gy.: A veneriás betegségek statisztikája Magyarországon. — Vidakovich L.: Egészségügyi tanulmány Baranya vármegye „ormánysági” egykés községeiről.

Reichsarbeitsblatt (10. évf. 29. sz., Berlin 1930, ném.). — Waffenschmidt: Racionalizálás és munkásvédelem. — (34. sz.). — Heyer F.: Az angol munkanélküliség elleni biztosítás.

Revue Internationale contre l'alcoolisme (38. évf. 3-4. sz., Berlin-Lausanne 1930, ném.-fr.-ang.). — Hivatalos és tudományos adatok az alkoholkérdésről. — (6. sz.). — Bluhm A.: Örökölhetők-e az alkohol-okozta károsodások? — Koller A.: Az alkohol-okozta halálos esetek a különböző országokban.

Rivista di Sociologia (5. évf. 1. f., Róma 1931, ol.). — Gargas S.: Házasságon kívüli születések Németalföldön. — Serrani L.: A X. Nemzetközi Szociológiai Kongresszus.

Rivista Italiana di Statistica (2. évf. 4. sz., Bologna 1930, ol.). — Porri V.: Arany és áruk. — A közvetett adók reformja és a statisztika. — A statisztika tanításáról tudományos intézetekben.

Schmollers Jahrbuch (54. évf. 5. f., München-Lipcse 1930, ném.). — Vöchting F.: Az olasz gabonacsata. — Lütge F.: A házbér a szükség-lakás-gazdaságban. — (6. f.). — Zwiedineck-Südenhorst O.: Tőke és kapitalizmus. — Lösch A.: Vita a transzfer-problémáról. — Staehle H.: A detroiti Ford-művek legkisebb fizetésű munkásainak megélhetési költségei.

Statistische Nachrichten (8. évf. 10. sz., Bécs 1930, ném.). — A halálozások Ausztriában 1928-ban. — Az osztrák szövetségi vasutak 1929-ben. — (11. sz.). — A posta és távirida 1929-ben. — Az idegenforgalom Bécsben 1929-30-ban. — (12. sz.). — A géperejű járműállomány Ausztriában és külföldön. — A kollektív munka- és bér-szerződések 1929-ben. — A Nemzeti Tanács választásai 1930-ban.

Társadalompolitika (24. évf. 3-4. sz., Budapest 1930, m.). — Grotjahn A.: A szülők kötelező biztosítása, a népfogyatkozás ellenszere. — Rives P.: A külföldi munkások helyzete Franciaországban. — Nádujfalvy J.: Reformtörekvések az angol munkahiány problémájának megoldására. — Viener A.: Vas- és gépipari vállalati pénztárak. —

(5-6. sz.). — Dréhr I.: A tőkeáramlás szociális jelentősége. — Pfisterer L.: Balesetbiztosításunk mérlege és egyes időszéri kérdései. — Szeibert J.: A társadalombiztosítási járulékteher eloszlása. — Bikkal D.: A legkisebb munkabér kérdése. — Az angol ipar terheiről. — (3. köt. 1-2. sz.). — Mihelics V.: A munkás védelme a háború utáni alkotmányokban. — Pfisterer L.: Balesetbiztosításunk mérlege és egyes időszéri kérdései. — Bikkal D.: A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal jelentése. — Szeibert J.: Összehasonlító adatok a német és a magyar betegségi biztosítás köréből.

Városi Szemle (16. évf. 3. sz., Budapest 1930, m.). — Wildner Ö.: Várostudományi tanulmányok, különös tekintettel a nagyvárosokra. — Oltag K.: A svájci városmérések szervezete és tanulságai. — Bódy L.: Budapest költségvetése. — Giese E.: Nagyvárosi közlekedési vállalatok gazdaságossága és díjszabása. — A párizsi közalkalmazottak nyugdíjszabályzata. — A városok és a vasúti közlekedés Észak-Amerikában. — Nagyobb német víz- és gázművek statisztikája.

Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reichs (39. évf. 3. f., Berlin 1930, ném.). — Géperejű járművek a Németbirodalomban 1930-ban. — Árstatisztika. — A közteher 1928 márciusától 1930 márciusáig. — Német takarékpénztárak 1928-ban. — A lakásállomány a Németbirodalomban 1930 kezdetén. — (4. melléklet.). — A tudományos főiskolák látogatottsága a Németbirodalomban az 1929-30. téli félévben.

Weltwirtschaftliches Archiv (33. köt. 1. f., Kiel-Jéna 1931, ném.). — Salin E.: A Nemzetközi Fizetések Bankja. — Bresciani-Turroni C.: Az egyiptomi pamut fogyasztásának elaszticitásáról. — Wedervang I.: Norvégia külfölddel kapcsolatos gazdasági fejlődése a háborús és háború utáni időkben. — Shenkman E. M.: Az orosz külkereskedelem finanszírozása. — Herkner H.: Tőkeképződés és adórendszer. — Gross H.: Az európai pénzügyi monopóliumok fejlődése a háború után. — Käppeli R. B.: A vámok pénzügypolitikai jelentősége. — Heyde L.: Az 1929—30-i nemzetközi szociálpolitika krónikája. — Roscher M.: A nemzetközi posta- és táviróforgalom 1929-30-ban.

Wirtschaftliche und Sozialstatistische Mitteilungen (3. évf. 10. f., Bern 1930, ném.). — Az utcai forgalmi balesetek 1929-ben. — A svájci részvénytársaságok 1930 első felében. — Az építkezés 1930 első felében. — (11. f.). — Svájc 1929. évi kriminálstatisztikája. — A szövetségi technikai főiskola látogatottsága 1855-től 1930-ig. — (12. f.). — Szerkezetek és szerkezeti változások a svájci mezőgazdaságban. — Az össz-munkaszerződések Svájcban az 1929 március 31-i statisztikai felvétel szerint. — Svájci gépjárműstatisztika.

Wirtschaftsdienst (15. évf. 37. f., Hamburg 1930, ném.). — *Krämer C.*: A német pénzügyi rendszer. — *Strohmayer H. C.*: A nyomda- és kiadóipar. — (38. f.). — *Gockel A.*: A standardizálás a mezőgazdaságban. — *Kiesewetter B.*: Az angol távirat-tröszt. — A Panama-csatorna 1929-30. évi forgalma. — (39. f.). — *Bandmann E.*: Az alkalmazottak a német gazdaságban. — *Jasny N.*: A gabonavilágpiac. — (42. f.). — *Krämer C.*: A német pénzügyi rendszer. — *Wesemann H. O.*: Egy európai vámunió. — *Kiesewetter B.*: Az amerikai hangosfilmipar. — Németország tengeri áruforgalma a külfölddel 1929-ben. — (43. f.). — *Frank W.*: Birodalmi és községi adópolitika. — *Wesemann H. O.*: Egy európai vámunió. — (44. f.). — *Berkenkopf P.*: Szovjet-Oroszország gazdasági helyzete. — (45. f.). — *Wesemann H. O.*: Egy európai vámunió. — (46. f.). — *Hillekamps C. H.*: Népszövetség és európai gazdasági krízis. — Az Egyesült Államok tengeri utasforgalma 1929-ben. — (47. f.). — *Oberascher L.*: A mezőgazdaság megadóztatása. — *Schacher G.*: A német balkáni kereskedelem alapkérdései. — (48. f.). — *Waller P.*: Az Egyesült Államok kémiai ipara. — (49. f.). — *Bayer H.*: A világgazdasági krízis problémája. — (50. f.). — *Krämer C.*: A birodalmi háztartás 1931-i terve. — *Brech J.*: Nyersanyagkrízis és világgazdaság. — *Boye R.*: Német és amerikai elektromos áramgazdaság. — (51. f.). — *Keynes J.*

M.: Az 1930. év nagy krízise. — (52. f.). — *Krämer C.*: A német pénzügyi rendszer. — *Bandmann E.*: A világ-munkanélküliség kiterjedése.

Wirtschaft und Statistik (10. évf. 22. sz., Berlin 1930, ném.). — Németország a nemzetközi tőkehálózatban. — Tejellátás és -értékesítés a Németbirodalomban 1930 első felében. — A létfenntartási költségek hanyatlása. — (23. sz.). — Németország külkereskedelme származási és rendeltetési országok szerint 1930 első kilenc hónapjában. — A községi hitel felhasználása. — (24. sz.). — A jelenlegi és jövőbeli változások a német népesség kormegoszlásában. — A teljesítmény a német belvízi utakon 1929-ben tonnakilométerekben. — A birodalmi pénzügyek az 1930-31. költségvetési év első felében. — Az értékpapírkibocsátások a fontosabb külföldi tőkepiacokon 1929-ben. — A tudományos főiskolák látogatottsága a Németbirodalomban 1930 nyári félévében.

Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft (89. köt. 3. f., Tübingen 1930, ném.). — *Bissing W. M.*: Mezőgazdaság és adóztatás. — (90. köt. 1. f., 1931.). — *Brodnitz G.*: Bücher Károly. — *Bayer H.*: A gazdasági hatalmi viszonyok alakulása Közép-Európában. — *Hashagen J.*: A párttörténet tudományos jelentőségéről. — *Hausleiter O.*: A belső igazgatás szervezete Ausztriában.

◎ E G Y É B ◎

A Nemzetközi Statisztikai Intézet ülészaka Tokióban.¹⁾

La session de l'Institut International de Statistique à Tokyo.¹⁾

(I. A tokiói ülészacról általában. — II. Demografiai vonatkozású kérdések. — III. Gazdaságstatisztikai kérdések. — IV. Társadalomstatisztikai vonatkozású kérdések.)

I. A Nemzetközi Statisztikai Intézet XIX. (rendkívüli) ülészakát a felkelő nap országának fővárosában, Tokióban tartotta 1930 szeptember 15—20-ig. Bár érdekesebb helyet választani nem lehetett volna, mégis kockázatos volt az ülés összehívása Japánba, egyfelől a közlekedési eszközök mai fejlettsége dacára Japán nehéz megközelíthetősége, másfelől az utazás nagyon költséges volta miatt. Az ülés látogatottsága azonban várakozáson felül nagy volt. Noha nagyobb számú résztvevőre számítani nem lehetett,

mégis az Intézet 40 tagja vett részt az ülésen, nem számítva a japánokat. Ennek oka az volt, hogy a japán császári kormány olyan jelentős összeget bocsátott a gróf *Yanagisawa Yasutoshi* elnöklete alatt megalakult szervezőbizottság rendelkezésére, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet résztvevő tagjai javára a tetemes utazási költségek nagy része — mindenestre csak a szibériai viszonylatban — utazási segély címén megtérítettett a japán állam áldozatkészsége folytán.

Az utazás fáradalmait, az időben hozott áldozatot és a nagy költséget bőven kárpótolta az a gazdag tapasztalat, amely a résztvevők osztályrészeül jutott. Csak az utazásokon szerzett közvetlen tapasztalat, az emberiség évezredekre visszanyúló multjára

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1931 január 13-i előadóülésén tartott előadás. — *Conférence faite dans la séance du 13 janvier 1931 de la Société Hongroise de Statistique; elle paraîtra en français dans le Journal de la Société Hongroise de Statistique.*

nak, evolúciójának élénk tárulása, az ennek kapcsán szükségkép bekövetkező elmélyedés az emberiség sorsa és jövője felett, teszi érthetővé a világtörténet nagy tanulságait, a gazdasági élet törvényszerűségeinek kérlelhetetlen érvényesüléseit. A hatalom súlypontja évszázadok hosszú során a földközi tengertől az Atlanti-Oceán felé tolódott; úgy látszik, hogy a világháború után, az a Csendes-Oceán körül fog kialakulni. A japán az egyetlen színes nép, amelyet a világot uraló kaukázusi faj nem tudott leigázni. Mert Japán nemcsak a Nyugat kultúrájához és egész gondolatvilágához alkalmazkodott, hanem saját nemzeti hagyományainak egyidejűleg gondos megőrzése és folytonos ápolása mellett azt magáévá is tette és így kikényszerítette a maga egyenrangúságát és egyenjogát az uralkodó fehér fajjal.

Amidőn a japán császári kormány meghívta a 45 év előtt megalakult és azóta hivatását az egész világon egyre növekedő tekintéllyel betöltő Nemzetközi Statisztikai Intézetet, hogy XIX. ülését Tokióban tartsa meg, kifejezést óhajtott adni egyfelől annak a nagy érdeklődésnek, amellyel a statisztika tudományos és gyakorlati művelése iránt viseltetik, másfelől készségének, hogy a statisztika művelésénél is vállvetve óhajt közreműködni az összes többi kultúrállamokkal.

Az Intézet 42 külföldi és japán tagján kívül, a japán tudományos, politikai és gazdasági világ köréből 78 meghívott vett részt az ülésen. 26 állam hivatalos kiküldöttekkel képviseltette magát. Magyarországot *Fellner Frigyes* képviselte. Hivatalos kiküldöttel volt továbbá képviselve a Nemzetek Szövetsége, illetve a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara és a Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet.

Ha már a résztvevők száma is minden várakozást felülmúlt, még nagyobb volt a XIX. ülésnek sikere érdemleges munkássága szempontjából, tekintettel arra a gazdag, nagyszabású, sokoldalú és magas színvonalú anyagra (jelentések, közlemények), amelyet az ülésnek elé terjesztettek és a vitára, amely az előterjesztések nyomán fakadt.

Mint az előző ülészen, Tokióban is három szakosztály alakult: a demográfiai, a gazdaság-statisztikai és a társadalom-statisztikai, amelyeken belül terjesztették elő, vitatták meg és tárgyalták le azt a hatalmas anyagot, amely a tokiói ülészen oly magas

színvonalát biztosította. Az egyhangúlag megejtett választások során a népesedés-statisztikai szakosztálynak elnöke *C. Gini* (Olaszország), elnökhelyettesei *Walter F. Willcox* (Északamerikai Egyesült-Államok), *Eugen Würzburger* (Németbirodalom) és *J. de Yanagisawa gróf* (Japán) lettek; a gazdaságstatisztikai szakosztály elnöke *L. March* (Franciaország), elnökhelyettesei *Arthur L. Bowley* (Nagy-Britannia), *Y. Shimojo* (Japán), *C. A. Verrijn-Stuart* (Hollandia), míg a szociálstatisztikai szakosztály elnöke *F. Zahn* (Németbirodalom), elnökhelyettesei *Fellner F.* (Magyarország), *J. Hilton* (Nagy-Britannia) és *F. Simiand* (Franciaország) lettek.

Az ülészen védnöke Ó császári fensége *Chichibu* herceg volt, akinek jelenlétében, a főrendek ülészenében *Delatour Albert* elnökle alatt folyt le a megnyitó ülés, *Delatour, gróf Yanagisawa, Hamagutci Yuko* japán miniszterelnök és a védnökbizottság elnökének *Sakatani Yoshirô* bárónak hatalmas, szép beszédeivel.

Áttérve az ülés érdemleges munkásságára, nem lehet feladatunk az előterjesztett 39 különböző közlemény és jelentés részletes ösmertetése, hanem csak a főbb szempontok kiemelésére fogunk szorítkozni, a tárgyalások anyagát népesedési, gazdasági és társadalmi statisztikai csoportokba osztva.

II. A népesedésstatisztikai szakosztály elsősorban *Gini* jelentése alapján foglalkozott a *születések pontatlan bejelentésének arányaival és hatásaival* egyes országokban, amely kérdés már a varsói és azt megelőzően, a kairói ülészen tárgyalási anyagát is képezte. Az év vége felé születetteket egyes államokban elkészetten jelentik be és így januárban a születések a ténylegesnél nagyobb, decemberben pedig a ténylegesnél kisebb számban vannak kimutatva. E pontatlanságok nagyobb mérvben fordulnak elő a fiúszületéseknél, amit a katonai kötelezettségnek egy évvel későbbi időre való kitolására irányuló törekvéssel magyaráznak. A leányok születésének későbbi bejelentésével pedig azt akarják elérni, hogy a leányokat egy évvel fiatalítsák. Az a kívánság is szerepel magyarázatul, hogy a születésnapot az évfordulóval együtt ünnepelhessék. Végül e jelenség okául azt is felhozzák, hogy a netáni házasság előtti fogamzást iparkodnak ezzel eltítkolni. Az országok egész sorában, így Magyarországon is, e jelenség, nevezetesen, hogy decemberi születések január hónapban vannak kimutatva, csak úgy volna meg-

állapítható, ha a születéseket nemcsak havonként, hanem naponként is kimutatnák. A havi kimutatásokból maga a tény sem állapítható meg. A katonai kötelezettség kitolására vonatkozó magyarázat mindazokban az országokban, ahol zsoldos katonaság rendszere van érvényben, mint nálunk Magyarországon is, nem helytálló. Minthogy e jelenség általánosnak nem mondható és annak elfogadható magyarázatát adni nem lehet, *Gini* érdekes és alapos jelentése tudomásul szolgált, de határozatnak helye nem volt.

Egy másik népesedésszisztiikai probléma, a népesség jövőbeli számszerű alakulásának megállapítása, amely kérdéssel négy munka foglalkozott és pedig *Jensen* a dán, *Gini* az olasz népesség előrelátható számszerű szaporodásával, *Ptoukha* Ukrajna, végül *Thompson* az Északamerikai Egyesült-Államok népességének valószínű jövő nagyságát iparkodott megbecsülni. A statisztika mindenkor a múlt és jelen számszerű adatainak szolgáltatására szorítkozott és az általa így számszerűen megfigyelt jelenségeknek okait kutatva, szigorúan a tudományos kereteken belül maradt munkássága kifejtésénél. De újabban — főleg a háború után — amidőn a többé-kevésbé távoli jövő alakulásának jelzését sürgetik a gazdasági, társadalmi és népesedési élet terén, olyan igényekkel lépnek fel a statisztikával szemben, amelyeket kielégíteni feladata körén kívül esik és össze nem egyeztethető hivatásával, mert a jövő alakulásának előzetes jelzésével, szinte a jóslás ingoványos talajára kerül. Így midőn *Jensen* kimutatja, hogy Dániában a népesség, mely 1931-ben 3,537.000 lélekből állna, 2011-ben 4,633.000 lesz; egy más módszer szerint a népesség, mely 1921-ben 3,256.000, 2001-ben 6,216.000 lesz, vagy hasonlóképen midőn *Gini* 3 különböző módszer alapján kimutatja, hogy Olaszország népessége, mely 1921-ben 38·944 millió volt, 1961-ben 62·963 millió, illetve 49·711 millió vagy 55·571 millió lesz, épp oly kétséges, megbízhatatlan eredményre jut, mint *Ptoukha*, aki Ukrajna népszámát, mely 1927-ben 29·037 millió volt, 1960-ra 46·137 millióban állapítja meg, vagy *Thompson*, aki az Egyesült-Államoknak 1920-ban 106·29 millióra rúgó lélekszámát 1975-re 175·12 millióra becsüli. Mert a legnagyobb körültekintéssel végzet számítások útján elért eredményeket is, tekintettel arra, hogy a jövő népesedésre vonatkozó becslések bizonytalan premisszákra vannak alapítva.

halomra dönthetik az előre meg nem állapítható esetleges tényezők, amelyeknek bekövetkezése annál valószínűbb, minél távolabbi jövőre vonatkozik a becslés. A vita során nyomatékosan hangsúlyozták, hogy különösen nagyon hosszú periódusra nem helyes ily számítások végzése és hogy az ilyen jóslásszerű számításokért a statisztikus felelősséget nem vállalhat és azok az Institut tekintélyét is veszélyeztetni alkalmasak. A múlt alapján megállapítható szabályszerűségek alkalmazása a jövőre módszertani hiba, mert a szabályszerűségek még nem törvényszerűségek és éppen a múltban nem érvényesült tényezők hathatnak közre a jövőben, melyek döntően módosíthatják az eredményeket.

A távol-keleti országokat érdeklő kérdések is foglalkoztatták az ülészakot. Így igen élénk vita fejlődött ki *W. F. Willcox* előadása nyomán, Kína népességének becslése és 1650 óta történt növekedése tárgyában előterjesztett közleményével kapcsolatban, amely kérdéssel *Warren H. Chen* tanulmánya is foglalkozott, amelyben Kína 1929. évi népességének becslését tárgyalja. Kína népesedési problémájával foglalkozik *Chang-Heng Chen* tartalmas közleménye is. Tudvalévő, hogy senki sem képes Kína népességét megbecsülni. A statisztika célja a valóság megközelítése. A keleti tudósok túlnyomó része nem tud kínaiul olvasni. Kína népességét megállapítani csak az új és régi kínai források bíráló elemzése és magyarázata útján lehet. A Kína népességére vonatkozó és a kínai munkákban előforduló összes adatok összeállítása és közreadása angol vagy valamely más nyugati nyelven elengedhetetlen. *Willcox* az 1928. évre egész Kína népességét 341·730 millióra becsüli, 5 személyt számítva családonként. *Warren Chen* igen beható számítások alapján — 5·2 személyt véve családonként — az 1912. évre 387 millió lélekre becsüli Kína népességét, míg 1929-re 445 millióra. *Chang-Heng* becslése szerint 1930-ban Kína népessége mintegy 457,160.000. A népszámlálások nem terjednek ki Kína egész területére és így a népszámlálás ezidőszerint csak becslés útján mutatható ki. A kínaiak az általuk kimutatott nagyobb népszámot azzal indokolják, hogy az 1910. évi népszámlálás tökéletlen volt, nagy száma a nőknek nem volt felvéve és a háztartásonként *Willcox* által felvett átlagszám felemelendő. A kínai népesség növekedésének másik jele a mező-

gazdaságilag hasznosított földterületek nagyobb kiterjedése.

A reprezentatív módszer alkalmazásáról a népszámlálásnál *Kameda T.* közleménye számol be. Az első népszámlálás Japánban 1920 október 1-én volt. Az anyag feldolgozása közben történt az 1923. évi borzalmas földrengés, ami megakasztotta az adatok feldolgozását. Pedig nagyon sürgős és fontos volt az előzetes eredmények megismerése. Ezért kiegészítő eszköz gyanánt az előzetes eredményekhez, a reprezentatív módszer alkalmazásával jutottak el. Hogy mennyiben vált be e módszer, azt igen szemléltetően mutatja be *Kameda* közleménye. Az összes megszámlált háztartásokból típusonként mintegy ezret emeltek ki és így összesen 11.216 háztartást vettek alapul 55.849 egyénnel. E mintaháztartásokat különböző jellegzetességük szerint osztályozták, amely művelet eredményeit 1.000-rel sokszorozva kapták a háztartások és egyének becsült számát adott jellegzetességükkel. A reprezentatív módszer útján nyert eredmény 0,3%-kal volt nagyobb, mint a végleges számlálás útján nyert lélekszám; a különböző alcsoportosítás és a háztartások nagyság szerint való tagozódása, a reprezentatív módszer alapján a végleges számlálással nagyjában egybevágtott.

Hasegawa T., a japán statisztikai hivatal jelenlegi igazgatója, az 1920. és 1925. évi népszámlálás tényleges keresztülviteléről számolt be. A népszámlálás minden egyes egyént tényleges tartózkodási helye szerint vesz számba, akár állandó lakos, akár ideiglenes látogató. Tehát épp úgy, mint nálunk, a tényleges népesség a megfigyelés tárgya. Igen érdekesen mutatja be az eredményeket. Az 1925. évi népszámlálás alkalmával 59,736.822 egyént számláltak össze; 30,013.109 férfit és 29,723.713 nőt. Tehát 101 férfi esik 100 nőre. Az össznépeességből 78,4% mezőgazdasági népesség, 21,6% városi. Az eredményeket kor, családi állapot, foglalkozás, faj szerint is bemutatja. Megjegyzendő, hogy 1930 október 1-vel megint volt Japánban népszámlálás. Harmadik a háború befejezése óta.

Érdekes adalékokat szolgáltatott a népesedés-statisztikai kérdésekhez *S. Kanaya*, Tokio város statisztikai hivatalának igazgatója, aki tekintettel arra a nagy különbségre, mely Tokio város központi területei részének lélekszáma közt van nappal és éjszakán, beszámol az e tárgyban 1929 december 5-én reggel 11 órás időponttal tar-

tott „nappali népszámlálásról“; *E. Honjo* egyetemi tanár, aki a Tokugawa-korszak népességéről és annak problémáiról terjesztett elő érdekes történet-statisztikai tanulmányt; hasonló természetű *K. Takaoka* egyetemi tanár értekezése („A népesség súlypontja Hokkaidóban, Japán“).

Megemlítjük még *J. van Gelderen* beszámolóját Holland-Kelet-India 1930. évi népszámlálásáról és annak nehézségeiről, amelyet *van Zanten* terjesztett elő.

Michel Huber javaslatára a teljes ülés bizottságot küldött ki, amelynek feladata a távol-kelet sajátos viszonyaira való tekintettel a legalkalmasabb statisztikai módszerek tanulmányozása, főképp a demográfia terén.

Figyelemre méltó *Atsushi Sakamoto* és *Koren Ko* együttesen készített közleménye a háború eugenikus hatásaira vonatkozó statisztikai tanulmányokról, amely *Yanagisawa gróf* statisztikai intézetében készült *C. Gini* kezdeményezésére. A munkát a következő kérdésekkel foglalkozik: milyen hatást gyakorol a háború a férfi és női népesség összetételére kortagozat szerint; az újszülöttek nemi arányának alakulására; végül a háború alatt és után született gyermekeknél bizonyos betegségek viszonylagos gyakoriságára. Elegendő adatok hiányában teljesen kielégítő eredményekre nem jutottak ugyan, de a fenti szempontokból a háború valamelyes hatását kimutatni Japánban nem lehetett.

Igen érdekes tanulmányban számolt be *Y. Shimijo* Japán legújabb statisztikai munkásságáról, ismertetvén a központi és helyi statisztikai szervezeteket és a fontosabb, érdekesnél érdekesebb adatgyűjtéseket, továbbá a statisztikusok kiképzését és a statisztika népszerűsítésére vonatkozó rendszabályokat. Hasonló a tárgyköre *D. K. Lieu* Kínára vonatkozó tanulmányának.

A közlemények egy része végül a halandósági táblák problémájával foglalkozott. Míg *C. Gini*, *L. Galvani* és *H. Saito* munkái államaik viszonyaira vonatkoznak, addig *M. Huber* elaborátuma általános jellegű. Nem vitás, hogy a különböző országok halandósági tábláinak kiszámításánál lehetetlen azonos módszert alkalmazni; de egy bizonyos ország halandósági tábláját mindig ugyanazon módszerrel kell elkészíteni, mint Olaszországban, amint arra *Gini* figyelmeztet. Érdekesen szólt a kérdéshez *Würzburger*, akinek véleménye szerint a születések csökkenése Európában nagyrésztben a házasságok számában és a kor szerinti tagozó-

dásban beállott változásoknak tulajdonítható. Harmadik ok gyanánt — és ez valóban érdekes beállítás — a gyermek halandóságának nagy csökkenését tekinti; ugyanis a megjavult közegészségi viszonyok következtében kevesebb gyermek hal meg zsenge korban és így a szülőknek nem kell többé az elvesztett gyermekek pótlásáról gondoskodni. Azonban a születések csökkenése nem fog mindég tartani, úgyhogy a születések arányszáma megint normális lesz. *Hersch* genfi professzor, e tárgyban végzett kutatásai nyomán, nem osztja ezt az optimista felfogást; a natalitás hanyatlása — szerinte — állandó jelenség és jellemző a jelenlegi civilizációra. *Huber* indítványára bizottságot küldtek ki, amelynek feladata lesz a halandósági táblákat tanulmányozni, azok jobb nemzetközi összehasonlíthatóságáról olyképp gondoskodni, hogy a halálos esetek tagoztassanak az elhaltak kora és születési éve szerint, továbbá, hogy a halálozási táblák 2—5 évi periódusonként számláltassanak ki, amelynek közepén népszámlálás van.

III. A gazdaság-statisztikai anyag változatosságával és nagy számával túlszárnyalta még az első szakosztályban tárgyalt gazdag demográfiai programot is. A tárgyalt munkák a mezőgazdasági, fogyasztási, közüzemi statisztikára, az árstatisztikára, a konjunktúra-statisztikára, a nemzeti vagyoni, nemzeti jövedelem statisztikájára, az állampénzügyek és bankügy statisztikájára és az adó-statisztikára terjednek ki.

R. Nagasawa a földművelésügyi és erdészeti minisztérium statisztikai osztályának főnöke mintaszerű jelentést tett közzé a japán mezőgazdasági termelés statisztikai adatgyűjtésének módjáról, amely osztatlan megelégedést váltott ki. Az agrárstatisztikai adatgyűjtés tárgyában a Nemzetközi Statisztikai Intézet által hozott határozatokhoz Japán is alkalmazkodhatik. Ennek következtében Japán is részt vehet a világ mezőgazdasági statisztikai felvételében.

Igen érdekesek *W. Winkler* és *Giorgio Mortara* közleményei a világ népességének táplálkozási rendjében beállott eltolódások statisztikájáról. Ezzel egy új statisztikai kérdés került a Nemzetközi Statisztikai Intézet napirendjére. *Winkler* — a Nemzetközi Statisztikai Intézet vezetőinek kezdeményezésére — fogott nagy buzgalommal az egész emberiséget érdeklő e fontos és bonyolult probléma feldolgozásához. A statisztikus nem elégedhetik meg azzal, amit a physioló-

gusok már régen eldöntöttek, nevezetesen, hogy bizonyos diätetikus eltolódások tényleg bekövetkeztek, mert ez a ténymegállapítás semmiféle módszeres eljárással alátámasztva nincs. *Winkler* elsősorban gondosan összeállította az idevágó statisztikai, közgazdasági és physiologiai irodalmat úgy általában, mint országoként és nem kevesebb, mint 227 munkát sorol fel, bár a bibliográfiát távolról sem jelzi teljesnek. Majd a kérdés feldolgozásánál követendő statisztikai módszert alapjait rakja le, rámutatván arra, hogy a táplálékfogyasztás egyfelől élettani, másfelől gazdasági és társadalmi szempontból kell hogy megfigyelés tárgya legyen. A physiológus a tápszerszükségletet egyszerű alakban fejezi ki, midőn kiszámítja a kalóriaszükség nagyságát fehérjében, a szükséglet mérvét egyéb tápanyagokban (vitamin, tápsó stb.). A statisztikusnak arra kell felelni, hogy a tényleg megfigyelt táplálkozás fizikai szempontból kielégítő-e vagy nem. Az élettani követelményeknek a tápszerek sokfélesége folytán nagyon különböző módon lehet megfelelni. Ez vezet a közgazdasági szempontok vizsgálatára. Mennyit termel maga a közgazda, vagy mennyit szerez meg árucseré útján idegen közgazdaságból, mennyit fordítanak a táplálkozástól különálló egyéb célra, stb. Tekintettel arra, hogy az egyes tápszerek egymás közt nagy mérvben helyettesíthetők és a normális táplálkozási folyamatban zavarok állhatnak be (rossz termés, háború esetében) a kevésbé fontos tápszereknek is nagy jelentőségük lehet, ezért nem elég egyes tápszereket, mint a rozs, búza, hús és gyümölcs kiragadni, hanem a megfigyelés körébe minden fontos tápszer bevonandó. Vizsgálandó, vajjon a táplálkozás terén beálló változások divatáramlatok következményei-e, vagy pedig mélyebb élettani, vagy gazdasági okokra vezethetők vissza. Az élettani tápszerszükséglet változásai társadalmi rétegződési módosulásokra is visszavezethetők, pl. eltolódás a foglalkozási tagozódásban, a városi népesség szaporodása, stb. A táplálkozás módosulásainak gazdasági okai is vannak, pl. jövedelmi változások, árváltozások, fokozódó behozatal szükségessége.

A nemzetközi összehasonlíthatóság biztosítása érdekében a Nemzetközi Statisztikai Intézethez tartozó azok az államok, amelyek a szükséges statisztikai adatokkal rendelkeznek, egységes terv alapján járjanak el a kérdés megoldásánál.

Mortara közleménye ugyanebben a tárgykörben mozog, azzal a különbséggel, hogy nemcsak a táplálkozás, hanem az egyéb fogyasztás terén mutatkozó eltolódásokat is vizsgálódása körébe vonja. Így rámutat arra, hogy a textilárak fogyasztása is módosult, mert az árak hanyatlása a fogyasztás emelkedésére vezetett. Ugyanez áll egyéb iparcikkekre, mint a cipő-, kalapfogyasztásra, továbbá olyan, az életszínvonal emelkedésével kapcsolatos fogyasztásra, mint a fűtés, világítás, közlekedési eszközök használata, szórakozás, stb. E fontos kérdés további tanulmányozására bizottságot küldtek ki.

A konjunktúrakutatás a Nemzetközi Statisztikai Intézetet már előző ülészekain is foglalkoztatta. *A. L. Bowley* a főbb államokban a gazdasági előrelátás céljaira legtanulságosabb statisztikai elemek összehasonlíthatásának tanulmányozása tárgyában kiküldött bizottság nevében ideiglenes tájékoztatást nyújtott a konjunktúrakutatás jelen állásáról 11 államban, rámutatva milyen konjunktúraindexek állnak rendelkezésre. Az összes államokban e téren jelentékeny hiányok mutatkoznak. A bizottság munkáját folytatni fogja.

A kairói, varsói és tokiói üléseken tehát a konjunktúrakutatás problémája nem haladt előre, ami különben az egész kérdés természetében rejlik, mert nem lehet többet várni a statisztikától, mint amennyi hivatásából folyik. A statisztika a múltat és jelent tárja fel, de sohasem tárhatja fel a jövőt, mert ha bizonyos időn át folytatott megfigyeléseit indukció útján átviszi a jövőre, újabb mozzanatok a múltban felfedezett szabályszerűségeket megváltoztathatják.

Igen érdekes kérdést tárgyalt *H. Platzer* közleménye, melyben az ipari késztermékek árának statisztikájával foglalkozott. Az ipari készárak bevonása az árstatisztikába a nagykereskedelmi indexszámok helyes megszerkesztése szempontjából fontos, mert e nélkül a nagykereskedelmi árak indexszáma nem mutatja híven a vásárlási erő- és konjunktúraszámot. De fontos a konjunktúrastatisztika szempontjából, mert ezt az árszínvonal összetétele, az árrelációk eltolódása úgy a nyersanyag, félgyártmány és készárak, mint a mezőgazdasági anyagok és ipari készárak közt, vagyis az agrárálló érdekli. Míg a nyersanyagokra és félgyártmányokra vonatkozólag a tőzsdei és piaci árjegyzékekben áradatok rendelkezésre állnak, addig a kész ipari árak

áraira vonatkozó adatgyűjtések módszertani nehézséggel járnak, az árak messzemenő különbözőségénél és viszonylag gyakori minőségi változásánál fogva. Nálunk — tudtommal — az ipari készárak árstatisztikájának kiépítésével foglalkoznak. A készárak árváltozásainak megfigyelésére alkalmas módok tanulmányozására bizottságot küldtek ki. E bizottság érdekes feladat előtt áll, mert hiszen a készárak ára a nyersanyag és munka árából tevődik össze és módja lesz megállapítani, hogy az iparcikkek ára mily mérvben követi a nyersanyagok árát, hogyan alakul a közvetlen fogyasztás tárgyát képező cikkek ára (pl. csokoládé, sajt) szemben azokkal, amelyek lassú fogyasztás tárgyai (mint pl. a gépek). Ha az áralakulást nemcsak korszakról korszakra, hanem országonként is vizsgáljuk, a vámtarifa következtében nehezen leküzdhető akadályok merednek a statisztikus elé.

Az értéktőzsdei, a giroforgalom, továbbá a bankügy statisztikájára és a jelenlegi világválságra vonatkozó közlemények is megvitatták tárgyát képezték. Az utolsó félszázad óta óriási arányban nyomult elő az ingóvagyon, részvények és kötvények alakjában. A termelési feleslegek értékpapírok alakjában helyeztetnek el és e révén kerülnek a bankok közvetítésével a termelők rendelkezésére. Fontos tehát a bankokra vonatkozó statisztikai anyagok részletes ösmérése és ezeknek nemzetközi összehasonlíthatósága. A bankügyi statisztika általában elégtelen, de nem mindenütt egyformán. Így pl. túlnyomó részben nem mutatják ki a betéteket tartamuk és keletkezésük szerint és így nem tudható, vajjon azok hosszabb tartamú gyümölcsöző elhelyezések, vagy pedig csak elhelyezésre váró áramló tőkék; vajjon továbbá azok felek vagy bankok betétei, ami azért fontos, mert csak a felek betéteit vehetjük számba, ha az ország rendelkezésére álló tőkeösszeget akarjuk ismerni. A bankok mérlegei sem megbízható statisztikai források. Ezért ajánlja *Ch. de Lannoy*, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet foglalkozzék egy nemzetközi bankstatisztika készítésének módzataival. *R. Bachi* közleménye a címletek árának a tőzsdei ügyletek mozgalmának és az értékpapír giroforgalom lebonyolításának statisztikájával foglalkozik. *L. March* magasszínvonalú tudományos fejtegetései alapján rámutat arra, hogy a Nemzetközi

Statisztikai Intézet már eddig is törekedett az egész világ üzletembereinek érdeklődését és felvilágosítását szolgáló munkásságot kifejteni; a Hágában működő állandó hivatal által kiadott havi folyóiratában (Bulletin Mensuel de l'Office Permanent) a főbb országokban a fontosabb áruk árait közli és gondosan összeállított adataiból következtetni lehet az országok termelő erőire is. *March* ennek — az üzleti világ-szükségleteit is kielégíteni alkalmas — statisztikai adatoknak további kiegészítését tartja fontosnak. Nagyon figyelemre méltó *Warren M. Persons* közleménye az Egyesült Államok 1929/1930. évi gazdasági hanyatlásáról és ennek elemzéséről.

Gaston Cadoux a közüzemek fejlődéséről Európa némely fővárosában (Párizs, London, Berlin, Bécs és Róma) értekezett. Ez az értékes, szép közleménye, amelyben a közúti vasutak, a légszesz- és villanyvilágítás, végül a vízvezetéki vízszolgáltatás képezte számszerű megvilágításban megfigyelésének tárgyát, utolsó szellemi alkotása volt, mert mindannyiunk fájdalomra, Intézetünk e közbecsülésben állott kiváló tagja hazautazása alkalmával a francia Indo-Kínában az élők sorából elköltözött, azt lehet mondani, utolsó lehellel még szolgálva a statisztikai tudományt.

Nem kevesebb, mint hat munkát foglalkozott a nemzeti jövedelem és nemzeti vagyon, valamint ezek megoszlásának problémájával. A Nemzetközi Statisztikai Intézet már 30 évvel ezelőtt, 1901-ben Budapesten tartott ülészaka alkalmával foglalkozott először jelentést tevő munkálata alapján a nemzeti vagyon kérdésével, míg a nemzeti jövedelem 1903-ban a berlini ülészokon került először rendszeres megvitatás alá. De a nemzetközi statisztikai kongresszusok napirendjén is szerepelt már a nemzeti jövedelem kérdése a nagyérdemű de Bruyn Kops és Kiaer jelentései alapján. Azóta gyakran képezte tanácskozás tárgyát a gazdaság-statisztika e legszövevényesebb és legtöbbet vitatott problémája. A Verein für Sozialpolitik bécsi ülésén 1926-ban valamely ország nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének számszerű megállapítását megoldhatatlan probléma gyanánt állította oda és kétségbevonta az idevágó munkálatok tudományos értékét, azzal az indokolással, hogy ezek főképp politikai célokra szolgálnak. Jelentést tevő már a bécsi ülésen szembeszállott az elhamarkodott felfogással, amelynek tarthatatlansága kitűnik

abból a tényből, hogy azóta is a statisztikai tudomány elsőrangú képviselői sorban publikálták országaik nemzeti vagyonára és nemzeti jövedelmére vonatkozó számításokat tartalmazó tudományos műveiket Angliában, Franciaországban, az Egyesült Államokban, Olaszországban, stb. és jelenleg éppen a Németbirodalomban az ország leginkább életbevágó problémáinak tanulmányozására kiküldött ú. n. Reichs-Wirtschafts-Enquete-Ausschuss foglalkozik a német nemzeti jövedelem és nemzeti vagyon számszerű kipuhatólásával. A Nemzetközi Statisztikai Intézet pedig — amelynek tanácskozása során elítélő nyilatkozatok hangzottak el a Verein für Sozialpolitik meg nem védelmezhető álláspontjával szemben — egyszerűen nem vette tudomásul a Verein für Sozialpolitik nem éppen szakszerű véleményét, amidőn ismét napirendre tűzte a nemzeti vagyon és nemzeti jövedelem statisztikáját. *L. von Bortkiewicz* a jövedelemmegoszlás aránytalanságának fokát kutatja tisztán matematikai módszerrel készült: „Die Disparitätsmasse der Einkommenstatistik“ című terjedelmes és nagy elmélyedésre valló úttörő értekezésében, amelyben egyetlen statisztikai számban törekszik a jövedelemmegoszlás aránytalanságának fokát kifejezni. Minthogy a számítás alapját képező jövedelemadóstatistikában az adómentes kis jövedelmek nem szerepelnek, javasolja, hogy ezek pótoltsanak reprezentatív módszer segítségével. *C. Gini* és *R. d'Addario* együttes értekezésében az olasz ipari, kereskedelmi és szabad foglalkozásból folyó jövedelmek megoszlásának dinamikájával foglalkozik. A jövedelmek megoszlásának aránytalansága főképp a városokban nagyobb. *Franco Savorgnan* az 1903/1910. évig terjedő időszakra vonatkozólag különböző — Vilfredo Pareto, Gini — módszerek alkalmazásával méri meg Ausztriában a jövedelmek megoszlását. *Gini* másik közleménye: „A nemzetek vagyonának és jövedelmének megállapítása a háború előtt és annak szembeállítása a háború utáni korszakban“ címet viseli. Ebben a rövid tanulmányban arra figyelmeztet, hogy az abnormális közgazdasági és pénzügyi viszonyok a háború után több szempontból okoztak nehézséget a nemzeti vagyon és nemzeti jövedelem becslésénél. E nehézségek túlnyomó részben már megszűntek ugyan, de mégis bizonyos körülményekkel számot kell vetni, ha a háború előtti becslési eredményeket ösz-

sze akarjuk hasonlítani a háború utáni eredményekkel. Ezután bemutatja az eredményeket, mely szerint az olasz nemzeti vagyon 1914-ben 115 milliárd, 1928-ban 475 milliárd papírlíra volt, míg ugyanakkor a nemzeti jövedelem 20, illetve 95 milliárd papírlírára rúgott. Helyesebb lett volna a papírlíra értékében beállott nagy eltolódás következtében, azonos valutára redukálva bemutatni az eredményeket. *K. Mori*, Japán nemzeti vagyonának és nemzeti jövedelmének becslésével foglalkozó közleményét terjesztette elő. E nagy gonddal készített tanulmány hat különböző időpontban mutatja be a japán nemzeti vagyon becslésére vonatkozó eredményeket. A japán statisztikai hivatal *Mori* irányítása mellett tárgyi módszerrel puhatolta ki a nemzeti vagyont 1924-re és 102·341 milliárd yenre (291·671 milliárd pengő) becsülte azt, míg a nemzeti jövedelmet alanyi módszerrel az 1925-ik évre 13·382 milliárd yenben (38·138 milliárd pengő) állapította meg. *Fellner Frigyes* a mai Magyarország nemzeti jövedelméről terjesztette elő munkáját, amelyet e helyen ismertetni felesleges, mert az bő kivonatban a Magyar Statisztikai Szemle 1930 novemberi számában olvasható. A nemzeti vagyon és nemzeti jövedelem régi kiváló munkása, *C. A. Verriijn Stuart* rövid, de szép értekezéssel járult problémánk kimélyítéséhez, a holland nemzeti vagyon és jövedelem fejlődéséről számolva be. 1927-ben Hollandia magánosainak vagyona — számításai szerint — 21·713 milliárd forintra rúg, míg a nemzeti jövedelem 1927/28-ban 3·496 milliárd forint. Az állami vagyont *Verriijn Stuart* nem vette számba, csak a magánosokéit. A nemzeti vagyon és nemzeti jövedelem problémájának tanulmányozására bizottság kiküldése határozottatott el, amely hivattva lesz a háború előtti és utáni becslési eredmények összehasonlításánál felmerülő nehézségeket és általában azt kideríteni, hogy a becsléseknél mely módszer alkalmazása a legmegfelelőbb, szem előtt tartva, hogy az egyes országokban nem alkalmazható mindenkor ugyanaz a módszer.

A Nemzetközi Statisztikai Intézetet már régebben foglalkoztatja a közjogi jellegű területek pénzügyeinek statisztikája, amely még megoldatlan problémája a nemzetközi statisztikának. A pénzügyi statisztika feladata az állami és önkormányzati háztartásoknak és azok elemeinek részletes számszerű feltüntetése különböző vonatkozásban és az így nyert eredményeknek más orszá-

gok idevágó viszonyaival való összehasonlítása. A pénzügyi statisztika tehát közbevételek felhasználását, megoszlását és súlyát vizsgálja. Látható tehát, hogy szinte leküzdhetetlennek látszó nehézségekkel állunk szemben. A varsói ülésen egy összehasonlítható nemzetközi pénzügyi statisztika megvalósítása érdekében *J. Piekalkiewicz* javaslatára bizottságot küldtek ki, aki — mint a bizottság előadója — a bizottság tagjaival folytatott eszmecsere felhasználásával igen beható, gondosan elkészített jelentést terjesztett elő a nyilvánjellegű pénzügyi statisztikára vonatkozó előmunkálatokról. Az alapelvek tisztázása és a közbevételek és közkiadások olyan sémájának felállítása a tárgya *Piekalkiewicz* jelentésének, amely alapon a bizottság végleges előterjesztést fog tehetni a Madridban tartandó legközelebbi ülésnek.

Meg kell még emlékeznünk két japán adóstatisztikai munkáról, amelyek mindegyike a legaktuálisabb kérdéssel, az adóteher problémájával foglalkozik, amely a háború után mindenhol az érdeklődés homlokterébe lépett. Az egyik *H. Ouchi* közleménye, a másik *Saburo Shiomi* munkája, amelyekből világos képet nyerünk a japán adórendszerről, amely ott is állami és önkormányzati adózásra oszlik és a fejlődés inkább a fogyasztási adók, mint az egyenes adók fokozását és kiépítését indokolja.

IV. Tekintettel arra, hogy a második szakosztály túl volt terhelve tanácskozási anyaggal, indokoltnak mutatkozott a gazdasági jellegű közlemények egy részét a társadalomstatisztikai, vagyis harmadik szakosztályba áttenni, ahová program szerint csak kevesebb számú munkálat tartozott.

E szakosztály elsősorban a württembergi statisztikai hivatal elnökének, *H. J. Loschnak*: „Die Statistik der Pendelwanderung“ c. tanulmányát tárgyalta, akinek távollétében *Zahn* vállalkozott az értekezés előterjesztésére. Franciául „demi migration“ szóval jelölték azt a jelenséget, mely szerint munkások rendszeresen elhagyják lakhelyüket, hogy munkahelyükre menjenek, átkelve községük, sőt néha országuk határán is. Ennélfogva a vándorlásnak ez az alakja nemzetközi érdekű is lehet. Egyesek a „Pendelwanderung“ szakkifejezést „migration temporaire“ szóval kívánták kifejezni francia nyelven. De egyik sem találó. Magyarul talán „inga-vándorlás“-nak lehetne nevezni, mert a munkás hamarosan (naponként, hetenként, néha havonként) visszatér közsé-

gébe. Az ingázónak (Pender) más a lakóhelye és más a munkahelye. Az ingázás előmozdítja a munkapiac kielégítését és lehetővé teszi, hogy az ingázó családja lakhelyén maradjon és a lakásinség szempontjából is támogatandó. A Németbirodalomban az 1931. évben tervezett népszámlálás alkalmával kérdezní fogják az ingavándorlást is. Épp így Svájcban is. A *Losch* által javasolt bizottságot kiküldték, amely hivatva lesz kinyomozni, hol vannak e vándorlásról statisztikai felvételek és mily szempontok szerint készülnek azok.

J. I. Craig is a vándorlási statisztika körében mozog tanulmányával. Az átutazó utas „fogalom“ meghatározásával foglalkozik, hogy statisztikailag megragadható legyen. Vannak utasok állandó tartózkodási hellyel; ideiglenes tartózkodási hellyel; az út könnyebbsége szempontjából; végül alkalmi látogatás céljából. A kérdést eldöntés végett a vándorlási statisztikával foglalkozó bizottsághoz tették át.

A háztartások statisztikája is a tárgyalás anyagát képezte, *Taijiro Matsuda* és *Iwasaburo Takano* értekezései alapján. A családi budgetek tanulmányozása Japánban újabb keletű. *Takano* dolgozata a japán háztartási felvételekről és ezek keresztülviteléről szól, kimutatván 20 gyári munkáscsaládnál 1916-ban gyűjtött adatok alapján a kiadások megoszlási módját százalékos arányban, táplálkozás, lakás, ruházkodás, gyógykezelés, stb. szerint. 1926/27-ben már hivatalos felvétel tárgya volt Japánban a háztartási költségek összege. Erről számol be *Matsuda* munkája. A felvétel 5.955 családi háztartásra vonatkozott és egy teljes évre terjed ki. Tehát egyesíti az extenzív és intenzív módszer előnyeit, mert nagyszámú háztartások megfigyelése mellett, nem rövid gazdasági periódusra, hanem évi budget feldolgozására terjed ki a felvétel. A családi háztartások statisztikájának további kiépítése céljából külön bizottság küldetett ki, amely érintkezést fog fenntartani a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal. Ugyancsak érdekes felvételtől számolt be *T. Morito* közleménye: „A női munka Japánban“ címen. Kimutatja mennyi nő (leány és asszony) fejt ki Japánban kereső munkát, miként oszlanak meg iparáganként és miként terjeszkedik a nő tevékenységi köre a kapitalizmus gyarapodásával. Számba vétetett a 10—69 éves korúak csoportja. A nő házonkívüli kereseti tevékenysége Japánban nagy arányokat ölt. Az Intézet a már Varsóban kikül-

dött külön bizottsághoz utalta a kérdés további megfigyelését.

Igen fontos új területre lép *H. W. Methorst* a köztisztviselők statisztikájáról szóló közleményével. Minden modern államban a köztisztviselők illetménye a kiadások nagy tételét képviseli úgy az állami, mint az önkormányzati testületek költségvetéseiben. A nemzetközi összehasonlítás biztosítása érdekében azonos módon kell a köztisztviselők statisztikáját felfektetni. Tisztázandó, vajjon a közüzemi alkalmazottak a köztisztviselők közé sorozandók-e. Részletesen elemzi, mily szempontokat kell előzetesen tisztázni, hogy egységes módon járjanak el a különböző országokban és mely kérdések vehetők fel a köztisztviselői statisztika céljaira? A holland mintának megfelelő kérdőív-tervezetet is csatol közleményéhez. Az Intézet *Methorst* javaslatára külön bizottságot küldött ki összehasonlítható nemzetközi tisztviselői statisztika tanulmányozása céljából.

Nagy érdeklődést keltett *J. Hilton*: „Real Wages and Employment“ c. jelentése, amely rokontermészetű *F. Zahn*: „Der Preis der menschlichen Arbeit in seiner Bedeutung für Produktion und Verbrauch“ c. közleményével. Varsóban bizottságot küldött ki az Intézet, amelynek feladata, különböző országokban a reálmunkabérek és a foglalkoztatás mérvének statisztikáját megvizsgálni abból a szempontból, lehet-e összefüggést megállapítani e két jelenség közt és van-e közöttük összefüggés. E bizottság munkájának eredményéről számol be a referens *Hilton* jelentése. Az előzetes statisztikai adatokból alig lehet oki összefüggést kimutatni a foglalkoztatás mérve és a reálmunkabérek alakulása közt, dacára annak, hogy sokan várták, hogy kimutatható a munkanélküliség fokának hatása a reálmunkabérekre. A két görbe közt van ugyan összefüggés, de azt más befolyások elhomályosítják, amit figyelmen kívül hagyni nem lehet. Éleselméjűséggel mutat arra, hogy mindenekelőtt a nemzeti jövedelem megoszlását kell abból a szempontból vizsgálni, vajjon a munkások reálmunkabérének és a tőkeszolgáltató reálkamatainak emelkedése nem következett-e be a vállalkozói nyereség rovására, mert hiszen a vállalkozói nyereség csökkenése is idézhet elő közvetlenül munkanélküliséget. Az a kérdés is felmerül, hogy a reálmunkabér mellett miként fejlődött a termelés az efficiency szempontjából, továbbá az egy munkásra és munkaórára eső termelési mennyiség és az össztermelés mérve szem-

pontjából. A bizottság folytatni fogja munkáját. *Zahn* értékes adatokat szolgáltatott a nemzetközi munkabérösszehasonlítás problémájához. Egész tömegét az érdekesnél érdekesebb kérdéseknek veti fel, amelyekre azonban, sajnos, ki nem terjeszkedhetünk. A kérdés további tanulmányozását ahhoz a bizottsághoz utalta a közgyűlés, amely hivatva van már a munkabért, mint a termelési költség elemét vizsgálni.

A statisztikai tudomány szempontjából igen fontos *François Simiand* magasszínvonalú, nagyértékű kezdeményezése a történelemstatisztikai vizsgálódások előmozdítása érdekében. Tévedés volna azt hinni, hogy ez tisztán az akadémikus köröket és a történészeket érdekli; erre szüksége van a közgazdáknak és a gazdaságpolitikusoknak is. Hogy az ily, messze a múltba visszanyúló statisztikai kutatások ne folyjanak túlságosan szét, meghatározott, körülírt problémákra kell korlátozni azokat. Az Intézet bizottságot küldött ki, amely a történetstatisz-

tikai vizsgálódások céljaira alkalmas módszerek tanulmányozására lesz hivatva.

Ezzel befejeztük a tokiói ülészak munkásságának futólagos, rövid vázlatát. Láthattuk, hogy a statisztikai problémáknak milyen tömegét vetették fel a tanácskozások során, sok tekintetben újabb csapásokon haladva tovább. A legmesszebbmenő igényeket is kielégítheti az ülészak tudományos megszervezése és az ott feltárt tudományos anyag, amely mindenki számára hozzáférhető; míg a japán vendégszeretet haszonélvezői csak az ülészak közvetlen résztvevői lehettek, felejthetetlen, egész életre szóló benyomásokkal térve haza. Japán legelőkelőbb és legjelentékenyebb hivatalos és társadalmi köreiből kapcsolódtak be a résztvevők a fogadtatások, meghívások, kirándulások révén. *Yanagisawa gróf*, az Intézet régi, nagyérdemű tagja, az ülészak elkészítése körül kifejtett fáradhatatlan, körültekintő, nagy-szerű munkásságának eredményére megelégedetten tekinthet vissza.

Fellner Frigyes dr.

Az Országos Statisztikai Tanács ügyrendje.

Le règlement intérieur du Conseil Général Hongrois de Statistique.

Az ülések rendje.

Az ülések összehívása.

1. §.

Az Országos Statisztikai Tanács (a következőkben röviden: Tanács) teljes ülését, valamint az intézőbizottság üléseit a Tanács elnöke, a szakbizottságok üléseit a szakbizottságok elnökeivel egyetértően az ügyvezető hívja össze.

A meghívónak tartalmaznia kell a részletes tárgysorozatot s csatolni kell hozzá azokat az iratokat, nyomtatványokat, adatokat stb., melyek a napirendre tűzött kérdések gyors és eredményes tárgyalását megkönnyítik.

A meghívót lehetőleg oly időben kell szétküldeni, hogy a meghívottaknak elegendő idejük legyen a napirendre tűzött kérdések beható tanulmányozására.

Szakértők bevonása.

2. §.

A 400/1930. M. E. sz. rendelet 6. §-ában említett szakértőket a Tanács elnökének, vagy a szakbizottságok elnökének, vagy a

Tanácsban hivatalból helyet foglaló tagok (400/1930. M. E. sz. 2. a) és b) pont) bármelyikének kívánságára esetről esetre az ügyvezető hívja meg.

A Tanács intézőbizottsági vagy szakbizottsági üléseinek tárgyalásaiba ily szakértői minőségben a Tanácsnak azok a tagjai is bevonhatók, kik egyébként az illető bizottságoknak nem tagjai.

Határozatképeség.

3. §.

A teljes ülés határozatképeségéhez legalább 15, az intézőbizottság határozatképeségéhez legalább 5, a szakbizottságok határozatképeségéhez pedig legalább 3 tanács-tag személyes jelenléte szükséges.

Indítványok tárgyalása.

4. §.

A Tanács ülésein csupán oly indítványok tárgyalhatók, melyeknek indokolt szövegét az illető ülésen szavazati joggal bíró tanács-tag az ülés megtartására kitűzött időpont előtt legalább 48 órával a Tanács elnökének benyújtotta.

Előadók.

5. §.

A Tanács állandó előadóit az ügyvezető jelöli ki (400/1930. M. E. sz. 20. §. 3.).

Esetről esetre a Tanács elnöke vagy a szakbizottságok elnökei a Tanács tagjait vagy a 2. §-ban említett szakértőket kérhetik fel az előadói tisztség ellátására.

Határozathozatal módja.

6. §.

A Tanács ülésén tárgyalt kérdés vitájának lezárása után az elnök a Tanács megállapodására vonatkozó javaslat felett szavazást rendel el. A szavazás eredményéhez képest az ülés vagy egyhangúlag, vagy egyszerű szótöbbséggel határoz. A szavazás személyi kérdésekben titkos, egyébként mindig nyílt s bármely tag kívánságára névszerint történik. Az elnök is szavazhat; szavazategyenlőség esetén az elnök szava dönt.

Kisebbségi vélemény.

7. §.

A 400/1930. M. E. sz. rendelet 22. §-ának 2. bekezdésében említett kisebbségi véleménynek tekintendő a Tanács bármely szavazásra jogosult tagjának az ülésen kifejezett kívánságára, az illető tagnak a szavazattöbbséggel létesült megállapodástól eltérő véleménye, úgyszintén a Tanácsban hivatalból helyet foglaló tagnak igazolt távolmaradása esetén beterjesztett különvéleménye.

Az ily kisebbségi vélemények szövegét az illető tag köteles az ülés után 48 órán belül az elnökségnek beterjeszteni.

Ülési jegyzőkönyvek.

8. §.

A teljes ülés és az intézőbizottság üléseinek jegyzőkönyveit a titkárok vezetik, a szakbizottságok jegyzőkönyveinek vezetése iránt az ügyvezető intézkedik.

A jegyzőkönyvnek hű képét kell adnia az ülés lefolyásáról s azt az ülés valamennyi tagjának meg kell küldeni.

A jegyzőkönyvet az ülés elnöke és a jegyzőkönyvvezető írja alá s azt az ülésen jelen volt és az elnök által felkért két tanácsstag hitelesíti.

A jegyzőkönyvben az összes jelenvoltaikat név szerint fel kell sorolni, továbbá meg kell említeni az igazoltan távolmaradt tanácsstagok neveit is.

A Tanács ügykezelése.

9. §.

A Tanács közvetlenül levelez.

Kiadmányozás joga.

10. §.

A Tanács megállapodásait a Tanács elnöke és a főtitkár írja alá és közli az érdekeltekkel.

A Tanács elnökének hatáskörébe utalt ügyekkel kapcsolatos iratokat a Tanács elnöke adja ki. A Tanács egyéb levelezését az ügyvezető kiadmányozza, aki kiadmányozási jogát adminisztratív természetű ügyek intézésénél a főtitkárra ruházhatja.

A szakbizottság elnöke a bizottság ügyeiben a Tanács egyéb szerveivel vagy a bizottság tagjaival közvetlenül is érintkezhet.

Iratkezelés.

11. §.

A Tanács részére érkező ügyiratokat a Tanács titkársága tartja nyilván. Egyébként az ügyiratok kezelése (másolása, szétküldése stb.) a Központi Statisztikai Hivatal egyéb iratainak kezelési rendje szerint történik. Az ügyek ellátásához szükséges segédszemélyzetet a Központi Statisztikai Hivatal bocsátja a titkárság rendelkezésére.

A Tanács költségeinek folyósítása.

12. §.

A Tanács dologi és személyi kiadásait a Központi Statisztikai Hivatal költségvetésében e célra engedélyezett keretek között és a 3.600/1929. M. E. sz. rendeletben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke részére megállapított hatáskörben, a Tanács elnöke utalványozza s azok az 1929. évi XIX. t.-c. 8. §-ának 3. bekezdésében foglalt esetben a Központi Statisztikai Hivatal elnökének ellenjegyzése mellett folyósíttatnak.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Előadóülések. — *Séances d'étude.*

Frédéric Fellner: La session de l'Institut International de Statistique à Tokyo.

Dans la séance du 13 janvier 1931, présidée par M. Gustave Thirring, M. Frédéric Fellner, membre ordinaire, a lu une communication intitulée „La session de l'Institut International de Statistique à Tokyo“, que nous publions d'autre part.

Gustave Thirring: Les recensements de population exécutés sous Joseph II en Hongrie.

Dans la séance du 27 janvier 1931, présidée par M. Alojse Kovács, président de la section de démographie, M. Gustave Thirring, président de la Société, lut une communication ayant pour titre „Les recensements de population exécutés sous Joseph II en Hongrie“, que nous publierons dans un de nos prochains numéros.

Fellner Frigyes: A Nemzetközi Statisztikai Intézet ülése Tokióban.

A Társaság 1931 január 13-án Thirring Gusztáv elnöklete alatt lefolyt előadóülésén Fellner Frigyes r. tag tartott előadást „A Nemzetközi Statisztikai Intézet ülése Tokióban“ címen. Az előadást folyóiratunk más helyén közöljük. A szakszerű és alapos előadásért Thirring Gusztáv elnök köszönetet mondva, örömét fejezte ki, hogy előadó a magyar államot és a magyar tudományt oly méltóan képviselte a tokioi kongresszuson. Fáradságot, áldozatot nem kímélve, nemcsak résztvevője volt a kongresszusnak, de ott vezetőszerpet is játszott, miáltal nemcsak saját, de a magyar statisztika hírnevét is növelte.

Thirring Gusztáv: II. József magyarországi népszámlálásai.

A Társaság 1931 január hó 27-én Kovács Alajosnak, a demografiai szakosztály elnökének elnökletével lefolyt előadóülésén Thirring Gusztáv, a Társaság elnöke tartott előadást „II. József magyarországi népszámlálásai“ címen. Az előadást Szemlénk egy későbbi számában közöljük.

Szabóky Alajos dr.

Dr Alojse Szabóky

1873—1931

Munkaerejének, munkakedvének teljességében, rövid néhány heti betegség után ragadta el Szabóky Alajost a végzet. A túlfeszített, idegörlő munka roppantotta össze szervezetét. Halálával a hazafias munka vértanuinak az a szomorú, de dicsőségteljes névsora, melyet a Központi Statisztikai Hivatal adott a hazának, egy újabb névvel szaporodott. Egy oly névvel, melyhez nemcsak a Központi Statisztikai Hivatal történetében, de az egész magyar állam egyik legsúlyosabb időszakának történetében is nagy feladatok megoldásának érdemei fűződnek.

Szabóky életének utolsó évtizedében tevékenységével kiemelkedett a szürke hivatalnoki keretéből, amelyekben egy negyedszázadon keresztül működött.

A Központi Statisztikai Hivatal élére 1920-ban, Buday Lászlónak a műegyetemi

tanszékre történt meghívásával került. A nemzeti újjáépítésnek ebben a hőskorában a Statisztikai Hivatal két nagy feladat előtt állott. Rendbe kellett szednie, pótolnia kellett a háború zivatarában és a forradalmi fejvesztettségben és züllöttségben végrehajthatatlan, visszamaradt adatgyűjtéseket és egyidejűleg eleget kellett tennie azoknak a feladatoknak, amelyeket a békeszerződés megkötése és az ország talpraállítása érdekében a statisztikai szolgálattal szemben támasztottak. Ugyanakkor az egyre parancsolóbban fellépő takszabóky szemponatok a személyzetnek érzékeny csökkentését s általában a kiadások korlátozását tették szükségessé.

Szabóky Alajos a reálítások iránt mindenkor megnyilvánult kiváló érzékével saját és hivatalának munkaerejét a legfájdal-

masabb és legveszélyeztetettebb pontra koncentrált. Bámulatos erőfeszítéssel igyekezett a békediktátúra által Magyarországnak meghagyott területreconson felismerhetetlen össze-visszaságba kuszált gazdasági állapotok rendezéséhez a nélkülözhetetlen statisztikai áttekintés anyagát megszerezni.

A gazdasági statisztika a háború előtt még igen kezdetleges állapotban volt és az egyre gyorsuló ütemű és egyre differenciáltabb gazdasági élet megismerésére mind gyengébb alapot nyújtott. A kellően ki nem épített gazdasági statisztika a háború alatt, de még inkább a háború után számos roszszulméretezett és helytelen, következményében sokszor rendkívül káros intézkedéshez vezetett. Szabóky Alajosnak hervadhatatlan érdeme, hogy a csonka ország gazdasági helyzetének megismerésére a szilárdabb statisztikai alapot lefektette. Ritka energiával gyors egymásutánban vitte keresztül a külkereskedelmi, az ipari, a szociális és a pénzügyi statisztika reformját. A részletekre menő tárgyalásokat, melyek e reformok létesítését megelőzték, Szabóky fáradhatatlanul személyesen folytatta le az érdekeltekkel és a kormányhatóságokkal. S amíg így az egyik oldalon a szakszerű széles alapokat fektette le a statisztikai termelés céljaira, addig másrészt bámulatos leleményességgel és ötletességgel látta el és elégítette ki azokat a parancsoló szükségleteket, melyek a pillanatnyi kormányfeladatok megoldásánál halaszthatatlan sürgősséggel szinte napról-napra felléptek. Bizonyára ez a különleges gyakorlati készsége, amely a bonyolult gazdasági kérdések lényegének gyors meglátására és megoldására képesítették, nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a kormány bizalma őt a Központi Statisztikai Hivatal éléről a gyakorlati adminisztráció vezető pozíciójába, a pénzügyminiszteri államtitkári állásba helyezte.

A Magyar Statisztikai Szemlét Szabóky Alajos alapította. Energikus, célszerű intézkedéseinek köszönhetjük, hogy a Szemle az eléje tűzött feladatoknak meg tudott felelni és nyomban megindulása után oly széleskörű elterjedést nyert. De mint cikkíró is kiváló helyet foglalt el Szabóky lapunk hasábjain s különösen a külkereskedelmi forgalomról írt tanulmányai keltettek ország-szerte méltó feltűnést és biztosították a közönség érdeklődését Szemlének iránt.

Tevékeny részt vett Szabóky a Magyar Statisztikai Társaság megalapításában is. Megértő támogatása segítette át az újonnan alakult Társaságot a kezdet nehézségein és tette lehetővé nyugodt fejlődését.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet 1925-ben választotta meg Szabóky Alajost tagjává. Az Intézet brüsszeli kongresszusán 1923-ban ő képviselte a magyar kormányt.

E hasábjakon ez alkalommal csupán statisztikai munkásságát kívántuk röviden jellemezni. Sajnos, a Szabóky Alajos által tervezett gazdaságstatisztikai reformok megvalósításáról takarékosági szempontokból részben el kellett tekinteni s különös játéka a sorsnak, hogy éppen Szabóky volt kénytelen a pénzügyminisztériumban betöltött felelősségteljes ügykörében korlátozni annak a programnak végrehajtását, melynek előkészítése statisztikai tevékenységének legszebb eredményét képezte.

Mint a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek tagját s a Magyar Statisztikai Társaságnak választmányi tagját, Szabóky Alajost pénzügyi államtitkári állásában is benső kötelek fűzték a statisztikai élethez, melynek Szabóky oly váratlan halála igen fájdalmas veszteséget jelent.

★

Budai Szabóky Alajos 1873-ban Budapesten született. Hivatali pályáját a Központi Statisztikai Hivatalban 1895-ben, mint miniszteri segédfogalmazó kezdte meg. Túlnyomórészt a hivatal külkereskedelmi osztályában működött, melynek 1914-ben történt aligazgatói kinevezetéséig vezetője volt. Az 1913. évi brüsszeli kereskedelmi kongresszuson bemutatott magyar javaslatnak, mely a nemzetközi áruforgalmi nomenklatúráról szól, Szabóky volt a szerkesztője. Kiválóan fontos tevékenységet fejtett ki az Ausztriával folytatott kereskedelmi és statisztikai tárgyalásoknál, melyeknél több ízben önállóan képviselte a magyar kormányt. 1920-ban került Buday László távozásával a hivatal élére. Már igazgatói működésének idejére esik a külkereskedelmi statisztikáról szóló 1921. évi LII. törvények megalkotása és a külkereskedelmi statisztikának azzal kapcsolatos reformja, mely munkálatoknak előkészítésében, irányításában és életbeléptetésében Szabóky Alajos intenzíven munkálkodott.

1924-ben neveztetett ki pénzügyi államtitkárrá, e minőségében főleg az ország pénzügyi egyensúlyának helyreállítása körül végzett felelősségteljes és eredményes tevékenységével szerzett nagy érdemeket. Az 1926. évi választásoknál a váci kerület

országgyűlési képviselőjévé választotta. Több magas kitüntetésben részesült, így birtokosa volt a kormányzói teljes elismerést jelképező nagy aranyéremnek, a csillagos II. osztályú magyar érdemkeresztnek, a Ferenc József-rend tiszti keresztjének, a II. osztályú hadi érdemkeresztnek és a háborús

emlékéremnek. 1929-ben a II. fizetési osztály jelleget nyerte el.

Irodalmi munkásságából a Szemlébe írt tanulmányain kívül kiemeljük a magyar államadósságoknak az utódállamok között való megosztásáról a kormány megbízásából írt önálló tanulmányát.

Kisebb közlemények.

Petites communications.

Külföldi statisztikai társaságok.¹⁾

Sociétés de statistique de l'étranger.

Société de Statistique de Paris.

A mintegy 700 tagot számláló *Párizsi Statisztikai Társaság* (alakult²⁾ 1860-ban) 239 főnyi szavazótag részvételével választotta meg 1930 december 17-i ülésén 1931. évi elnökét és egyben ugyanekkor betöltötte tisztikarának néhány választásra kerülő állását. A tisztújítások alkalmával érdemes röviden megemlékezni azokról a szinte *tradicionális módozatokról*, amelyek az *elnöki állás* betöltésénél, valamint a *tisztikar kiegészítésénél* a választásokat — az alapszabályokba való beiktatás nélkül is — mintegy hallgatólag irányítják. Az elnökké választás alapszabályszerűen egy évre szól s a megválasztott elnök nem választható újra (pontosabban: nem választható *azonnal* újra), ez azonban mégsem jelenti a „váltógazdaság“ túlságba hajtását. Az elmúlt évtizedek tisztújításait áttekintve ugyanis megállapítható, hogy az elnök mindig az alelnökök sorából, a három alelnök pedig a választmányi tagok sorából kerül ki. A tisztikar alapját tehát a *választmány* alkotja. Az egyesület e hat tagból álló szerve 3—3 évre megválasztott tagjainak mandátuma azonban *eltérő időszakokra* szól, amennyiben a Társaság évente 2—2 új választmányi tagot választ meg mindig a választást követő hároméves periódusra, tehát minden évben 2—2 tag kiválik a választmányból; hasonlóképen kerül betöltésre évről-évre a három *alelnöki* tisztség közül egy, és pedig ugyancsak mindig három évre. Az új alelnökök, mint említettük, kivétel nélkül a választmányi tagok sorából választatnak, még pedig mintegy előléptetészerűen, amennyiben rendszerint az illető évben mandátuma lejártával kiváló két választmányi tag egyike lesz az új alelnök. Hasonló módon folyik az *elnökválasztás*, miután a Társaság bizalma azt az alelnököt ülteti az esetek túlnyomó-

résében az elnöki székbe, aki 3 évi alelnöki megbízatásának lejártával éppen „soros“. Előfordul azután néha, hogy a soronlévő alelnök másirányú elfoglaltsága, magas kora miatt, vagy más okból nem vállalhatja el az elnöki tisztséget. Ilyen esetekben a következő alelnököt, tehát azt, aki már 2 éve tölti be alelnöki tisztségét, választják meg elnökké; ezzel egyidejűleg a Társaság *tiszteletbeli elnökké* választja a tulajdonképpen soronlévő alelnököt s nevét a „Journal de la Société de Statistique de Paris“ címlapján a volt elnököknek a statisztika történetében is jócsengésű neveket magában foglaló hosszú sorozatába beiktatja. Kivételesen arra is volt példa — legutóbb az 1929. évi elnöknél, *Colson* professzornál —, hogy miután az elnökké választandó abban az évben, amikor sorra került volna, nem foglalhatta el az elnöki tisztséget, de bejelentette, hogy egy évvel később a Társaság rendelkezésére áll, a taggyűlés a második alelnököt emelte az elnöki székbe s az első alelnök elnökké választását oly módon biztosította, hogy kivételesen, de kifejezetten csupán még egy évre alelnökké — és csak ezen alelnöki pótév letelte után elnökké — választotta meg őt. A szokások által ily módon *megkötött formában* lezajló tisztújítások biztosítják tehát azt, hogy váltógazdaság mellett is időszakonként egy kisebbszámú, bár évről-évre fluktuáló vezetőcsoport hosszabb időn át együttesen munkálkodik a Társaság érdekében, miután a választmány és tisztikar egy-egy jelesebb tagja tulajdonképpen 7 éven át marad funkcionáriusa az egyesületnek. Az állandóságot a Társaság életében a három évre megválasztott, de újraválasztható *főtitkár* képviseli, akin tulajdonképpen az egész munka terhe nyugszik s aki a jelen esetben immár évtizedek óta főtitkára a Párizsi Statisztikai Társaságnak. Munkájában osztozkodik a pénztáros-irattáros, akit szintén három évre választanak meg, de miután hasonlóképen újra megválasztható, munkaköre rendszerint hosszabb időn át egy kézben nyugszik. Az ügymenet állandóságának, a tudományos

¹⁾ L. még Magyar Statisztikai Szemle 1928. (VI.) évf. 1.239 l., 1929. (VII.) évf. 222., 337., 714., 1.122. l., 1930. (VIII.) évf. 62., 146., 344., 858. és 946. l.

²⁾ A Társaság multját illetőleg v. ö. Magyar Statisztikai Szemle 1929. (VII.) évf. 337. l.

színvonal fenntartásának célszerű biztosítéka még, hogy a külföld más, nagymultú statisztikai társulataihoz hasonlóan, a volt elnökök és a megválasztott tiszteletbeli elnökök az alapszabályok értelmében hivatalból *állandó tagjai* maradnak a választmánynak. Az 1930 december hó 17-én megejtett választások eredménye a következő volt: a soron lévő alelnök, *Paulet G.* Párizstól távortartózkodása miatt elnökké választható nem lévén, tiszteletbeli elnökké választatott meg; az 1931. évi új elnök pedig a második alelnök, *Aupetit A.*, a Francia Bank volt főtitkára, közgazdaságtudományi professzor, a Nemzetközi Statisztikai Intézet tagja lett. A két megüresedett alelnöki helyet *Bloch R.* és *Hamon G. M.* választmányi tagokkal töltötte be a taggyűlés. Még két választmányi tagi tisztség került ugyanekkor betöltésre, úgyhogy végeredményben az egész 1931. évi tisztikar a következőképen

ült össze: elnök *Aupetit A.*; alelnökök *Dugé de Bernonville*, *Bloch R.* és *Hamon G. M.*; főtitkár *Barriol A.*; pénztáros-irattáros: *Trignart A.*; a választmány (tanács) tagjai: *Razous P.*, *Michel E.*, *Risler G. H.*, *Chevalier G.* (aki mint ülési titkár fontos szerepkört tölt be), *Balthazard V.* és *Moine M.* Nem érdektelen végül, hogy az utolsó évek választásainak tanulsága szerint a szavazógyűlést megelőző nyílt ülésen történt kijelölések alapján a tisztikar megválasztása a nagyszámú szavazatok mellett is szinte tökéletesen egyhangú szokott lenni. Ami a Társaság érdembeli munkásságát illeti, utalunk a „Folyóiratszemle“ rovatunkra, ahol magyar nyelven rendszeresen megtalálhatók a „Journal de la Société de Statistique de Paris“ fontosabb cikkei, amelyek egyben túlnyomórésztben a Társaság havonta (a nyári időszak kivételével) megrendezett üléseinek előadásai.

Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek.

(Holland „Közgazdasági és Statisztikai Társaság“.)

Évente az ország más és más városában vándor-ülésszerűleg, de szigorúan tudományos *szakülés* formájában megrendezett közgyűlései során 1930 október 25-én Hágában ülésezett a holland *Közgazdasági és Statisztikai Társaság* (*Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek*), Németalföld közgazdájának és statisztikusainak 1856 óta fennálló,¹⁾ ezidőszerint 758 tagot egybetömörítő testülete. 84 tag vett részt a hágai közgyűlésen s hallgatta végig a magas színvonalú, hosszas — 25 húsz percre korlátozott felszólalást felölelő — és igen tartalmas *vitát*, mely tulajdonképen *közgazdasági téma* felett két előzetesen nyomtatásban szétküldött, bőséges statisztikai anyagot is tartalmazó, kimerítő *referátum* („prae-adviezen“), *Lindner K.* és *Holwerda A. O.* professzor „A tőkeképződés a társadalmi biztosítás körében és annak közgazdasági jelentősége“ c. előadmánya (csupán *Lindneré* 60 nyomtatott oldal!) alapján kialakult. A közgyűlésről, melynek tárgyalásait a Társaság elnöke, *de Vries F.* rotterdami professzor vezette, 107 oldalas füzet („Verslag van de Algemeene Vergadering“) számol be. Ez egyúttal az egyesületre vonatkozó fontosabb adatokat is nyilvánosságra hozza. Megtudjuk belőle, hogy az egyesület életében nagyjelentőségű személyi változás következett be: *Verrijn Stuart C. A.*

utrechtli közgazdaságtan- és statisztikaprofesszor, a nemzetközi statisztikai kongresszusoknak egyik univerzálisan elismert egyénisége, számos tudományos intézménynek, köztük a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek és a Magyar Statisztikai Társaságnak tiszteletbeli tagja a 41 éven át lankadatlan agitációval betöltött *főtitkár-pénztárosi* tisztségről leköszönt. A Társaság ezt a szinte egyedülállóan nagy időtartamot, melyet *Verrijn Stuart* az egyesületnek szentelt, tiszteletbeli taggá választással (*Verrijn Stuart* a Társaság *egyetlen* tiszteletbeli tagja) és a közgyűlésen a Japánban távollévő tudós legmelegebb ünneplésével honorálta. A megüresedett főtitkár-pénztárosi tisztség a megejtett választás eredményeképen egyébként „családban“ maradt: az új főtitkár-pénztáros, *Verrijn Stuart G. M.* rotterdami főiskolai professzor lett. Az *elnökség* két újra nem választható tagjának kiválása és helyettesítése után a *Közgazdasági és Statisztikai Társaság* ügyeit 1931-ben a következők vezetik: elnök: *de Vries F.* (Rotterdam); főtitkár-pénztáros: *Verrijn Stuart G. M.* (Rotterdam); elnökségi tagok: *Hartogh H. A.* (Amsterdam), *Jitta Josephus A. C.* (Hága), *van Manen Ch. A.* (Hága), *Steenberghe M. P. L.* (Goirle), *van der Tempel J.* (Amsterdam).

Az Amerikai Egyesült Államok nagyvárosai.

Les grandes villes des États-Unis d'Amérique.

Az 1930. évi népszámlálás megállapította, hogy az Egyesült Államokban 93 olyan város van, amelyek lakossága a 100.000 lelket meghaladja. A leg-

nagyobb ezek közül New-York, a második Chicagó. Öt olyan város van, amelynek lakossága több mint 1 millió, és 11 olyan, amely a félmilliónál is nagyobb. Igen érdekes egybevetni ezeket a számokat a tíz év előtti adatokkal. 1920-ban csak 68 városnak volt 100.000-nél nagyobb lakossága. Csak három város: New-York, Chicagó és Philadelphia dicsekedhetett egy milliónál nagyobb népességgel, míg a félmilliónál nagyobb népesség

¹⁾ V. ö.: Magyar Statisztikai Szemle 1930. (VIII.) évf. 858. l.

ugyanazokat a városokat jellemezte, mint ma. Jellemző az amerikai népesség gyors helyváltoztatására és mozgékonyására, hogy míg 1920 és 1930 között az összes szaporodás 16%-ot tett ki, addig vannak városok, amelyeknek a népessége a lefolyt tíz esztendő alatt több mint megkétszereződött. Kétségtelenül a legnagyobb növekedést Florida divatos fürdőhelye, Miami érte el; 29.571-ről 110.637-re szaporodott népessége. Ehhez hasonló a szintén fürdőhely, Long Beach: 55.593-ról 142.032-re szaporodott a lakosság. A legnagyobb városok közül figyelemre méltó a kaliforniai Los Angeles: 1920-ban 576.673, ma 1,238.048 lakossal. A szaporodó népességű helyek mellett egynéhány olyan is van, amely visszafejlődést mutat. Így New Bedford 121 ezerről 112-re, Fall River 120-ról 115.000-re, Willmington 110.000-ről 106.000-re és Lowell 112.000-ről 100.000-re estek vissza.

A figyelmes szemlélő bizonyára észrevette, hogy a csökkenés kizárólag az észekkeleti, tehát a legrégebben létesült városokra jut. Azonban minthogy az esés összesen sokkal kisebb számot tesz ki, mint az emelkedés, megállapítható, hogy az Egyesült Államok népességének ma sokkal nagyobb része lakik a nagy városokban, mint tíz év előtt. A legnépesebb városok:

V á r o s	1920	1930
	L é l e k s z á m	
New-York	5,620.048	6,930.446
Chicago	2,701.705	3,376.438
Philadelphia	1,823.779	1,950.961
Detroit	993.678	1,568.662
Los Angeles	576.673	1,238.048
Cleveland	796.841	900.429
St. Louis	772.897	821.960
Baltimore	733.826	804.874
Boston	748.060	781.188
Pittsburgh	588.343	669.817
San Francisco	506.676	634.394
Milwaukee	457.147	578.249
Buffalo	506.775	573.076

Külföldiek szerepe Franciaország népmozgalmában. *Rôle des étrangers dans le mouvement de la population en France.*

A francia statisztikai hivatal Bulletinjének 1930. évi október-decemberi száma érdekes adatokat közöl Franciaország népmozgalmáról a külföldiek népmozgalmának külön kimutatásával. Az a körülmény, hogy a külföldiek száma Franciaországban a háború óta rendkívül megnövekedett (1921-től 1926-ig közel 900.000-rel) és viszont az, hogy a francia népmozgalom éppen azokban a tartományokban mutatkozik kedvezőbbnek, amelyben a külföldiek nagyobb számmal élnek, ráterelte a figyelmet arra a kérdésre, vajjon Franciaország népmozgalmának számaiból mennyi esik a külföldiekre. A francia statisztikai hivatal ezeket az adatokat 1927-óta gyűjti

s eddigelé két év adatai (1927 és 1928) állanak rendelkezésre. Az adatgyűjtés — úgy látszik — egyelőre meglehetősen kezdetleges, amennyiben még 1928-ban is a születések 19%-ában nem volt megadva sem az apának, sem az anyának az állampolgársága. Ez az arányszám 1927-ben még 26% volt a születéseknél, tehát bizonyos javulás mutatkozik. Franciaországban, úgy mint nálunk, állami anyakönyvvezetés van; csodálkoznunk kell tehát azon, hogy ha a munkaügyi miniszter elrendeli azt, hogy a népmozgalmi lapokon fel legyen tüntetve az állampolgárság akkor az esetek negyed- vagy ötödrésében ez ne történjék meg. Ezt nálunk, ahol a statisztikai törvény szigorú intézkedéseket tesz az adatgyűjtés biztosítására, nem lehetne elképzelni. Ilyenformán az eredmények is csak hozzávetőlegesek lehetnek s maga az említett francia Bulletin csak számítással hozza ki az aproximatív eredményt. Eszerint az 1927. évben született 744.000 gyermekből 60.000, az 1928-ban született 749.000 gyermekből 57.000 esik a külföldiekre. A születésekből a külföldiekre eső arány (8·6—7·7%) tehát jóval nagyobb, mint a külföldieknek a népszámlálás alkalmával megállapított aránya (6·0%). Ha a lélekszámhoz viszonyítjuk ezeket a születési számokat, természetesen szintén kitűnik a külföldiek fölénye. Ezer francia állampolgárra u. i. a két évben 18·0, ill. 18·2 élveszületés esik, 1.000 külföldire ellenben az említett két évben 23·7, ill. 22·6.

A halálozások számainál még hézagosabbak az állampolgárságra vonatkozó adatok. 1927-ben a halálesetek 29%-ában, 1928-ban pedig 25%-ában nem volt megadva a halottak állampolgársága, úgyhogy az összes halálesetekből is csak számítgatással lehet megállapítani a külföldiek számát. A francia statisztikai hivatal számításai szerint az 1927. évi 644.000 főnyi halálozásból 32.000, az 1928. évi 642.000 főnyi halálozásból pedig ugyancsak 32.000 esik a külföldiekre, ami kerekén 5%. A külföldiek halandósága is kedvezőbb e szerint, mint a franciáké.

A végeredmény az, hogy Franciaországnak 1927-ben elért 68.000 főnyi népszaporodásából 28.000 esik a külföldiekre, 1928-ban pedig a 75.000 főnyi természetes szaporodásból 25.000 az ott lakó külföldiek számát szaporítja. Látható tehát, hogy a külföldiek természetes szaporodása igen erősen befolyásolja Franciaország népesedési mérlegét, amennyiben az összes természetes szaporodásból nem kevesebb, mint 33—40% esik külföldiekre. Minthogy a külföldieknek 2,409.000 főre rúgó számából legtöbben vannak az olaszok (760.000), belgák, spanyolok és a lengyelek, nagyon valószínű, hogy ennek a népnövekedésnek túlnyomó része a szapora lengyelekre és olaszokra esik, akik ilyen módon nemcsak bevándorlás, hanem természetes szaporodás útján is erősen növelik számukat. A lengyelek idővel valószínűleg fel fognak olvadni a

francia néptengerben, az olaszok szaporodásának kérdése azonban előbb-utóbb veszedelmessé válhatik Franciaországban.

Szovjetország nemzetségeinek népmozgalma.
Mouvement de la population parmi les nationalités en Russie soviétique.

Európai Oroszország népmozgalma hivatalos forrásművek szerint¹⁾ 1926-ban a következő volt:

Nemzetiség	Lélekszám milliókban	1000 lakosra eső		
		szüle- tések	halálo- zás	természe- tes szapo- rodás
Orosz... ..	57.0	43.6	21.0	22.6
Ukrán	25.7	42.3	18.0	24.3
Fehérorosz .. .	3.9	42.1	15.2	26.9
Lengyel	0.7	33.8	14.7	19.1
Zsidó	2.4	24.1	9.1	15.0
Német	0.9	45.4	16.5	28.8
Tatár és baskir.. .	3.5	41.9	17.1	24.8
Csuvas	1.0	45.5	28.6	16.9
Cseremisiz és votják	0.9	55.7	34.3	21.3

Oroszország egyes nemzetségeinek népmozgalma a népmozgalom földrajzi, mondhatnánk történeti távlatát mutatja. Kelet-nyugati irányba haladva a születések, halálozások és a természetes szaporodás csökkenő irányzatot mutat, hasonlóképpen a népmozgalom történeti fejlődése is. A születések csökkenését a művelődési viszonyok haladásával szintén csökkenő halandóság bizonyos fokig ellensúlyozza ugyan, azonban a természetes szaporodás irányzata szintén csökkenő. Oroszországban az ország északkeleti részén élő cseremiszek, votjákok és csuvasok népmozgalma mutatja a népmozgalom legprimitívebb fokát. Ezt követik az oroszok és ukránok, míg a népmozgalom magasabb kultúrájú típusát a zsidók és lengyelek mutatják. A zsidóság népmozgalma közismert városlakó mivoltának következménye. A többi nemzetségek a zsidósággal ellentétben, túlnyomóan vidéki tömörülésűek.

Az egyes nemzetségek között legérdekesebb képet a németiség népmozgalma mutatja, amelynek születési arányszáma Oroszországban 45.4, természetes szaporodási arányszáma pedig 28.8‰ volt, míg Németországban ugyanez évben 19.5, illetve 7.8, 1929-ben pedig 17.9, illetve 5.3‰ volt a születési és a természetes szaporodási arányszám. Ez bizonyos fokig ellentmondani látszik a fentebb mondottaknak, mivel az oroszországi németek kétségkívül magasabb műveltségűek a többi oroszországi nemzetségnél. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy az oroszországi németek Oroszország keleti részén ázsiai Oroszország határán élnek (Volganémet köztársaság) és túlnyomóan agrár foglalkozásúak.

¹⁾ Átvéve a Bulletin Stat. Tchecosl. 1930. októberi számából.

Az oroszországi nemzetségek népmozgalmának vizsgálata útmutatást ad annak a kérdésnek eldöntésére, hogy a népesedés degresszív irányzatát faji degenerálódás, vagy a rossz gazdasági viszonyok okozzák-e. A The Economist angol folyóirat 1930 szeptember 27-i száma C. Gininek, az olasz statisztikai hivatal igazgatójának egyik népesedési esszéjére írott kritikájában nem fogadja el Gininek azt a nézetét, hogy a népesedés csökkenő irányzatát a faji degenerálódás okozza és a gazdasági viszonyok befolyását hangsúlyozza. A népmozgalom említett kelet-nyugati degresszív irányzata Gini véleményét látszik alátámasztani, az oroszországi németek előbb tárgyalt népmozgalma pedig látszólag a gazdasági körülmények döntő hatása mellett szól. A nélkül, hogy e fontos kérdést e rövid ismertetés keretében eldönteni kívánnánk, rá kell mutatnunk arra, hogy mennél inkább háttérbe szorúlnak egy népnél az organikus foglalkozások, s mennél inkább előtérbe jutnak a mechanikusak, ami a népesség mindinkább városi tömörülését mozdítja elő: annál inkább csökkenő irányzatot mutat a népmozgalom. Kimélyíti a népesség ilyen degresszív irányú fejlődését az a körülmény, hogy a mechanikus foglalkozásokkal kapcsolatban terjedő materialista felfogás nagy mértékben él a születések korlátozásával. Hogy ez az immoral restraint milyen döntő jelentőségű, azt eléggé igazolja Franciaország és az Egyesült Államok népességének gyöngeszaporodása. Mindezek alapján úgy véljük, alig lehet tagadni a faji degenerálódás tényét, kétségtelen azonban az, hogy ennek előidézésében a gazdasági fejlődés és a gazdasági viszonyok döntő jelentőségűek.

Az 1931. évi influenzajárvány Európában.

L'épidémie de grippe de 1931 en Europe.

1931 januárjában az influenzamegbetegedések általános emelkedése volt észlelhető Európában; a betegség lefolyását az egyes államokból érkező jelentések általában enyhének mondják. A megbetegedések legerősebben *Spanyolországban* fordultak elő, különösen a városokban. *Nagy-Britanniában* a városok között Liverpoolt látogatta legerősebben a járvány, amely a 107 brit nagyvárosban együttesen 242 halálesetet okozott a január 24-ével végződő héten, szemben az előző hetek 146, 101 és 60 halálesetével. *Svájcban* szintén a január 24-ével végződő hét alatt szökött fel az influenzabetegek száma az előző heti 1.440-ről 4.786-ra, viszont haláleset csak 11 történt. Úgy Nagy-Britanniában, mint Svájcban a halálesetek túlnyomó többsége a 65—70 éven felüliekre esett. *Olaszországban, Cseh-Szlovákiában* és *Norvégiában* szórványosan jelentkező influenzaesetek enyhe lefolyásúak voltak és halálozást nem okoztak.

Elemi csapások Japánban.*Sinistres au Japon.*

Japán földje igen sokat szenved különböző elemi csapásoktól. Ennek okai mind földrajzi helyzetére vezethetők vissza. A számos tengeröböl, a sok hegyipatak, a vulkánikus talaj, mind magukban rejtik a különböző csapások lehetőségeit. Ehhez járul még az építkezések módja is, amely a tűzvésznek tág teret nyújt. 1918 és 1927 között az árvizek átlag 120.000 hektárt öntöttek el, elpusztítottak minden évben több ezer építményt és több száz hajót. Az 1926. évi árvíz 77.869 házat sodort el, az 1924. évi pedig 1951 hajót tett tönkre. Ennek megfelelően a halottak és sebesültek száma igen magas. Így 1918-ban 455 ember vesztette életét, és 411 sebesült meg. 1926-ban pedig 259 halt meg és 751 sebesült meg.

A tengerár is igen nagy áldozatokat követel. 1927-ben például 1.272 hektár termőföldet, 1.745 házat és 369 hajót tett tönkre és 70 emberéletet is elpusztított. Igen súlyos emberáldozatot követel a vihar is. 1927-ben 497 ember halt meg és 149 sebesült meg vihar következtében. Természetesen az anyagi áldozat is igen nagy. 1927-ben 45 millió, 1918-ban pedig 140 millió yen volt az okozott kár összege.

A tűzvész is súlyos megpróbáltatást ró a sziget lakosságára. Az 1918—1927. közötti tíz év alatt nem volt olyan év, melyben 23 ezernél kevesebb ház égett volna le, s nem volt olyan hónap sem, melyben a tüzesetek száma 680 alatt lett volna. Ezzel szemben 1923 szeptemberében a nagy földrengés alkalmával 389.222 ház égett le. Ennek megfelelően a tűzoltóság létszáma is erősen fejlődik, 1918-ban 1.347.692-ről 1927-ben 1.848.510-re emelkedett.

Az elemi csapások folytán meghaltak összes száma évi 15—20.000 között van. Természetesen kiemelkedik az 1923-as év, amikor a nagy földrengés következtében 28.708, az ezzel járó tűzvészek folytán 15.450, földcsuszamlás következtében 494 és hajótörés folytán 624 ember pusztult el.

A világ aranytermelése és készlete.*Production et stock mondiaux d'or.*

A világ aranytermelése 1922 óta lassú növekedést mutat. Átlagban az évi termelés 20 millió unciára becsülhető, amelynek értéke valamivel kevesebb, mint 2.400.000.000 pengő. Szakértők szerint a termelés a következő tíz év alatt mintegy 25%-kal fog visszafejlődni. Az egyes hatalmak részeseését a világtermelésben a következő táblázat mutatja:

	%
Brit birodalom	71·4
Am. Egy. Államok	10·8
Oroszország	5·0

Mexikó	3·8
Japán	2·8
Délamerikai államok	2·5
Egyéb	3·7

A világ aranykészlete körülbelül 60—70 milliárd pengőre tehető. Ennek a megoszlása egészen más képet mutat mint a termelése:

	%
Am. Egy. Államok	37·6
Franciaország	17·9
Nagy-Britannia	7·0
Németország	4·6
Olaszország	2·5
Argentina	3·8
Japán	3·7
Egyéb	22·9

Feltűnő ebben a felsorolásban, Franciaország helyzete. Köztudomású, hogy 1927 tavasza óta, amikor a francia pénz árfolyama megszilárdult, Franciaország minden igyekezetével azon van, hogy nagy aranykészletek tárolásával erősítse meg pénzügyi helyzetét. Csak 1928 júniusa óta 4 milliárd pengő értékű aranyat importáltak. Igen értékes szakértői vélemények szerint a világgazdasági válság egyik legfontosabb oka éppen az aranytakarék ez a helytelen és aránytalan elosztása.

Japán külkereskedelme.*Commerce extérieur du Japon.*

Japán külkereskedelmi forgalmának összértéke az utolsó öt év alatt állandóan meghaladja a 4 milliárd yent. A lakosság fejenkénti részesedése közel 70 yen az anyaországban, míg Koreában 5—6 yen és Formozában 20—26 yen. A legnagyobb behozatali forgalmat Yokohama kikötője bonyolítja le, viszont a behozatal legnagyobb része Kóbén keresztül áramlik. Japán kivitelének csaknem állandóan 42%-a irányul Ázsiába, — legnagyobb részben természetesen Kínába —, 43%-a Észak-Amerikába, — itt természetesen csaknem az egész az Amerikai Egyesült Államokra jut — és csak 8% jut Európára, ahol Anglia és Franciaország a japán áruk a legnagyobb piacai. A behozatalnál egészen más a helyzet. Ázsia itt is az első helyen áll 42%-kal; azonban a legjelentősebb Brit-India, amely egymagában 13—14%-át adja a Japánba irányuló áruknak. Európa évente 18—20%-át termeli a behozatali forgalomnak, Anglia erős versenytársra talált Németországban: az előbbi erősen visszaszorult, 1924-ben még 13, 1928-ban pedig már csak 7·5%-át adta az összes behozatalnak, míg Németország részesedése 6·0%-ig emelkedett. Az Egyesült Államok is inkább felvevő, mint eladó, viszont Ausztrália, mely a kivitelben 2·5% erejéig részesül, a behozatalban 6%-ig vesz részt.

Természetesen a forgalom túlnyomó részét Japán hajók bonyolítják le, a behozatal 1.991 milliónyi értékéből 1.445 millió értékű árut japán hajók szállították el. A behozatalban természetesen valamivel kisebb a részesedésük, számot tevő szerepük ezenkívül csak az angol és amerikai hajóknak van.

A behozatali áruk közül legfontosabbak a nyersvas, amiből 100 millió yennél nagyobb értékű mennyiséget importálnak évente, s amelyből Anglia és az Egyesült Államok körülbelül egyharmad-egy-harmad arányban részesülnek. Hasonló értékben jön az országba nyersfa és deszka, legnagyobb részben az Egyesült Államokból. Igen jelentős még a különböző készülékek behozatala is. A kivitelben a textiliák játsszák a legnagyobb szerepet. A nyerselyem 730 millió yen értékben, aminek kéthatodát az Egyesült Államok vásárolja meg, a pamutszövetek évi 300—400 millió yen értékben, ennek főpiaca Kína és az egész világra nagy mennyiségekben szállított selyemszövetek, 135 millió yen értékben.

A világ kereskedelmi hajóállománya.

Effectif mondial des bateaux commerciaux.

A világ kereskedelmi hajóállománya 1930 július 1-én a *Lloyd's Register* szerint megközelítette a 30 ezer darabot, összesen 68 millió bruttó regisztertonna tartalommal. A 100 bruttó regisztertonnán aluli hajókat figyelmen kívül hagyó e forrás a gőz- és motorshajók számát és bruttó regisztertonnatartalmát, országok szerint így részletezi:

	hajó	ezer tonna
Nagy-Britannia és Írország	7.856	20.322
Amerikai Egyes. Államok	3.517	13.202
Japán	2.060	4.317
Németország	2.138	4.199
Norvégia	1.905	3.663
Franciaország	1.501	3.471
Olaszország	1.105	3.262
Németalföld	1.381	3.079
Svédország	1.306	1.594
Egyéb brit birtok	1.361	1.553
Kanada	744	1.235
Spanyolország	795	1.207
Dánia	643	1.072
Belgium	238	546
Egyéb	3.446	5.302
	29.996	68.024

A hajóállományból motorshajó volt 3.696, a többi gőzhajó, és pedig 24.986 dugattyús gőzgéppel, 1.314 turbinával. Tonnatartalom szerint a motorosok 8:1, a dugattyús gőzgéppel hajtott gőzhajók 50/7, a turbinások 9:1 millió bruttó regisztertonnát képviseltek. Az összes hajók közül olajjal fűtöttek 3.904 hajót 19:9 millió tonnatartalommal,

míg a tankhajók — legalább ezer tonnás hajók — száma 1.308 volt 7:5 millió tonnatartalommal. A tankhajók közül 389 az Egyesült államok, 380 Nagy-Britannia és Írország, 154 Norvégia birtokában van.

Az előző évvel szemben a világ kereskedelmi hajóinak száma 1:3, tonnatartalma 2:4%-kal növekedett; elsősorban a 4 ezer tonnán felüli legnagyobb típusnál észlelhető gyarapodás. Erős térfoglalást látunk a motorshajóknál, amelyeknek tonnatartalma 22:1%-kal gyarapodott.

Száz év gabonaárai Ausztriában.

Les prix des céréales en Autriche pendant 100 ans.

A történeti statisztikába vágó érdekes összeállítást tett közzé Ausztria hivatalos statisztikai szerve a „Statistische Nachrichten“ legfrisebb számában az osztrák gabonaárak százéves alakulásáról. A száz év részletes adatait tartalmazó táblázatból felsorolásunkba az egyes évtizedek kezdő éveire vonatkozó adatokon kívül a hullámmozgás jobb jellemzésére néhány évtizedközi maximális és minimális adatot is beiktattunk. Minthogy a mindenkori osztrák árjegyzések 100 kg-ra és sillingre számítottak át, az adatok ártörténeti szempontból is összehasonlításra alkalmas, jól tájékoztató képet adnak. Az 1915., 1918. és 1920. évi adatok hatóságilag megállapított árak.

	búza	1 0 0 rozs	k g árpa	zab
	évi átlag-ára sillingekben			
1830	21·14	15·33	13·40	16·62
1831	26·15	17·11	15·33	17·27
1837	16·30	10·01	10·33	12·75
1840	23·89	17·92	16·79	15·82
1844	19·21	12·59	10·65	14·53
1847	42·29	34·06	27·44	25·02
1850	22·76	14·53	14·53	17·43
1856	47·61	30·83	33·41	23·40
1860	30·50	20·18	17·11	19·05
1866	37·28	27·12	20·98	21·95
1870	32·28	23·73	27·28	24·05
1873	51·16	38·74	30·99	24·05
1875	35·83	27·60	22·60	25·02
1877	56·17	46·16	34·38	21·79
1880	37·28	35·19	22·60	19·21
1888	23·56	18·56	20·18	15·17
1890	26·95	24·53	24·69	21·63
1895	20·01	17·43	20·98	19·53
1898	32·93	25·34	24·53	21·14
1900	22·76	20·66	22·92	17·92
1909	41·64	29·21	25·66	26·79
1910	36·80	24·21	25·50	23·24
1913	34·70	26·63	25·99	26·79
1915	49·07	40·67	35·19	35·19
1918	27·76	27·76	25·02	24·37
1920	8·55	8·55	8·23	7·10
1921	48·90	47·77	33·89	28·25
1923	37·77	31·47	28·08	24·53
1925	46·73	40·11	43·39	38·30
1930	29·65	20·98	31·16	21·72

Különféle. — Divers.

A Föld népességének szaporodási határát F. Oppenheimer (Weltprobleme der Bevölkerung, Leipzig, 1929) minden eddigi becslésnél jóval magasabbra teszi. Szerinte mintegy 200 milliárd ember szükségletére elegendő fehérje és szénhidrát termelésére van gazdasági lehetőség, míg a jövőbeli fejlődést kevésbé figyelembevevő korábbi számítások szerint e szám legfeljebb 5—8 milliárd. Annak jellemzésére, hogy mily nagy tévedés ily becslések-nél a mindenkori jelen viszonyokból kiindulni, azt a példát hozza fel, hogy a nomád vadasz népek idejében egy ember táplálására 50 km² terület kellett, az ebből kiinduló számítás tehát arra az eredményre vezetne, hogy a Föld mindössze 3 millió ember eltartására tud táplálékot nyújtani.

*

Cseh-Szlovákia lakosainak száma az 1921. évi 13,607.375-ről 1931-ben 14,723.234-re növekedett, vagyis 8,2%-kal szaporodott. A tényleges gyarapodás aránya tíz év alatt Csehországban 6,4%, Morvaországban és Sziléziában 6,8%, a Tótföldön 11,1%, a Ruténföldön 19,9% volt. Nagy-Prága lakosainak száma 848.201 fő.

*

Svájc lakosainak száma az 1930 december 1-én megtartott népszámlálás előzetes adata szerint 4,068.740 fő. 1920 óta az ország lélekszáma csak 188.400 fővel, 4,9%-kal emelkedett.

*

Legújabb népszámlálási adatainak tanulsága szerint Mexikó népességének száma 1921 óta 14,334.780-ról 16,404.030-ra növekedett. A tényleges szaporodás e szerint az elmúlt évtizedben számszerűen 2,069.250 főt tett, aránya (14,4%) pedig a 10%-ot jóval meghaladta.

*

Angliában a társadalmi felemelkedés vizsgálatára lefolytatott adatgyűjtés eredménye a következő volt. Az I. foglalkozási osztályba (szabadfoglalkozásúak, főiskolai hallgatók, nagyvállalkozók, nagyiparosok) tartozók 33,3%-ának atyja ugyan-csak az I. osztályba tartozott, 54,9% a II. osztályba (kisebb vállalkozók, iparosok stb.) és 11,8% a III. osztályba (főleg munkások). A II. osztálybeliek 7%-ának atyja az I., 52,7%-áé a II., 40,2%-áé a III. osztályba tartozott. A III. osztálybeliek megoszlása 0,7, 27,1 és 72,3%.

*

A porosz statisztikai hivatal személyzetéről családi statisztikai felvétel készült. A feldolgozott 709 kérdőívből 83 tisztviselőtől, 626 egyéb alkalmazottól (köztük 572 férfi) származott. Az átlagos

életkor a tisztviselőknél 52, az alkalmazottaknál 43 életév volt. Az özvegyek és elváltak aránya 7,7%. A fejenkinti gyermeklétszám 1,44, a házas és volt házas személyzet 30%-a gyermektelen volt. Az összes született gyermekeknek 12,3%-a halt meg, az elhaltak $\frac{4}{5}$ -e nem érte el 6-ik életévét. A házasságkötés leggyakoribb éve férfiaknál a 27-ik, nők-nél a 25-ik életév volt.

*

A házasságkötések számának jövőbeli alakulásáról a Wirtschaft und Statistik Németországra vonatkozóan érdekes adatokat közöl. Az 1910/11. évi házasságkötési arányszámok alapján a kormegoszlás figyelembevételével 1950-ig végzett számítás szerint 1935-ben 594 ezer (maximum), 1944-ben 480 ezer (minimum) házasságot fognak kötni.

*

Egy Lipcse, Drezda és Chemnitz városok adatain alapuló születési statisztika szerint 1913-ban 100 első házasságból átlag 253 gyermek született, míg az újabb (második, harmadik stb.) házasságok-nál ez az arány csak 79. (E. Gramsch, Leipzig: „Die Geburtenentwicklung in wiederholten Ehen...“)

*

A német munkahivatalok megállapítása szerint 1930 december végén Németországban a munkanélküliek száma $4\frac{1}{3}$ millió volt.

*

Az egy lakásra eső lélekszám a német nagyvárosokban 3,70, egy szobára 0,98 személy jut.

*

Németország sertésállományát az 1930. december 1-én tartott általános állatszámolás 23,4 millió darabnak találta, ami az előző évi hasonló időpont adatát 17%-kal felülmúlja.

*

Lettországnak a háború folytán erősen megcsappant állatállománya — a sertésállomány kivételével — már meghaladja a békeállományt. Az újabb adatok: ló 369, szarvasmarha 966, juh 1.128, sertés 535 ezer.

*

Németország cukortermelése 1929/30-ban nyers cukorértékben 19,8 millió q volt, 6,5%-kal több, mint az előző gazdasági évben.

*

Argentína 1930. évi kivitele 36%-os esést mutat az 1929 évhez viszonyítva. Értékben 1917, mennyiségben pedig 1925 óta ez a legalacsonyabb.

nyabb eredménye a külkereskedelmi forgalomnak. A legnagyobb esést a gabona- és a lenmagkivitel mutatja. Az ebből kivitt mennyiség 8,648.000 tonna, 1929-ben pedig 14,000.000 tonna volt. Az áresés következtében ez az árucsoport 50%-os értékcsökkenést szenvedett, holott a mennyiségi esés csak 38,9%. Ugyancsak nagy mértékben esett a hús és bőr kivitele is. A gyapjúkivitel mennyiségben emelkedett ugyan, de értéke 64 millió pézóról 48,5 millió pézóra esett.

*

A Magyarország 1930. évi légiforgalmáról rendelkezésre álló ideiglenes adatok szerint az 1930. év folyamán menetrendszerűen közlekedett járatok 887.494 km hosszú utat tettek meg, ami 206.842 km-rel haladja meg az előző évi teljesítményt. A szállított utasok száma 4.099-ről 7.862-re emelkedett. A szállításra került postautalványok, újságok, személypoggyász és egyéb áruk összes súlya 477.739 kg-ot tett (1929-ben 325.908 kg.).

Az Egyesült Államok kereskedelmi hivatalának becslése szerint az egész világon körülbelül 24 millió rádióvevőkészülék működik. Ennek 45%-a az Egyesült Államokban van.

Az amerikai hallgatók ingyen hallgatják a műsort, míg Európában bizonyos díjat kell fizetni. Ez átlagban évi 12—20 pengő értéknek felel meg; minthogy Európában körülbelül 11 millió készülék működik, az előfizetési díjak összege 190—200 millió pengőt tesz ki.

Átlag egy készüléken 3 ember hallgatja a műsort, s így az amerikai rádióközönség 31,500.000, a világ összes rádióközönsége pedig 72,000.000 főre tehető.

*

Lengyelországban 1928-ban 2.353 időszakos sajtótermék jelent meg, köztük 1.886 lengyel nyelven. Az egyéb nyelvűek közt volt: jiddis 171, német 116, ukrán 99, fehér-orosz 29, héber 24, orosz 21.

Összefoglaló helyzetjelentés. *Résumé de la situation en Hongrie.*

Új gazdasági jelzőtábla.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Kereskedelem és közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Notre nouveau tableau économique.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Commerce et communications. — Formation des prix. —

Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Notre nouveau tableau économique. Pour satisfaire aux besoins des recherches privées, nos résumés concernant la situation de la Hongrie, ainsi que les tableaux y relatifs, seront désormais établis par la section des recherches économiques, nouvellement organisée à l'Office central hongrois de statistique. Déjà, la section a remanié, conformément aux besoins, le tableau économique accompagnant le résumé. Elle y a considérablement augmenté les séries de données, les complétant surtout par les chiffres de statistique économique indispensables pour l'observation de la vie économique. Les séries de données du nouveau tableau économique publié dans le présent numéro ayant dû être dénommées le plus brièvement possible, la nécessité s'impose d'y ajouter une note explicative. Cela est nécessaire aussi à cause de la nature particulière des séries et pour indiquer les différentes sources où les chiffres ont été puisés. Cependant, faute de place, cette note explicative ne pourra être publiée que dans le prochain numéro de la Revue.

Új gazdasági jelzőtábla. A magánkutatók által támasztott igényekre való tekintettel az összefoglaló helyzetjelentéseket és annak mellékleteit a jövőben a Központi Statisztikai Hivatal újonnan szervezett gazdaságkutató osztálya fogja összeállítani. A gazdaságkutató osztály az összefoglaló helyzetjelentésekhez eddig adott gazdasági jelzőtáblát a kívánalmaknak megfelelően már átdolgozta és az adatsorok számát lényegesen megnövelte. A kiegészítés főként olyan gazdaságstatisztikai adatokkal történt, amelyek a gazdasági élet figyelemmel kísérésénél nélkülözhetetlennek bizonyultak. Jelen számban közreadott új gazdasági jelzőtábla adatsorainak megnevezését a legrövidebb formában kellett eszközölni, ami magában véve is szükségessé teszi az adatsorok közelebbi magyarázatát. Szükségesnek mutatkozik ez azonban a sorok sajátos természeténél fogva és az adatszolgáltatás különbözősége miatt is. A statisztikai számsorok magyarázatára vonatkozó szöveges részt a Statisztikai Szemle következő számában közöljük.

Mouvement de la population. En décembre 1930, on a célébré 5.277 mariages — il est curieux que ce nombre ne diffère que de 1 unité de celui du mois correspondant de 1929 — et la proportion des mariages a été de 7·1 pour 1000 habitants. On a enregistré 16.150 nés-vivants, soit 2.090 de plus qu'en décembre 1929; cependant, la proportion des naissances n'a été que de 21·8 pour 1000 habitants. Il y a eu 11.452 décès, soit 526 de plus qu'au mois de décembre de l'année précédente. La proportion des décès a été de 15·5 pour 1000 habitants. Sur la base des chiffres préliminaires des décès de 1930, nous pouvons constater déjà que cette année-là, la proportion des décès a été inférieure même à celle de décembre 1930. On a enregistré 2.719 décès au-dessous de 1 an, soit 16·8 pour 100 nés-vivants. L'accroissement a été de 4.698 âmes, soit 6·3 pour 1000 habitants. En examinant le nombre des décès causés en décembre 1930 par des maladies infectieuses, on est frappé du chiffre élevé (1.199) des décès par tuberculose. La proportion de ces derniers a été de 1·62 pour 1000 habitants. On a enregistré 47 décès par grippe.

Marché du travail. Le nombre des chômeurs inscrits en décembre 1930 par les Syndicats chrétiens sociaux et social-démocrates présente une augmentation de 26·1% par rapport à décembre 1929 et de 5·2% par rapport à novembre 1930. Parmi les sans-travail, on comptait 86·7% d'hommes et 13·3% de femmes; comparativement au mois précédent, le nombre des hommes accuse un accroissement de 5·5% et celui des femmes, une augmentation de 1·5%. 56·4 des chômeurs habitaient Budapest et 43·6% en province; le chômage a augmenté de 5·2% dans la capitale et de 5·5% dans le reste du pays. Au point de vue de la profession, le chômage a le plus augmenté dans l'industrie du cuir (58·0%); dans l'industrie de la reproduction (11·4%); dans le bâtiment (10·7%) et dans l'industrie de l'habillement (8·0%). Il a considérablement diminué chez les employés d'hôtel et de restaurant (39·8%) et a décru, en outre, parmi les travailleurs intellectuels (15·2%) et dans l'alimentation (6·5%).

D'après les Offices publics de placement, dont les chiffres comprennent aussi les bureaux privés gratuits de placement, il y a eu 52.978 demandes, 13.708 offres de travail et 12.430 placements. On a placé 23·5% des chômeurs; à Budapest, 16·1%; en province, 38·5%. Sur 100 offres de travail, il y a eu 535 demandes à Budapest, 246 en province et 386 dans tout le pays.

Commerce et communications. La balance du commerce extérieur de la Hongrie a continué à être active en décembre 1930: les exportations ont dépassé de 4·9 millions de

Népmozgalom. Magyarországon az 1930. év decemberében 5.277 házasságot kötöttek. Nem érdektelen, hogy ez a szám az előző év decemberével szemben mindössze 1 egységnyi eltérést tüntet fel. A havi házassági arány — 1.000 lélekre számítva — 7·1. Az élveszületések száma az év utolsó hónapjában 16.150 volt, 2.090-nel több, mint az 1929. év decemberében. Még így is csak 21·8 az 1.000 lélekre számított születési arány. Elhaltak az évzáró hónapban 11.452-en, 526-tal többen, mint az előző év decemberében. Az 1.000 lélekre számított halálozási arány 15·5. Az egész év halálozási adatainak előzetes eredményeit ismerve, máris megállapíthatjuk, hogy az 1930. évi halálozási arány nem fogja elérni még a december havi arány magasságát sem. Az elhaltak között 2.719 csecsemőhalott volt, ami 100 élveszületésre számítva 16·8 csecsemőhalálozási arányt jelent. A december havi szaporodás 4.698 lélek, 1.000 lakosra számítva 6·3 a szaporodási arány. A fertőző betegségekben meghaltak közül kiemelkedik 1.199-es számmal a gümőkóros halottak száma. Arányuk 1.000 lélekre számítva 1·62. Influenzában december hónapban 47-en haltak meg az országban.

Munkapiac. Magyarországon a keresztényszociálista és szociáldemokrata szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek száma 1930 december havában az előző év december havával szemben 26·1%-kal, s ugyanezen év november havával szemben 5·2%-kal emelkedett. A munkanélküliek 86·7%-a volt férfi s 13·3%-a nő. A munkanélküli férfiak száma az előző hónappal szemben 5·5%-kal emelkedett, a munkanélküli nők száma 1·5%-kal haladta túl november hó adatait. Fővárosi lakos volt a munkanélküliek 56·4%-a, vidéki 43·6%; a munkanélküliség a fővárosban 5·2%-kal, vidéken 5·5%-kal emelkedett. Foglalkozási kategóriák szerint legerősebben emelkedett a munkanélküliség a bőriparban (58·0%), a sokszorosító iparban (11·4%), az építőiparban (10·7%) és a ruházati iparban (8·0%). Jelentékenyen esett a munkanélküliség a szállodai és éttermi alkalmazottaknál (39·8%), a szellemi munkásoknál (15·2%) és az élelmezési iparban (6·5%).

A Hatósági Munkaközvetítők adatai szerint a hatósági és ingyenes magánmunkaközvetítők 52.978 munkakeresőt, 13.708 munkahelyet, 12.430 munkaközvetítést tartottak nyilván. Munkához jutott a munkakeresők 23·5%-a; a fővárosban 16·1, a vidéken 38·5%. Száz munkahelyre Budapesten 535, vidéken 246, általában 386 esett.

Kereskedelem és közlekedés. Magyarország külkereskedelmi mérlege múlt év december havában is aktív volt. A kivitel 4·9 millió pengővel haladta meg a behozatal értékét. Az előző hónap aktívájá-

pengős les importations. Cependant, on constate une régression considérable par rapport à l'actif du mois précédent, les exportations ayant diminué de 9·6 millions de pengős et les importations augmenté de 2·1 millions de p.

Dans ces conditions, le mouvement ferroviaire a également diminué et le nombre des wagons chargés expédiés sur les lignes des chemins de fer de l'Etat est tombé de 138 mille en novembre à 97 mille en décembre. Mais il faut faire remarquer que cette diminution a été due en partie à la régression saisonnière des transports intérieurs.

Le mouvement postal a augmenté en décembre 1930. Le nombre des correspondances et des colis s'est élevé comparativement au mois précédent; cependant, on y voit un fléchissement par rapport à décembre 1929.

L'effectif des véhicules à moteur a en décembre 1930 diminué de 329 unités (1·1%) par rapport au mois précédent. Le nombre des automobiles de tourisme et de ville (automobiles pour personnes) a diminué de 170 unités (1·5%); celui des motocyclettes, de 100 (1·2%).

A Budapest, l'effectif des véhicules à moteur a été de 15.316 (50·0% du nombre total), soit 331 (2·2%) de moins qu'au mois précédent.

Formation des prix. Par suite du fléchissement des indices agricole et industriel, l'indice des prix de gros est descendu de 92 en novembre à 90 en décembre 1930. Il y a eu baisse, parmi les produits agricoles, sur les plantes sarclées, les animaux et les produits animaux et parmi les produits de l'industrie, sur les métaux, les fils et les peaux brutes.

L'indice du coût de la vie, en y comprenant le loyer, s'établissait à 99·7 à la fin de décembre 1930, présentant une diminution de 0·3 point sur le mois précédent. Les dépenses d'alimentation ont légèrement diminué en raison surtout de la baisse du lait, de l'oeuf et des haricots; les frais de chauffage ont quelque peu augmenté du fait de la hausse du charbon. Calculé sans le loyer, l'indice du coût de la vie est tombé de 104·4 en novembre à 104·0 en décembre.

Monnaie et crédit. Aux 12 principaux établissements de crédit budapestois et à la Caisse d'épargne postale, les dépôts d'épargne se sont élevés en décembre 1930 de 618·4 à 631·7 millions de pengős et les dépôts en compte courant, de 815·2 à 816·9 millions. A la fin du mois, les premiers représentaient 63·0% de l'effectif de 1913 et les derniers, 95·4%.

Aux monts de piété (siège et intermédiaires) de la Caisse d'épargne postale, les prêts sur gages ont représenté en décembre 1930 4·1 mil-

val szemben azonban jelentős visszaesés mutatkozik, aminek az az oka, hogy a decemberi kivitel 14·6 millió pengővel volt kevesebb, a behozatal pedig 2·1 millió pengővel volt több, mint november havában.

Ezzel kapcsolatban természetesen a vasúti forgalom is csökkent és a Máv. vonalain feladott megpakott teherkocsik száma az előző havi 138 ezerről 97 ezerre hanyatlott. Ebben a hanyatlásban azonban a belföldi szállítás idényszerű visszaesése is jelentkezik.

A postai forgalom decemberben megélnékült. A levél-, valamint a csomagküldemények száma az előző hónaphoz képest megnövekedett: 1929 azonos hónapjához képest azonban visszaesés mutatkozik.

Magyarországon 1930 december havában a gépjárműállomány számát tekintve az előző hó állományával szemben. A személykocsik száma 170-nel (1·5%), a teherkocsiké 61-gyel (1·4%), a motorkerékpárok száma 100-zal (1·2%) csökkent.

Az összes magyarországi gépjárműállományból 15.316 darab (50·5%) Budapesthez tartozott. A budapesti állomány az előző hónap óta 331 darab (2·2%) csökkent.

Áralakulás. A nagykereskedelmi árak indexszáma az előző havi 92-ről 90-re csökkent, amiben a mezőgazdasági és ipari indexek visszaesésének egyaránt része van. A mezőgazdasági termékek közül a kapásnövények, továbbá az állatok és állati termékek, az iparcikkeknél pedig a fémek, fonalak és nyersbőrök áránál mutatkozott olcsóbbodás.

A létfenntartási költségek indexszáma — lakbérrel együtt számítva — a hó végén 99·7 volt, vagyis az előző havinál 0·3 ponttal állott alacsonyabban. Az étkezési költségek, elsősorban a tej, tojás és bab olcsóbbodása folytán némi csökkenést, a fűtési költségek a szén áremelkedése következtében kisebb emelkedést mutatnak. A lakbér nélkül számított index az előző havi 104·4-ről 104·0-ra csökkent.

Pénz és hitel. A budapesti 12 legnagyobb pénzintézetnél és a postatakarékpénztárnál elhelyezett takarékbetétek álladéka 618·4 millióról 631·7 millió pengőre, a folyószámlabetéteké pedig 815·2 millió pengőről 816·9 millió pengőre emelkedett. A hó végén a takarékbetétek 63·0, a folyószámlabetétek pedig 95·4%-át tették az 1913. évi álladéknak.

A Postatakarékpénztár központja és közvetítői december hó folyamán 4·1 millió pengő zálogkölcönt folyósítottak, míg a kiváltások összege 5·1

lions de pengős et les dégagements, 5·1 millions, de sorte que l'effectif des prêts a légèrement diminué par rapport au mois précédent et représentait 26·9 millions de pengős à la fin du mois.

L'indice des actions cotées à la Bourse de Budapest a légèrement baissé et s'établissait à 12·9 à la fin de décembre 1930 contre 13·1 au mois précédent. On a noté des baisses sensibles pour les actions des sucreries, des mines, des briqueteries et surtout pour celles des entreprises de gaz et d'électricité. Les actions d'établissements balnéaires, d'hôtels et d'établissements de crédit ont un peu augmenté.

Le nombre des nouvelles insolvabilités enregistrées en décembre 1930 a été de 241; on y constate une augmentation par rapport au mois précédent (168). Aux insolvabilités de décembre, les actifs montaient à 7.855 mille pengős et les passifs à 13.344 mille p. Le nombre des insolvabilités terminées a été de 183 (contre 121 au mois précédent); les actifs en montaient à 5.164 mille pengős et les passifs, à 8.719 mille.

Des nouvelles insolvabilités, 70 ont eu lieu à Budapest (29·0% du nombre total), avec 3.220 mille pengős d'actifs et 5.459 mille p. de passifs. Dans la capitale, on a terminé 43 insolvabilités (23·5% du nombre total), avec 2.247 mille pengős d'actifs et 4.153 mille p. de passifs.

Le nombre des lettres de change protestées en décembre 1930 (11.737) présente un accroissement par rapport au mois précédent (11.467) et leur valeur représente 8.359 mille pengős.

A Budapest, on a protesté 4.139 lettres de change (35·3% du nombre total), d'une valeur de 3.226 mille pengős.

millió pengő volt. A fennálló zálogkölcsonálladék ilymódon az előző hónapoz képest némileg csökkent s a hó végén 26·9 millió pengőt tett.

A tőzsdeindex némileg gyengült s az előző havi 13·1-del szemben december végén 12·9-en állott. Jelentékenyebb árfolyamveszteség állott elő a cukorgyárak, a bányák és téglagyárak, de különösen a gáz- és villamossági vállalatok részvényeinél, míg a szállodák és gyógyfürdők, továbbá a hitelintézetek részvényeinél némi javulás mutatkozott.

Magyarországon 1930 december havában az új fizetéseképtelenségek száma az előző havi 163-ról 241-re emelkedett, 7.855 ezer pengő aktívával és 13.344 ezer pengő passzívával. A befejezett fizetéseképtelenségek száma 183, a mult havi 121-gyel szemben, 5.164 ezer pengő aktívával és 8.719 ezer pengő passzívával. Az összes magyarországi új fizetéseképtelenségek közül 70-et (29·0%) Budapesten jelentettek be, 3.220 ezer pengő aktívával és 5.459 ezer pengő passzívával. A befejezett fizetéseképtelenségek közül 43-at (23·5%) Budapesten bonyolítottak le 2.247 ezer pengő aktívával és 4.153 pengő passzívával.

Magyarországon 1930 december havában a bemutatott váltók darabszáma az előző havi 11.467-tel szemben 11.737-re emelkedett, 8.359 ezer pengő értékkel.

Az összes magyarországi váltók közül Budapesten került bemutatásra 4.139 darab (35·3%) 3.226 ezer pengő értékkel.

Gazdasági

Tableau

Megnevezés	Egység	1928	1929	1 9 2 9						január Janvier	február Février	
		átlag Moyenne	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.				
Népmozgalom.												
1	Házasságkötés	szám	6.636	6.414	3.236	4.357	5.216	7.909	12.708	5.276	5.834	8.837
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	9·3	8·9	4·4	6·0	7·4	10·8	18·0	7·2	7·9	13·2
3	Élveszülött	"	18.724	17.410	18.284	19.882	19.505	17.594	14.318	14.060	16.048	16.160
4	Élveszülött 1000 lélekre	"	26·2	24·2	25·0	27·2	27·6	24·1	20·3	19·2	21·8	24·2
5	Halálozás	"	12.208	12.588	11.445	12.153	12.082	12.107	10.525	10.926	11.272	10.067
6	Halálozás 1000 lélekre	"	17·1	17·5	15·6	16·6	17·1	16·6	14·9	14·9	15·3	15·1
7	Egy éven aluli elhalt	"	3.312	3.168	3.137	4.266	3.960	3.186	2.384	2.278	2.369	2.097
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	17·7	18·2	17·2	21·5	20·3	18·1	16·6	16·2	14·8	13·0
9	Gümőkórban elhalt	"	1.595	1.521	1.466	1.282	1.106	1.108	1.028	1.153	1.402	1.412
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	2·23	2·1	2·00	1·75	1·57	1·52	1·46	1·58	1·94	2·12
11	Természetes szaporodás	"	6.516	4.822	6.839	7.729	7.423	5.487	3.793	3.134	4.776	6.093
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	9·1	6·7	9·4	10·6	10·5	7·5	5·4	4·3	6·5	9·1
13	Kivándorolt	"	459	753	800	589	869	663	690	517	540	515
14	Visszavándorolt	"	64	52	50	78	49	52	69	113	37	50
Munkapiac.												
Társadalmi biztosítás:												
15	Kötelezőleg biztosított tag	1000 szén	—	—	1.067·0	1.052·9	1.070·3	1.071·6	1.064·2	1.019·8	956·5	957·1
Munkanélküli:												
16	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	13.633	15.322	13.964	14.007	13.922	14.215	15.910	19.181	21.533	21.309
17	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	7.454	8.039	7.426	7.677	7.568	7.534	8.250	9.559	10.250	10.678
18	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	945	852	801	833	783	967	1.033	1.107	1.161	1.120
19	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	14.578	16.174	14.765	14.840	14.705	15.182	16.943	20.288	22.694	22.429
Hatósági munkaközvetítés:												
20	Munkahely	szám	7.191	7.080	8.157	8.238	9.196	7.718	4.926	5.274	11.432	9.613
21	Munkakereső	"	14.715	15.173	15.035	14.507	15.818	16.786	16.376	17.041	47.850	47.323
22	100 munkahelyre esett munkakereső	"	215	223	184	176	172	217	332	323	419	492
23	Munkaközvetítés	"	4.734	4.772	5.251	5.300	5.927	5.348	3.619	4.113	10.032	8.194
24	100 munkahelyre esett közvetítés	"	66·1	68·0	64·4	64·3	64·4	69·3	73·5	77·9	87·8	85·2
Felajánlott órabér:												
25	Bádogos	Pengő	0·81	0·81	0·75	0·81	0·77	0·80	0·80	0·79	0·77	0·66
26	Asztalos	"	0·66	0·66	0·64	0·66	0·64	0·62	0·60	0·64	0·67	0·62
27	Szabó	"	0·55	0·55	0·50	0·56	0·56	0·54	0·55	0·54	0·51	0·58
28	Kőműves	"	0·85	0·85	0·80	0·83	0·82	0·85	0·83	0·75	—	0·86
29	Napszámos	"	0·50	0·50	0·44	0·52	0·46	0·54	0·51	0·45	0·46	0·43
30	Gyári munkásnő	"	0·32	0·32	0·25	0·34	0·25	0·25	0·27	0·27	0·25	0·26
31	Napszámosnő	"	0·43	0·43	0·37	0·43	0·49	0·46	0·38	0·39	0·40	0·36
Termelés.												
32	Kőszén	1.000 q	652·6	687·9	724·8	662·9	677·4	559·3	730·2	657·3	695·9	764·9
33	Barnaszén	"	5.425·0	5.869·9	5.207·9	5.156·7	5.915·1	7.017·2	6.618·5	6.666·4	6.723·7	5.444·8
34	Szesz	1.000 hl.	33·9	36·6	4·1	8·7	34·7	66·0	87·3	78·6	59·7	43·2
35	Cukor	1.000 q	178·3	212·5	11·4	2·4	136·3	811·2	858·0	641·5	17·9	0·0
36	Vasérc és vassalak	"	169·3	215·3	288·3	235·1	235·5	207·2	224·3	170·7	179·4	126·5
37	Finomításra való nyersvas	"	237·1	306·6	314·6	292·2	306·2	299·3	356·6	267·3	272·2	188·0
38	Villamosáram	1.000 kw. óra	16.852	17.904	15.130	15.874	16.913	19.567	21.282	21.864	22.746	19.032
39	Motorikus célra elosztott áram	"	6.444	7.011	7.371	8.077	7.460	7.364	7.509	6.725	6.766	7.203
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
40	Behozatal összesen	1.000.000 P	100·9	88·6	85·6	86·9	89·6	89·8	82·3	84·6	67·5	61·3
E b b ő l:												
41	Szén	1.000 q	1.386·0	1.549·9	1.743·2	1.926·4	2.044·9	1.829·4	1.824·5	1.752·1	1.042·0	639·4
42	"	1.000 P	5.191	6.033	6.962	7.619	8.005	7.179	7.187	6.916	4.062	2.582
43	Fa	1.000 q	2.448·0	2.277·0	2.744·8	2.614·3	2.730·3	2.521·4	2.196·0	1.766·3	1.334·8	1.115·3
44	"	1.000 P	11.644	10.959	13.068	11.530	11.463	10.486	8.637	7.257	5.479	5.938
45	Gépek és készülékek	q	18.714	12.616	14.989	13.484	17.688	11.972	8.625	8.662	8.220	7.498
46	"	1.000 P	4.566	3.404	3.641	3.719	3.854	3.963	2.981	3.356	2.279	1.932
47	Pamutszövet	q	8.195	5.785	4.869	6.269	6.752	5.399	4.344	4.354	4.231	4.715
48	"	1.000 P	7.127	4.792	3.941	5.188	5.572	4.507	3.557	3.573	3.294	3.537
49	Nyerspamut	q	7.576	10.968	9.538	8.606	7.910	9.827	14.536	18.650	17.896	9.124
50	"	1.000 P	1.876	2.844	2.296	2.342	1.972	2.645	4.013	5.055	4.502	1.647
51	Papiros	q	65.868	66.637	62.486	61.593	69.090	64.658	71.063	77.606	65.588	45.803
52	"	1.000 P	3.734	3.735	3.603	3.289	3.732	3.904	4.056	4.092	3.396	2.519

jelzőtábla.

économique.

1 9 3 0

márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	Unité	Désignation
Mouvement de la population.											
5.681	4.566	7.707	5.665	3.027	4.744	5.401	7.993	12.220	5.277	nombre	Mariages
7·7	6·4	10·5	8·0	4·1	6·4	7·6	10·8	17·1	7·1	"	Mariages pour 1.000 habitants
19.629	19.095	18.880	16.978	18.408	18.992	19.688	18.282	16.501	16.150	"	Nés-vivants
26·7	26·9	25·6	23·9	25·0	25·8	27·7	24·7	23·1	21·8	"	Nés-vivants pour 1.000 habitants
11.849	11.777	11.617	10.673	11.221	11.229	10.394	10.919	10.653	11.452	"	Décès
16·1	16·6	15·8	15·0	15·2	15·3	14·6	14·7	14·9	15·5	"	Décès pour 1.000 hab.
2.632	2.811	2.724	2.875	3.317	3.306	2.907	2.877	2.413	2.719	"	Décédés au-dessous d'un an
13·4	14·7	14·4	16·9	18·0	17·4	14·8	15·7	14·6	16·8	"	Décédés au-dessous d'un an pour 100 nés-viv.
1.846	1.917	1.819	1.475	1.272	1.151	968	999	1.118	1.199	"	Décès par tuberculose
2·51	2·70	2·47	2·08	1·72	1·56	1·36	1·36	1·57	1·62	"	Décès par tuberculose pour 1.000 habitants
7.780	7.318	7.263	6.305	7.187	7.763	9.294	7.363	5.848	4.698	"	Accroissement naturel
10·6	10·3	9·8	8·9	9·8	10·5	13·1	10·0	8·2	6·3	"	Accroissement naturel pour 1.000 habitants
1.170	537	678	560	368	433	442	385	319	199	"	Émigrés
63	70	66	74	92	97	89	109	136	117	"	Émigrés revenus dans le pays
Marché du travail.											
Assurances sociales:											
968·6	987·3	1.011·5	1.010·7	—	—	—	—	—	—	nombre	Nombre des membres assurés obligatoires
Chômeurs:											
21.016	20.139	19.875	18.960	19.081	21.013	22.252	22.914	23.333	24.648	nombre	Syndicats social-démocrates de Hongrie
10.469	10.440	10.237	9.818	9.833	11.329	12.025	12.289	12.735	13.493	"	Syndicats social-démocrates de Budapest
983	906	857	829	920	847	874	999	975	935	"	Syndicats chrétiens soc. de Budapest
21.999	21.045	20.732	19.789	20.001	21.860	23.126	23.913	24.308	25.583	"	Chômeurs syndiqués au total
Offices publics de placement:											
10.713	13.406	14.307	13.454	14.324	11.493	12.034	12.143	10.027	13.708	nombre	Offres d'emploi
43.333	43.342	38.342	40.359	39.578	37.581	40.588	44.757	47.069	52.978	"	Demandes d'emploi
404	323	268	300	276	326	337	369	469	386	"	Demandes pour 100 offres d'emploi
8.912	10.454	11.287	10.436	11.767	9.442	9.708	10.145	8.286	12.430	"	Placements
83·2	78·0	78·9	77·3	82·1	82·1	80·7	83·5	82·6	90·7	"	Placem. pour 100 offres d'emploi
Salaires horaires offerts:											
0·55	0·68	0·68	0·84	0·70	0·79	0·68	0·67	0·74	—	pengős	Ferblantiers
0·75	0·66	0·61	0·66	0·71	0·59	0·55	0·59	0·60	0·55	"	Menuisiers
0·54	0·59	0·55	0·52	0·53	0·53	0·54	0·52	0·50	0·49	"	Tailleurs
—	0·78	0·83	0·76	0·83	0·92	0·77	0·76	0·81	0·60	"	Maçons
0·44	0·49	0·49	0·46	0·44	0·46	0·46	0·46	0·43	0·42	"	Journaliers
0·27	0·26	0·26	0·26	0·24	0·24	0·29	0·23	0·24	0·24	"	Ouvrières de fabrique
0·39	0·40	—	0·42	0·35	0·34	0·44	0·36	0·37	0·37	"	Journalières
Production.											
690·9	671·6	690·4	668·5	663·5	548·5	664·4	693·7	672·8	690·4	1.000 q	Houille
4.687·9	4.516·2	4.355·2	4.140·3	4.365·0	4.455·3	5.278·8	6.193·5	5.803·0	5.777·4	"	Lignite
38·1	29·7	14·3	3·9	3·1	4·1	29·3	53·7	75·6	—	1.000 hl	Alcool
0·0	0·1	0·0	—	0·1	3·4	114·0	903·3	909·9	410·7	1.000 q	Sucre
120·9	148·9	128·8	134·0	134·4	119·6	120·2	148·6	102·8	107·3	"	Minerai et scorie de fer
193·2	231·5	195·6	227·1	224·5	205·7	218·1	243·6	175·9	196·8	"	Fonte destinée à être raffinée
18.632	16.865	16.714	15.011	15.746	16.207	18.514	20.937	21.189	23.205	1.000 kw.-h.	Courant électrique
7.402	6.796	6.940	7.461	7.389	7.943	7.810	7.814	7.664	7.561	"	Courant distribué pour force motrice
Commerce et transports.											
Commerce extérieur:											
69·2	74·0	73·4	63·5	70·7	70·5	77·7	73·2	65·6	67·7	1.000.000 p	Importations totales
D o n t:											
671·6	567·6	579·7	774·3	1.118·7	1.404·4	1.636·5	1.563·8	1.266·1	1.110·4	1.000 q	} Charbon
2.701	2.266	2.313	3.057	4.365	5.475	6.622	6.091	4.852	4.327	1.000 p	
1.308·4	1.354·8	1.516·7	1.370·6	1.836·7	2.376·3	2.612·3	2.001·4	1.613·6	1.069·3	1.000 q	} Bois
8.203	8.752	9.206	7.630	8.571	9.831	10.774	8.135	6.253	4.502	1.000 p	
9.727	8.200	9.618	10.002	14.370	10.821	8.449	6.653	8.505	16.987	q	} Machines et appareils
2.465	2.425	3.386	2.751	4.066	2.660	2.231	2.131	2.501	2.698	1.000 p	
4.894	4.722	5.090	4.946	5.285	5.459	5.944	5.715	3.948	5.553	q	} Tissus de coton
4.051	3.650	3.741	3.497	3.716	4.019	4.479	3.863	2.660	3.784	1.000 p	
11.290	13.562	10.236	10.580	12.096	7.780	10.548	11.699	18.268	13.100	q	} Coton brut
2.357	2.939	2.162	2.149	2.207	1.424	2.045	2.079	3.339	2.327	1.000 p	
58.085	67.939	59.792	60.920	61.342	59.044	60.878	80.940	66.814	83.379	q	} Papier
3.292	3.666	3.221	2.874	8.260	3.367	3.187	3.410	3.242	3.759	1.000 p	

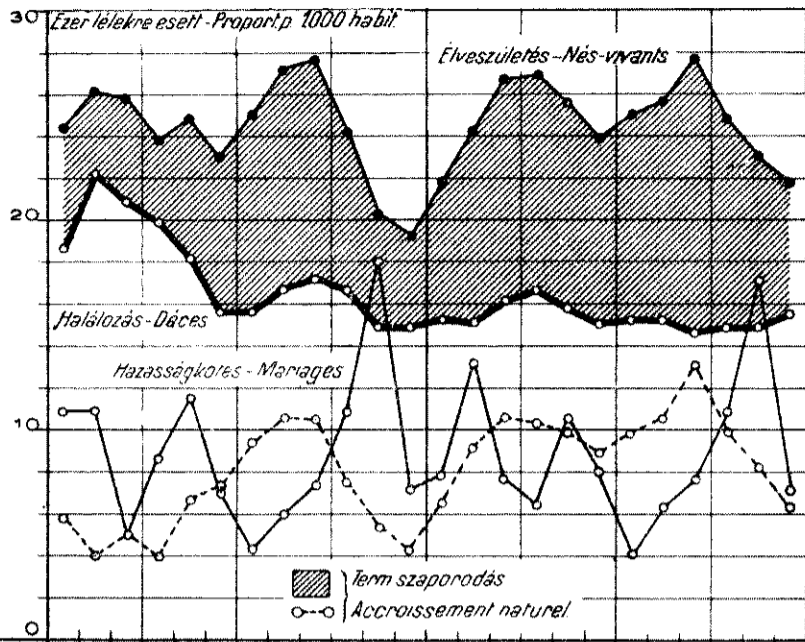
Megnevezés	Egység	1928	1929	1 9 2 9						január Janvier	február Février	
		átlag Moyenne		július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.			
53	Asványolaj	1.000 q	153·6	172·8	249·8	257·2	200·0	106·2	159·2	157·5	243·3	96·1
54		1.000 P	2.225	2.573	3.760	3.180	2.667	1.680	2.375	2.225	3.220	1.388
55	Vasárak	q	12.214	10.965	10.088	9.073	11.109	12.674	11.887	10.451	10.359	7.984
56		1.000 P	2.067	1.778	1.754	1.579	1.943	1.880	2.133	1.773	1.375	1.370
57	Nyers fémek	q	20.636	17.165	16.364	14.232	15.291	13.401	14.049	12.700	14.463	10.552
58		1.000 P	2.621	2.250	2.005	2.109	1.851	1.928	1.686	1.564	2.048	1.371
59	Gyapjuszövet	q	2.202	1.616	1.389	2.841	2.605	1.674	1.444	1.030	1.044	1.380
60		1.000 P	3.921	3.017	2.270	5.146	4.383	2.879	2.425	1.562	2.180	3.266
61	Kivitel összesen	1,000.000 P	68·8	86·7	82·2	87·3	111·3	118·2	122·9	120·6	79·9	60·7
E b b ő l:												
62	Búza	1.000 q	237·0	403·8	418·3	672·1	617·5	540·7	410·7	382·2	254·5	157·5
63		1.000 P	7.351	10.584	11.295	17.138	15.437	14.058	10.269	9.554	6.617	3.938
64	Liszt	1.000 q	170·1	223·5	198·3	229·9	276·3	335·9	348·2	296·8	216·3	93·0
65		1.000 P	7.452	8.825	8.002	8.476	10.698	13.191	13.673	11.932	8.200	3.647
66	Szarvasmarha	drb	5.077	7.429	6.281	7.177	10.542	12.433	10.680	9.388	8.311	7.8 0
67		1.000 P	3.157	5.126	4.674	4.952	7.207	8.208	7.410	6.553	5.897	5.353
68	Sertés	drb	8.608	22.722	10.635	13.742	27.484	38.561	53.389	50.384	31.328	19.950
69		1.000 P	2.460	6.306	3.354	4.192	8.089	10.222	12.933	11.966	7.443	5.160
70	Cukor	1.000 q	59·2	101·2	56·3	33·3	71·8	183·4	248·8	242·5	177·3	54·6
71		1.000 P	2.291	3.514	2.027	1.198	2.727	6.494	8.351	8.133	6.030	1.856
72	Baromfi	q	12.193	12.293	5.027	6.455	11.682	20.781	24.356	41.309	17.689	14.539
73		1.000 P	3.321	3.436	1.567	1.848	3.159	5.844	7.055	10.430	4.693	3.704
74	Vasfélgyártmányok	q	97·3	100·8	78·5	88·0	139·1	99·7	141·9	77·7	59·9	79·1
75		1.000 P	1.769	2.024	1.629	2.021	2.915	2.129	2.713	1.676	1.249	1.199
76	Nyersdohány	q	5.740	11.382	16.332	7.915	14.778	11.038	22.170	9.644	889	354
77		1.000 P	1·89	1.502	2.054	966	1.921	1.457	3.459	1.504	142	57
78	Disznósír	q	3.455	2.988	2.300	1.682	2.873	4.976	5.284	5.121	5.867	7.247
79		1.000 P	749	638	590	358	616	988	1.023	964	1.117	1.329
80	Toll	q	2.565	2.511	2.068	2.299	3.004	2.730	2.642	3.241	2.125	1.616
81		1.000 P	1.785	1.768	1.392	1.605	2.088	2.099	1.909	2.481	1.418	1.050
82	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,0.000 P	—32·1	—1·9	—3·4	+0·4	+21·7	+28·4	+40·6	+36·0	+12·4	—0·6
Vasúti és postaforgalom:												
83	Árutonna-kilométer	1,000.000 km	226	233	224	259	268	325	300	237	154	137
84	Megrakott teherkocsi	1.000	123·2	123·1	127·6	137·4	148·7	171·0	152·4	114·0	88·4	82·6
85	Utaskilométer	1,000.000 km	220	218	252	260	275	223	219	217	187	173
86	Levélküldemény	1.000 db	34.319	37.156	38.490	38.096	38.552	39.707	38.238	38.961	35.757	35.050
87	Csomagküldemény	"	1.087·2	1.072·8	1.028·0	1.031·1	1.130·5	1.205·8	1.110·8	1.250·4	975·1	924·3
88	Postautalvány	1,000.000 P	120·8	144·7	153·6	165·3	142·5	179·1	158·2	156·1	148·2	146·3
89	Helyközi beszélgetés	1.000	379	420	471	464	459	471	440	389	371	341
90	Rádióvevőberendezés	szám	—	—	240·4	242·8	245·6	250·5	257·5	266·6	276·8	284·9
Gépjárműállomány:												
91	Gépjárműállomány Budapesten	szám	—	—	15.189	15.331	15.371	15.474	15.426	15.274	15.239	15.320
92	Gépjárműállomány Magyarországon	"	—	—	28.104	28.678	29.010	29.360	29.514	29.417	29.363	29.406
E b b ő l:												
93	Személykocsi	"	—	—	11.354	11.545	11.584	11.653	11.672	11.552	11.507	11.502
94	Teherkocsi	"	—	—	4.074	4.170	4.258	4.332	4.380	4.401	4.400	4.408
95	Motorerékpár	"	—	—	8.815	8.999	9.126	9.170	9.195	9.172	9.168	9.162
Áralakulás.												
Nagykereskedelmi árindex:												
96	Összes áruk átlaga	1913 = 100	—	122	119	114	109	111	107	107	106	104
97	Mezőgazdaság és állattenyésztés	"	—	116	114	106	100	103	97	97	95	93
98	Gyarmatárak	"	—	144	144	144	144	138	138	138	138	138
99	Malomipar és cukoripar	"	—	106	111	106	103	101	104	103	105	101
100	Egyéb ipar	"	—	134	133	133	133	132	132	132	131	130
101	Agrár olló	"	—	86·2	85·7	79·7	75·2	78·0	73·5	73·5	72·5	71·5
Megélhetési index:												
102	Összesen lakbérrel	1913 = 100	116·8	117·4	118·7	116·9	113·2	112·5	112·1	112·5	112·4	111·2
103	Összesen lakbér nélkül	"	128·1	127·1	128·9	126·6	121·7	120·7	120·2	120·7	120·6	119·0
104	Élelmezés	"	127·7	124·1	127·2	123·5	115·6	114·1	113·7	114·5	114·7	113·1
105	Ruházat	"	134·4	132·0	130·3	130·9	130·9	130·9	130·9	130·9	130·9	130·9
106	Fűtés, világítás	"	123·6	135·8	135·2	136·0	139·5	139·5	138·1	138·1	136·0	133·1
107	Lakás	"	80·6	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3
Nagykereskedelmi árak:												
108	Búza	P/q	29·55	23·89	24·25	22·40	21·98	23·53	23·90	23·95	24·60	24·55
109	Rozs	"	27·20	18·35	18·00	15·90	15·23	15·20	15·70	14·83	13·05	11·68
110	0-ás liszt	P/kg	0·47	0·40	0·44	0·40	0·39	0·39	0·42	0·42	0·44	0·41
111	2-es	"	0·45	0·38	0·41	0·38	0·36	0·37	0·39	0·39	0·42	0·39
112	6-os	"	0·36	0·28	0·31	0·27	0·26	0·26	0·27	0·26	0·28	0·25

1 9 3 0										Unité	Désignation		
márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.				
212·6	171·9	274·9	179·3	221·3	160·4	314·1	198·2	206·1	207·4	1.000 q	}	Huiles minérales	53
2.982	2.513	3.630	2.062	2.659	2.483	4.027	2.931	2.539	2.645	1.000 p			
7.504	7.913	6.104	7.407	7.252	8.252	8.362	5.628	4.591	4.107	q	}	Articles en fer	55
1.375	1.610	1.275	1.341	1.305	1.401	1.296	1.181	1.238	1.013	1.000 p			
13.752	10.210	16.935	15.988	15.950	16.624	13.366	15.104	15.035	17.385	q	}	Métaux bruts	57
1.685	1.354	2.077	1.877	1.746	1.954	1.206	1.539	1.532	1.859	1.000 p			
1.392	1.022	804	813	1.139	2.416	2.225	1.572	1.014	1.246	q	}	Tissus de laine	59
3.130	2.189	1.621	1.516	1.849	4.173	3.913	2.296	1.407	1.876	1.000 p			
78·9	72·7	85·3	76·2	60·9	76·5	76·8	86·8	87·2	72·6	1,000.000 p	}	Exportations totales	61
375·6	301·9	435·3	255·8	106·2	378·8	268·3	236·8	434·3	268·8	1.000 q		}	D o n t :
9.013	7.094	10.448	6.139	2.556	7.956	4.830	4.026	6.901	4.167	1.000 p	}		Froment
194·3	138·9	203·7	232·1	58·4	199·8	230·7	275·9	274·8	252·5	1.000 q		}	Farine
7.700	5.609	8.031	9.310	2.030	7.049	7.553	8.476	8.405	6.970	1.000 p			65
11.812	15.652	20.313	18.511	16.572	15.911	15.167	17.027	13.206	7.007	têtes	}	Bêtes à cornes	66
8.191	10.789	14.377	12.837	11.567	10.713	9.728	11.235	8.481	4.714	1.000 p			67
19.418	16.677	18.483	18.173	16.758	23.193	24.310	22.401	21.492	16.317	têtes	}	Porcs	68
4.946	4.138	4.147	4.032	3.664	4.983	5.458	4.866	4.801	3.691	1.000 p			69
35·1	30·5	73·7	51·8	24·9	17·2	26·3	182·4	220·2	174·2	1.000 q	}	Sucre	70
1.158	975	2.359	1.657	796	549	841	4.844	5.149	3.740	1.000 p			71
11.345	10.387	6.471	8.750	8.815	11.528	19.938	29.190	38.037	45.420	q	}	Volaille	72
2.814	2.478	1.801	2.038	1.973	2.479	4.423	5.873	7.165	8.833	1.000 p			73
80·5	92·8	77·4	58·5	39·3	47·7	80·2	107·5	104·7	29·3	q	}	Demi-produits en fer	74
1.831	1.947	1.691	1.246	951	1.102	1.609	1.914	1.620	364	1.000 p			75
5.944	13.529	13.515	4.731	642	1.001	2.022	11.053	42.806	8.787	q	}	Tabac brut	76
1.022	2.300	2.298	804	104	160	324	1.768	4.794	984	1.000 p			77
4.504	4.592	4.902	3.803	5.068	5.635	9.877	11.666	12.256	8.630	q	}	Saindoux	78
838	886	894	632	775	986	1.695	1.952	2.008	1.379	1.000 p			79
1.985	2.093	1.485	807	1.236	1.375	2.212	2.448	2.806	2.296	q	}	Plumes	80
1.225	1.328	1.100	642	856	853	1.499	1.758	1.615	1.357	1.000 p			81
+9·7	-1·3	+11·9	+12·7	-9·8	+6·0	-0·9	+13·6	+21·6	+4·9	1,000.000 p		Excédent d'importat. (-) ou d'exportat. (+)	82
Mour. des chem. de fer et mour. post.:													
169	175	204	172	181	215	231	278	249	171	1,000.000 km		Tonnes-kilomètres	83
100·1	99·6	116·8	104·0	108·0	119·7	129·5	153·0	137·8	96·8	1.000		Wagons à march. chargés	84
185	194	199	213	212	232	226	197	202	194	1,000.000 km		Voyageurs-kilomètres	85
35.799	36.708	38.174	35.628	37.308	36.512	37.676	39.126	36.892	37.925	1.000 pièces		Correspondances	86
1.035·8	1.063·1	1.037·2	949·5	1.013·0	981·7	1.066·0	1.131·1	1.024·2	1.188·6	"		Colis	87
131·0	148·3	158·4	130·9	152·3	165·8	150·2	170·3	151·2	151·5	1,000.000 p		Mandats-poste	88
375	371	403	398	443	438	427	431	357	337	1.000		Conversations interurbaines	89
289·9	292·4	292·9	293·3	292·3	292·7	293·6	296·5	302·4	307·9	"		Postes récepteurs de T. S. F.	90
Effectif des véhicules à moteur.													
15.420	15.468	15.599	15.751	15.778	15.853	15.833	15.735	15.647	15.316	nombre		Véhicules à moteur à Budapest	91
29.511	29.684	29.994	30.345	30.544	30.773	30.890	30.751	30.634	30.305	"		Véhicules à moteur en Hongrie	92
D o n t :													
11.474	11.545	11.639	11.725	11.778	11.866	11.847	11.735	11.669	11.499	"		Automobiles pour personnes	93
4.392	4.406	4.434	4.489	4.502	4.521	4.552	4.553	4.554	4.493	"		Camions automobiles	94
9.258	9.315	9.446	9.610	9.712	9.782	9.848	9.814	9.712	9.618	"		Motocyclettes	95
Formation des prix.													
Indice des prix de gros:													
100	96	96	94	99	93	92	94	92	90	1913 = 100		Moyenne de l'ensemble des marchandises	96
88	83	84	82	88	81	80	83	80	78	"		Agriculture et élevage	97
138	138	138	138	138	138	138	138	133	133	"		Denrées coloniales	98
101	98	98	97	100	96	92	91	91	91	"		Minoterie et industrie sucrière	99
129	126	126	124	124	122	122	122	120	119	"		Autres industries	100
68·2	65·9	66·7	66·1	71·0	66·3	65·6	68·0	66·7	65·5	"		„Ciseaux agraires“	101
Indice du coût de la vie:													
111·4	109·6	107·1	104·8	106·0	105·2	105·3	102·7	100·0	99·7	1913 = 100		Au total, y compris le loyer	102
119·3	116·9	113·6	110·6	112·2	111·1	111·3	107·8	104·4	104·0	"		Au total, non compris le loyer	103
113·2	110·0	105·8	102·4	104·6	103·3	103·5	99·6	95·8	95·0	"		Alimentation	104
130·9	130·3	130·3	127·5	127·5	127·5	127·5	122·5	117·8	117·8	"		Vêtement	105
134·6	133·1	130·8	129·4	129·4	128·6	128·6	128·6	128·6	129·4	"		Chauffage et éclairage	106
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"		Logement	107
Prix de gros:													
23·80	22·60	23·43	20·63	19·68	16·65	15·38	14·98	14·25	13·83	1 q, en pengós		Froment	108
11·45	10·65	11·85	10·15	11·60	9·65	8·03	7·90	8·25	8·25	"		Seigle	109
0·42	0·41	0·41	0·41	0·42	0·38	0·36	0·35	0·35	0·34	1 kg, en pengós		Farine No 0	110
0·39	0·38	0·38	0·37	0·39	0·35	0·33	0·32	0·31	0·30	"		„ No 2	111
0·26	0·24	0·24	0·23	0·24	0·22	0·21	0·20	0·20	0·20	"		„ No 6	112

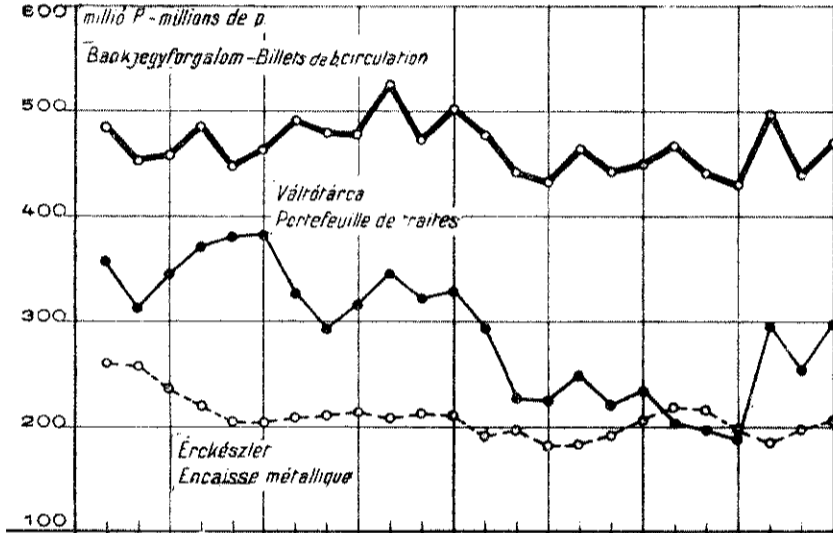
Megnevezés	Egység	1928	1929	1 9 2 9						január Janvier	február Février
		átlag Moyenne		július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.		
113 Tengeri	P/q	28.98	23.03	23.58	22.38	19.13	19.63	13.73	13.25	13.25	12.85
114 Marhahús	P/kg	2.15	2.40	2.44	2.52	2.50	2.48	2.30	2.32	2.28	2.18
115 Borjú	P/kg élő súly	1.48	1.52	1.36	1.59	1.48	1.71	1.66	1.80	1.61	1.54
116 Sertés, fiatal nehéz	"	1.68	1.65	1.78	1.71	1.43	1.45	1.43	1.47	1.59	1.69
117 Zsír	P/kg	2.09	2.06	2.19	2.10	2.01	1.93	1.71	1.73	1.77	1.88
118 Tojás	P/1.440 db	189.19	203.19	175.00	176.80	206.68	211.00	237.60	237.60	154.80	124.80
119 Borjúbőr	P/kg	3.19	2.39	2.30	2.32	2.35	2.35	2.30	2.45	2.40	2.45
120 Marhabőr	"	1.91	1.36	1.30	1.30	1.40	1.30	1.25	1.45	1.35	1.20
121 Nyersgyapjú	"	2.91	2.35	2.40	2.20	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00	2.00
122 Nyerspamut, amerikai	"	2.97	2.82	2.85	2.87	2.80	2.75	2.64	2.26	2.47	2.40
123 Barnaszén, hazai	P/q	2.72	3.00	3.15	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31	3.31
124 Kőszén, hazai	"	5.62	6.13	6.00	6.10	6.40	6.40	6.40	6.40	6.30	6.10
125 Vörösréz	P/kg	1.98	2.34	2.30	2.30	2.30	2.25	2.20	2.15	2.25	2.20
126 Olom	"	0.69	0.71	0.70	0.70	0.68	0.68	0.68	0.68	0.68	0.67
127 On	"	8.54	7.96	8.00	8.00	8.00	6.50	6.50	6.50	6.50	6.20
Pénz és hitel.											
128 Állami bevételek bruttó eredménye	1,000.000 P	—	—	57.3	90.3	76.0	72.2	92.4	85.3	72.5	79.4
129 Állami kiadások bruttó előirányzata	"	—	—	72.6	95.4	79.0	77.9	92.0	84.6	76.8	83.9
130 A pengő zürichi árfolyama	100 P = s. fr.	90.69	90.52	90.68	90.68	90.47	90.28	90.22	90.20	90.54	90.60
131	100 s. fr. = P	110.27	110.47	110.28	110.28	110.53	110.77	110.84	110.86	110.45	110.38
A Magy. Nemzeti Bank:											
132 Jegyforgalom	1,000.000 P	483.0	478.0	490.6	479.8	478.0	525.5	472.7	500.6	476.2	441.4
133 Leszámitolt váltók és előlegek	"	347.9	340.0	326.1	293.4	315.5	344.9	321.7	329.5	293.4	226.8
É r c k é s z l e t:											
134 Arany	1,000.000 P	197.7	176.6	162.7	162.7	162.7	162.7	162.7	162.7	162.7	162.6
135 Deviza és valuta	"	75.8	34.7	36.7	39.6	42.5	38.8	41.3	39.1	18.3	25.4
136 Összesen	"	282.7	220.5	208.6	210.6	213.5	208.8	212.2	209.7	190.9	198.4
137 Ércfedezeti arány	%	44.8	41.3	42.1	41.4	42.6	40.1	42.4	41.0	42.3	45.5
138 Leszámitolási kamatláb	"	6.25	7.67	8	8	8	8	7.50	7.50	7	6.5
139 Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	6.19	7.23	7.5	7.5	7.5	7.5	7	7	6.5	6
140 Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	4.63	5.29	5.50	5.50	5.50	5.50	5	5	4.75	4.25
141 Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	8	8.95	9.37	9.50	9.50	9.62	9.12	9.12	8.75	8.12
Betétállomány:											
T a k a r é k b e t é t:											
142 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	34.8	48.8	51.5	51.9	50.8	50.6	55.1	55.4	56.8	61.0
143 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	403.5	511.2	522.4	523.9	522.7	527.1	529.7	546.2	557.5	565.2
144 Összesen	"	438.3	560.0	573.9	575.8	573.5	577.7	584.8	601.6	614.3	626.2
F o l y ó s z á m l a b e t é t:											
145 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	122.3	103.2	106.4	85.8	89.6	111.5	89.7	92.9	91.3	80.1
146 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	645.3	781.0	783.2	797.2	778.7	758.1	749.1	718.7	732.3	736.2
147 Összesen	"	767.6	884.2	889.6	883.0	868.3	869.6	838.8	811.6	823.6	816.3
B e t é t e k e g y ü t t:											
148 Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	157.1	152.0	157.8	137.7	140.4	162.1	144.8	148.4	148.1	141.2
149 12 legnagyobb bpesti pénzintézetnél	"	1.048.8	1.292.2	1.305.7	1.321.2	1.301.5	1.285.2	1.278.8	1.264.8	1.289.9	1.301.3
150 Összesen	"	1.205.9	1.444.2	1.463.5	1.458.9	1.441.8	1.447.3	1.423.6	1.413.2	1.437.9	1.442.5
151 A 35 legn. vidéki pénzint. betétállománya	"	—	—	—	—	—	—	—	148.8	149.7	150.7
Tőzsdé:											
152 Részvényindex	1913 = 100	19.8	17.1	16.9	17.0	16.0	15.6	15.5	15.6	16.8	16.3
153 Eladott részvény	1000 db	852.6	546.0	783.9	246.3	221.0	663.3	504.2	304.8	360.6	466.4
154 Tőzsdei forgalom összege	1,000.000 P	72.5	40.9	55.9	19.4	19.1	57.1	34.6	20.8	20.3	33.5
155 Szállítások és átvételek összege	"	45.2	26.8	36.0	11.5	12.5	36.9	23.2	13.7	14.3	22.3
Hitelbiztonság:											
156 Csőd	szám	19.6	19.2	16	13	17	22	19	22	17	24
157 Magán- és kényszeregyesség	"	112.0	166.3	133	130	141	182	199	274	348	200
158 Új fizetéseptelenség összesen	"	131.6	185.5	149	143	158	204	218	296	365	224
159 Magán- és kényszeregyesség { aktíva	1000 P	4.994	6.757	8.905	5.576	4.337	6.719	6.718	13.197	12.646	6.519
160 } passzív	"	8.088	10.631	13.122	8.980	6.806	10.948	11.074	21.291	21.323	10.651
161 Óvatolt váltók Magyarországon	szám	10.043	14.041	14.686	15.728	17.196	18.667	16.471	16.849	14.994	12.466
162	1000 P	6.923	10.186	11.673	11.328	12.109	14.486	11.926	12.067	10.253	7.972
163 Óvatolt váltók Budapesten	szám	3.442	4.823	5.449	5.364	5.863	6.239	5.643	5.703	5.186	4.620
164	1000 P	2.978	4.287	5.791	4.011	4.762	6.015	4.730	5.576	3.756	2.915
165 Zálogfelvétel Budapesten	1000 tétel	150	172	187	177	167	179	185	180	192	176
166	1000 P	3.504	4.432	4.868	4.692	4.381	4.785	4.966	4.788	5.077	4.779
167 Zalogálladék Budapesten	1000 tétel	—	—	832	850	849	846	858	859	906	929
168	1000 P	—	—	22.976	23.792	24.106	24.428	24.800	24.849	25.784	26.375

1 9 3 0										Unité	Désignation	
márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.			
11.93	11.75	11.80	13.55	17.50	15.78	14.03	14.33	13.50	12.15	1 q, en pengős	Maïs	113
2.10	2.10	2.22	2.24	2.30	2.30	2.30	2.30	2.08	2.08	1 kg, en pengős	Viande de boeuf	114
1.45	1.36	1.43	1.44	1.20	1.36	1.42	1.45	1.47	1.43	1 kg de poids vif, en p.	Veaux	115
1.62	1.44	1.29	1.12	1.28	1.27	1.19	1.24	1.23	1.23	1 kg, en pengős	Porcs, jeunes, lourds	116
1.87	1.81	1.86	1.50	1.65	1.73	1.70	1.65	1.64	1.55		Graisse	117
118.56	129.00	136.00	131.68	126.00	155.52	186.22	199.22	200.00	185.60	1440 pièces, en p.	Oeufs	118
2.35	2.10	2.10	2.10	2.00	2.10	2.30	2.20	2.20	2.10	1 kg, en pengős	Cuir de veau	119
1.25	1.25	1.28	1.25	1.25	1.25	1.20	1.20	1.18	1.15	"	Cuir de boeuf	120
2.00	1.60	1.60	1.55	1.55	1.55	1.40	1.40	1.40	1.40	"	Laine brute	121
2.47	2.46	2.44	2.11	2.08	1.87	1.74	1.81	1.76	1.63	"	Coton brut, américain	122
3.30	3.11	3.11	3.11	3.11	3.11	3.31	3.31	3.31	3.31	1 q, en pengős	Lignite, indigène	123
6.10	5.90	5.90	5.90	5.80	5.70	5.70	5.70	5.70	5.80	"	Houille, indigène	124
2.25	1.70	1.65	1.55	1.50	1.45	1.30	1.25	1.45	1.40	1 kg, en pengős	Cuivre	125
0.60	0.60	0.58	0.58	0.55	0.52	0.52	0.52	0.52	0.52	"	Plomb	126
6.20	6.20	5.50	5.00	4.50	4.00	3.80	3.80	3.80	3.20	"	Étain	127
Monnaie et crédit.												
61.9	68.5	92.1	106.0	47.6	86.9	66.2	63.3	85.1	—	1,000.000 p	Résultat brut des recettes de l'État	128
72.5	68.0	80.2	70.8	74.3	94.0	80.6	75.6	84.5	77.5	"	Dépenses prévues de l'État, brutes	129
90.23	90.20	90.325	90.285	90.25	90.23	90.23	90.20	90.26	90.23	100 p = fr. s.	} Cours du pengő à Zurich	130
110.83	110.86	110.71	110.76	110.80	110.83	110.83	110.86	110.79	110.83	100 fr. s. = p		131
Banque Nationale de Hongrie :												
431.2	463.7	440.9	449.4	466.2	439.7	429.6	499.5	439.4	469.1	1,000.000 p	Circulation fiduciaire	132
224.6	248.1	219.6	233.8	202.7	197.8	188.5	298.8	252.9	297.7	"	Traites escomptées et avances	133
Encaisse métallique :												
162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	162.6	1,000.000 p	Or	134
7.6	10.2	18.8	32.1	43.1	41.7	24.8	14.2	26.9	33.6	"	Devises et monnaies	135
180.8	183.1	191.3	205.8	217.9	216.5	198.3	185.3	199.6	206.4	"	Total	136
45.8	45.1	49.2	46.7	51.0	50.6	51.1	40.9	49.3	43.8	o/o	Proportion de la couvert. métallique	137
6	6	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	"	Taux de l'escompte	138
6	5.50	5.5-5	5	5	5	5	5	5	5	"	Taux d. dép. ne pouv. être ret. qu'au bout de 3 mois	139
4.25	4	4	4	4	4	4	4	4	4	"	Taux de dépôts libres	140
7.67	7.37	6.93	6.75	6.63	6.37	6.37	6.38	6.50	6.75	"	Taux de traites commerc. de premier ordre	141
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
63.3	63.4	61.8	62.8	65.5	69.9	70.9	70.5	71.8	72.6	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	142
566.8	568.2	572.0	583.6	589.5	591.6	587.5	540.0	546.6	559.0	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	143
630.1	631.6	633.8	646.4	655.0	661.5	658.4	610.5	618.4	631.6	"	Total	144
Dépôts en compte courant :												
77.1	82.0	88.0	84.5	88.1	90.6	84.9	84.8	77.7	88.7	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	145
717.6	703.9	703.3	703.4	728.3	761.1	742.7	720.2	737.5	728.2	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	146
794.7	785.9	791.3	787.9	816.4	851.7	827.6	805.0	815.2	816.9	"	Total	147
Ensemble des dépôts :												
140.4	145.5	149.8	147.3	153.6	160.5	155.8	155.3	149.5	161.3	1,000.000 p	A la Caisse d'épargne postale	148
1.284.5	1.272.0	1.275.3	1.287.0	1.317.7	1.352.7	1.330.2	1.260.2	1.284.2	1.287.2	"	Aux 12 princip. établ. de crédit de Bpest	149
1.424.8	1.417.5	1.425.1	1.434.3	1.471.4	1.513.2	1.486.0	1.415.5	1.433.6	1.448.5	"	Total	150
151.4	151.9	152.0	155.9	156.7	155.9	155.9	150.3	149.3	154.2	"	Eff. des dép. des 35 princip. établ. de c. de prov.	151
Bourse :												
16.3	15.8	15.3	14.7	14.6	14.2	13.9	13.4	13.1	12.9	1913 = 100	Indice d'actions	152
260.8	390.4	266.2	225.6	323.2	199.2	243.9	415.8	235.9	301.5	1,000 pièces	Actions vendues	153
17.9	20.0	16.9	12.6	22.7	11.8	18.6	33.3	13.4	16.6	1,000.000 p	Montant du mouvement boursier	154
11.2	13.6	11.2	8.9	15.3	8.4	12.3	21.4	8.7	11.2	"	Montant des livraisons et des réceptions	155
Sécurité de crédit												
39	20	19	21	15	12	15	14	10	15	nombre	Faillites	156
220	211	166	182	170	109	105	171	153	226	"	Concordats privés et judiciaires	157
259	231	185	203	185	121	120	185	163	241	"	Total des nouvelles insolvabilités	158
11.149	7.323	5.349	4.986	5.322	3.560	3.504	6.787	4.457	7.855	1000 p	Concord. privés et judiciaires { actifs passifs	159
18.384	10.647	8.025	8.372	9.057	5.844	5.314	10.268	7.647	13.344	"		160
13.657	13.618	12.975	12.779	12.488	12.020	13.079	13.577	11.467	11.737	nombre	} Lettres de change protestées en Hongrie	161
8.102	8.263	8.624	7.322	8.625	8.266	10.166	8.587	7.358	8.359	1000 p		162
5.266	5.100	4.867	4.590	4.625	4.502	5.067	5.134	3.928	4.139	nombre	} Lettres de change protestées à Budapest	163
3.161	3.403	3.934	2.660	3.591	3.521	4.292	3.205	2.352	3.226	1000 p		164
184	194	197	189	194	174	176	178	166	161	1000 unités	} Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	165
4.923	5.100	5.409	5.135	5.126	4.687	4.585	4.628	4.122	4.087	1000 p		166
946	965	982	1.008	1.021	1.018	1.010	981	968	942	1000 unités	} Effect. des engagem. à Budapest	167
27.002	27.699	28.409	29.105	29.470	29.518	29.401	28.593	27.886	26.875	1000 p		168

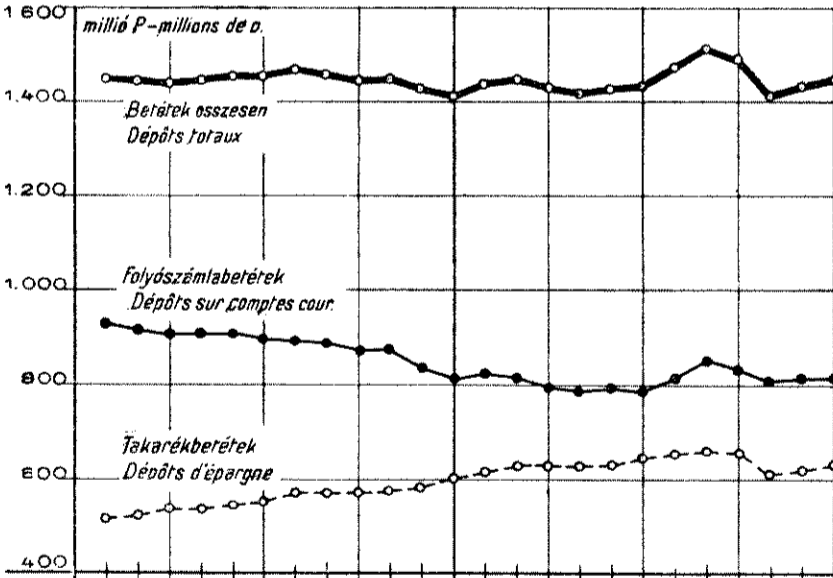
NÉPMOZGALOM — MOUVEMENT DE LA POPULATION

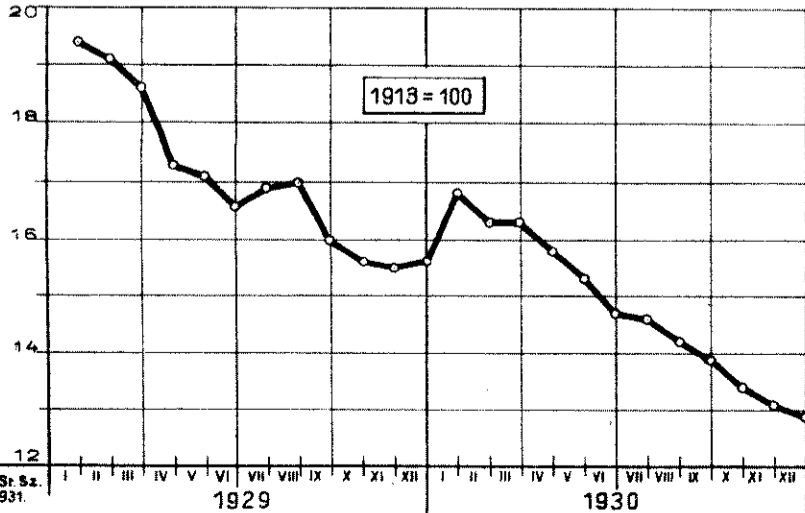
MAGYAR NEMZETI BANK — BANQUE NATIONALE DE HONGRIE

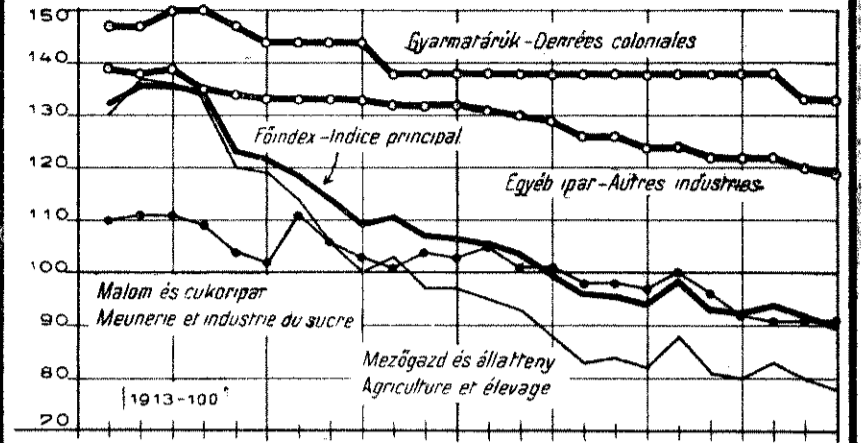
BETÉTEK — DÉPÔTS

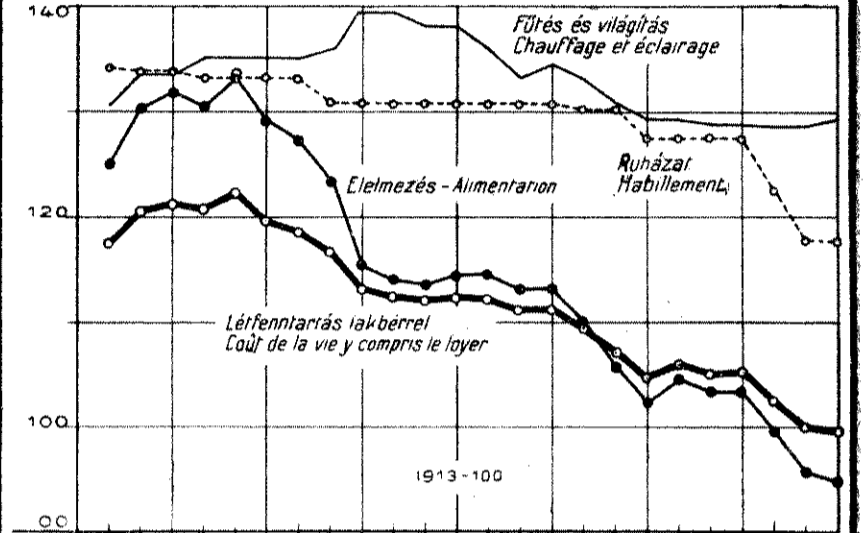
TŐZSDEINDEX — INDICE DE BOURSE

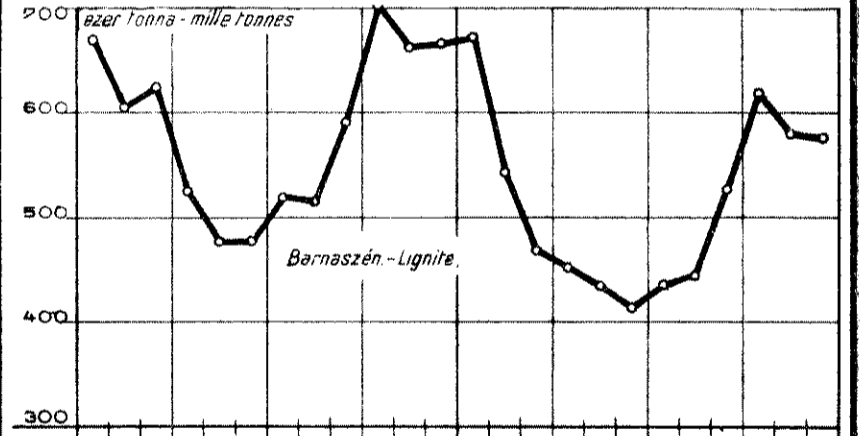
NAGYKERESKEDELMI ARINDEX — INDICE DES PRIX DE GROS

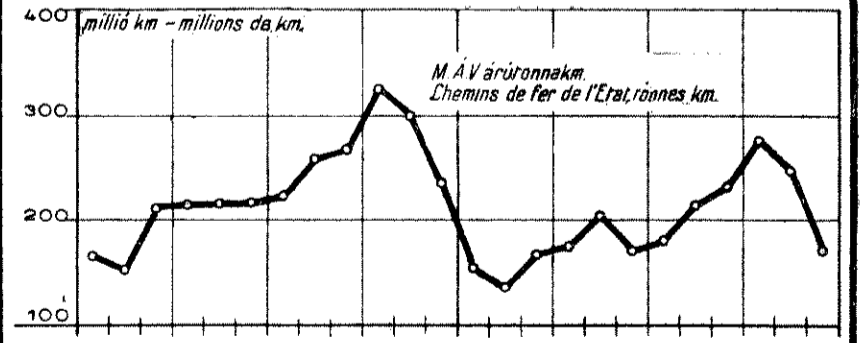
MEGÉLHETÉSI INDEX — INDICE DU COÛT DE LA VIE

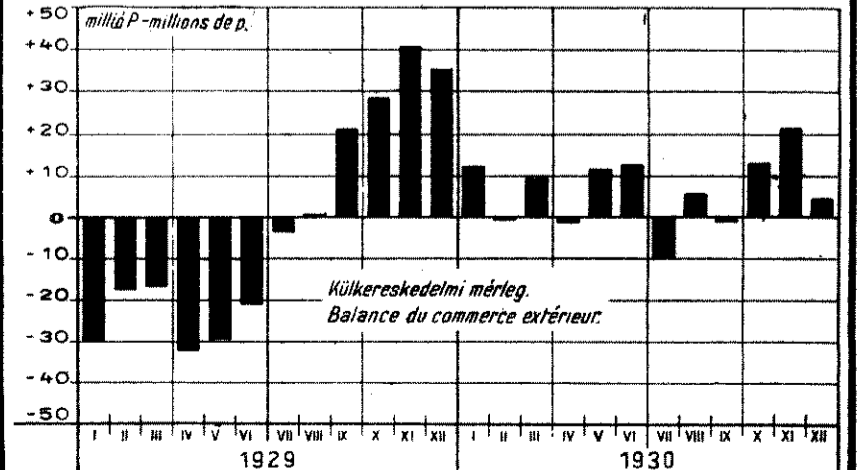
SZÉNTERMELES — PRODUCTION DE CHARBON

VASÚTI FORGALOM — MOUVEMENT DES CHEMINS DE FER

KÜLKERESKEDELMI FORGALOM — COMMERCE EXTÉRIEUR

Sor- szám	Ország (statisztikai terület)	A megjelölt országhoz értendő terület	Sor- szám	Ország (statisztikai terület)	A megjelölt országhoz értendő terület
55	Szíría	Beleértve Szíriát, Nagy Libanont, az Alauita és a Djebel-Drúz területet	83	Belga gyarmat és mandátum alatti terület	
56	Tibet		84	Belga Congó	
57	Jemen			Ruanda-Urundi (mandátum alatti terület)	
	Brit gyarmatok és dominiumok			Brit dominiumok, gyarmatok és mandatárius terület	
58	Aden	Aden protektorátus. Perim és Kuria-Muria szigetek. Szokotra nélkül.	85	Gambia	
59	Bahrein szigetek		86	Sierra-Leone	Gyarmat és protektorátus.
60	Észak Brit Borneo		87	Aranypart	Asanti és északi területek.
61	Brunei				Brit mandátum alatti Togo nélkül.
62	Ceylon	Malediva szigetek.	88	Nigéria	Lagosz. Brit mandátum alatti Kamerun nélkül.
63	Ciprusz		89	Togo, brit mandátum alatt	
64	Hongkong	Uj területek, régi Kau-Lun és Uj Kau-Lun.	90	Kamerun, brit mandátum alatt	
65	India	Birma; Beludzsisztán; Indus államok; határállamok és törzsi területek (Las-Bela, Khelat, Tirah, Malakand, Dir, Swat, Bayore, Chitral, Bunel, Khaiber, Kuram, Wasiristán, Sikkim, Towang, Naga és Mishmi dombvidék, Karenni és Chan államok; Lakkadiva, Andaman és Nicobár szigetek. A francia és portugál birtokok, valamint Aden és függelékei nélkül.	91	Szent Ilona	Ascension.
66	Brit-Malaya Maláj-államok	Beleértve: a) Straits-Settlements-t, azaz Szingapur-t (a Karácsony-Kokosz és Keeling szigeteket), Penangot (Wellesley és Dindigs provinciákkal), Malaccát, Labuán-t; b) szövetséges Maláj-államokat (Perák, Selangor, Negri, Sembilan és Pahang); c) nem szövetséges Maláj-államokat (Kedah, Kelantan, Perlis, Trengganu és Johore).	92	Tristan da Cunha	Becsuan, Baszuto és Szvázi protektorátus.
67	Szaravah		93	Délafrikai Unió	A mandátum alatti Dél-Nyugat Afrika és a Bálna öböl nélkül. Bálna-öböl.
68	Vei-IIai-Vei		94	Mandátum alatt lévő Dél-nyugat Afrika	
	Egyesült Államok birtokai		95	Dél-Rhodésia	Beleértve Észak Rhodesia Zambezi medencéjét.
69	Fülöp-szigetek		96	Észak nyugati Rhodesia	Beleértve Észak Rhodesia Kongó medencéjét.
	Francia gyarmatok stb.		97	Észak-keleti Rhodesia	
70	Indiai francia birtokok	Chandernagor, Mahé, Karikal, Pondichéri és Yanaon.	98	Brit Nyasszaföld	
71	Francia Indó-Kína	Annam, Ton-kin, Kokinkína, Kambodzsa, Laosz, Kvangcsouvan.	99	Kenia és Uganda	
	Holland tengerentúli terület		100	Tanganyika, mandátum alatti terület	
72	Holland Kelet-India	Holland Uj-Guinea.	101	Zanzibar	Pemba.
	Portugál gyarmatok		102	Brit Szomáli föld	
73	Indiai Portugál birtokok	Goa, Damao és Diu.	103	Szokotra	Függelékei (Rodriguez, Diego-Garcia stb.).
74	Makao	Taipa és Koloane szigetek.	104	Mauritius	A csatlakozó szigetekkel (Amirantes stb.).
75	Portugál Timor	Ocussi és Ambenó (Lifu, Sutrana stb.) és Puló-Kambing sziget.			
	Afrika				
76	Egyiptom	Szinai félsziget.	105	Seychelles szigetek	
77	Ethiopia (vagy Abesszinia)	Angol-egyiptomi Szudán nélkül.	106	Rio de Oro	Adrar és Inni.
78	Libéria		107	Kanári szigetek	
79	Marokko: spanyol zóna	Céuta, Melilla, Alhucemas, Chafarinas és Gomerai Penon. Tanger nélkül.	108	Spanyol Guinea	Rio Muni, Fernando Poo, Annobóm, Corisco, Nagy Eleboy és Kis Eleboy.
80	Marokko: francia protektorátus				
81	Marokko: Tanger				
82	Angol egyiptomi Szudán				
				Spanyol gyarmatok	
				Francia gyarmatok, mandatárius területek stb.	
			109	Algir	
			110	Tunisz	
			111	Mauritánia	
			112	Szenegal	A Dakar körlet és a hozzácsatlakozó területek.
			113	Francia Szudán	
			114	Felső Volta	
			115	Francia Nigeria	
			116	Francia Guinea	
			117	Elefántcsont part	
			118	Dahome	
			119	Francia mandátum alatti Togo	
			120	Francia mandátum alatti Kamerun	
			121	Francia egyenlítői Afrika	Beleértve: a) Gabunt és Közép Kongót. b) Ubangi-Sári és a Csad. (beleértve a francia Szaharát, Kanemet és Vadait).
			122	Francia szomáli part	Obok, Tadzsura és Dzsibuti.
			123	Madagaszkár	Diego, Suarez, Szt. Mária, Nossibé, Mayott és a hozzácsatlakozó szigetek (Anzsuan, Nagy-Komoro és Mohéli stb. szigetek).
			124	Reunion	Szt. Pál, Amsterdam és Crozet szigetek.
			125	Kerguelen	Adél és Wilkes földek nélkül.

Sor- szám	Ország statisztikai terület	A megjelölt országhoz értendő terület	Sor- szám	Ország (statisztikai terület)	A megjelölt országhoz értendő terület
Olasz gyarmatok			Francia gyarmatok		
126	Libia	Beleértve: a) Tripolitániát (Tripolis stb.). b) Kirenaikát (Benghazi, Dzsarabub oázist stb.).	165	Gvadelup	Hozzácsatlakozó területek: (Marie Galante, a Szent szigetek, Desirade, S. Barthelemy, S. Martin északi rész).
127	Eritrea		166	Martinik	
128	Olasz szomáli föld	Dzsuba és Kismaya folyó.	Tengerentúli Holland terület		
Portugál gyarmatok stb.			167	Curacao	Aruba és Bonaire szigetek, S. Eustatius, Saba és S. Martin (déli rész).
129	Cap-Verde szigetek		Dél-Amerika		
130	Portugál-Guinea	Bissagos és Bolama szigetek.	168	Argentina	
131	Szt. Tamás és Príncipe szigetek		169	Bolivia	
132	Angóla (vagy portugál Nyugat-Afrika)	Kabinda.	170	Brazília	Fernando de Noronha.
133	Mozambik (vagy portugál Kelet-Afrika)	Beleértve: a) Mozambik tartományt. b) Mozambik társasági területet, c) Portugál Nyasszát.	171	Csile	Husvét szigetek.
Észak-Amerika			172	Columbia	
134	Amerikai Egyesült Államok	Nem számítva a nem határos területeket (Alaszka, Havai, Porto-Rico stb.).	173	Ecuador	Galapagos szigetek (Colon félsziget).
135	Alaszka		174	Paraguay	
Brit-Dominiumok			175	Peru	
136	Kanada		176	Uruguay	
137	Ujfundland	Labrador	177	Venezuela	
Dán gyarmat			Brit gyarmatok		
138	Grönland		178	Brit Guayana	
Francia gyarmat			179	Falkland szigetek	Csatlakozó szigetekkel (Dél-Georgina, Dél-Orkney, Dél-Shetland, Dél-Sandwich, Graham földje stb.).
139	St.-Pierre és Miquelon		Francia gyarmat		
Közép-Amerika			180	Francia Guayana	Cayenne.
140	Costa-Rica		Tengerentúli Holland terület		
141	Kuba		181	Holland Guayana (vagy Szurinam)	
142	Dominican köztársaság		Oceánia		
143	Guatemala		Brit gyarmatok és Dominiumok		
144	Haiti		182	Ausztrália	Tasmania, Norfolk, Lord Howe és Macquarie szigetek.
145	Hondurasz		Brit gyarmatok és Dominiumok		
146	Mexikó		183	Pápua föld	A pápua föld (volt Brit Ujguinea) mandátum alatt álló Ujguinea és Nauru nélkül .
147	Nicaragua		184	Ujguinea (Ausztráliai mandátum alatti terület)	Volt Brit Ujguinea.
148	Panama	Panama város és Colon.	185	Ujzéland	Bismark félsziget (New Britain stb), a volt német Salamon szigetek.
149	San Salvador	A Panama csatornaövé nélkül .	Brit gyarmatok és Dominiumok		
Brit gyarmatok			186	Cook-szigetek	Stewart sziget; Chatham szigetek és egyéb távoli szigetek, nevezetesen Kermadec, Bounty, Antipod, Auckland, Campbell, Solander és Snares.
150	Bermuda		Brit gyarmatok és Dominiumok		
151	Bahama		187	Unió szigetek (vagy Tokelau)	A Cook és egyéb csatlakozó szigetek, nyugoti Samoa, Ross, Nauru és az Unio (Tokelau) szigetek nélkül .
152	Barbadosz		Brit gyarmatok és Dominiumok		
153	Granada		188	Szamoá (Ujzéland mandátuma alatti terület)	Az Unió szigetek (Tokelau) nélkül .
154	Jamaica	Cayes Morant és Cayes Pedró szigetek.	Brit gyarmatok és Dominiumok		
155	Cayman szigetek		Brit gyarmatok és Dominiumok		
156	Török és Caico szigetek		Brit gyarmatok és Dominiumok		
157	S. Lucia		Brit gyarmatok és Dominiumok		
158	S. Vincent		Brit gyarmatok és Dominiumok		
159	Szélesendes szigetek	Beleértve Antigua (Barbuda és Redenda), S. Christopher-Nièves (Anguilla), Dominika, Montserrat és Brit Virginia szigeteket (Sombbreroval).	Brit gyarmatok és Dominiumok		
160	Trinidad és Tobago		Brit gyarmatok és Dominiumok		
161	Brit Hondurasz		Brit gyarmatok és Dominiumok		
Egyesült Államok területei stb.			Brit gyarmatok és Dominiumok		
162	Porto-Rico		Brit gyarmatok és Dominiumok		
163	Egyesült Államok Virginiai szigetei	Beleértve a régi dán antillákat.	Brit gyarmatok és Dominiumok		
164	Panama-csatorna zónája	Cristobal és Balboa, Panama város és Colon nélkül .	Brit gyarmatok és Dominiumok		

Sor- szám	Ország (statisztikai terület)	A megjelölt országhoz értendő terület	Sor- szám	Ország (statisztikai terület)	A megjelölt országhoz értendő terület
189	Fidzsi szigetek	Rotuma.	199	Uj Caledonia	Hozzácsatlakozó szigetek, nevezetesen a Fenyő szigetek, Wallisz félsziget Loyalty, Chesterfield, Houn, Walpole, Futuna és Alofi szigetek.
190	Gilbert és Ellice szigetek	Ocean, Fanning, Karácsony és Washington szigetek. Az Unió szigetek (Tokelau) nélkül.			
191	Brit Salamon szigetek				
192	Tonga protektoratus (v. Barát szigetek)				
193	Egyéb Brit Oceániai szigetek	Pitcairu, Ducie, Phoenix, Malden, Starbuck, Jarvis, Palmyra, Baker szigetek (beleértve Hewlandot), Carolina sziget (beleértve Flint és Vostak szigeteket).	200	Uj Hebridák	Francia-Brit condominiumok Banks és Torres szigetcsoport.
194	Nauru (mandatárius terület)				
	Egyesült Államok területe és birtokai				
195	Hawaii	Wake sziget.			
196	Guam				
197	Amerikai Szamoa	Tutuila.	201	Oceániai szigetek Japán mandátum alatt	Beleértve: a) Marsall szigeteket, b) Kelet-Karolina szigeteket, c) Nyugat-Karolina szigeteket (beleértve a Pelew vagy Parao szigeteket), d) Marianna (Ladrone) szigeteket, Guam kivételével. Spitzberg, Grönland s az orosz és kanadai területek nélkül .
	Francia gyarmatok				
198	Oceániai Francia birtokok	Beleértve: Társasági szigeteket (Tahiti stb.), a Tahiti szélcsendes szigeteket (Huahein, Raiatea, Bora-Bora stb.), Tuamotu (Makatea stb.), Gambier, Markiz, Ausztrál (Tubuai stb.), Rapa és Clipperton szigeteket.	202	Északsarki terület	
			203	Délsarki terület	Ross és a csatlakozó területek. Adélie és Wilkes föld. Graham-föld nélkül .